OM INRÄTTANDE AF

EN ADMINISTRATIV HÖGSTA DOMSTOL ELLER REGERINGSRÄTT

UNDERDÅNIGT BETÄNKANDE

AF

HJ. L. HAMMARSKJÖLD

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1907

Till KONUNGEN.

Till Eders Kungl. Maj:t får jag härmed i djupaste underdånighet aflämna resultatet af den mig genom nådigt bref af den 12 augusti 1903 anförtrodda utredningen af spörsmålet

om inrättande af en administrativ högsta domstol och vissa därmed sammanhängande frågor.

Om detta resultat föreligger vid en senare tidpunkt och i mindre tillfredsställande utarbetning, än man möjligen kunnat förvänta, torde det åtminstone delvis bero, utom på uppgiftens omfattning och vansklighet, på andra förhållanden, hvilka framgå af en summarisk redogörelse för den tid, som kunnat till arbetet anslås.

Det ansågs icke lämpligt, att jag i större utsträckning finge tjänstledighet från det af mig kort förut öfvertagna presidentämbetet; också har sådan före min utnämning till statsråd af mig åtnjutits endast under omkring 3½ månader, hvaraf blott ¾ månad infallit under session och 2 månader motsvara min icke begagnade semester år 1905. Tvenne särskilda nådiga uppdrag föranledde, utom, hvad det ena angår, förberedelser i hemmet, vistelse utrikes under 1½ månad år 1904. Under år 1905 var jag under tiden 2 augusti—7 november fullständigt upptagen af de göromål, som ålågo mig såsom chef för ecklesiastikdepartementet, såsom en bland underhandlarne i Karlstad och såsom biträdande i utrikesdepartementet vid den slutliga behandlingen af de svensk-norska öfverenskommelserna. Nästan omedelbart efter min afgång från statsrådsämbetet förordnades jag till Eders Kungl. Maj:ts envoyé extraordinaire och ministre plénipotentiaire i Köpenhamn, från hvilken befattning jag för nu ifrågavarande arbetes fullgörande åtnjutit ledighet under omkring 4¾ månader.

Arbetet har sålunda till hufvudsaklig del måst utföras å tid, som kunnat utan tjänstledighet disponeras.

Stockholm den 25 maj 1907.

Underdånigst

Hj. L. Hammarskjöld.

Sedan Riksdagen uti underdånig skrifvelse den 28 april 1903 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning och pröfning af frågan om inrättande af en särskild högsta domstol eller regeringsrätt för afdömande i sista instans af administrativa besvärsmål och för afgifvande af utlåtanden öfver förslag till ekonomiska och administrativa lagar och författningar, äfvensom af frågan om de förändringar i afseende å statsrådets och statsdepartementens organisation, hvilka i samband härmed funnes påkallade, till Riksdagen afgifva de förslag till grundlagsändringar, hvartill denna utredning och pröfning kunde föranleda, har Kungl. Maj:t behagat under den 12 augusti samma år i nåder uppdraga åt mig att verkställa utredning af berörda ärende samt utarbeta förslag till de ändringar i grundlag och till de författningar, som för ändamålet kunde anses erforderliga. *Inledning.*

På sätt framgår af Riksdagens omförmälda skrifvelse, har upptagandet af frågan om inrättande af en s. k. rege-

ringsrätt närmast föranledts däraf, att de ärenden, som påkalla statsrådets och dess ledamöters handläggning, med hänsyn till såväl mängd som omfattning befunnits år från år tillväxa på sådant sätt, att till följd däraf antingen en ytterligare tillökning af statsrådsledamöternas — och särskildt departementschefernas — antal inom kort blefve nödvändig eller ock annan åtgärd snarligen måste vidtagas för att begränsa statsrådets arbetsbörda. Om vissa administrativa besvärsmål afskildes från statsrådets handläggning och öfverlämnades till afgörande i sista instans af en särskild högsta domstol, åt hvilken jämväl kunde anförtros andra därmed sammanhängande uppgifter och särskildt att lämna sin medverkan vid stiftande af ekonomiska och administrativa lagar och författningar, skulle på ett fullt verksamt och bestående sätt åstadkommas behöflig minskning i statsrådets mångskiftande göromål. Genom införlifvande med vårt samhällsskick af en sådan institution som den ifrågasatta skulle emellertid äfven vinnas en annan fördel af ingalunda mindre betydelse. Man skulle nämligen på samma gång behörigen tillgodose de särskildt beaktansvärda önskningar, som från synpunkten af det allmännas väl och enskild rättssäkerhet framställts om sådana ändringar i våra samhällsformer, att handläggningen i sista instans af vissa administrativa rättstvister måtte afskiljas från statsrådet, och att dessa rättstvister måtte underkastas en noggrann judiciell behandling; behofvet af en sådan reform, hvilket helt visst länge förefunnits, började numera ej blott tydligare framträda och göra sig gällande, utan äfven mera allmänt inses.

En önskvärd begränsning af statsrådets arbetsbörda skulle tydligen, på sätt äfven i Riksdagens förbemälda skrifvelse erinras, kunna vinnas på annat sätt än genom inrättande af en administrativ högsta domstol. Bland de olika utvägar, som i sådant hänseende kunna ifrågasättas, nämner Riksdagen *dels* stadgande af en sådan ordning, hvarigenom mängden af mindre viktiga ärenden, hvarmed Kungl.

Maj:t nu besväras, skulle för slutlig handläggning hänvisas till vederbörande ortsmyndigheter eller centrala ämbetsverk, *dels* öfverlåtande i vissa fall åt departementschef af befogenhet att på egen hand afgöra förvaltningsärenden, *dels ock* förläggande af administrativa rättstvister från regeringens handläggning till de allmänna domstolarnas behandling. Uppenbarligen är det af dessa utvägar allenast den sistnämnda, som i och för sig kan anses leda till en mera betryggande administrativ rättskipning och som alltså är fullt jämförlig med den reform, hvilken är det egentliga föremålet för den mig i nåder anförtrodda utredningen. Beträffande den förstnämnda anordningen torde jag här endast behöfva erinra derom, att den s. k. löneregleringskommittén af år 1902 uti afgifna underdåniga betänkanden och förslag hemställt, dels att rätten till klagan hos Kungl. Maj:t måtte inskränkas och vissa mål sålunda slutligen afgöras af underordnad myndighet, dels ock att vissa andra mål måtte få besvärsvis dragas under Kungl. Maj:ts nådiga pröfning med öfverhoppande af en nu föreskrifven mellaninstans; båda de sålunda ifrågasatta förändringarna äro gifvetvis af beskaffenhet att, hvar på sitt sätt, inverka på arbetsbördan hos statsrådet och, sedan en administrativ högsta domstol inrättats, hos denna.

Den administrativa högsta domstolen skulle enligt Riksdagens nyss anförda uttalanden erhålla en dubbel uppgift: *att* afgöra i sista instans vissa besvärsmål, som enligt nu gällande ordning föredragas inför Kungl. Maj:t i statsrådet, *och att* afgifva utlåtanden öfver förslag till ekonomiska och administrativa lagar och författningar. Den förra uppgiften, som tydligen är den hufvudsakliga, kan bestämmas på väsentligen olika sätt. Regeringsrätten kan utgöra en högsta administrativ instans, hvilken på samma sätt som regeringen är öfverordnad de lägre förvaltningsorganen och äger befogenhet att pröfva icke blott riktigheten, utan äfven lämpligheten af dessas beslut, dock naturligtvis utan rätt att — annat än på grund af särskildt bemyndi-

gande — dispensera från gällande föreskrifter. Eller regeringsrätten kan vara inskränkt till judiciella funktioner och sålunda allenast få pröfva ett öfverklagadt beslut ur synpunkten af dess öfverensstämmelse med gällande rätt, hvarvid bevisfrågan kan vara antingen underkastad eller undandragen pröfningen och äfven i andra hänseenden olika anordningar äro möjliga. I det följande lärer blifva tillfälle att något belysa nämnda fundamentala åtskillnad. Här torde vara nog att konstatera, att inrättandet af en verklig domstol för afgörande i sista instans af administrativa besvärsmål synes vara det, som i Riksdagens skrifvelse åsyftas. De skäl, som anföras till stöd för önskvärdheten af en regeringsrätts inrättande, skulle visserligen ej sakna tillämpning, äfven om regeringsrätten erhölle en administrativ myndighets ställning. Sålunda skulle äfven under denna förutsättning den ifrågasatta reformen undanrödja den olägenheten, att, såsom nu, förtroendeämbetsmän taga befattning med rättstvisters slutliga afgörande, äfvensom erbjuda den enskilde rättsökande ökade garantier för de administrativa målens noggranna bedömande efter lag och laga stadgar samt tillfredsställa de från rättssäkerhetens synpunkt beaktansvärda anspråken på kontinuitet i den administrativa rättskipningen och särskildt på denna rättskipnings oberoende af politiska partiförhållanden, hvilka alltid måste utöfva inverkan på statsrådets sammansättning. Men då Riksdagen uttalar den uppfattning, att den ifrågasatta domstolen bör vara sammansatt af lagkunniga män, samt såsom exempel på mål, som skulle af densamma handläggas, nämner besvär i fråga om tillämpning af kommunal- och politiförfattningar, väg- och flottningsmål, beskattningsmål, fattigvårdsmål, besvär i fråga om anmärkningar vid offentliga räkenskaper, patent- och registreringsmål samt eventuellt skiftesmål, torde häraf, likasom af den ifrågasatta benämningen och andra omständigheter framgå, att man närmast tänkt sig en judiciell myndighet och en judiciell pröfning.

Innebörden af de olika system, som kunna ifrågasättas för anordnande af en särskild administrativ jurisdiktion, torde påtagligast framgå af en öfversikt öfver den viktigaste utländska lagstiftningen i ämnet. Innan jag söker lämna en sådan öfversikt, torde det emellertid vara lämpligt, att jag, med ledning af äldre framställningar och egna undersökningar, i de för ämnet betydelsefullaste delar redogör för utvecklingen inom vårt land, synnerligast under de senare tidsskedena.

Historik. Medeltiden.

Som bekant, kom Sverige icke under medeltiden till ordnade former för förvaltningen eller rättskipningen. Den senare synes ursprungligen hafva tillkommit allenast folkdomstolarna, men redan före landskapslagarna finner man den kungliga domsrätten tillämpad, och i desamma är den erkänd, både så, att Konungen sätter domaren dom i händer, och på det sätt, att den högsta domsrätten tillhör Konungen. Denna utveckling torde hafva försiggått under påverkan af Konungens skyldighet att upprätthålla landsfriden och af den från Konungen utgående edsöres- eller fridslagstiftningen, hvilken utgjorde ett särskildt slag af lagstiftning vid sidan af den gamla folkliga rätten; den kungliga lagstiftningens efterlefnad blef i främsta rummet föremål för Konungens rättskipning. Helt naturligt kom nämnda lagstiftning att allt mera sysselsätta sig med ekonomiska och administrativa förhållanden, helst som Konungen obestridt ägde att efter behag ordna statsförvaltningen. Under medeltidens sista århundrade började rådet, som redan på 1300-talet vid enstaka tillfällen fått domsrätt under Konungens frånvaro, att regelmässigt medverka vid den högsta rättskipningen samt t. o. m. att döma i tvister mellan Konungen och hans undersåtar; rådet ansågs äga domsrätt särskildt i mål, som rörde kronan. Konungens högsta domsrätt utöfvades äfven å räfsteting (landsting) eller rättareting med olika sammansättning. Såsom föremål för denna jurisdiktion nämnas bl. a. brott emot konungabalken, jordatvister emellan kronan och frälset samt klagomål öfver olaga skatter, således ärenden af offentligrättslig karaktär. Slutligen utöfvade jämväl Konungen personligen

domsrätt, tidtals i stor utsträckning. — Den centrala förvaltningen ombestyrdes genom hofvets tjänstemän, den lokala hufvudsakligen genom innehafvare af större eller mindre förläningar under olika villkor.

Vid Gustaf Vasas uppstigande på tronen stod i fråga om den centrala förvaltningen och rättskipningen icke något annat fast, än att Konungen ägde sköta den förra efter godtfinnande, liksom Han kunde utöfva en vidsträckt ekonomisk och administrativ lagstiftningsmakt, samt att den senare i sista hand berodde af Konungen utan åtskillnad mellan administrativa tvister och egentliga rättegångsmål. »Ingenting kan jämföras med den oreda i allt, som kallas lagliga former, hvarmed Sverige utgick ur unionen», säger Geijer. Omkring ett århundrade skulle också förflyta, innan vare sig förvaltningen eller rättskipningen erhöll en varaktig och klart bestämd organisation. Det saknades dock ej ansatser och försök till införande af en bättre ordning. *1523—1614.*

Konungsräfst i landsorten höllo stundom de tre första vasakonungarna, antingen personligen eller genom några tillförordnade räfsteherrar. Därvid handlades icke blott egentliga rättegångsmål, utan äfven frågor om jordrannsakning, skattläggning och frälsets förhållanden samt klagomål öfver skatter och besvär. På samma sätt fungerade äfven andra utsända kommissioner. I allmänhet utöfvades dock den högsta rättskipningen vid hofvet: af Konungen, med eller utan rådets medverkan, eller enligt Konungens uppdrag af rådet. Den stort tänkta reformplan, som omkring år 1540 sattes i verket, omfattade i ett sammanhang både förvaltning och rättskipning. I de särskilda landskapen skulle både förvaltande och rättskipande myndighet utöfvas af ett kollegium, bestående af ståthållare, underkansler och flera regementsråd, hvilket »regemente» skulle förhjälpa hvar och en till det, som skäl och rätt är, samt bl. a. äfven pröfva tvistigheter emellan kronan och enskilde. Riksrådet skulle förvandlas till ett ständigt ämbetsverk, konungens »höga regemente», för såväl förvaltning som rättskipning. Denna

plan kunde aldrig genomföras annat än i enstaka och snart försvinnande delar. En ständig öfverdomstol inrättades af Erik, den s. k. höga nämnden, hvilken periodiskt, liksom de förutnämnda kommissionerna, reste omkring i landsorterna. Från Johans tid nämnas särskilda funktionärer, hofråd, såsom biträdande vid regeringsgöromålen och synnerligast vid rättskipningen. Genom patent om åtskilliga mål den 20 mars 1593 inskärptes iakttagandet af en bestämd instansordning, icke blott i »eenskylte trättesaker», utan ock beträffande andra klagomål, såsom om kyrkohjälp och utskylders eftergifvande; i sista hand kommo ärendena till Konungen och rådet. I stadgan om rättegångar den 25 februari 1598 föreskrefs därefter, att den högsta domsrätten skulle utöfvas vid distingsmarknaden i Uppsala, då riksråden, så ock alla lagmän, häradshöfdingar, fogdar »och andra gode män öfver hela riket» skulle tillstädeskomma och afgöra alla under Konungen hänskjutna saker. Om dylika rättareting vid distingen i Uppsala och vid persmessan i Linköping förordnades äfven genom Linköpings riksdagsbeslut den 19 mars 1600. Såsom rimligt synes, lära emellertid dessa föreskrifter icke hafva blifvit i almänhet efterlefda, ehuru särskild kallelse utfärdades till 1603 års disting; vid vissa tillfällen inkallade Konungen emellertid ett antal lagmän eller häradshöfdingar att, under ett riksråds presidium, döma Konungens dom. Han framställde äfven förslag om inrättande af en regelbundet sammanträdande domstol med liknande sammansättning. Till en verklig reform kom det först genom hofrättens upprättande och rättegångsordinantiens utfärdande år 1614.

1614—1718. Rättegångsordinantien inskärpte ånyo instansordningen och föreskref, att klagan i sista instans skulle gå till Konungen och hofrätten, hvilken både i Konungens närvaro och frånvaro finge makt att döma konungsdom, dock med viss inskränkning beträffande lifssaker. Redan i den fullmakt, som den 16 februari 1614 utfärdades för

hofrätten att döma konungsdom, göres dock, liksom redan i landslagens bestämmelser om rättareting, förbehåll om Konungens »rättmätiga höghet att bryta alla skrock-sokner och off-sokner, efter lagen». Den sålunda blott antydda tanken utvecklades i rättegångsprocessen den 23 juni 1615, där det heter, att, ehuru ingen må vädja från hofrätten och kväljande af hofrättens dom är belagdt med straff, likväl, och emedan Konungen äger högsta dom öfver alla domare i Sverige, samt bör i alla mål utleta sanningen och återbryta alla »skrock-sokner», må den, som finner sig besvärad öfver hofrättens dom, icke genom något vädjande, utan genom ödmjuk böneskrift gifva om sitt besvär tillkänna och njuta hos Konungen »beneficium revisionis». Härmed hade i själfva verket hofrätten förlorat ställningen såsom högsta instans. Beträffande de former, i hvilka Konungens verkliga högsta domsrätt skulle utöfvas, meddelades till en början ej någon föreskrift; oftast torde Konungen i lifssaker hafva rådgjort med hofrättens ledamöter, i revisionssaker med riksråd. Men i den instruktion, som år 1630 före Konungens afresa till Tyskland utfärdades för rådet såsom ett slags t. f. regering under Konungens frånvaro, förklarades, att rådet ägde upptaga och afgöra revisionssaker. Enligt motsvarande instruktion 1621 skulle däremot revisionssaker anstå till Konungens återkomst från polska kriget, och den ifrågasatta anordning, enligt hvilken klagomålssaker, med vissa undantag, skulle under Konungens frånvaro afgöras af vissa riksråd, synes icke hafva kommit till utförande. Redan 1621 uppdrogs emellertid åt rådet att under Konungens frånvaro afgöra tvenne mål. — Då rättegångsordinantien tadlar och förbjuder, att ståthållare och andra befallningsmän öfverträda sitt ämbete i så måtto, att de, som med rätta borde vara saksökare och exekutorer på Konungens vägnar, »kasta sig upp för domare» och sålunda konfundera sitt och häradshöfdingarnes ämbete, kan häruti måhända finnas en antydan därom, att äfven administrativa och ekonomiska mål borde gå domstolsvägen. I sam-

ma riktning talar, beträffande hofrättens kompetens, den i rättegångsprocessen förekommande bestämmelsen, att till hofrätten höra alla ärenden, som af Konungens nämnd pläga rannsakas och dömas å räfst- eller landsting, desslikes å rättareting. Geijer uppgifver också, att under det första decenniet af hofrättens verksamhet rättegångar i kammarsaker därstädes upptogos och afgjordes. Å andra sidan finner man, att redan samtidigt med hofrättens inrättande Konungen uppdragit åt det af fyra ledamöter bestående kammarrådet att under Hans frånvaro upptaga klagomålssaker. Enligt kammarordningen 1618 skulle i kammaren finnas vissa tjänstemän med skyldighet att presentera Kungl. Maj:t alla undersåtarnes klagomål, så många som angå gods, räntor, tillgifter, gåfvor, förläningar, jordatvister och dylikt; äfven i kammarordningen 1626 omtalas bland ärendena »klaghemål». I kansliordningar af 1618 och 1620 fogas till bestämmelsen om klagomåls upptagande den inskränkningen »så vidt det hörer till kansliet», hvarvid dock 1620 särskildt nämnas »tillgifter och förmedlingar på hemmansräntor». Att revisionsansökningar upptagas i kansliet, säges uttryckligen i 1626 års kansliordning, hvaremot »härefter» mål om räntor och tillgifter skulle förvisas till kammarrådet. Att vinna full klarhet är svårt, bl. a. på grund af hofrättens dubbelställning såsom på en gång utgörande en mellaninstans och utöfvande Konungens högsta domsrätt.

Samtidigt med rättskipningen blef äfven statsförvaltningen föremål för mer eller mindre framgångsrika organisationssträfvanden. Redan under medeltiden finner man i »skrifvarestugan» och »fatburen» begynnelser till såväl kansli som kammarverk. Gustaf Vasa hade byggt på denna grundval, men då det fortfarande, trots upprepade försök, var omöjligt att binda rådsherrarna vid ständig ämbetsverksamhet, och då äfven det förut omtalade »höga regementet» saknade nödiga förutsättningar, lyckades man länge ej åstadkomma någon fast organisation eller någon skillnad mellan hoftjänst och statstjänst; under en stor del af femtonhundra-

talet rådde en personlig regering med osjälfständiga sekreterare såsom verktyg. Emot århundradets slut fingo emellertid de höga riksämbetsmännen en mera fast ställning såsom representanter för de stora förvaltningsgrenarna; i Sigismunds försäkran för rikets ständer af februari 1594 nämnas jämte drots, marsk och amiral en riksskattmästare och två kammarråd af riksrådet samt en kansler med två andra riksråd såsom styrelse för kansliet. Från år 1540 började också förläningarna i allt större utsträckning ombildas till mera rationellt indelade förvaltningsdistrikt under ståthållare eller landshöfdingar. Dessa tendenser kommo till klart uttryck i ett år 1594 af rådet framställdt förslag till regeringsordning, hvilket förslag innehöll detaljerade föreskrifter om de fem höga riksämbetena, kansler, drots, marsk, amiral, skattmästare, samt om landshöfdingeämbetena. Emellertid blef detta förslag ej genomfördt, och då efter de omkring år 1600 inträffande oroligheterna rådet år 1602 återupprättades och riksämbetsmän därinom förordnades, blef det dock ej en ständigt fungerande institution med noggrant bestämd ämbetsverksamhet. Enligt de privilegier, som Konungen år 1608 erbjöd adeln, skulle rådet fördelas efter särskilda styrelsegrenar och innefatta, jämte de fem höga riksämbetsmännen, bl. a. fyra kammarråd, två föredragande i högmålssaker och fyra styresmän öfver universitetet och skolorna. Detta förslag blef emellertid ej antaget. En slutlig ändring i rådets ställning förbereddes på ett verksamt sätt, då rådet vid skilda tillfällen bemyndigades att under Konungens frånvaro föra regeringen, och genomfördes i och med 1634 års regeringsform. Denna omfattar såväl rättskipningen som förvaltningen och sätter båda i enahanda sammanhang med rådet, hvilket i följd af förmyndarestyrelsens anordning blef en ständig rådkammare.

Under åberopande däraf, att föregående försök att genom de fem höga riksämbetena, Konungens nämnd, kammarråd och annat dylikt afhjälpa bristen på samverkan emellan Konungen och rådet samt på lämpliga krafter

hos centralmyndigheten icke ledt till det åsyftade resultatet, föreskrifver regeringsformen, att alla ärenden, som regeringen angå eller däraf hänga, skola efter hvart och ett ärendes egenskap och natur drifvas genom fem kollegier, nämligen hofrätten, krigsrådet, amiralitetet, kansliet och räkningekammaren. Dessa fem — af hvilka hofrätten som bekant var flerfaldigad — stodo i förbindelse med själfva regeringen därigenom, att hvart och ett af dem hade en af de höga riksämbetsmännen, som under minderårigheten tillika voro riksförmyndare, till president och två eller flera riksråd till ledamöter; i hofrätterna utanför Stockholm voro presidenterna riksråd. Med afseende å alla och således både beträffande rättskipning och förvaltning gälde, att Konungens rätt och höghet skulle vara oförkränkt och i ingen måtto förminskad. Häri ligger, att kollegiernas beslut kunna öfverklagas hos regeringen, hvilket i öfverensstämmelse med 1615 års rättegångsprocess särskildt uttalas beträffande hofrätterna, samt att kollegierna äro inför regeringen redovisningsskyldiga. Till hofrätten höra alla rättegångssaker, som antingen direkt lyda under Konungens dom eller dit komma efter ordentligt vädjande. Redan i denna inskränkning kan man finna en antydan därom, att äfven de öfriga kollegierna hafva jurisdiktion. Detta, som står i öfverensstämmelse med hvad redan förut lärer hafva iakttagits, bekräftas af åtskilliga uttryck i regeringsformen och framför allt däraf, att samtliga fem »consilier» skola årligen granska alla underordnade myndigheters handlingar och »hvar efter consilii instruction rätta det som förelöper». Beträffande den regering, som fungerar under Konungens frånvaro eller sjukdom, stadgas också, att den skall upptaga alla allmogens käromål, som pläga föras hos Konungen, och antingen förvisa dem till det kollegium, dit de höra, eller själf utlåta sig däröfver efter sakens beskaffenhet. — Äfven landtregeringen ordnades, därvid den erhöll i hufvudsak sin nuvarande organisation; landshöfdingarne skulle redovisa inför alla fem kollegierna »öfver hvart ärende, efter som det angår hvart och ett consilium».

Gränsen mellan de särskilda kollegiernas verksamhetsområden var naturligtvis ej alltid lätt att bestämma. Redan i regeringsformen har ansetts nödigt att meddela ett uttryckligt förbud för hvart och ett af dem »att blanda sig in i den andres tjänst och ärenden, viljande amplificera och vidga sin jurisdiktion vidare än honom tillstår och är betrodt». Särskildt beträffande rättskipningens fördelning emellan hofrätterna och öfriga kollegier synas svårigheter hafva uppstått. Under den öfverläggning, som år 1643 i rådet förekom öfver ärenden att förelägga en då sammankallad lagberedning, behandlades spörsmålet, huruvida andra kollegier skola i justitieverket respektera hofrätterna eller hvilka saker därifrån och utur (under?) kollegierna höra skola; och lagberedningen hemställde, att de saker, som enligt rättegångsordinantien, processen och regeringsformen enkannerligen höra under hofrätten, icke må dragas under de andra kollegierna, eller de personer, som judicialia eller rättegångssaker egentligen icke »tractera til doms och resolution», utan hofrätterna vid sin jurisdiktion, rättighet och auktoritet blifva handhafda. När bergskollegium upprättades, erhöll detsamma en tydlig judiciell befogenhet, nämligen att afdöma alla ärenden, som dit hänskötes ifrån alla härads-, grufve- och hammarsmedsting och eljest efter författningarna borde underkastas dess pröfning; kollegii beslut skulle stå fast och endast vara underkastade Kungl. Maj:ts egen revision, när den tillbörligen efter processen sökt blefve. Bergskollegium var sålunda en verklig domstol, hvars beslut öfverklagades i samma ordning som hofrätternas. Något motsvarande gällde äfven om kammarrätten och kommerskollegium samt i viss mån kammarkollegium, men i en del saker, såsom beträffande konfiskation eller tjänstemäns redovisning för deras ämbete och därvid begångna fel, tilläts enligt särskilda författningar ej någon revision.

Ehuru vid revisionssökande i rättegångssaker särskilda former blefvo föreskrifna, behandlades dock dessa mål och administrativa besvärsmål till en början utan egentlig åt-

skillnad af regeringen, som för båda slagen af mål utgjorde den gemensamma högsta instansen. De tid efter annan stadgade eller inskärpta inskränkningarna af rättigheten att i revisionssaker anföra nya skäl fingo antagligen ej någon synnerligen stor praktisk betydelse. Den omständigheten, att, såsom sannolikt är, i administrativa besvärsmål saken pröfvades i hela dess vidd, var därföre ej ägnad att åstadkomma en mera betydelsefull olikhet mellan dessa mål och revisionssakerna. Bådaderas föredragning och expedition tillhörde helt säkert kansliet, då tanken att låta de särskilda kollegierna föredraga och expediera hvart och ett sina ärenden ej kunnat genomföras.

Emellertid fann man efterhand behof af att, till lättnad i regeringens arbetsbörda, skilja åtminstone revisionssakerna från öfriga regeringsärenden. Redan 1634 föreslogs i rådet, dels att tre rådsherrar skulle resolvera öfver supplikationerna, dels ock att »såsom i Konungens tid» supplikationerna skulle fördelas på vederbörande kollegier samt hela regeringen resolvera öfver dem, som hörde till kansliet. Två år senare förekom, att rådet fördelade sig på två afdelningar, af hvilka den ena med kammarråden företog kammarsaker och den andra revisionsmålen. Liknande anordningar vidtogos äfven vid andra tillfällen. Rikskansleren, som redan 1636 i rådet påmint om nödvändigheten att förordna ett »special Commissorial-Collegium» att afdöma kriminalsaker, förordade 1642 och 1643 inrättande af en revisionsrätt: eljest räckte hvarken Konung eller råd till. Samma tanke upptogs äfven från annat håll, och man tänkte sig bl. a., att de två bästa och lagfarnaste af hvarje hofrätt skulle under kanslerns eller drotsens direktion utgöra en revisionsrätt. Förmodligen syftas härpå, när det i ett otryckt bref (från Gyldenclou till Johan Oxenstierna) af $^{11}/_{7}$ 1645 heter, att det ifrågasatts, att »ett revisionscollegium måtte anställas, icke så mycket i kansliet som mera i hofrätten, hvilket icke hafver velat gå, utan blifver så härefter som härtill sådana saker i H. K. M:s rådkammare och kansli, men, kan

ske, blifver väl något bättre fram ett revisionscollegium, dock så att det hålles och exerceras i kansliet». Från 1643 kan anföras ett förslag, att, till förekommande af regeringens alltför myckna besvär med justitiesaker, drotsen skulle, biträdd af ett »adsistensråd», kunna, när så erfordrades, behandla och afgöra sådana mål, dock »salvo jure majestatis». Under kanslerns frånvaro för fredsunderhandlingarna i Brömsebro lär verkligen hafva inrättats en revisionsrätt under drotsens ledning, hvilken anordning emellertid blef af kort varaktighet. Ett år 1646 och 1647 framställdt förslag att inrätta ett hufvudsakligen af riksråd bestående revisionskollegium ledde ej till någon vidare påföljd, lika litet som drotsens år 1660 framställda yrkande, att målen borde fördelas mellan olika afdelningar af rådet och framför allt revisionssakerna särskildt behandlas. I additamentet till regeringsformen talas om revision genom samtliga riksråd. — Hvad de administrativa besvärsmålen angår, föreslogs 1643 af kanslern, att K. M. i fråga om supplikationerna skulle assisteras af vissa deputerade.

Sedan för revisionssakernas beredning blifvit sörjdt, särskildt genom förordnande af revisionssekreterare, samt vissa kanslitjänstemän fått till åliggande att bereda och föredraga ärenden angående supplikationer om tillgift eller förmedling å räntor m. m., kom slutligen år 1670 den länge tillämnade fördelningen af ärendena på olika rådsdivisioner till stånd såsom en mera allmängiltig anordning. Fem riksråd, en från hvart rikskollegium, skulle upptaga och resolvera öfver justitiesaker, »de undantagandes, som med en kongl. resolutions dom afhjelpas skola», fem andra, likaledes en från hvart kollegium, upptaga och afgöra de »privata, som några supplikanter hafva framdragit». I rikskanslerns af rådet hufvudsakligen gillade förslag heter det, att »affärerna nu så mycket öfverhopas, att omöjligt är till att komma derifrån, der icke man är betänkt på något expediens till att dela arbetet mellan senaten, i så måtto att 5 riksråd, en af hvart kollegium, träda tillhopa och upptaga små justitiesaker, sedan att

i lika måtto 5 riksråd träda tillhopa och upptaga supplikanternas begäran, hvilka kunna resolvera på det som klart är, och öfver det öfriga inhemta K. M:s sentiment». Gränsen för rådsafdelningarnas kompetens var således ej skarpt uppdragen, och det vill synas, som om de gifna bestämmelserna ej blifvit synnerligen noggrant iakttagna, hvad riksrådens antal angår. Såsom exempel på »små privata» må ur registraturet nämnas besvär angående rustningshemmans frånkännande vid mönstring, angående förtullning och angående vägradt byggnadstillstånd.

Principiellt tillkom afgöranderätten jämväl i revisionssaker regenten. Faktiskt fick rådet helt säkert i hufvudsak utöfva högsta rättskipningen. Konungen ansågs emellertid oförhindrad att för visst mål uppdraga sin domsrätt åt en särskild kommission. Efter enväldets införande fortfor rådet — ofta under personligt presidium af Konungen, som gifvetvis principiellt hade beslutanderätten — att fungera som högsta domstol i revisionssaker, medan Konungen med en godtyckligt bildad konselj afgjorde öfriga ärenden. Lagkommissionens förslag till konungabalk (1696) gaf Konungen makt att »högsta dom hafva, skrock- och off-sokner bryta och sanningen i allehanda ärenden, antingen efter laga process eller sitt konungsliga godtfinnande, utleta». När Carl XII gick i fält, bemyndigades sex kungliga råd att företaga och afgöra alla inkommande revisions- och justitieärenden samt i Konungens namn utfärda expeditionerna, när de icke vore af så stor vikt och angelägenhet, att det till K. M. själf borde refereras; härutinnan blef rådet dock blott likställdt med de flesta kollegier, hvilka äfvenledes bemyndigades att i allmänhet besluta öfver sådana saker, som förut fordrat Konungens egen resolution, således också administrativa besvärsmål. Enligt Carl XII:s kansliordning (1713) kunde justitiesaker, hvilka bereddes å revisionsexpeditionen, föredragas antingen i rådet eller ock uti »K. M:s kammare», allt efter sakernas beskaffenhet eller som det kunde blifva anbefalldt. Beträffande de tre inrikes expeditionerna, näm-

ligen krigsexpeditionen, kammarexpeditionen och handelsexpeditionen, gifves föreskrift om föredragning i viss ordning af »publika ärenden», af »det, som är blandadt af publikt och privat tillsamman,» samt af »privata ansökningar». Att under de båda sista kategorierna falla administrativa besvärsmål, är tydligt. — Vid skilda tillfällen under envåldstiden inskärptes iakttagande af instansordningen i både judiciella och administrativa ärenden samt förbjödos undersåtarne att besvära sig hos Kungl. Maj:t, förrän de hos guvernörer och landshöfdingar eller vid domstol eller uti kollegier och konsistorier sig angifvit och sökt hjälp och besked.

Frihetstiden.

Frihetstiden medförde i afseende på det slutliga afgörandet af rättegångssaker och administrativa besvärsmål *dels* en vidare utveckling af formerna för regeringens verksamhet, *dels* en radikal förändring genom Riksdagens uppträdande såsom den allra högsta instansen. Det torde vara lämpligt att här särskilja dessa båda sidor af frihetstidens statsförvaltningshistoria och först framställa förhållandena inom regeringen och underlydande ämbetsorganisation. Att regeringen var i viss mån »parlamentarisk» och beroende af Riksdagen, hör tydligen ej hit.

Enligt regeringsformerna af 1719 och 1720 bibehålles Konungens rätt och plikt att i alla mål utleta sanning och bryta »skrock- och off-sokner» samt följaktligen vid dess konungsliga revision upptaga och afhjälpa de besvär, hvilka emot öfverrätternas domar efter de därom gjorda förordningar komma att andragas. Rättegångsbalken i 1734 års lag uttalar, liksom regeringsformerna, fortfarande den grundsatsen, att hofrätten är Konungens högsta nämnd, och uppställer beträffande måls fullföljd hos Konungen vissa inskränkningar, hvilkas praktiska betydelse dock ej blef stor. Samma lag förbjuder äfven afvikelse från den stadgade instansordningen. Under regeringen stå hofrätterna och de öfriga rikskollegierna, bland hvilka bergskollegium i vissa afseenden uttryckligen likställes med de förstnämnda; enligt 1719

års regeringsform äro samtliga hofrätters och kollegiers presidenter riksråd, men enligt regeringsformen 1720 blott kansliets, hvadan alltså sambandet med regeringen lossas. Kansliet, som intager en särställning, fördelas i fyra expeditioner, revisionsexpeditionen under justitiekansleren och med revisionssekreterare som föredragande, samt utrikes-, krigs- och inrikescivilexpeditionerna under hvar sin föredragande statssekreterare. Ett visst sammanhang mellan rättskipningen i rättegångsmål och i administrativa ärenden upprätthölls därigenom, att, enligt uppgift från slutet af frihetstiden, justitiekansleren plägade vara närvarande i rådkammaren, när ärenden på inrikescivilexpeditionen där förekommo.

Konungens afgörande myndighet utöfvas i rådet, där Konungen blott äger två röster och utslagsröst. Från denna regel göres ej något undantag beträffande justitiesaker. Däremot kunna administrativa besvärsmål föredragas för Konungen i hans kabinett i närvaro af endast två riksråd. Denna föredragningsform medgifves nämligen beträffande, bl. a., de privata mål, som angå enskilda personer och ej inbegripas under riksens allmänna vårdande ärenden eller under justitiesaker, samt sådana enskilda angelägenheter, hvaröfver kollegierna eller andra vederbörande insändt deras underdåniga betänkande, dock endast om Konungen ej är sinnad att frångå myndigheternas mening. Besvär i fråga om prästval behandlades, äfven när målen kommo från konsistorierna, på prästeståndets särskilda önskan såsom justitiesaker och föredrogos i rådet af revisionssekreterare. Äfven i öfrigt synas — med undantag för den allra första delen af Adolf Fredriks regering — de administrativa besvärsmålen hafva så godt som uteslutande föredragits i rådkammaren (utan Konungens närvaro). I 1720 års regeringsform förbjöds emellertid upptagande i justitierevisionen af andra saker, än som i följd af revisionsstadgarna egentligen hörde dit eller som icke kunde på något annat ställe upptagas och afgöras.

Rådet fördelades — med undantag för vissa pleniären-

den — i två sjumannadivisioner, af hvilka den ena enligt regeringsformen 1720 skulle stadigt blifva sittande vid justitie- och utrikessakernas afgörande; äfven härutinnan skildes alltså justitiesakerna från de administrativa besvärsmålen. Emellertid blef redan 1720 en rådsledamot gemensam för justitie- och civilärenden samt ändrades 1727 ärendenas fördelning, så att justitie- och civilärenden behandlades å den ena divisionen »såsom med hvarandra gemenskap hafvande», krigs- och utrikesärenden å den andra. Noggranna föreskrifter meddelades, hvilka veckodagar skulle anslås till hvarje slags ärenden, och, hvad revisionssaker angår, om en viss proportion mellan gamla och nya mål (till de nya räknades år 1731 de, som inkommit under de sistförflutna tolf åren). År 1731 gjordes, i skyndsamhetens intresse, skillnad mellan femmannamål och sjumannamål, och 1743 nedsattes ytterligare anspråken på domfört antal, så att i mindre mål beslut kunde fattas af tre, när alla voro ense. Utom af svårigheten för regeringen att inom rimlig tid medhinna justitieärendena, framtvingades tankar på en reform äfven af den omständigheten, att rådsplatserna kunde besättas och, trots talrika yrkanden i motsatt riktning, faktiskt ofta nog besattes utan hänsyn till domareerfarenhet och juridiska insikter; tidtals fanns det sålunda blott ett eller två riksråd, som förut förrättat domarevärf, och justitiekanslerns närvaro kunde ej ersätta bristen på juridiskt skolade domarekrafter. För faran, att rättskipningen kunde komma att utöfvas i politiskt partiintresse, synes man mindre hafva haft blick, såsom naturligt var på en tid, då Riksdagen ansåg sig kunna ingripa i snart sagdt hvilket som helst ärende.

Redan under riksdagen 1726—1727 föreslogs vid ett par tillfällen, att man skulle utse särskilda justitieråd, hvilka tillsammans med några riksråd skulle utgöra justitierevisionen. Tanken fick en mer utvecklad form år 1738 i ett af justitiedeputationen framställdt, noga utarbetadt förslag. Sju lärda och förståndiga samt uti domareämbetet

beprövade och skickliga män skulle utnämnas till justitieråd och ständigt sitta i justitierevisionen till alla dit hörande sakers afgörande. Konungen skulle fortfarande äga säte och stämma i justitierevisionen och därjämte två riksråd, hvilka hade att i Konungens namn underskrifva expeditionerna. I mål angående förklaring öfver allmänna lagen eller justitieförordningars författande skulle justitieråden sammanträda med samtliga riksråden. Genom dessa bestämmelser ville man fortfarande upprätthålla förbindelsen emellan den högsta rättskipningen och den högsta förvaltningen. Då de skäl, som föranledt inrättande af *nedre* justitierevisionen ansågos förfalla, om justitierevisionen ej vidare utgjordes af riksråd, föreslogs, att målen skulle af justitieråden själfva beredas och föredragas. Hela förslaget blef af Ständerna förkastadt, dels på allmänna konstitutionella skäl, dels med hänsyn till kostnaden, och man nöjde sig med att söka tillförsäkra justitierevisionen ökad arbetstid och att uttala, att till riksråd borde föreslås personer kunniga och beprövade i process, lag och förordningar. — Liknande förslag framkommo äfven vid några följande riksdagar, men med lika liten framgång. Så ifrågasattes 1740—1741, att fyra i domaresysslor förfarna män skulle efter Riksdagens förslag utnämnas för att tillsammans med några riksråd afgöra justitieärendena, 1756, att justitierevisionen skulle bestå af sex justitieråd och två riksråd, hvilka skulle vara uteslutna från rådets vanliga arbeten, samt 1762, att fyra revisionssekreterare skulle med lika många lagfarna riksråd deltaga i justitierevisionen.

Liksom man, att döma efter det nu framställda, tydligen känt behof af att effektivt skilja den högsta judiciella myndigheten från den högsta administrativa, på samma sätt framträda tendenser att uppmärksamma olikheten mellan administrativa besvärsmål och andra regeringsärenden. Redan i 1720 års kansliordning heter det, att, som alla suppliker gemenligen gå därpå ut att erhålla något af det allmänna eller ock röra enskilda personer, så böra inga sådana ansökningar afgöras, innan supplikerna

blifvit med vederbörande kommunicerade. På framställning af Ständerna meddelade Konungen i cirkulär till alla kollegier den 24 oktober 1727 utförliga föreskrifter därom, att, när ett administrativt ärende rörer enskild rätt, den sålunda intresserade skall erhålla tillfälle att taga kännedom om hvad som förekommit och afgifva förklaring. Då här såsom föremål för kollegiernas handläggning nämnas »Cronan angående ärende, hvarvid en el. fleres enskylte rättigheter sammanstöta» och privat ärende, som »angår och sammanstöter uti andras rätt och angelägenheter», får det tydligen icke, såsom stundom skett, läggas för mycket vikt därpå, att kammarkollegium i instruktionerna den 16 oktober 1723 och den 11 oktober 1734 förbjudes att draga til sitt utslag några sådana tvister, som privatorum rättigheter röra kunna. Anordnandet af administrativ domsrätt sanktioneras för öfrigt genom den ännu gällande föreskriften i Rätteg.-balken 10: 26, att de mål, som röra den allmänna hushållningen o. s. v., pröfvas och dömas af dem, som Konungen vård och inseende däröfver betrott hafver. Den viktiga riksdagsskrifvelsen 1766 om lagarnas verkställighet och den därpå grundade förordningen af 12 november s. å. medgifva äfven de kollegier, som icke egentligen äro domstolar, men likväl äga att skärskåda och afgöra enskildas ansökningar och tvister om hvarjehanda borgerliga rättigheter, »den till lagskipningen nödiga myndighet» att förelägga viten, fälla till böter för oskickligt skrifsätt och utdöma kostnadsersättning. I ett votum inom justitiedeputationen vid 1738 års riksdag omtalas t. o. m. såsom nogsamt bekant, att utrikes-, krigs- och kammarsaker kunna vara af den beskaffenhet, att de på justitiedivisionen refereras och där afgöras måste. I hvilka fall detta ansetts vara förhållandet, är emellertid svårt att afgöra. Ett bestämdt förslag i denna riktning, dock blott afseende vissa val, framställdes i den berättelse, som justitiekansleren — hvilken dåmera närmast motsvarade den nuvarande justitieombudsmannen — år 1769 afgaf till Ständerna. Enligt den mycket intressanta motiveringen

är det oemotsägligt, att en myckenhet af de hvarjehanda mål och ärenden, som varda Kungl. Maj:t i rådkammaren af inrikescivilexpeditionen föredragna och efter gällande författningar ostridigt höra till detta kanslidepartement, äro till sin natur och inre väsende ofta sådana, att de kunna i viss mån skattas för domssaker, eller att åtminstone därmed uti den närmaste förbindelse stå, såsom de där, oansedt de ej på rättegångsvägen förda blifvit, likväl alltid ankomma på ett lagligt urskiljande, efter allmänna eller särskilda stadgar, »hvad mitt eller ditt vara månde», eller den ene framför den andre med rätta tillhörer, när tvist sig därom yppar och den rättvisligen slitas bör; synnerligast i vissa fall förete sig merendels rättegångs- eller lagfrågor, oftast så invecklade och i stridigheter sammanbundna, att de ej lätteligen och tillbörligen kunna upplösas utan att förut tarfva en lämplig beredning, hvartill åter fordras kunskap i själfva lagfarenheten och dess grundvetenskaper samt därhos en stadgad erfarenhet. Dessa uttalanden äro så mycket mera märkliga, som, på sätt ofvan antydts, anspråken på juridisk sakkunskap i högsta instansen ofta voro mycket illa tillgodosedda äfven i fråga om rättegångsmål.

Regeringsformen af 1720 uttalar, att »Riksens Ständer skola med trogen ömhet lemna allan konungsligan rätt och välde, som Sveriges lag och denna regeringsform beskrifver, uti dess fulla makt och myndighet alldeles oförkränkt». All lagstiftningsmakt tillkom Ständerna, endast med rätt för Konungen att mellan riksdagarna utfärda förordningar, som skulle vid nästa riksdag granskas, något som dock i talrika fall ej medhanns. Alla kollegier skulle afgifva redovisning inför Ständerna. Dessa kunde efterfråga, om någon i befordringsärenden lidit men, och i allmänhet ändra och rätta, hvad som kunde hafva förelupit i strid mot grundlag, samt undersöka, huru vid justitierevisionen lag och rätt i gemen blifvit skipad. Hos dem kunde ock enskilda personer sig besvära uti sådana mål, som ej stode annorstädes att rättas. På grundval af dessa bestämmelser, i regerings-

formen och riksdagsordningen, utvecklade sig en praxis, som gjorde Ständerna till högsta instans i både rättegångssaker och administrativa besvärsmål.

Hvad angår de egentliga rättegångsmålen funno Ständerna 1726—7 och 1734 sig oförhindrade att återställa försuten tid i mål, som Kungl. Maj:t förklarat deserta, samt att undanrödja Kungl. Maj:ts domar eller förklara, att sådana omständigheter icke blifvit anförda, »som kunnat föranlåta dem att styrka Kungl. Maj:t till någon ändring i Dess höga dom». I anledning af protester häremot föreskrefs i riksdagsbeslutet 1734, att man därefter icke skulle få besvära Ständerna med klagomål öfver justitierevisionens domar och resolutioner, med mindre någon förmenade sig hafva fog att klaga öfver felaktigheter i processen eller uppenbar vrångvisa och domvilla. Detta modifierades genom förordning den 22 november 1738 — med hvilken instruktionerna för urskilningsdeputationen (1748, 1760) nära öfverensstämma, dock med uteslutande af ordet »klara» — så, att part skulle få klaga öfver felaktigheter i rättegången eller däröfver, att honom emot klara lagen och förordningarna i hufvudmålet för när skett eller öfver vrångvisa. I förordningen meddelades bestämmelser om klagotid och om vissa delar af förfarandet; befanns klagan öfver rättegångsfel grundad, återförvisades målet till justitierevisionen, men, när klaganden påstod sig vara för när skedt i hufvudmålet, ägde de därtill af Ständerna förordnade män att förhjälpa honom till hans rätt. Vid samma års riksdag behandlades också, dock utan positivt resultat, olika förslag, att afgörandet skulle ske, ej i ståndens plena, utan i en särskild med hänsyn till juridiska insikter sammansatt delegation. Ständerna fortforo alltså att själfva döma, efter förslag af justitiedeputationen, hvars ledamöter aflade domareed; stannade två stånd mot två, ansågs justitierevisionens beslut fastställdt (riksdagsbeslut 1747). Denna domsrätt framstår åtminstone i vissa fall såsom med Konungens fullständigt likartad, så att det heter, att »Riksens Ständer under beprövande tagit den genom or-

dentligt sökande till deras öfverseende inkomna rättegångssak emellan etc.» och på anförda grunder »funnit skäligt att ändra Kungl. Maj:ts nådiga dom, så att o. s. v.», eller förklara, att »vid Kungl. Maj:ts nådiga dom kommer att förblifva»; oftare användes dock formen af en hemställan hos Konungen. Afgörandena angå bl. a. sådana rent privata tvister som angående hemföljds återbärande eller testamentes giltighet. Vid riksdagen 1771—2 gick man ända därhän att upptaga mål, som icke alls eller icke i laga tid öfverklagats. Med domsrätt kunde äfven särskilda kommissioner utrustas.

Liknande förhållanden ägde rum i fråga om de administrativa besvärsmålen. År 1727 förbjöds bl. a. att gå Kungl. Maj:t och vederbörande kollegier förbi och immediate besvära Ständerna, hvilka icke kunde befatta sig med speciella mål, än mindre pröfva hvars och ens rätt och tillägga någon i synnerhet hvad honom tillhör. Genom förordning den 6 oktober 1738 inskärptes emellertid, att »privata ansökningar, eller besvär» skulle inlämnas inom viss tid efter riksdags utblåsande, dock att förbehåll kunde göras för då ännu »på vederbörlig ort oafgjorde saker». I instruktionerna för urskillningsdeputationen förbjöds att mottaga »ansökningar», som ej blifvit pröfvade af Kungl. Maj:t. Slutligen meddelades i förordning den 10 januari 1759, i sammanhang med bestämmelser om klagan i ekonomi- och politimål öfver underordnade myndigheters beslut, stadganden äfven för det fall, att någon skulle vilja anföra besvär hos Ständerna öfver utslag, som i dylika mål hos Kungl. Maj:t fallit; dylika besvär behandlades alltså såsom fullt analoga med klagan inom embetshierarkien. Talrikast bland de administrativa besvären torde vara klagomål öfver liden »préjudice» vid befordringar, hvilka klagomål dock, när de funnos grundade, i regel ledde blott till en rekommendation för framtiden och till beviljande af viss rang och turberäkning; i frihetstidens sista år skred man dock till den ytterligheten att upphäfva utnämningar och återtaga fullmakter. I öfrigt må såsom exempel anföras tvister om skattskyldighet, om besittningsrätten till krono-

jord och om bättre rätt till skatteköp. Några dagar före statshvälfningen uttalade sig ett stånd därför, att Ständernas deputationer icke måtte få befatta sig med hushållsmål, som rörde enskilda personer och ej blifvit till dem hänvisade. I förut omförmälda riksdagsskrifvelse 1766 om lagarnas verkställighet uttalades, att Ständerna väl icke kunde tillstyrka någon ändring i förutvarande stadgar, att justitie- och andra civilmål, hvilka hos Kungl. Maj:t blifvit afgjorda, finge genom besvär dragas under Ständernas skärskådande, men att därefter ingen privatpersons eller ämbetsmans klagan i befordringsmål finge hos Ständerna andragas. Denna inskränkning blef dock utan större praktisk betydelse.

1772—1809.

Redan under frihetstiden, och särskildt vid riksdagen 1769—1770 hade framträdt kritik af det rådande systemet, som hos Ständerna koncentrerade all myndighet, och framställts yrkanden, att man borde, i anslutning till Montesquieus bekanta teori, genomföra en delning af statsmakten samt skilja den lagstiftande makten från den utöfvande, vare sig förvaltande eller dömande, makten. En reform i denna riktning utgjorde, jämte den personliga konungamaktens stärkande, det hufvudsakliga i den regeringsform, som till följd af 1772 års statshvälfning utfärdades. Alla kommissioner, deputationer med domsrätt eller extra ordinarie domstolar afskaffades och en hvar tillförsäkrades rätt att dömas af den domstol, under hvilken han enligt Sveriges lag hörde. Ständernas jurisdiktion både i rättegångsmål och i administrativa besvärsmål var försvunnen. Lagändringar förutsatte samtycke både af Konungen efter rådets hörande och af Ständerna.

Justitieärenden skulle föredragas i justitierevisionen, hvilken alltid skulle bestå af sju riksråd, som varit brukade i domareämbeten och vore kända såsom rättvise och lagfarne män; Konungen ägde fortfarande två röster och utslagsröst. Dessa bestämmelser gällde dock blott de egentliga rättegångsmålen; i nådemål behöfde blott justitierevisionens utlåtande inhämtas och i dispensfrågor var icke ens

detta nödvändigt. Gränsen mellan de olika slagen af justitieärenden var emellertid ej alldeles klar.

Beträffande öfriga ärenden hade Konungen, med få undantag, fri beslutanderätt, och i regel kunde Han efter eget skön bestämma, om föredragningen skulle äga rum i kabinettet eller på en af de två divisionerna i rådkammaren, om det Kungl. Maj:t lämpligare syntes eller ock Kungl. Maj:t ville däröfver inhämta flere riksråds tankar; äfven andra mål än justitieärenden föredrogos »på justitiesidan». De administrativa besvärsmålen voro i allmänhet kabinettsärenden. Föredragningen ålåg fortfarande expeditionerna i kanslikollegium, hvars president tillhörde rådet. En ny expedition, för handels- och finansärenden, inrättades snart och senare en ecklesiastik beredning samt en ecklesiastik expedition. Båda de nya expeditionerna upphörde emellertid kort efter Gustaf III:s död.

Faktiskt synas icke blott justitieärendena (utom dispensfrågor), utan äfven de flesta administrativa besvärsmål hafva, ofta efter särskild föreskrift, föredragits i rådet, utan att Konungen därvid var närvarande, samt därpå (ånyo) anmälts hos Konungen i »kabinettet» eller »konseljen» i närvaro af ett obestämdt antal af Konungen tillkallade rådgifvare. De vid denna anmälan företedda rådsprotokollen eller särskildt upprättade listorna försågos, stundom efter ändring af det tillstyrkta beslutet, med Konungens påskrift »expedieras». Listorna öfver justitieärenden äro ofta fördelade i tre afdelningar: för brottmål, därunder de flesta nådemål, för revisionssaker i inskränkt bemärkelse samt för supplikations- eller ansöknings- och besvärsmål. Omedelbart i kabinettet eller konseljen föredrogos vissa administrativa besvärsmål; det torde vara svårt att angifva någon bestämd princip för fördelningen.

Vid talrika tillfällen öfverlämnades styrelsen, med vissa mer eller mindre långt gående undantag, däribland för befordringsfrågor och tvister om patronatsrätt, åt en tillförordnad regering. Utfärdande af beslut under Kungl. Maj:ts

sekret omnämnes tidigast 1783, då tre riksråd bemyndigas att i Konungens frånvaro afgöra vissa vanligen förbehållna justitieärenden, men förekom sedan, äfven när Konungen var hemma och utöfvade riksstyrelsen.

Dessa förhållanden torde hafva motiverat ett år 1786 af Liljencrantz till Konungen framställdt förslag, att »de mindre betydeliga mål, som nu medtaga E. K. M:s dyrbara tid, kunde på sätt, som E. K. M. vid flere tillfällen det redan brukat, komma til den generella Conseillens beredning och afgörande någon viss dag i veckan, änskönt E. K. M. själf i egen hög person ej vore närvarande, dock så, att ej något finge expedieras, innan det med E. K. M:s underskrift på protokollet vore gillat och fastställt».

Enligt förenings- och säkerhetsakten 1789, hvilken uttryckligen erkände Konungens makt att skipa och handhafva lag och rätt, skulle alla justitierevisionsärenden afgöras i Konungens högsta domstol, där Konungen ägde två röster, samt i anseende härtill antalet af riksråd ankomma på Konungens godtfinnande. Denna föreskrift gick i verkställighet genom riksrådets indragning samt upprättandet af högsta domstolen och af rikets allmänna ärendens beredning. Båda skulle utgöras af tillförordnade ledamöter, hvaribland i beredningen, såsom föredragande, statssekreterarne å de olika expeditionerna. Riksdrotsen blef dock ordförande i beredningen och tillika främste ledamot i högsta domstolen.

Den ledande tanken vid bestämmande af högsta domstolens kompetens var, enligt uttalanden af Konungens rådgifvare Wallqvist, den, att det tjänade »ej mindre till Konungens höga lättning och nöje än soulagerande af allmänhetens opinion och begär, att alla saker, som hittills haft verkligt eller apparent anseende af justitieärenden och varit handterade i justitierevisionen», skulle tillhöra högsta domstolen; till justitieärendena öfverflyttades alla frågor om fataliers återvinnande. Beredningen åter skulle svara mot konseljen och upptaga alla saker, som förr gått till konseljen,

och sådana saker från revisionen (= en rådsdivision), som väl där blifvit föredragna, men icke med råds råde expedierade; beredningen finge väl ingen domsrätt, men dess betänkanden, grundade på lag och skäl, lade dock grunden för Konungens egna utslag, i fråga om personers rätt öfver egendom m. m. Statssaker, finansärenden och befordringar hörde icke dit.

I instruktionen för högsta domstolen fördelades, med hufvudsaklig anslutning till förutvarande förhållanden, justitieärendena i tre klasser: sådana, som af högsta domstolen afgöras enligt pluralitetens beslut och expedieras under Kungl. Maj:ts sekret; sådana, hvari högsta domstolens utlåtande inhämtas, och som sedan anmälas hos Kungl. Maj:t; samt sådana, som omedelbarligen föredragas hos Kungl. Maj:t. Till andra klassen höra fortfarande bl. a. frågor om eftergift af »straff och böter samt ersättning till K. M. och kronan», till tredje klassen ansökningar om myndigförklaring, giftermålstillåtelse och äktenskapsskillnad. Alla frågor om återställande af försuten tid hänföras till första klassen liksom besvär emot kammarrevisionens (= kammarrättens) och åtskilliga andra specialdomstolars domar samt »de till K. M. inkommande ansökningar i justitiemål, som i någon måtto kunna röra eller påsyfta rubbning af annans eller tredje mans rätt». — I rikets allmänna ärendens beredning skulle enligt konstitutorialet för densamma upptagas alla de mål och ärenden, som ifrån krigsexpeditionen i ekonomiska ämnen och kammar- samt handels- och finansexpeditionerna blifvit i rådkammaren vanligen föredragna, samt vissa ecklesiastika mål; enligt högsta domstolens instruktion höra till beredningen, med undantag för tvistefrågor om laga fång å kronorusthåll och augmentshemman, alla andra dessa lägenheter rörande frågor, hvilka såsom ekonomiska därifrån kunna skiljas, samt, enligt särskildt beslut, frågor om patronatsrätt, reduktions- och bytesmål äfvensom besvär öfver förslag till prästämbeten. Alla ärenden, utom justitiemål af första klassen, afgjordes af

Konungen i en konselj med obestämd och växlande sammansättning. Helt naturligt kommo dock högsta domstolens och allmänna beredningens utlåtanden, när sådana inhämtades, att i de flesta fall få afgörande betydelse.

En viss rättslig verkan tillerkändes beredningens utlåtanden genom den år 1791 utfärdade instruktionen för tillförordnad regering under Konungens utländska resa. Om beredningen med pluralitet stannat i en bestämd mening, hade nämligen regeringen blott att anbefalla expedition i enlighet med denna mening, såframt regeringen ej fann skälig anledning till påminnelser, i hvilket fall ärendet skulle underställas Konungen. Endast om beredningen stannat i paria vota eller utan någon hemställan öfverlämnat ärendet, hade regeringen afgöranderätt.

Under Gustaf IV Adolfs tid finner man andra försök att dela regeringsmyndigheten.

Under juli månad 1803 fungerade i anledning af Konungens opasslighet en kommitté af tre personer (riksmarskalken Fersen, f. d. riksrådet Ramel, kanslipresidenten Ehrenheim) med uppdrag att företaga och afgöra alla de ärenden, som Kungl. Maj:t behagade till deras pröfning förvisa. Sedan för hvarje vecka till Konungen aflämnats lista på alla inkomna kompletta mål, därunder inbegripna de i allmänna beredningen föredragna, bestämde Konungen genom påskrift, hvilka mål han förvisade till de kommitterade. Expeditionerna uppsattes enligt dessas beslut (»tillstyrkande»), men underskrefvos af Konungen. Faktiskt handlade de kommitterade hufvudsakligen administrativa besvärsmål, som förut föredragits i allmänna beredningen. Såsom exempel må anföras besvär i fråga om bättre rätt till nybygge eller kronohemman, om skjutsnings- eller väghållningsskyldighet, om prästrättigheter, om skattläggning eller taxering, om burskap och rätt att drifva näring, om storskifte och landtmätares arfvode, om remisslage och afskrifning af anmärkningsposter, om borgmästare- eller rådmansval.

Redan den 25 juli 1803 utfärdades i anledning af Konungens resa instruktion för t. f. regering, hvilken instruktion sedan, med ett afbrott, kom till användning under sammanlagdt mera än 3½ år. Från regeringens kompetens undantogos liksom förut åtskilliga mål, däribland befordringsfrågor, utom besvär öfver prästförslag och prästval. De mål, som förevarit i allmänna beredningen, nämnas såsom föremål för regeringens pröfning och afgörande.

Nästan omedelbart efter den t. f. regeringens upphörande i slutet af 1807 inrättades den Kungliga beredningen, hvilken liksom 1803 års kommitté faktiskt hufvudsakligen var ett slags regeringsrätt. Redan under de fyra sista månaderna af 1807 hade Konungen återsändt listorna på de hemställda ärendena till den tillförordnade regeringen med bemyndigande att afgöra och expediera målen. I december befallde Han riksdrotsen att uppgöra förslag till instruktion för en permanent regering, genom hvars inrättande enligt Konungens yttrade mening sakerna skulle skyndsammare afgöras. Ett sådant förslag utarbetades också af drotsen i samråd med statssekreterarne, och den 13 januari 1808 utfärdades instruktion för »en särskild beredning under namn af Kongl. beredning», inrättad »till befrämjande af de till K. M. inkommande ärenders behöriga utredning och granskning samt deras jemna och oafbrutna föredragning och gång». Den 16 januari gåfvos bestämmelser om användning af sekretet, hvilket öfverlämnades i Kungl. beredningens vård.

Kungl. beredningen, som bestod af riksdrotsen, kanslipresidenten, hofkansleren, generaladjutanterna samt särskildt förordnade ledamöter (till en början öfverståthållaren af Ugglas och presidenten Cederström), var beslutför med tre ledamöter; om jäf och om omröstning till beslut gällde allmänna lagens föreskrifter. Till Kungl. beredningen hörde alla mål å krigs-, inrikescivil- och utrikesexpeditionerna — med undantag af s. k. kabinettsärenden, däribland frågor om ämbeten, som af Kungl. Maj:t tillsättas — ecklesiastikärenden, som af justitierevisionsexpeditionen föredragits i all-

männa beredningen, generalauditörsärenden, hvilka i högsta domstolen förevarit, samt s. k. justitiekabinettsärenden. Allmänna beredningens — i utrikes ärenden pommerska beredningens — utlåtande inhämtas i fråga om besvär öfver kollegiers, befallningshafvandes, konsistoriers med flera ämbetsmäns och allmänna verks utslag och åtgärder, klagomål öfver förslag till sysslor och andra ärenden, som röra tredjemans rätt eller fordra en vidlyftigare utredning. Alla besvärsmål, och i allmänhet sådana ärenden, som röra tredjemans rätt, anses, när icke någon skiljaktighet yppat sig hvarken i allmänna beredningen eller i Kungl. beredningen, afgjorda i enlighet härmed, och besluten expedieras utan föregången anmälan hos Kungl. Maj:t. Likaså går Kungl. beredningens beslut om kommunikation o. dyl. genast i verkställighet. I öfrigt underställas målen Konungen genom öfversändande af listor eller protokoll. Under sekretet utfärdas expeditioner icke blott i alla till utrikes-, krigs- och inrikescivilexpeditionerna hörande besvärsmål och ärenden, som röra tredjemans rätt, utan äfven i justitierevisionsärenden — utom brottmål — som anmälts inför Konungen, och dessutom efter särskild befallning. Under tillförordnad regering upphör Kungl. beredningen att fungera. I själfva verket kom t. f. regeringen hufvudsakligen att bestå af samma ledamöter som Kungl. beredningen, hvarför också efter regeringens upphörande dess protokoll justerades i beredningen.

Öfver de af Kungl. beredningen remitterade eller slutligen afgjorda målen skulle »rapportlistor» öfversändas till Konungen, hvilken plägade förse dem med påskrift om »föredragning», ehuru besluten redan voro expedierade.

Bortsedt från remisser och andra förberedande åtgärder utgöras de icke hemställda målen till allra största delen af besvärsmål. Bland dessa förekomma besvär öfver tjänsteförslag och utnämningar; äfven i fråga om förslag till tjänster, som tillsättas af Konungen, hafva, när båda beredningarna varit ense, besvären blott undantagsvis hemställts till Konungen. I öfrigt äro de utan underdånig hemställan

afgjorda besvärsmålen hufvudsakligen af enahanda beskaffenhet med de ofvan i fråga om 1803 års kommitté exempelvis anförda. Nämnas må ytterligare mål angående tullbeslag, restsmide, afgift till skall- eller brofogde, fattighusafgift, införsel i skatterätt, förmedling, olaga byggnad å tomt i stad, andel i stadsjord, afslagen indelning af väg till allmänt underhåll, vägrad förlängning af arrende, kyrkoherdeförslag.

När ett ärende delvis var af beskaffenhet att böra hemställas, afgjorde beredningen icke någon del däraf. Men äfven ansökningar, hvilka icke gärna kunnat bifallas annat än af Konungen, synes beredningen hafva ansett sig kompetent att afslå, liksom beredningen utan hemställan förklarat vissa ärenden vara af beskaffenhet att icke tillhöra Kungl. Maj:s omedelbara upptagande.

1809— Efter 1809 års statshvälfning var det Hertigen-riksföreståndarens snart sagdt första omsorg att upplösa Kungl. beredningen; t. o. m. mål, som enligt förutvarande bestämmelser blifvit slutligen afgjorda, föredrogos i den nya konseljen i stället för att expedieras under sekretet. Äfven i högsta domstolens arbeten skall Riksföreståndaren hafva deltagit.

Den nya regeringsformen hvilade på grundsatsen om »statsmakternas delning», d. v. s. särskiljande af lagstiftande, förvaltande och dömande makt, samt lagfäste regeringsärendenas föredragning i en konselj af bestämd sammansättning. För den slutliga behandlingen af rättegångssaker bibehölls högsta domstolen, hvars medlemmar emellertid numera skulle utnämnas på lifstid. Genom Konungens två röster och genom justitiestatsministerns, samt vid behandlingen af krigsrättsmål två militära statsrådsmedlemmars, ledamotskap i högsta domstolen upprätthölls ett visst samband mellan regeringen och högsta domaremakten; representationen förbjöds uttryckligen att ingå i någon särskild pröfning af högsta domstolens beslut och fick allenast rätt att dels utse en justitieombudsman med befogenhet att åtala

högsta domstolen eller dess ledamöter, dels på grund af den s. k. opinionsnämndens omröstning anmäla till afsked enskilda justitieråd. Om de administrativa besvärsmålen stadgades icke något särskildt. Dessa mål blefvo alltså nu, i motsats emot hvad förut under skilda perioder gällt, likställda med regeringsärenden i allmänhet. Statsrådet, där föredragningen skedde, bestod dels af nio ständiga ledamöter, nämligen justitiestatsministern, statsministern för utrikes ärendena, sex statsråd och hofkansleren, dels, när ärenden hörande till en af de fyra kansliexpeditionerna förekommo, af vederbörande statssekreterare, i regel såsom föredragande. Administrativa besvärsmål, liksom regeringsärenden i allmänhet, kunde dock föredragas i närvaro af blott tre statsråd och vederbörande statssekreterare. Den administrativa sakkunskapen vid afgörandet i statsrådet var garanterad dels genom statssekreterarens närvaro, dels därigenom, att minst tre af de sex statsråden borde hafva förvaltat civila beställningar. Dessutom skulle ärendena, efter nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande kollegier och ämbetsmän, beredas af föredragande statssekreteraren samt åtta skicklige och oväldige män, förordnade att utgöra rikets allmänna ärendens beredning. Denna beredning ansågs motsvara nedre justitierevisionen; vid dess öfverläggningar och beslut ägde justitieombudsmannen närvara och protokollen voro tillgängliga för offentliggörande såsom ämbetsverks i allmänhet. Protokollen skulle hos Konungen i statsrådet anmälas och plägade då förses med Konungens påskrift »expedieras», men någon annan betydelse än såsom råd och upplysningar ägde icke de i beredningen afgifna yttrandena. Faktiskt var beredningen nära jämförlig med en administrativ högsta domstol. Besvärsmålen utgjorde hufvudsakliga föremålet för dess verksamhet, och dess hemställanden biföllos nästan alltid. Antalet besvärsmål, som år 1817 föredrogos å de fyra expeditionerna, uppgifves till omkring 400.

I afseende på gränsen emellan rättegångsmål och administrativa ärenden gjordes icke någon förändring. Bestämmandet af denna gräns ansågs uppenbarligen ej tillhöra statsförfattningsrätten, som det framför allt gällde att ordna. Länge dröjde det dock icke, förrän vidtgående reformer ifrågasattes och äfven delvis genomfördes.

Att alla rättsfrågor borde skiljas från förvaltningsverken och domsrätten däri öfverlämnas till de allmänna domstolarna, förordades af ett vid 1817 års riksdag tillsatt särskildt utskott, i sammanhang med införande af ministerstyrelse. Sedan Riksdagen därpå i allmänna ordalag anhållit om tillsättande af en kommitté för behandling af frågan om styrelseverkens omorganisation och en sådan kommitté blifvit förordnad, anbefalldes densamma liksom lagkommittén och en för de ekonomiska författningarnas öfverseende förordnad kommitté genom nådigt bref den 21 maj 1819 att vid utarbetandet af sina förslag noga tillse, det alla rättsfrågor blefve skilda från de allmänna ärenden, som tillhöra de administrativa myndigheterna, på det den befattning, som dessa myndigheter dittills ägt med ämnen, hvilka, efter deras egenskap, borde tillkomma domaremakten, framdeles måtte upphöra; Kungl. Maj:t hade funnit den sammanblandning af de administrativa myndigheternas och domaremaktens befattningar, som uti åtskilliga gällande lagar och författningar ej funnes tillräckligt förekommen, utgöra väsentligaste hindret för ernående af det viktiga ändamålet, att de allmänna ärenden, som tillkomme den egentliga styrelsen eller de administrativa myndigheterna, måtte med kraft och verksamhet kunna skötas samt enskild rätt och säkerhet noggrant vårdas genom lagarnas oväldiga skipande af en oberoende domaremakt. I anledning af nämnda nådiga befallning sammanträdde de tre kommittéerna till samfällda öfverläggningar och afgåfvo den 6 april 1820 gemensamt underdånigt betänkande rörande rättsfrågors skiljande från de administrativa verken. Kommittéerna erinra först, att den öfverklagade sammanblandningen emellan de administrerande

myndigheternas och domaremaktens befattningar vore af två slag. Dels bestode den däruti, att åtskilliga rättsfrågor, eller ämnen af juridisk natur, i anseende till den gemenskap de ofta hade med administrativa ärenden, blifvit till dessa senare hänförda och således kommit att på enahanda sätt med dem upptagas, behandlas och fullföljas; dels ock däruti, att åtskilliga af de administrerande ämbetsverken varit betraktade såsom särskilda domstolar i vissa mål, dem de under denna egenskap afgjort, ehuru målens juridiska art desto mindre varit tvifvel underkastad, som de sedermera, då ändring skolat sökas, blifvit dragna under den egentliga domaremaktens pröfning. I förra fallet förelåge sammanblandning af administrativa och judiciella saker, i det senare af administrativa och judiciella myndigheter genom inrättande af specialdomstolar, hvilka hufvudsakligen vore administrativa. Kommittéerna uppräkna därefter, icke utan talrika meningsskiljaktigheter bland deras ledamöter, under särskilda titlar de mål, uti hvilka, genom åsidosättande af en i sakernas natur liggande skillnad, de administrerande myndigheterna kommit att sträcka sina åtgärder inom domaremaktens egentliga verksamhet, och som derför borde till allmänna domstolarna öfverflyttas. Kungl. Maj:t fann frågan om rättsfrågors skiljande från de administrativa verken vara af sådan vikt och grannlagenhet, att Kungl. Maj:t icke ville däruti fatta något beslut, förrän Ständerna däröfver yttrat sina tankar, men bemyndigade kommittén för styrelseverkens omorganisation att vid utarbetande af sitt förslag tillämpa de grunder, som innefattades i det gemensamma betänkandet. Både i kommitténs förslag och i det betänkande, som däröfver afgafs af särskildt utskott vid 1823 års riksdag, ansågs emellertid principfrågan vara afgjord. Nämnda utskott biträdde, med obetydliga jemkningar, de i kommittéernas gemensamma betänkande innefattade öfverflyttningsförslag. Riksdagen öfverlämnade, utan speciell pröfning, utskottsbetänkandet till Konungen, med underdånig anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes till verkställighet be-

fordra de delar af utskottets förslag, hvilka Kungl. Maj:t kunde finna ledande till förenkling af styrelsen och till inskränkning af ämbetsmännens antal. Genom särskilda författningar af den 17 april 1828 blefvo därefter talrika mål skilda från rikets styrelseverk, särskildt kommerskollegium och bergskollegium, samt öfverflyttade till allmänna domstolarna. Denna reform innebar dels ett upphäfvande af specialdomstolar i mål, som uppenbarligen voro rättegångsmål, dels en begränsning af de administrativa ärendenas omfattning. I de flesta fall hade därigenom realiserats de af de tre kommittéerna gemensamt framställda förslagen. Men — förutom det att åtskilliga specialdomstolar ännu kvarstodo — skulle fortfarande ett ganska stort antal besvärsmål slutligen pröfvas i statsrådet. Redan inom den sammansatta kommittén hade också framhållits, att de administrativa myndigheternas beslut verkade antingen omedelbarligen eller i omväg på någons rätt, att dessa myndigheter därför nödvändigtvis vore rättskipande, och att det därför vore omöjligt att öfverflytta alla rättsfrågor till domstolarna; det hade äfven där påpekats, att åtskilliga mål, som nu tillhörde styrelseverken, vore, hvart för sig, »af den sammansatta natur att de, likt djurväxterna, kunde anses utgöra mellanlänken i en obrytbar kedja»; betraktade på ett sätt, syntes de administrativa, men sedda från en annan ståndpunkt, tycktes de vara judiciella. Att man ej, såsom af en ledamot yrkades, kunde draga gränsen så, att de af Konung och Riksdag gemensamt stiftade lagar tillämpas af domstolar, andra författningar däremot af administrativa myndigheter, ansågs uppenbart. Kommittéernas majoritet uttalar icke någon enhetligt bestämd princip, men synes, hvad tvistemål angår, hafva ansett, att till domstolarna borde öfverflyttas hufvudsakligen: tvister, där kronan eller det allmänna endast och allenast är att betrakta såsom part, omedelbarligen eller medelbarligen; tvister mellan enskilde om bättre rätt till allmän egendom; tvister emellan enskilde om fördelning af allmänna skyldigheter eller om dyli-

ka skyldigheters fullgörande; samt tvister emellan enskilde i afseende på vissa näringar. Af dessa bortföllo i de utfärdade författningarna särskildt de viktigaste tvisterna om bättre rätt till allmän egendom och om fördelning af allmänna skyldigheter.

De mål, som af kommittéerna ansågos vara af beskaffenhet att böra öfverflyttas till domstolarna, men som *icke* blefvo genom 1828 års lagstiftning öfverflyttade, voro hufvudsakligen följande:

1. Tvister om åboers och innehafvares rätt att varda bibehållna vid besittningen af krono- eller andra publika hemman eller lägenheter, och således äfven af dem, som äro anslagna åt ecklesiastik-, akademi- eller militärstaterna, eller eljest ad pios usus begagnas; så ock om personers eller menigheters rätt att, likmätigt 77 § i regeringsformen, tillgodonjuta de efter gällande författningar dem tillkommande förmåner i afseende å begagnandet af vissa kronans tillhörigheter.

2. Tvister mellan kronan och enskilde, huruvida jus patronatus i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän äger rum, och om större eller mindre del af kronans tionde må patronaträttigheten åtfölja.

3. Tvister, om kronotionde eller ränta, som är kronan förbehållen eller till allmänt behof anslagen, blifvit rätteligen forslad och levererad eller icke.

4. Tvister om åborätt till alla krono- eller publika hemman eller lägenheter, af hvad slag de vara må, ehvad de äro kronan förbehållna eller till allmänna behof eller stiftelser anslagna, följaktligen äfven om bättre rätt till kronorusthåll eller till lotshemman, så ock om nyttjanderätt till kronoskär, stränder och holmar, som egentligen ej höra till något visst hemman.

5. Tvister om förmånsrätt till skatteköp.

6. Tvister mellan särskilda menigheter eller personer om företräde till hygge eller mulbete å allmänningar eller till begagnande af andra rättigheter eller förmåner å vissa kronans tillhörigheter.

7. Tvister emellan städernas invånare om rättighet till den åt städerna anslagna jord.

8. Tvister om fördelning af skyldigheterna att bygga och underhålla allmänna hus, broar eller vägar.

9. Tvister om åliggandet att utgöra stadgadt arbete till innehafvare af kungsgårdar eller boställen.

10. Tvister om presträttigheter.

11. Tvister om fullgörande af kontrakter om lön eller andra förmåner, emellan ryttare, soldater eller båtsmän och deras rusthållare eller rotebönder.

12. Tvister, om indelta ryttare, soldater eller båtsmän äro städslade eller icke.

13. Mål om förbrytelser genom eftersatta rustnings- eller roteringsåligganden, mötens försummande, rustningshästars vanskötsel och otillåtna bruk m. m.

14. Värfningstvister med hvad därmed gemenskap äger.

15. Frågor om lösdrifvares dömande till allmänt arbete.

16. Åtskilliga polismål.

17. Mål angående ansvar för tjänstefel.

18. Mål angående stridiga anmärkningar vid redogörares räkenskaper.

Kommitterade ansågo det kunna ifrågasättas, om icke äfven de stridigheter, som yppas i anledning af ansökningar om burskap för näringsidkare i städerna, om nya bruksanläggningar eller om mjöl- och sågkvarnars anläggande borde såsom rättstvister betraktas, men stannade, med hänsyn till det stora syftemålet af näringarnas fria utveckling till det allmännas trefnad och välstånd, därvid, att pröfningen af dessa frågor, efter gällande författningar, icke bör vara någonting annat än att medla mellan det allmännas fordringar och den enskilde näringsidkarens skäliga fördel, och att följaktligen denna bemedling rätteligen må tillkomma de administrerande myndigheterna, såsom vårdare af statens ekonomiska förhållanden. Hvad mål angående ansvar för tjänstefel beträffar, anmärka kommitterade, att de administre-

rande verken böra hafva makt att med varningar och viten tillhålla sina underlydande att fullgöra hvad dem i tjänsten åligger, att från tjänstgöring afstänga åtalad och att afskeda dem, som tjäna blott på konstitutorial. I fråga om skyldigheterna att bygga och underhålla allmänna hus, broar eller vägar framhålles nödvändigheten att tydligt utmärka, att de administrerande auktoriteter, hvilka hafva att besörja om landets allmänna hushållning, fortfarande äga icke blott att förordna, om och huru en sådan byggnad, bro eller väg skall uppföras eller anläggas, utan ock att stadga, att kostnaden härför och för framtida underhållet skall bestridas af någon viss landsort, hvilken pröfvas draga mesta nyttan af byggnaden eller anläggningen. Kommitterade tillade slutligen, att kammarrätten, hvilken i sitt dåvarande skick vore att anse, icke för ett administrerande kollegium, utan för en bland rikets verkliga domstolar, borde så betraktas uti alla de mål, som till dess afgörande hörde; hvaraf skulle följa, att i de beslut, som där meddelades, ändring icke finge sökas annorstädes än i högsta domstolen.

År 1840 undergick centralstyrelsens organisation en väsentlig förändring genom och i sammanhang med departementalstyrelsens införande. Statsrådet skulle bestå af tio statsråd såsom ständiga ledamöter, däribland sju chefer för hvar sitt regeringsdepartement och föredragande i alla dithörande ärenden, samt tre andra statsråd, af hvilka minst två förut förvaltat civil beställning; hofkanslers- och statssekreterarebefattningarna samt allmänna ärendenas beredning indrogos. Man kan äfven uttrycka förändringen så, att statssekreterarne ökades till antalet och blefvo ständiga ledamöter af konseljen, medan de förutvarande statsråden blefvo blott tre i st. f. sex. Justitiestatsministerns och två militära statsråds ledamotskap i högsta domstolen upphörde.

Vid samma tid och väl närmast i anledning af allmänna beredningens upphörande synes det hafva ifrågasatts att inrätta en »Konungens Högsta Administrativa Domstol». Bland statsrådet Wallenstéens i riksarkivet förvarade pap-

per finnes nämligen ett konceptförslag härom, hvilket förslag efter sitt innehåll otvetydigt förskrifver sig från 1840, då Wallenstéen öfvergick från expeditionssekreterare i kammarexpeditionen till expeditionschef i civildepartementet. Handlingens lydelse är följande:

»Konungens Högsta Administrativa Domstol utgöres af 5 Canzli Råd (:Ekonomi Råd:) och, såsom föredragande med rösträttighet i Domstolen, Stats Rådet för hvarje af Stats Departementerne, då hans öfriga göromål tillåta honom sjelf föredraga i Domstolen, i annat fall Expeditions Chefen eller, om han äfven är hindrad, annan af Konungen utsedd Tjensteman vid Departementet. Då Stats Rådet sjelf föredrager, är han ordförande i Domstolen . . . i annat fall äldste Canzli Rådet. Canzli Råden kunna vara frälse eller ofrälse, således ej visst antal af hvardera; de hafva lika rang och lön med Justitie Råden. Till Canzli Råd utnämnas af Konungen män, som fullgjort hvad författningarne för inträde i Rikets Collegier eller Rättegångsverk stadga, samt i administrativa värf ådagalagt insigt, erfarenhet och redlighet. De kunna ej, jemte sine Embeten, utöfva annan civil tjenst.

4 Canzli Råd tjenstgöra på en gång, den 5:te har semester. Domstolen är domför med 3 Canzli Råd och den föredragande. Konungen äger i Domstolen 2:ne röster i de mål, hvilkas föredragande och afgörande han finner godt öfvervara (:Detta förfaller naturligtvis, om Konungens 2 röster i Högste Domstolen upphöra, hvarom nu lär vara fråga:) Med röstberäkningen vid olika meningar förhålles såsom i Högsta Domstolen. Beslutet utfärdas i Konungens namn och med hans underskrift (:trol. vill dock H. M:t ha secret derå, hvilket ock kan ske:), och föredraganden contrasignerar det. Denne ansvarar för Beslutens öfverensstämmelse med de justerade Protokollen, hvilka af närvarande Ledamöter och honom undertecknas. Protokollet föres af Protokollssekreterarne, i likhet med för andra Departements ärenden. Alla Ledamöternes ansvarighet för sine åtgärder

i Domstolen är inför Riks Rätt efter 102 § Reg. Formen, på tilltal af Justitie Canzlern eller Justitie Ombudsmannen. (:Stats Rådet måste äfven härunder inbegripas, ty han kan nu af Rikets Ständer ställas under Riks Rätt för åtgärd i ett Besvärs- eller förut kalladt Beredningsmål. Contrasignations vägran åter synes aldrig kunna komma i fråga:).

Justitie Ombudsmannen äger öfvervara Domstolens sammanträden på sätt i 99 § Reg. F:n är sagdt för Högsta Domstolen.

Denna Domstol skall tillhöra och åligga:

1:o att med Konungens magt afgöra och besluta i alla de administrativa mål och ärenden, hvilka till Stats Departementerne inkomma genom underdåniga besvär öfver Hof-Rätters, Collegiers eller andra myndigheters, på grund af gällande författningar gifne Utslag, Resolutioner eller andra Beslut, som hos Kongl. Maj:t i administrativ väg få öfverklagas; dock undantagas härifrån Besvär i befordringsärender, hvarunder äfven begripas besvär öfver förslag till tjenster, i hvilka besvär Domstolen till Kongl. Maj:t afgifver underdåniga yttranden och tillstyrkanden, hvilka, jemte målet, för Kongl. Maj:t föredragas.

2:o att till Kongl. Maj:t afgifva und. utlåtanden i alla de administrativa ärender, deri Kongl. Maj:t kan finna godt sådana från Domstolen särskildt infordra.

(:Obs. att möjel. några andra ärender kunna böra undantagas från Domstolens behandling såsom afgörande auctoritet, och blott utlåtande deri kunna till Kongl. Maj:t afgifvas:)

Domstolen äger, i likhet med Högsta Domstolen, från alla verk och myndigheter infordra de utlåtanden och upplysningar, Domstolen kan finna vara för sig af nöden samt förelägga viten för fullgörandet häraf.»

Detta förslag, hvarmed några uttalanden af Bergfalk (tidskriften Frey för år 1842) i mycket öfverensstämma, ledde, så vidt kändt är, ej till någon vidare påföljd. I en annan riktning gick sträfvandet att lätta regeringens arbets-

börda och skapa större garantier för ett tillfredsställande afgörande af administrativa besvärsmål, när vid 1844—45 års riksdag till stöd för ett af Kungl. Maj:t i nådig proposition den 30 oktober 1844 framställdt förslag om ökning af högsta domstolens ledamotsantal anfördes, att efter sådan ökning kunde, enligt Konungens pröfning, till högsta domstolen öfverlämnas någon del af de besvärsmål, hvilka afgjordes i statsrådet, nämligen sådana, som egentligen utgjorde rättstvister. Lagkomitén och lagberedningen inordnade kammarrätten bland hofrätterna, hvaraf utan vidare framgick, att alla mål skulle derifrån fullföljas hos högsta domstolen. Nyssnämnda förslag blef emellertid icke slutligen bifallet, och när detsamma vid riksdagen 1856—1858 genom konstitutionsutskottets initiativ förnyades, synes icke hafva varit fråga om annat än justitieärendena. I skrifvelse den 25 april 1857 om styrelseverkens och förvaltningsmyndigheternas organisation uttalade samtidigt Ständerna, att handläggningen af besvär i frågor angående tillämpning af beskattningsförfattningarna och utgörande af allmänna onera visserligen borde skiljas från regeringsdepartementen, men att emot en öfverflyttning af dessa ärenden till de allmänna domstolarna i många och till äfventyrs de flesta fall betänkligheter antagligen mötte; måhända kunde de uppdragas åt den redan befintliga kamerala öfverdomstolen, kammarrätten, som sålunda komme att behandla alla frågor om tillämpning af beskattningsförfattningarna och utgörande af allmänna onera. Vid denna tid hade ett nytt förslag till inrättande af en administrativ högsta domstol redan kommit under behandling.

Vid riksdagen 1853—1854 väcktes nämligen af konstitutionsutskottet fråga om inrättande af en regeringsrätt.

Konstitutionsutskottet hade vid granskningen af statsrådsprotokollen haft tillfälle att uppfatta, till hvilken grad regeringens tid toges i anspråk för pröfning af en stor mängd olikartade tvistefrågor, till oundgängligt men för behandlingen af de stora, på hela samhällets utveckling direkt inver-

kande angelägenheterna. På grund häraf och med anledning af en inom utskottet väckt motion (af Grefve Lagerbjelke) hade utskottet tagit i öfvervägande, hvilken förändring i grundlagens föreskrifter om regeringsärendenas behandling vore erforderlig. Att ifrågavarande besvärsmål öfverlämnades till högsta domstolen, funne utskottet af åtskilliga grunder icke vara den rätta utvägen, äfven bortsedt därifrån, att ett förslag i denna riktning nyligen blifvit af Ständerna förkastadt. Den anordningen, att de centrala ämbetsverken blefve, hvart och ett inom sitt verksamhetsområde, den högsta instansen, innebure en vidsträckt rubbning af nuvarande förhållanden och strede mot den af Ständerna yttrade åsikten, som fäst vikt därvid, att »nationen sedan urminnes tider varit van att se högsta pröfningen af frågor om lagarnas tillämpning vara landets regering tillhörig». Icke heller hade utskottet kunnat biträda den vid öfverläggningen inom Ständerna om förutnämnda förslag (angående förstärkning af högsta domstolen) framkastade tanken, att antalet konsultativa statsråd kunde ökas och åt dem uppdragas att särskildt sysselsätta sig med besvärsmålens förberedande till Konungens pröfning. Däremot hade utskottet funnit ett afgjordt företräde böra i alla hänseenden tillerkännas förslaget att för pröfning af besvärsmålen, till hvilka ej borde hänföras frågor om tjänsters tillsättning, inrätta en emot högsta domstolen svarande myndighet, som i Konungens namn utöfvade afgöranderätten. Denna myndighet, regeringsrätten, borde utgöras af ett lämpligt antal personer, regeringsråd, med sådana egenskaper, som i allmänhet erfordrades för beklädande af högre ämbeten inom statsförvaltningen, hvarigenom tillfälle bereddes att låta dessa till beskaffenheten mångfaldiga mål komma under pröfning af män med samlad mångsidig kunskap och erfarenhet i statsförvaltningens alla grenar; om ledamöternas antal blefve så stort, att inom myndigheten äfven kunde inrymmas det högre måttet af juridisk kunskap och erfarenhet, skulle den kunna tillfredsställa anspråken på ärendenas be-

dömande icke allenast med närmare kännedom om de förhållanden, som bestämde den ekonomiska lagstiftningens riktning, utan ock med den säkrare vana vid lagbuds noggranna tydning samt vid rättegångsformers tillämpning och beslutens affattning med nödig säkerhet och klarhet, som i allmänhet ansåges i synnerlig mån förvärfvas genom den juridiska ämbetsmansverksamheten och domarekallets handhafvande. Den nya institutionen borde så anordnas, att besvärsmålen fortfarande inginge till och bereddes af ett regeringsdepartement, och att departementschefen ägde deltaga i öfverläggningen. Härigenom skulle det nödvändiga sambandet emellan lagstiftningen och lagskipningen upprätthållas. Om regeringsrätten i afseende å ekonomiska lagstiftningsfrågor finge en ställning svarande emot högsta domstolens beträffande civillag — obligatoriskt skulle dock ej vara inhämtande af regeringsrättens utlåtande, men väl två regeringsrättsledamöters närvaro i statsrådet —, skulle t. o. m. en långvarigare sammanhållning af erfarenhet om lagstiftningsgrunderna och sättet för författningarnas tillämpning kunna påräknas såsom ledning för det fortgående utöfvandet af lagstiftningsmakten på det ekonomiska området. Det vore nämligen uppenbart, att icke hos hvarje inträdande ny departementschef kunde vara att genast förvänta den längre och rikare erfarenhet om företeelserna inom den ekonomiska lagskipningen, som komme att finnas hos den högsta pröfvande myndigheten, åtminstone sedan denna någon längre tid varit i verksamhet. Från regeringsrättens kompetens skulle för öfrigt undantagas, jämte mål angående tillsättning af tjänster, äfven andra besvärsmål enligt särskild i civillags form stiftad stadga; å andra sidan skulle jämväl resningsansökningar, i mål af beskaffenhet att kunna tillhöra regeringsrättens pröfning, upptagas och afgöras af samma myndighet. Då antalet ledamöter, som i regel erfordrades för ärendenas pröfning, icke borde bestämmas till mindre än fem och nödigt vore, dels att, såsom för justitieråden, någon tids ledighet kunde hvarje ledamot beredas, dels att vid

laga förfall för en ledamot en annan kunde inträda, måste åtminstone sju regeringsråd finnas.

I afgifna reservationer hade bl. a. fästs uppmärksamheten på den med regeringsrättens inrättande förenade faran, »att den sakkunskap och de insikter, som måste förutsättas hos statsrådets medlemmar, därigenom kunde komma att anses ännu mera umbärliga, samt att den öfverblick på förvaltningen inom landet, som af så beskaffade ärendens pröfning uppkomme, också skulle komma att saknas». Samma reservanter ansågo, att man i stället borde decentralisera den administrativa lagskipningen genom att låta åtskilliga besvärsmål slutligen afgöras af »ändamålsenligt sammansatta länsnämnder»; en annan höll tvärtom före, att den kommunala själtstyrelsens utveckling skulle befordras genom inrättande af en regeringsrätt.

Konstitutionsutskottets i enlighet med ofvan angifna grunder upprättade förslag till ändring i regeringsformen blef genom omröstning i förstärkt konstitutionsutskott såsom hvilande antaget med mindre väsentliga jämkningar, bland hvilka viktigast var, att, medan enligt det ursprungliga förslaget bland regeringsrättens sju ledamöter minst fem borde förut hafva förvaltat civil beställning, det tillades, att minst två skulle hafva beklädt domareämbete. Från behandlingen inom de särskilda riksstånden må antecknas, att till en början prästeståndet förklarade, »att, i stället för den äfven till sin benämning olämpliga regeringsrätten, en organisation för de till K. M. ingående besvärsmålens pröfning borde föreslås, hvilken komme att med statsrådet och dess verksamhet stå i samband och förening, och att i ekonomiska lagstiftningsfrågor preliminärbetänkanden alltid borde från denna institution infordras», borgarståndet yrkade, att alla sju ledamöterna skulle hafva förut förvaltat civil beställning och minst tre beklädt domareämbete, samt bondeståndet ogillade det hela.

Till nästföljande riksdag framlade, i öfverensstämmelse med anhållan af Ständerna, Kongl. Maj:t med nådig skrif-

velse den 25 november 1856 förslag till stadga för regeringsrätten. Detta förslag, hvars hufvudsakliga uppgift var att bestämma regeringsrättens verksamhetsområde och förhållande till regeringen, var af följande lydelse:

»**Förslag till stadga för Regerings-rätten.**

§ 1.

Regeringsrätten åligger att vid handläggning af de ärender, som enligt Regerings-formen och denna Stadga, eller efter hvad framdeles kan blifva förordnadt, Regerings-rätten tillhöra, ställa sig till noggrann efterrättelse gällande lagar och författningar, samt de särskilda föreskrifter, som i afseende å samma ärender äro eller varda af Kongl. Maj:t meddelade.

§ 2.

Utom de besvärsmål, hvilka i 17 § af Regerings-formen förklaras icke tillkomma Regerings-rätten, vare ock från Regerings-rättens pröfning och afgörande undantagna de underdåniga besvär, som angå

a) behörighet och förslag till tjenster;

b) beslut, som, efter författningarne, böra Kongl. Maj:ts nådiga pröfning underställas;

c) beslut vid Generalmönstrings-förrättningar;

d) tillämpning af skattläggnings-författningar, eller bestämmandet i sammanhang med afvittring i rikets norra provinser, af hemmans eller lägenhets tunnlandtal, ränta, mantal, frihetsår eller andra med besittningsrätten förenade vilkor; och

e) annan utbetalning af statsmedel, än sådan som på grund af gällande författning påyrkas.

§ 3.

Har, i sammanhang med underdåniga besvär, ansökning blifvit gjord att af nåd vinna befrielse från eller mildring i

någon genom det öfverklagade beslutet författningsenligt bestämd skyldighet eller påföljd, åligge det Regerings-rätten att, sedan besvären blifvit pröfvade, nådansökningen, jemte eget underdånigt utlåtande deröfver, till Kongl. Maj:ts afgörande i Statsrådet öfverlemna.

Derest eljest, vid handläggning af ärende, Regeringsrätten skulle finna, att, genom tillämpning af hvad lag och författningar i ämnet bjuda, enskild person eller menighet komme att tillskyndas sådan tunga, att till lättnad deri skäligen borde medgifvas antingen något undantag från gällande stadganden, så vidt sådant med andres lagliga rätt vore förenligt, eller något bidrag af allmänna medel, ege Regeringsrätten att ärendet, med eget underdånigt utlåtande, Kongl. Maj:ts pröfning i Statsrådet underställa.

§ 4.

I fråga om stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar, hvilka röra rikets allmänna hushållning, äfvensom i andra administrativa ärender, tillkommer det Regeringsrätten att till Kongl. Maj:t afgifva underdåniga utlåtanden, då Regeringsrätten derom erhåller Kongl. Maj:ts nådiga befallning; börande dessutom Regeringsrätten, efter den erfarenhet, som vid författningarnas tillämpning vinnes, i hvarje fall, då anledning dertill förekommer, fästa Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på de brister, som i den ena eller andra författningen kunna förefinnas.

§ 5.

Föredragande i Regeringsrätten vare Expeditionschef i det Departement, hvartill de ärenden, som skola föredragas, enligt stadgad fördelning höra, eller ock den Embetsman, som af Kongl. Maj:t eljest varder dertill utsedd. Föredraganden inhemtar å Regeringsrättens vägnar de upplysningar, som för ärendenas pröfning erfordras, kontrasignerar de beslut, som böra utfärdas, och vare för expeditionernas riktighet ansvarig.

§ 6.

Protokoll hos Regeringsrätten föres af Protokollssekreterare, hvar och en för det Departement han tillhör.

Då protokoll blifvit inför Regeringsrätten justeradt och af Protokollssekreteraren underskrifvet, bestyrke den ledamot, som främst i Regeringsrätten sitter, genom sin underskrift, att de justerade besluten äro rätt införda.»

Det hvilande grundlagsförslaget blef emellertid i tre stånd afslaget och antogs endast af Borgarståndet. Omedelbart därefter försöktes en annan af de möjliga utvägarna till frågans lösning, då Kungl. Maj:t genom proposition den 6 oktober 1857 föreslog ökande af de konsultativa statsrådens antal till det af 1834 års konstitutionsutskott till en början ifrågasatta antal af fyra, i ändamål att bilda en tillräckligt talrik och mångsidig afdelning af statsrådet, hvilken skulle kunna med vederbörande departementschef och utan öfriga departementschefers närvaro så bereda besvärsmålen, att dessa ofta vidlyftiga och invecklade mål sedermera, om inom statsrådsberedningen enighet uppnåddes, endast behöfde inför Kungl. Maj:t i statsrådet i korthet anmälas, hvarjämte äfven afsågs, att man vid föredragning i statsrådet af mindre viktiga ärenden alltid skulle hafva att tillgå föreskrifvet antal statsrådsledamöter, utan att departementscheferna behöfde öfvervara hvarandras föredragning. Förslaget, som afstyrktes af konstitutionsutskottet, förkastades vid nästföljande riksdag genom två stånds afslag.

Ett litet steg till minskande af besvärsmålen hos regeringen togs emellertid, när genom nådig kungörelse den 16 november 1860 stadgades, att alla tvistefrågor, huruvida åbo- och besittningsrätt till kronohemman och lägenheter är förverkad eller eljest bör upphöra, skulle tillkomma domstols handläggning. Genom nådigt bref den 31 maj 1867 förklarades vidare, att den åt kammarkollegium uppdragna myndigheten att besluta om ett i jordebokens kronokolumn uppta-

get hemmans egenskap af kyrkohemman icke omfattade afgörande däraf, om äganderätten tillkomme kronan eller någon viss kyrka, och genom två nådiga bref i särskilda mål den 27 april 1868 utsträcktes samma grundsats äfven till andra än kyrkohemman. Förstnämnda förändring hade jämte andra förordats i ett år 1859 afgifvet betänkande af den kommitté, som, med anledning af ofvan anförda, den 25 april 1857 dagtecknade riksdagsskrifvelse, år 1858 tillsattes för utredning af frågan om förändrad organisation af rikets styrelse- och förvaltningsverk. Denna kommitté hade bl. a. tagit under öfvervägande, huruvida icke vissa rättsfrågor, hvilka det ännu tillhörde kammarkollegium att afgöra, lämpligen kunde därifrån skiljas, och i sådant hänseende föreslagit, att följande mål måtte kammarkollegium frånskiljas och till de allmänna domstolarna öfverlämnas:

1. tvister, huruvida en gång stadgad åbo- och besittningsrätt till hemman och lägenheter är förverkad;

2. tvister om bättre rätt till begagnande af kronoskär, stränder och holmar, som kronan till fiskes idkande upplåtit;

3. tvister om beståndet och rätta tydningen af sådana tillståndsbref och förordnanden, »genom hvilka, utan att innefatta egenskapen af kontrakt eller medföra besittning på grund af de i allmänna lagen upptagna laga fång, någon kronan tillhörig eller eljest af publik egenskap varande fast egendom eller rättighet kommit under enskildt begagnande»;

4. tvister om levererande och forslande af kronan förbehållna, indelta eller eljest till allmänt behof anslagna hemmansräntor, kronotionde och afradsspannmål;

5. tvister om utgörandet af stadgad arbetsskyldighet till kungsgård eller boställe.

Kammarkollegium borde däremot enligt kommitténs uppfattning fortfarande afgöra frågor, huruvida åbo- och besittningsrätt till kronohemman och lägenheter äger rum, samt om företräde till sådan åborätt, frågor om skyldigheten och sättet att utgöra ofvannämnda räntor m. m., samt frågor, om och i hvad mån arbetsskyldighet till kungsgård eller

boställe äger rum, när sådan icke beror af ingångna köpe- eller arrendekontrakt.

Medan nyss omförmälda proposition af 1857 åsyftade att lätta departementschefernas arbetsbörda genom att befria enhvar af dem från deltagande i statsrådet vid behandlingen af besvärsmål och andra mindre viktiga mål tillhörande de öfrigas departement, kunde samma syftemål äfven vinnas därigenom, att departementscheferna erhöllo befogenhet att på egen hand och utan föredragning i statsrådet afgöra vissa ärenden. Häraf berördes besvärsmålen endast indirekt och så till vida, som mera tid för dessa måls beredning och föredragning i statsrådet blef att tillgå. Förslag om ministerstyrelse hafva vid särskilda tillfällen förelagts Riksdagen, dock alltid utan framgång. Ett förslag i denna riktning framlades af Kungl. Maj:t genom nådig proposition den 10 januari 1868. I sitt afstyrkande utlåtande förordade konstitutionsutskottet bl. a. den utvägen att öfverflytta en stor del af besvärsmålen till högsta domstolen, som, då den arbetade på tvenne afdelningar, möjligen kunde öfvertaga desamma utan anmärkningsvärdt men för deras skyndsamma behandling; åsikten om en sådan åtgärds ändamålsenlighet hade dåmera antagligen vunnit det insteg, att ett förslag i detta syfte icke skulle möta svårigheter hos regeringen eller riksdagen. Äfven borde mål af rent judiciel beskaffenhet, hvilka nu för vinnande af skyndsam behandling ginge till Konungens befallningshafvande, kunna öfvertagas af landtdomstolar med förändrad organisation.

I anledning af initiativ från annat håll kom också samma års Riksdag att göra en underdånig framställning i en härmed nära sammanfallande riktning. I skrifvelse den 15 maj 1868 anförde nämligen Riksdagen bl. a., att af de s. k. besvärsmål, hvilka ännu af förvaltningen handlades, en icke obetydlig del kunde såsom rena rättsfrågor anses, i det de väcktes och utfördes dels enskilda rättsökande emellan, dels emellan enskilda, å ena sidan, och kronan såsom privaträttsligt subjekt, å den andra, och därtill afgjordes

efter grunder, hvilka icke tilläte användandet af någon annan måttstock än den formella rättens, samt att vissa af dessa besvärsmål däremot vore af den art, att de, å ena sidan, måste bedömas efter samhällsintressets fordringar och därför visserligen icke kunde såsom rättsfrågor betraktas och behandlas, men, å andra sidan, ock syntes beröra den enskildes rätt och därföre för sin tillbörliga handläggning i yttersta instansen fordrade sådan borgen för kontinuitet i grundsatsers tillämpning samt för domares juridiska utbildning, som man endast hos en verklig domstolsmyndighet ägde att förutsätta, hvarförutom den vikt, som dessa besvärsmål hade för förvaltningen själf, icke stode i rätt förhållande till det arbete och det ansvar, med hvilket de öfverhopade Konungen i statsrådet; en tredje klass besvärsmål vore sådana, i hvilka intet rättsanspråk inginge, utan endast hemställan gjordes om lämpligheten eller billigheten af underordnade förvaltningsorganers åtgärder. På grund häraf anhöll Riksdagen, det Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida af de mål, hvilka då afgjordes af administrativ ortsmyndighet och genom besvär kunde fullföljas antingen hos rikets kollegier eller andra förvaltande centrala ämbetsverk samt vidare hos Kungl. Maj:t i statsrådet, eller ock omedelbart hos Kungl. Maj:t, sådana, som kunde till rättsfrågor hänföras, måtte öfverlämnas till behandling af allmän domstol samt sådana, som vore af både judiciell och administrativ natur och hvilka fortfarande ansåges böra af administrativ ortsmyndighet i första instans upptagas, likväl måtte i sista instansen af Kungl. Maj:t i Dess högsta domstol afgöras.

Denna riksdagsskrifvelse hade föranledts af ett i enskild motion framställdt förslag, däri motionären, delvis med anslutning till en af honom redan vid nästföregående riksdag väckt motion om förändringar i statsförvaltningen, hemställt om åtskilliga åtgärder till åstadkommande af förenklingar i förvaltningen och de därför afsedda organer I detta syfte borde, enligt motionärens mening, bl. a. tillämpas de

grunder, att domsrätten i de administrativa målen skilldes från förvaltningen och tillkomme domstolarna, och att i förvaltningen mellaninstanserna försvunne. Vissa mål vore dock af den beskaffenhet, att deras pröfning måste förbehållas administrationen. Vid stiftande af lagar i hushållsmål förekomme icke sällan svårigheten att gifva nog bestämda regler för tillämpningen, och så vidt denna senare berodde på afvägande af allmänna fördelar mot enskilda förhållanden, vare sig i afseende på rättigheter eller skyldigheter, så inginge däri något, som icke borde blifva föremål för domarens bestämmande. I de mål, där de administrativa myndigheterna sålunda ägde befogenhet att vidtaga bestämmelser enligt särskilda författningar, »d. v. s. utöfva lagstiftningsrätt», kunde efter förslaget besvär af enskilde förekomma, hvilka besvär alltid måste ställas till Konungen samt föredragas och afgöras i statsrådet. I öfriga fall åter vore den enskilde hänvisad till att antingen, såsom t. ex. beträffande tjensteförslag i allmänhet, söka rättelse genom ansökan hos Konungen eller ock instämma saken till domstol. Så länge hvarje mål, däri Konungens domsrätt icke enligt regeringsformens 17 § utöfvades af högsta domstolen, kunde anses falla inom 89 §, som i verkligheten icke skilde mellan enskilda mål och allmänna regeringshandlingar och därföre lämnade regeringen rättighet att i hvarje särskildt fall endast tillse, hvad som kunde finnas för landet nyttigast, skulle det svårligen blifva ostridigt, hvad som i de administrativa målen är allmänt gällande lag. För att åstadkomma den nödiga utredningen häraf funnes näppeligen någon annan eller åtminstone någon lämpligare åtgärd än att skilja de enskilda målen från de allmänna regeringshandlingarna och alltså öfverlämna de förra till domstolarna, under det att de senare förbehållas regeringen eller efter omständigheterna de densamma underordnade myndigheterna. Åtminstone tills vidare kunde det emellertid vara nödigt att bibehålla kammarrätten såsom en kameral hofrätt, från hvilken målen fullföljas till högsta domstolen.

Det särskilda utskott, till hvilket förevarande motion hänvisades, kom, efter en ganska utförlig framställning af de grunder, som kunde anföras för och emot den administrativa domsrättens befogenhet, och af den historiska utvecklingen m. m., till det resultat, att en *särskild* administrativ domsrätt icke vore lämplig eller rättmätig, utan tvärtom innebure en självmotsägelse, då ett förfarande enligt förvaltningsgrundsatser, d. v. s. efter lämplighetshänsyn, icke kunde vara rättskipning, och att införandet af en sådan domsrätt skulle medföra stora olägenheter för förvaltningen. Utskottet erkände dervid, att det funnes besvärsmål, i hvilka ingen rättstvist förekomme till afgörande, i hvilka besvären anfördes allenast öfver lämpligheten eller billigheten af en förvaltningsåtgärd, och där icke någon enskild rätt åberopades. Sådana rent administrativa mål kunde det icke vara meningen att från förvaltningsmyndigheterna hänvisa till domstolarna. De måste gå från den lägre förvaltningsmyndigheten till den högre och kunde icke af domstolar upptagas, ty domstol kunde aldrig besvara en fråga om klokheten, nyttan eller billigheten af en åtgärd, utan endast om dess rättmätighet.

De »rättstvistiga» besvärsmålen vore emellertid svåra eller omöjliga att på förhand särskilja från de rent administrativa, och inom hvar och en af de 27 grupper, i hvilka utskottet sammanfört de två senaste årens besvärsmål, kunde ett och annat mål af rent administrativ natur förekomma. Men öfver hufvud taget kunde man enligt utskottets mening påstå, att besvärsmål rörande vissa ämnen grundade sig på anförda rättspåståenden och sålunda borde till allmänna domstolars handläggning hänvisas. Dessa ämnen vore:

1. anmärkningsmål;
2. åborätt, arrenderätt, skatteköp m. m., nybyggens anläggande och frihetsår;
3. patronatsrätt;
4. rätt till fiske, bete, skogsafverkning;

5. skattläggning o. dyl., hemmans natur och skyldigheter, förmedling etc.;

6. byggnadsskyldighet;

7. indelningsverkets onera;

8. bevillning och mantalsskrifning;

9. tullbehandling och fyrafgifter, stämpelpappersafgift etc.;

10. kommunal hälso- och fattigvård;

11. kommunal skolvård;

12. kommunal prästlönereglering; samt möjligen

13. kommunikationers onera och rättigheter.

Å andra sidan uppräknar utskottet »exempelvis och utan anspråk på uttömmande fullständighet» de besvärsmål, hvilka för det mesta torde innefatta rent administrativa ärenden. I sådant afseende nämnas:

1. i gruppen besvär rörande tjänsteärenden: de besvär, som anföras öfver varningar i tjänsten, öfver upprättade förslag (enär styrelsen vid de flesta sådana icke är bunden af absolut bindande regler och den enskilde sålunda icke genom lagar fått sig någon rätt tillförsäkrad), öfver skyldigheters åläggande o. s. v.;

2. en stor del besvär öfver myndigheters anordningar rörande boställens vård och hushållningen därvid;

3. besvär öfver beslut rörande nybyggens anläggande, frihetsår därå etc.;

4. en ganska betydande mängd af besvär öfver myndigheternas beslut rörande anläggning eller indragning af vägar, broar, färjor, gästgifvaregårdars anläggning eller flyttning (såvida ej gästgifvares kontrakter eller privilegier gifva rättsanspråk), tiden för arbetets utförande, beloppet af bro-, väg- och färjafgifter, flott- och farleders sträckning och vidmakthållande (såvida ej meddelade bref gifvit enskild man rättigheter i afseende på dylika vattendrag);

5. besvär, som röra hushållningen med kronans skogar och parker;

6. besvär öfver förvägran att hålla marknader;

7. i gruppen besvär rörande kommunala beslut, val, utskylder: besvär öfver lägre myndigheters fastställelse eller upphäfvande af de kommunala beslut, som enligt kommunallagarna skola underställas för att vinna laga kraft;

8. i gruppen besvär rörande kommunala byggnader: besvär öfver myndigheters beslut rörande behofvet af allmänna byggnader, platsen för deras anläggning, tiden för deras uppförande m. m. dyl.

Hvarken svårigheten att från hvarandra skilja de olika hufvudgrupperna af mål eller omöjligheten att *på förhand* bestämma, hvilka mål äro administrativa och hvilka äro judiciella, samt i öfrigt att snabbt och fullständigt genomföra grundsatsen om den administrativa domsrättens upphörande borde enligt utskottets mening hindra, att man fortginge på den genom förordningarna af år 1828 beträdda vägen och ytterligare till domstol öfverflyttade alla mål, som kunde hänföras till rättsfrågor eller som vore »af både judiciell och administrativ natur», dock hvad vissa af de senare anginge, med undantag för första instansen eller så, att målen, t. ex. fattigvårdstvister samt tvister om bevillning och mantalsskrifning, från kammarrätten såsom ett slags kameral öfverrätt fullföljdes i högsta domstolen, som äfven ägde upptaga besvär öfver Konungens befallningshafvandes utslag i kommunalfrågor, helst icke någon formell skillnad ägde rum mellan kommunala val och riksdagsmannaval, och besvär angående tillämpningen af de särskilda näringsförfattningarna för vissa yrken.

Utskottet beräknar, att minst två tredjedelar af de dåvarande administrativa besvärsmålen skulle i följd af de föreslagna förändringarna gå till domstolarna.

Till de allmänna domstolarna kunde särskildt öfverlämnas: alla tvister rörande företräde till åborätt, optionsrätt, arrenderätt till kronohemman, kungsgårdar, kronorusthåll m. m.; alla tvister om företräde till skatteköp; alla tvister rörande särskildt förvärfvade rättigheter till någon kronans tillhörighet, såsom tvister om mulbete, skogshygge, fiske,

stockfångst; alla tvister om hemmans natur och däraf följande rättigheter och skyldigheter eller om stubbe- och röjselrätt å rekognitionsskogar eller om grunden för skatters förvandling till penningar; alla tvister om sättet att utgöra kronan förbehållna, indelta eller eljest till allmänt behof anslagna hemmansräntor, tionde och afradsspannmål, om dessas levererande och forslande samt om stadgadt arbete till kungsgård eller boställe och dess behöriga utgörande, äfven då sådant icke beror på köpe- eller arrendekontrakt; alla tvister därom, huru och till hvilket belopp prästerskapets och kyrkobetjäningens rättigheter skola utgöras; alla tvister om patronatsrätt; alla tvister om rust- och rotehållares samt soldaters, ryttares och båtsmäns ömsesidiga rättigheter och skyldigheter samt om torpens byggande och underhåll; alla tvister om skyldighet till och grunden för rustning och rotering, om ersättning för oriktig rotering eller om rotefrihetsafgift för öfverskjutande mantal m. m.; alla tvister om skyldighet till och grunden för deltagande i allmänna byggnader, anläggning och underhåll af allmänna vägar, broar eller färjor samt om fördelningen af dessa senare skyldigheter och sättet för deras utgörande, äfvensom om skyldigheten till kronobrefbäring, postföring, håll- och reservskjuts.

Några reservanter, hvilkas mening i hufvudsak blef Riksdagens, framhöllo, att alla mål »af blandad judiciell och administrativ egenskap» borde i första instansen behandlas af administrativ ortsmyndighet, för tillgodoseende af det i målen ingående allmänna intresset, och i sista instansen komma under pröfning af Konungen i högsta domstolen, emedan målen äfven berörde enskild rätt och ett fullt betryggadt rättstillstånd vore den grund, hvarpå samhällets utveckling måste hvila; ifrågasättas kunde att sammanslå kammarkollegium och kammarrätten till en administrativ hofrätt, som hade att i underinstansen upptaga alla mål af blandad judiciell och administrativ egenskap, samt att förändra högsta domstolens organisation sålunda, att en särskild afdelning af densamma alltid upptoge de

blandadt juridiska och administrativa målen; i allt fall borde den myndighet, som finge sig anförtrodt att såsom sista instans afgöra merberörda mål, icke blott äga befogenhet att hos Konungen göra framställning om de förändringar i gällande ekonomiska lagstiftning, som under dess tillämpning vid målens afgörande visade sig vara af behofvet påkallade, utan äfven vara pliktig att afgifva underdåniga utlåtanden öfver alla af annan myndighet ifrågasatta förändringar i samma lagstiftning äfvensom öfver alla förslag till nya författningar i dithörande ämnen.

Riksdagens ifrågavarande skrifvelse den 15 maj 1868 föranledde Kungl. Maj:t att, efter hörande af kammarkollegium och kammarrätten, låta utarbeta ett förslag till förordning angående förändrade bestämmelser i afseende å behandlingen och fullföljden af vissa i administrativ väg handlagda mål, hvilket förslag, sedan jämväl högsta domstolens utlåtande inhämtats, blef, med vissa af detta utlåtande föranledda jämkningar, genom nådig proposition den 31 december 1873 förelagdt Riksdagen till antagande.

Förslaget innefattade hufvudsakligen dels bestämmelser om öfverflyttning till de allmänna domstolarna af en mängd dittills i administrativ väg handlagda tvister, dels föreskrift, att vissa mål skulle från kammarrätten eller kammarkollegium fullföljas hos Kungl. Maj:t i högsta domstolen.

Till de allmänna domstolarna skulle öfverflyttas tvister:

1. huruvida besittningsrätt till krononybyggen är förverkad eller eljest bör upphöra samt om nyttjanderätt till kronoskär, stränder och holmar, som af Kungl. Maj:t blifvit till fiskes idkande upplåtna;

2. om beståndet och rätta tydningen af sådana tillståndsbref eller förordnanden, genom hvilka någon Kungl. Maj:t och kronan tillhörig eller eljest af publik egenskap varande fast egendom eller rättighet kommit under enskildt begagnande;

3. angående åtnjutande af de rättigheter, som i afseende å de till militära, civil- eller ecklesiastikstaterna eller ad

pios usus anslagna hemmans disponerande och besittning kunna vederbörande vara förunnade;

4. om beståndet af tillförene skedda odlingar å de till menigheter upplåtna krono-, lands- och häradsallmänningar;

5. emellan församling eller enskilde hennes medlemmar, samt församlingens prästerskap, kyrkobetjäning eller folkskolelärare om, huru och till hvad belopp de senares löningsrättigheter skola enligt lag, fastställda löneregleringar eller särskilda öfverenskommelser utgöras;

6. om tydning och tillämpning af gällande bestämmelser rörande barnmorskors och andra af kommunen aflönade personers löneförmåner;

7. emellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt allmänna inrättningar eller enskilda, å andra sidan, eller emellan dylika inrättningar och enskilda inbördes, angående de i jordebokens kronokolumn upptagna hemmans och lägenheters egenskap af boställe, bohemman, kyrkohemman, hospitals- eller barnhushemman och dylika, samt om orätt begagnade säteri-, rå-, och rörs-, insockne- och öfriga frälsefriheter därå;

8. emellan innevånare i stad om rättighet till den åt staden donerade jord;

9. om jus patronatus i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän äger rum, samt om större eller mindre del af kronans tionde må patronrättigheten åtfölja;

10. om stubbe- och röjselrätt å hemman och lägenheter;

11. om skyldighet att utgöra hamn-, bro-, väg-, färj- eller andra den allmänna rörelsen, enligt fastställda taxor, ålagda afgifter;

12. emellan kronans ordinarie uppbördsmän och dem, hvilka under dessas uppbördsmannaansvar haft befattning med allmänna medels indrifning, angående redovisning för dessa;

13. angående försummadt fullgörande af sådana skyldigheter, som uti privilegier blifvit städer, societeter, bolag eller enskilde personer ålagda i afseende å någon af Kungl.

Maj:t eller Riksdagen dem förlänad inkomst eller rättighet; samt

14. sådana stridigheter emellan Göta kanalbolag å ena sidan och bolagets direktion eller staten å den andra, som i nådiga brefvet den 1 februari 1836 afses.

Kammarkollegium skulle blifva mellaninstans för klagan öfver beslut af kuratorerna för Hvitfeldtska stipendieinrättningen i fråga om åbo- och besittningsrätten till inrättningens hemman och lägenheter. Äfven kammarrättens kompetensområde utvidgades något, dels med vissa frågor om aktoratsarvode eller anmärkningsarvode af allmänna medel eller rese- och traktamentsersättning, dels med vissa afskrifningsfrågor. Hufvudsaken var emellertid, att klagan skulle gå från kammarkollegium och kammarrätten till Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Detta gäller beträffande kammarkollegium i tvister om företräde till skatteköp eller till stadgad åbo- och besittningsrätt till hemman eller lägenheter, beträffande kammarrätten i de allra flesta fall; hit höra nämligen, jemte frågor om aktorats- eller anmärkningsprocent samt rese- och traktamentsersättning samt frågor om anmärkningar vid förmyndarkammarens räkenskaper, alla de mål, som omförmälas i 5 § af instruktionen den 15 oktober 1831, i hvilken §, svarande mot § 1 i nu gällande instruktion, föremålen för kammarrättens upptagande och afgörande uppräknas; från fullföljd hos högsta domstolen undantogos i propositionen afskrifnings- och afkortningsmål, i hvilka ej vore fråga om felaktigt förfarande af någon ämbets- eller tjänsteman.

Med afseende å de under 1, 2, 5 upptagna målen hade kammarkollegium tillstyrkt, att målen såsom af blandad judiciell och administrativ natur måtte i första och andra instanserna behandlas af administrativa myndigheter, men i tredje instans afgöras af högsta domstolen, så att äfven den judiciella sidan blefve behörigen pröfvad. Förslaget om vissa måls fullföljande från kammarkollegium till högsta domstolen hade af kammarkollegium tillstyrkts. I motsvarande

fråga hade kammarrätten afgifvit ett utlåtande af stort intresse. Kammarrätten framhöll skillnaden mellan rena rättsfrågor och administrativa tvister. Vid pröfningen af de förra finge ej andra förhållanden tagas i betraktande än de, som anginge det konkreta fallet. I de administrativa målen måste man däremot äfven taga hänsyn till följderna af frågans utveckling och tillse, om och i hvad mån de framställda anspråken kunde stå tillsammans med samhällsintressets fordringar. Dessa mål fordrade en särskild form för behandlingen, och deras pröfning förutsatte en speciell författningskunskap och förtrogenhet med statsförvaltningen, som ej kunde fordras hos den högsta juridiska instansen eller af denna utan men för de egentliga rättegångarna förvärfvas.

Målens öfverflyttning till högsta domstolen kunde alltså tillstyrkas blott under den förutsättning, att en af högsta domstolens afdelningar kunde få uteslutande sysselsätta sig med administrativa besvärsmål. En reservant, som hufvudsakligen delade pluralitetens uppfattning, tillade bl. a., *att* regeringen borde aflåta administrativa besvärsmål till antal och beskaffenhet sådana, att de, tillika med granskning af förslag till administrativa författningar och måhända någon lämplig mindre del af högsta domstolens äldre mål, lämnade tillräcklig sysselsättning åt en ny, tredje, afdelning af högsta domstolen, *att* hvarje departementschef borde erhålla rättighet att deltaga i tredje afdelningens beslut angående mål, som till ämnet tillhörde hans departement, *och att* målen skulle till föredragning beredas inom de särskilda regeringsdepartementen.

Inom högsta domstolen hade förslaget fått ett ganska ogynnsamt emottagande. Endast två ledamöter lämnade dess hufvudgrunder utan anmärkning, medan de öfriga fem ogillade den ifrågasatta anordningen, att högsta domstolen skulle vara sista instans i blandadt administrativa och judiciella mål, samt fyra af dem dessutom i allt väsentligt, beträffande alla punkter utom 12—14, afstyrkte vissa måls öfverflyttning till de allmänna domstolarna. Till stöd för afstyrkandet

af förslaget om högsta domstolen såsom högsta instans i mål, som i öfrigt ej tillhörde de allmänna domstolarna, anfördes hufvudsakligen, jämte faran i att minska regeringens makt, att högsta domstolens ledamöter ej kunde anses äga tillräcklig sakkunskap på statsförvaltningens område, samt att förvaltningsmålens hänskjutande till högsta domstolen kunde föranleda en för den egentliga lagskipningen menlig förblandning af administrations- och privaträtternas skiljaktiga grunder. Vid den ifrågasatta öfverflyttningen af vissa mål till de allmänna domstolarna hade ej tillräcklig vikt lagts därpå, att den enskildes anspråk på grund af förvaltningens anordningar i statens intresse ej vore berättigade till mera afseende än allas gemensamma eller hela samhällets anspråk, samt att den enskildes rätt i de administrativt-judiciella målen vore väsentligen beroende af det allmännas fördel, som statsförvaltningen förbehållit sig att pröfva, i följd hvaraf afgörandet icke utan äfventyr kunde undandragas de administrativa myndigheterna.

De sålunda framställda betänkligheterna bemöttes af justitiestatsministern hufvudsakligen därmed, att de mål, hvilkas öfverflyttning föreslagits, alla vore af den beskaffenhet, att vid deras afgörande skulle tagas hänsyn icke till hvad som i hvarje särskildt fall kunde anses ändamålsenligast och med statens fördel mest förenligt, utan endast till hvad som vore med lag och rätt öfverensstämmande; de enskilda borde, så vidt möjligt, vid den ekonomiska och administrativa lagtillämpningen tillförsäkras samma trygghet och skydd för lagligen förvärfvade rättigheter, som de på det civil- och kriminalrättsliga området redan hade att påräkna.

Lagutskottet tillstyrkte — med undantag för sjunde punkten — öfverflyttandet till de allmänna domstolarna af åtskilliga mål, men ansåg vissa besvärsmåls hänskjutande i sista instans till högsta domstolen »blifva äfventyrlig till sina följder, i anseende till åtgärdens inflytande på den egentliga lagskipningen och densammas förblandning af administrations- och privaträttens skiljaktiga grunder»; beträffan-

de bevillningstaxeringsmål vore judiciel pröfning särskildt betänklig. Däremot biträdde utskottet, utan att i detta hänseende göra någon hemställan, den åsikt, att, om en afdelning af högsta domstolen öfvertoge alla de s. k. administrativa besvärsmålen och sålunda behandlade äfven dem, som redan skulle hos högsta domstolen fullföljas, såsom fattigvårdsmål, äfvensom skiftesmål, samt uteslutande sysselsatte sig med sådana ärenden, därigenom skulle komma att utbilda sig en högsta instans för dylika frågor, hvilken motsvarade anspråken på en sådan myndighet. Sedan Riksdagen, i öfverensstämmelse med lagutskottets utlåtande, endast delvis bifallit den nådiga propositionen, förklarade Kungl. Maj:t den 5 juni 1874, att Riksdagens beslut komme att förfalla, då detsamma, i den mån propositionen bifallits, afsåge ändringar af lagar och författningar, hvilka rörde rikets allmänna hushållning och fölle under 89 § regeringsformen, och enär genom den af Riksdagen antagna författningen det i propositionen åsyftade ändamål ej skulle ernås. Genom nådig förordning den 10 augusti 1877 blefvo emellertid åtskilliga tvister öfverflyttade från administrativ myndighet till de allmänna domstolarna. Så skedde nämligen med de mål, som omförmälas i punkterna 1, 2, 10, 12 och 13 af nyssnämnda förslag.

Riksdagens förberörda skrifvelse den 15 maj 1868 föranledde upptagandet äfven af en annan, mera speciell lagstiftningsfråga. Inom ecklesiastikdepartementet upprättades nämligen ett förslag om fattigvårdsfrågors fullföljd från kammarrätten till högsta domstolen i stället för hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Oaktadt af högsta domstolens flertal framhöllos hufvudsakligen samma betänkligheter som emot förutnämnda förslag, blef reformen dock genomförd i 1871 års fattigvårdsförordning. Af särskildt intresse är, att inom högsta domstolen förordades öfverflyttning äfven af tvister angående rättighet att erhålla fattigunderstöd, och att förslagets ifrigaste motståndare ifrågasatte, om icke en större utsträckning af Konungens i 17 § regeringsformen omför-

mälda domsrätt borde föranleda en förändring i högsta domstolens organisation medelst bestämmande af en särskild, ständig, med män af därtill specielt lämpliga egenskaper sammansatt afdelning för den administrativa rättskipningen; härigenom undvekes att gifva justitierådsembetet en väsentligt ändrad karaktär genom dess vidsträcktare inblandning i statsförvaltningens ärenden och tillfredsställdes rättmätiga anspråk på verklig erfarenhet och sakkunskap hos dem, som i sista hand granskade administrativa åtgärder. — Högsta domstolens befattning med fattigvårdsmålen upphörde den 1 januari 1895, från hvilken tid kammarrättens utslag i sådana mål icke vidare få öfverklagas.

Till vissa äldre, ofvan omtalade reformtankar anslöt sig ett vid 1872 års riksdag af enskild motionär väckt förslag att öka antalet statsrådsledamöter och att fördela statsrådet på tvenne afdelningar, af hvilka den ena, »ministerkonseljen», med sex à sju ledamöter, skulle behandla de egentliga regeringsärendena, däruti inbegripna besvär öfver tjänstetillsättningar, och den andra, »statsrådskonseljen», med fem ledamöter, alla andra besvärsmål; statsrådskonseljens ledamöter skulle äfven få sig uppdraget att utarbeta ekonomiska, administrativa och kommunala lagar och författningar, i hvilka lagstiftningsarbeten vederbörande departementschef ägde rätt att deltaga. Konungen kunde, när han så funne nödigt, sammankalla alla rådgifvarne till sammansatt konselj, hvilket måhända alltid borde ske, när nya lagar skulle utfärdas. Förslaget afvisades af konstitutionsutskottet, hufvudsakligen på den grund, att frågan om regeringens befriande från besvärsmålen redan genom Riksdagens skrifvelse den 15 maj 1868 bragts under Kungl. Maj:ts pröfning, och vann ej kamrarnas bifall; enligt uppgift af konstitutionsutskottet hade af Kungl. Maj:t den anordning blifvit vidtagen, att besvärsmålen, då så pröfvades nödigt, föredroges inför Konungen af vederbörande departementschef i närvaro endast af de tre statsråden utan departement. Ej heller en vid 1877 års riksdag väckt motion om föreskrift, att ärendena, innan de

föredroges för Konungen, skulle behandlas i statsrådsberedningen, ledde till någon vidare påföljd. Så har det å andra sidan äfven gått med de vid särskilda tillfällen framställda förslag, att antalet konsultativa statsråd skulle minskas och det för minst två af dem gällande kompetensvillkoret att förut hafva förvaltat civil beställning upphäfvas; ett bifall till dessa yrkanden skulle tydligen hafva kunnat öka de svårigheter, som äro förenade med de administrativa besvärsmålens afgörande i regeringen.

År 1884 föreslogs i motion, att Riksdagen skulle hos Konungen helt allmänt anhålla om utredning och förslag, huru den ofta öfverklagade olägenheten af regeringsärendenas mängd kunde lämpligast afhjälpas. Motionen tillstyrktes af tillfälligt utskott, hvilket med tydlig sympati för inrättandet af en »öfverförvaltningsrätt», eventuellt *inom* regeringen i öfverensstämmelse med 1872 års motion, och under lika tydlig motvilja mot de administrativa besvärsmålens öfverlämnande till högsta domstolen, redogjorde för olika utvägar: inrättande af flera statsdepartement, öfverflyttande af en del ärenden till domstolarna eller åtminstone i sista hand till högsta domstolen, inrättande af en särskild öfverförvaltningsdomstol samt slutligen att låta mängden af mindre viktiga ärenden i sista instans afgöras antingen af ortsmyndighet eller af centralt ämbetsverk. Utskottets hemställan ledde emellertid icke till någon riksdagsskrifvelse i ämnet.

Tanken på inrättande af en särskild administrativ högsta domstol eller regeringsrätt återupptogs vid 1897 års riksdag af en motionär (Ljungman), som i sammanhang därmed äfven föreslog bl. a. medgifvande åt departementschef af befogenhet att efter ett af Konungen genom offentligen kungjord stadga gifvet förordnande afgöra »förvaltningsärenden». Regeringsrättens organisation och kompetens motsvarade enligt motionen i hufvudsak 1854 års förslag; dock skulle regeringsrätten äfven äga att afgöra »mellan domstolar och ämbetsmyndigheter uppkommande behörighetstvister». Konstitutionsutskottet erkände, att inrättandet af en särskild admi-

nistrativ öfverdomstol för slutlig behandling af vissa administrativa besvärsmål och för afgifvande af förberedande yttranden öfver förslag till ekonomiskt-administrativa författningar syntes erbjuda en god utväg för lättande af statsrådsledamöternas arbetsbörda, och att en sådan åtgärd jämväl från andra synpunkter innebure en eftersträfvansvärd reform, vare sig denna domstol nyskapades eller kunde åstadkommas genom kammarrättens ombildande. Utskottets flertal ansåg emellertid, att Kungl. Maj:t, som bäst vore i tillfälle att pröfva behofvet af förändringar med hänsyn till statsrådets arbeten, redan i en af Riksdagen aflåten skrifvelse om inrättande af ett nytt statsdepartement hade anledning att taga de i motionen väckta frågorna under öfvervägande. I öfverensstämmelse med utskottets afstyrkande blef också motionen afslagen af Riksdagen. Redan år 1899, då nådig proposition afgafs om inrättande af jordbruksdepartement — i hvilken proposition tanken på inrättande af en regeringsrätt blifvit, enligt föredragande departementschefens yttrande, afvisad på den grund, att den allmänna opinionen icke vore benägen för en sådan anordning, då man önskade fortfarande kunna »gå till kungs» med sina besvär i administrativa mål — förnyade samme motionär sitt förslag, dock med åtskilliga förändringar. Stadganden om befogenhet för departementschef att afgöra förvaltningsärenden och om hänskjutande till regeringsrätten af behörighetstvister ifrågasättas icke vidare. Såsom föremål för regeringsrättens verksamhet nämnas pröfning af besvär äfven öfver korporationers eller nämnders beslut och meddelande af lagförklaring i vissa fall, liksom inhämtandet af utlåtande från regeringsrätten är obligatoriskt i vissa lagstiftnings- och dispensfrågor. Af ledamöterna skola minst fyra hafva förut förvaltat civil beställning och minst tre beklädt domareämbete. Äfven denna gång uttalade konstitutionsutskottet sig i erkännande ordalag om tanken att inrätta en särskild administrativ högsta domstol, men utskottets utlåtande blef dock afstyrkande. Detta motiverades nu därmed, att frågan redan varit före-

mål för Kungl. Maj:ts pröfning i sammanhang med frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, och att Kungl. Maj:t föredragit sistnämnda utväg att vinna erforderlig minskning i göromålen inom vissa departement. Äfven denna motion blef af Riksdagen afslagen. Både 1897 och 1899 yrkades af reservanter inom konstitutionsutskottet antagandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i ämnet.

År 1903 upptogs saken af konstitutionsutskottet, i öfverensstämmelse med hvars enhälliga hemställan Riksdagen beslöt den ofvan först omförmälda skrifvelsen. Under öfverläggningen framhöllos från flera håll åtskilliga önskemål med afseende å den blifvande institutionens sammansättning och verksamhetsområde, men yrkades afslag endast af tvenne talare.

I ett visst sammanhang med förevarande ämne stå äfven en del framställningar, som vid de senaste riksdagarna gjorts om förändrad lagstiftning angående utöfvandet i lägre instans af den administrativa domsrätten. Så anförde en motionär vid 1904 års riksdag, att, enligt hans förmenande, i rättssäkerhetens intresse erfordrades en administrativ rättegångsordning, innefattande bestämmelser om den administrativa domsrättens omfattning, forum, kallelse till svaromål, jäf, förhandlingssätt, rättegångsbiträde, bevis, beslut, besvär o. d. Motionen afstyrktes af lagutskottet, som fann frågan outredd och framställningen ej tillräckligt motiverad samt särskildt anförde, att användandet i förvaltningsmål af den för allmänna rättssäkerheten betryggande rättegångsordningen måste medföra en vid behandlingen af sådana mål sällan nödig, men ofta skadlig tidsutdräkt. Några reservanter åter yrkade på aflåtande af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att i sammanhang med utredningen om inrättande af en regeringsrätt måtte tagas i öfvervägande, i hvad mån processuella former och allmänna rättsprinciper kunde i högre grad, än redan vore fallet, vinna tillämpning äfven inom lägre administrativ instans vid handläggning af

ärenden af brottmåls natur. Andra kammaren antog reservationen, hvaremot Första kammaren fattade beslut i öfverensstämmelse med utskottets afstyrkande hemställan. Speciella hithörande frågor hafva väckts dels 1902 och 1903 om rätt för tilltalade i administrativa mål att anlita biträde — hvilken framställning afslagits af formella grunder — dels 1905 angående omorganisation af länsstyrelserna och revision af landshöfdingeinstruktionen. Med sistnämnda förslag torde hafva afsetts att, för »vinnande af ökade garantier för de administrativa besvärsmålens noggranna bedömande efter lag och laga stadgar, rättssäkerhetens kontinuitet samt rättskipningens oberoende», ombilda länsstyrelserna till ett slags kollegiala förvaltningsdomstolar, eventuellt inneslutande ett lekmannaelement, eller att åtminstone genom ändring i instruktionen inskränka landshöfdingarnes beslutanderätt. Såsom skäl härför åberopades hufvudsakligen, att karaktären hos den ifrågasatta administrativa högsta domstolen förutsatte en motsvarande karaktär hos de direkt underordnade domstolarna af samma natur, samt att motiven för en omorganisation af den högsta administrativa lagskipningen i de flesta fall vore fullt tillämpliga äfven i fråga om en omorganisation af den administrativa lagskipning, som låge i Konungens befallningshafvandes hand. Andra kammarens tillfälliga utskott (n:r 5) vitsordade behofvet af ökade garantier beträffande sistnämnda lagskipning, men fann, att, om och när inrättandet af administrativa ortsdomstolar funnes behöfligt eller önskvärdt, initiativet härtill borde framgå ur den erfarenhet, som kunde komma att vinnas inom den blifvande administrativa högsta domstolen. Utskottet inskränkte sig därföre till att förorda en skrifvelse om revision af landshöfdingeinstruktionen, men äfven denna hemställan blef af kammaren afslagen.

Redan på 1820-talet erkändes behofvet af nya och omfattande föreskrifter rörande ordningen för administrativa besvärsmåls handläggning. De stadganden, som förut gifvits, hade endast afsett vissa verk eller vissa delar af för-

farandet. Viktigast voro 1759 års nådiga förordning angående fatalier i politi- och ekonomimål samt ett af kammarkollegium år 1803 utfärdadt cirkulär till Konungens befallningshafvande om förklaringars infordrande öfver besvär, som hos kollegium anförts. I öfrigt tillämpades en mängd å olika tider tillkomna föreskrifter. Vid skilda tillfällen, 1826 och 1843, förordnades kommittéer att öfverse författningarna om tid och sätt för ändrings sökande i ekonomi- och politimål. Men ett resultat uppnåddes först, då genom nådiga förordningen den 14 december 1866 meddelades nya bestämmelser om tid för besvärs anförande i mål, som handläggas af förvaltande myndigheter och ämbetsverk samt icke till domstol fullföljas. Den förut stadgade skyldigheten att vid besvärs anförande ställa borgen för kostnad och skada upphäfdes från och med år 1902, sedan besvärs insändande med posten redan 1885 blifvit tillåtet. Cirkuläret af år 1803 ändrades genom kungörelse den 26 november 1879.

En medlem af den första kommittén, presidenten Löfvenskiöld, som redan på ett tidigt stadium af kommitténs afbeten framlagt utkast till erforderliga bestämmelser, utarbetade år 1828 ett af motiver beledsagadt vidlyftigt förslag (75 §§) till allmän stadga rörande hushålls-, närings- och ordningsmåls handläggning af rikets styrelseverk; af särskildt intresse är i detta förslag, att besvärsskrifter alltid — utom när inhibition begäres — inlämnas till lokal myndighet, regelmässigt Konungens befallningshafvande, och att denna myndighet infordrar vederbörandes förklaring. Den år 1843 förordnade kommittén åter bibehöll i sitt den 17 januari 1846 afgifna förslag grundsatsen om besvärs inlämnande hos den högre myndigheten.

Utländsk rätt. Frankrike.

I *Frankrike* ansluter sig den administrativa jurisdiktionens anordning till en skarpt genomförd åtskillnad mellan den judiciella och den administrativa myndigheten enligt principen om bådas inbördes oafhängighet.

Ursprungligen var administrationens oberoende af domstolarna hvad man eftersträfvade. Den gamla konungamakten hade förbehållit sig afgörandet af administrativa tvister, medan rättskipningen i inskränkt bemärkelse öfverlämnats till självständiga dömande myndigheter. I de, som naturligt var, uppkommande kompetensstridigheterna försvarade kronan med ifver de kungliga förvaltningsämbetsmännens oafhängighet emot domarekollegierna, parlamenten, och afgick efter stundom hårda strider med segern. Det revolutionära Frankrike hyste samma misstro som det gamla konungadömet mot domstolarna, af hvilka man särskildt befarade, att de skulle underkänna rättsgiltigheten af de andliga och adliga godsens indragning och försäljning. Upprepade gånger meddelades därföre stränga förbud för domstolarna att till bedömande upptaga administrativa åtgärder. Hit hör äfven den gamla och under revolutionen upprepade regeln, att yrkande om ansvar eller ersättning för ämbetsfel icke utan regeringens samtycke får anställas mot »agents du gouvernement».

I sin berömda och epokgörande framställning af Englands konstitution hade emellertid Montesquieu skarpt betonat nödvändigheten att skilja den dömande verksamheten från den förvaltande och göra den förra självständig i förhållande till den senare. Som resultat af båda strömningarnas samtidiga verkan framgick, att redan på konsulatets tid afgörandet af administrativa tvistigheter hänvisades till särskilda administrativa domstolar, hvilka formellt hänföras till administrationen, men i själfva verket äro af denna oberoende.

Förvaltningsdomstol i högsta instans är »conseil d'état», som tillika har andra funktioner, särskildt att afgifva utlåtanden öfver lagförslag och att såsom rådgifvande myndighet

biträda de olika ministrarne. Det består af ett stort antal faktiskt, ehuru icke rättsligt, oafsättliga, af republikens president — 1872—1875 af nationalförsamlingen — utsedda ledamöter jämte föredragande och biträdande ämbetsmän samt fördelas i flera sektioner, af hvilka en undersöker och med eller utan förstärkning afgör administrativa tvister. Intill 1872 hade conseil d'état i princip blott att afgifva förslag till beslut, hvilka utfärdades af regenten, men det lärer aldrig hafva inträffat, att ett sådant förslag ej godkändes. Numera tillkommer afgöranderätten äfven formelt conseil d'état.

Till conseil d'état appelleras från förvaltningsdomstolarna i första instans, nämligen från ministrarne, när deras afgöranden gifvas efter kontradiktorisk förhandling och anses som domar, från prefekturråden och vissa specialkommissioner. Såsom regel uppställes, att ministrarne upptaga administrativa tvister, men faktiskt kunna prefekturråden betraktas som de vanliga förvaltningsdomstolarne. Prefekturrådet, som äfven har administrativa funktioner, utgöres i hvarje departement af prefekten, som dock sällan deltager i jurisdiktionens utöfvande, och ett större eller mindre antal juridiskt bildade assessorer, som utnämnas och afskedas af republikens president. I några fall dömer conseil d'état i första och sista instans; härtill ansluter sig dess pröfning af vissa regeringsåtgärder. Conseil d'état är vidare annullationsinstans och kassationsdomstol för administrativa beslut och af förvaltningsdomstolar fällda icke appellabla utslag. Slutligen är conseil d'état i sista hand kompetent att, när fråga därom uppstår, tolka administrativa beslut och föreskrifter.

När conseil d'état fungerar som appellationsdomstol, utöfvar det — liksom inom sin kompetens prefekturråden — fullständig pröfning af tvistens både faktiska och rättsliga sida samt kan ändra det ifrågavarande administrativa beslutet och ersätta det med andra föreskrifter. Gränsen mellan de administrativa och de vanliga domstolarnas kompetens är i flera hänseenden egendomligt bestämd och torde vara

omöjlig att i korthet angifva. Den allmänna principen är emellertid den ofvan omförmälda, att hvarken administration eller domaremakt får gripa in på den andras område, ej ens genom afgörande af frågor, som kunna finnas såsom incidenspunkter ingå i en tvist af annan art; följaktligen måste exempelvis, när hos en inskrifningsrevision uppstår fråga om den inskrifnes nationalitet, denna fråga hänvisas till domstol. De vanliga domstolarna äro kompetenta i frågor rörande personers »état et capacité», rörande äganderätt samt privata öfverenskommelser och dispositioner, de administrativa domstolarna i tvister, som angå administrativa åtgärder. När staten uppträder såsom myndighet, äro i regel de administrativa domstolarna kompetenta; när staten uppträder som juridisk person, tvärtom de allmänna domstolarna. Dock höra till administrativ domstol tvister om försäljning af statens domäner, om leveranser och om utförande af allmänna arbeten. I öfrigt må såsom undandragna de allmänna domstolarna nämnas tvister om lön eller pension, om koncessioner, om direkta skatter samt om val.

I sina nu berörda funktioner utgör conseil d'état spetsen i en särskild domstolsorganisation, som är jämnlöpande med den allmänna, och högsta utöfvaren af en för vissa mål inrättad speciell jurisdiktion. Därtill ansluter sig dess verksamhet såsom kassationsdomstol öfver sådana administrativa domstolar, som i vissa slags mål döma såsom sista fullständiga instans. Mot utslag fällda af räkenskapsdomstolen, inskrifningsrevisionerna och vissa andra myndigheter tillåtes sålunda ej någon appell, men utslagen kunna af conseil d'état kasseras på grund af vissa anledningar, såsom inkompetens, formfel och i några fall en materielt felaktig lagtillämpning.

Beslut af administrativa auktoriteter — därunder inbegripna de självstyrande korporationerna och de vanliga administrativa domstolarna — kunna i conseil d'état annulleras af anledningar, som man plägar sammanfatta under benämningen »excès de pouvoir» (maktöfverskridande). Rättighe-

ten att yrka sådan kassation står öppen, hvilken plats i ämbetshierarkien den administrativa myndigheten än må intaga, och utan hinder däraf, att rättelse möjligen kunnat eller kan vinnas genom klagan hos högre administrativ myndighet. Sistnämnda rent administrativa klagan är ej bunden vid iakttagandet af viss tid eller vissa former; den saknar rättslig betydelse och kan allenast för den högre myndigheten, i sista hand ministern, utgöra en faktisk anledning till åtgärder, som oberoende af klagan kunnat vidtagas. Besvären hos conseil d'état på grund af excès de pouvoir utgöra däremot ett verkligt rättsmedel.

»Recours pour excès de pouvoir» kallades förr »réclamation d'incompétence» och utgör, såsom båda benämningarna antyda, en klagan däröfver, att myndighet gått utanför sin befogenhet. Hit hänföres emellertid icke blott det fall, att den administrativa myndigheten företagit något, som enligt gällande fördelning tillhör en annan sådan myndighets eller en domstols kompetensområde. Excès de pouvoir föreligger äfven, när den klandrade åtgärden är materielt felaktig på det sätt, att den ingriper i lagstiftarens befogenhet och sålunda går ut på något, som saknar stöd i gällande lag. Vidare kan vissa formföreskrifters iakttagande anses utgöra ett villkor, som i de enskildas intresse blifvit fäst vid myndighetens rätt att vidtaga vissa åtgärder; de sålunda påbjudna formaliteternas åsidosättande konstituerar ett tredje fall af excès de pouvoir. Det förutsättes, att formföreskrifterna äro gifna genom lag eller förordning, icke blott genom en instruktion. Slutligen är det en underförstådd förutsättning, att det åt någon auktoritet förlänade bemyndigandet att befalla eller förbjuda det ena eller andra skall användas endast för det ändamål, som med bemyndigandet afses; brytes häremot (»détournement de pouvoir»), har ämbetsbefogenheten öfverskridits. Att besvären grunda sig på en kränkning af den klagandes rätt, kan man alltså säga, om man såsom en kränkning af enskild rätt anser, icke blott när en sak afgöres i materiel strid emot la-

gen, utan äfven då afgörandet icke träffas af behörig myndighet, i föreskrifna former och utan fullföljande af något för saken främmande, om också i och för sig lofligt, ändamål. Hvad särskildt det sista fallet angår, kan naturligtvis det obehöriga motivets afgörande beskaffenhet i allmänhet ådagaläggas endast på det sätt, att den ifrågavarande åtgärden visas vara utan detta motiv oförklarlig. En undersökning häraf kommer tydligen ganska nära en materiel pröfning af åtgärdens uppenbara oriktighet. Äfven om motivet på annat sätt utrönes, är det sannolikt, att ett obehörigt motiv ej skulle hafva blifvit det afgörande, om ett behörigt motiv funnits att åberopa.

För besvärsrätt i nu behandlade hufvudfall förutsättes alltid, att den klagande äger, om ej en egentlig rättighet, som han påstår vara kränkt genom den öfverklagade åtgärden, dock åtminstone ett direkt och personligt, ehuru ej nödvändigtvis ekonomiskt, intresse, som förmenas vara förnärmadt. Detta intresse — ifråga hvarom anspråken i praxis ställas ganska lågt — är emellertid blott grunden för klagandens legitimation. Dess påstådda förnärmande utgör icke föremålet för den hufvudsakliga pröfningen, hvilken blott går ut på att konstatera, om »excès de pouvoir» föreligger eller icke.

Det anses också ligga i sakens natur, att ett blott intresse icke såsom sådant kan blifva underkastadt rättsligt bedömande. För så vidt en förvaltningsåtgärd ej afser att bestämma, hvad som är med lag öfverensstämmande, utan har att inom de af lagen bestämda gränserna afgöra lämplighetsfrågor, kan sålunda ej därigenom någons rätt kränkas eller anledning gifvas till ett judiciellt förfarande. Man skiljer emellan bundna förvaltningsåtgärder, vid hvilka det allenast gäller att tillämpa gifna föreskrifter, och som i själfva verket utgöra ett slags rättskipning, och fria förvaltningsåtgärder, vid hvilka den förvaltande myndigheten har att efter eget skön pröfva, hvad som är nyttigast och ändamålsenligast. Det säger sig dock själft, att denna åtskillnad icke alltid är

skarp eller lätt skönjbar, och att den ej heller är densamma enligt olika rättsordningar. I ett fall kan exempelvis den, som söker tillstånd till idkande af viss verksamhet, äga en verklig rätt att erhålla det, när de legala förutsättningarna äro för handen; i ett annat fall åter är det svårt att antaga tillvaron af en sådan rätt. Äfven om ej någon enskild rättighet trädts för nära, kan den fria pröfningsrätt, som må hafva tilldelats en ämbetsmyndighet, naturligtvis icke vara afsedd att utöfvas godtyckligt och utan giltiga bestämningsgrunder. Sker detta ändock, kan lagen anses öfverträdd, ehuru icke någon enskilds rätt är kränkt, annat än i den mån bestämmelser, som åsyftade hans skyddande, blifvit öfverträdda.

Det franska systemet grundar sig i många stycken på en egendomlig uppfattning af förhållandet emellan domstolar och administrativa myndigheter, af gränsen emellan rättighet och blott intresse, af syftet med formföreskrifter och åtskilliga andra stadganden. Men från dessa grundvalar är byggnaden uppförd på ett både konsekvent och rationellt sätt. Den, som förmenar en verklig rättighet vara kränkt eller hotad, kan fullfölja sin sak vid lägre och högre administrativa domstolar, som utgöra en instansordning parallell med den judiciella. Är ett blott intresse förnärmadt, finnes ej däremot något egentligt rättsmedel, men administrationen äger på anmälan af den intresserade, liksom af egen drift, vidtaga rättelse utan hinder af något slags rättskraft. Kan återigen den, hvilkens intresse är i fråga, ådagalägga, att vid åtgärdens vidtagande myndigheten öfverskridit sin befogenhet och sålunda öfverträdt lagen, äger han genom klagan direkt hos högsta instansen få åtgärden annullerad.

I den administrativa rättskipningens former kan äfven en lagförklaring utan omedelbar praktisk betydelse gifvas. Ministrarne kunna nämligen »dans l'intérêt de la loi» hos conseil d'état öfverklaga lagakraftvunna utslag af administrativa domstolar; conseil d'état kan då ej ändra eller upphäfva

det öfverklagade utslaget, utan endast, till efterrättelse i andra fall, fastslå, huru saken hade bort afgöras. Å andra sidan lider de administrativa, liksom de allmänna, domstolarnas myndighet en märklig inskränkning af hänsyn till det allmänna bästa. När en administrativ åtgärd är af verklig politisk karaktär (»actes de gouvernement»), anses alla domstolar inkompetenta att bedöma densamma och endast politisk ansvarighet böra äga rum. I hvilka fall denna regel äger tillämpning, är naturligtvis omtvistadt.

För afgörande af kompetenstvister emellan domstolarna och administrationen — de administrativa domstolarna därunder inbegripna — finnes sedan 1872 en särskild domstol bestående af justitieministern samt lika många ledamöter från conseil d'état och från högsta domstolen (»cour de cassation»). Äfven på detta område gör sig gällande, att man framför allt vill trygga administrationen mot intrång på dess verksamhetsområde. Redan i afseende på domstolens sammansättning är administrationen bättre tillgodosedd än domaremakten. Administrationen har rätt att genom kompetensinvändning hejda en saks behandling vid domstol och få konfliktfrågan hänskjuten till konfliktdomstolen; de judiciella myndigheterna sakna motsvarande befogenhet. Ministrarne kunna i den egentliga administrationens intresse, och justitieministern äfven i domstolarnes, göra kompetensinvändning jämväl emot conseil d'état; på detta sätt har exempelvis frågan om »actes de gouvernement» vid olika tillfällen bragts under konfliktdomstolens pröfning. Kompetenskonflikter mellan den egentliga administrationen och de självstyrande korporationerna afgöras efter besvär på grund af excès de pouvoir. När såväl administrationen som domaremakten förklarat sig inkompetenta och sålunda en s. k. negativ kompetenskonflikt uppstått, kan frågan bringas till konfliktdomstolen af hvarje part i målet och dessutom i vissa fall af justitieministern. I negativ kompetenskonflikt mellan olika förvaltningsdomstolar afgör conseil d'état.

England. Det i *England* rådande systemet utgör en den skarpaste kontrast mot det franska. För det förra är nämligen karakteristiskt, att judiciella och administrativa funktioner i stor utsträckning förenas hos samma myndigheter och under samma förfaringssätt, samt att den medborgerliga lekmannaverksamheten ingår såsom ett väsentligt led i organisationen. Under senaste tid har emellertid framträdt en tendens att särskilja viktiga delar af administrationen från den dömande verksamheten liksom från den gamla självstyrelsen.

Ända ifrån medeltiden utgör fredsdomareinstitutionen en hörnsten i den engelska samhällsbyggnaden. Fredsdomarne, som lära uppgå till ett antal af mera än 14,000, äro oaflönade, faktiskt så godt som oafsättliga funktionärer, hvilka af regeringen utses bland de ansedda och framstående innevånarne å hvarje ort. De äro polismyndigheter, döma i en mängd små brottmål och i vissa tvistemål samt ombesörja fortfarande en stor del af den lokala förvaltningen.

Deras verksamhet i det hela uppfattas som jurisdiktion. Man finner omöjligt att skilja mellan rättsliga och faktiska frågor samt lägger hufvudvikten, ej på en korrekt lagtolkning, utan på ett billigt, opartiskt och konsekvent handhafvande af den anförtrodda myndigheten.

Fredsdomarne utöfva sina funktioner, dels hvar för sig, dels två tillsammans, dels på möten, omfattande mindre områden eller hela grefskapet (»quarter sessions»), i gradation efter ärendenas vikt och beskaffenhet. Två eller flere fredsdomares deltagande i en saks behandling anses med skäl som en administrativ kontroll utöfver de garantier, som ligga i valet af fredsdomare, i deras både socialt och rättsligt oberoende ställning samt i den använda judiciella formen för behandlingen af ärendena.

Med hänsyn till ärendenas vikt och beskaffenhet är äfven bestämdt, i hvad mån fredsdomarebeslut kan öfverklagas. Regeln är, att rätt till klagan finnes endast på grund af uttryckligt lagstadgande, hvarvid tendensen synes vara att i allt flera fall medgifva sådan rätt.

»Quarter sessions», hvilka, såsom förut antydts, i första instans upptaga en del förvaltningsärenden, som dock genom den senaste tidens lagstiftning betydligt reducerats, utgöra den högre instansen för pröfning af beslut, som fredsdomare hvar för sig eller på mindre sammanträden meddelat. Föremål för pröfningen är åtminstone i princip allenast beslutets laglighet, icke dess ändamålsenlighet. I följd häraf kan klagan ej förekomma, när fredsdomarebeslutet, utan att ålägga någon person rättsliga förbindelser eller inskränkningar, allenast innebär en åtgärd till befordrande af något välfärds- eller kulturändamål. Fredsdomares beslut i fråga om erforderlig tillåtelse att utöfva visst yrke eller viss näring kunna å andra sidan i allmänhet öfverklagas. Genom ett stort antal lagar bestämmes, om och i hvilken utsträckning klagan är för olika fall tillåten. Att kvartalssessionerna såsom andra instans, icke mindre än såsom första, förfara i judiciella former, är en naturlig sak.

Under äldre tid appellerades, med förbigående af kvartalssessionerna, från fredsdomarne till statsrådet (»Privy Council»), som upptog den appellerade saken i hela dess vidd. Denna anordning ledde till svåra missbruk och afskaffades redan år 1640 (den s. k. stjärnkammarens upphäfvande). Klagan skulle i stället gå till de höga riksdomstolarna, från det adertonde århundradet med kvartalssessionerna såsom mellaninstans. Riksdomstolens pröfningsrätt är emellertid i flera afseenden inskränkt, och i åtskilliga fall är klagan af enskilda parter öfver kvartalssessionernas beslut förbjuden. Vanligast kommer en sak till riksdomstol på det sätt, att fredsdomarne å kvartalssession begära riksdomstolens yttrande om en viss rättsfråga, som förekommer till fredsdomarekollegiets behandling (»state a special case»). En annan form är, att part hos domstolen utverkar, att denna infordrar handlingarna och afgör rättsfrågan (»writ of certiorari»). Ännu andra rättsmedel finnas för vissa fall. Men en genomgående grundsats är, att endast rättsfrågor kunna

komma under riksdomstolens bedömande; dit räknas dock äfven frågor om olofliga motiver, svarande mot détournement de pouvoir i Frankrike. Faktiskt synes klagan hos riksdomstol förekomma i jämförelsevis ytterst få fall.

Garantier mot missbruk af fredsdomarnes befogenhet erbjudas äfven genom ingripande af de vanliga domstolarna. I händelse af åtal för motstånd mot öfverheten äger domstolen pröfva gränserna för ifrågavarande myndighets kompetens. Vidare finnes ej något hinder för domstol att i vanlig rättegång bedöma förvaltningsrättsliga frågor, som äro af betydelse för saken. Dessutom äro fredsdomarne underkastade kriminell och civil ansvarighet. Den förra är dock begränsad bl. a. därigenom, att fredsdomaren ansvarar blott för uppsåtliga fel, som han begått af »corrupt, partial or malicious motives»; den civilrättsliga ansvarigheten inträder, för fredsdomare liksom för ämbetsmän i allmänhet, när han i den grad öfverskridit sin kompetens eller åsidosatt föreskrifna former, att hans åtgärd kan anses som en nullitet.

Fredsdomareförvaltningen äger uppenbarligen, så länge fredsdomare kunna väljas bland ekonomiskt och socialt självständiga personer, den förtjänsten att vara oberoende af partiregeringar och ej kunna missbrukas i partipolitiskt syfte. Den judiciella formen för ärendenas behandling medför, särskildt i följd af offentligheten, en viss trygghet, som ytterligare stärkes genom två eller flere fredsdomares samverkan. Genom föreningen af administrativa och dömande funktioner erhålles en åt båda sidorna kompetent myndighet för tillämpning af de straffbud, som anknyta sig till de talrika nödvändigtvis obestämda polisföreskrifterna. Äfven om man kan skilja emellan de polisföreskrifter, som direkt rikta sig till allmänheten och vid straff förbjuda åtgärder af visst slag, samt sådana, som åt en eller annan myndighet förläna rätten att utfärda vitesförbud, är det klart, att ofta alldeles samma diskretionära pröfning förutsättes för ådömande af straff i ena fallet och för vitesförbudets meddelande i det andra. Det måste därför anses som en fördel, att freds-

domare både tillämpa straffbuden genom »convictions» och precisera de enskildas skyldigheter genom »orders». Straffbuden äro ju i grunden ej annat än sammanfattningar af vitesförbud. Jämförliga, allenast relativt bestämda, normer förekomma äfven inom andra områden, särskildt när fråga är om förutsättningarna för idkande af viss näring.

Huru förträffligt fredsdomareinstitutionen än under århundraden verkat, och huru mycken vördnad man än i England hyser för det inom statslifvet häfdvunna, har dock på senare tid denna institution trängts något åt sidan genom nya inrättningar. De förändrade sociala förhållanden, som, särskildt i storstäderna, inträdt till följd af industriens och den industriella arbetarbefolkningens ofantliga tillväxt, hafva utgjort en verksam orsak härtill. En annan och därmed sammanhängande har legat däri, att inom åtskilliga förvaltningsområden uppgifterna mångfaldigats och specialiserats, så att en systematiskt genomförd arbetsdelning framstått såsom påkallad. För genomförande af vidtgående reformer på det kommunala eller sociala området förutsattes andra myndigheter än fredsdomarne. För så vidt de nya myndigheter, som inrättats, sakna egen tvångsmakt, komma emellertid fredsdomarne, när de för anbefallda åtgärders genomförande måste anlitas, att utgöra ett slags högre instans, hvars pröfning icke är inskränkt till den formellt-rättsliga sidan af saken, utan kan sträcka sig till frågan, om tillräcklig anledning till åtgärderna föreligger.

För de nya institutionerna är det karakteristiskt, att förvaltningsärendena, under olika genom val utsedda direktioner, ombesörjas af lönade tjänstemän. Det är således en helt annan självstyrelseprincip, som här tager sig uttryck, än den gamla. Då hvarken de valda direktionerna eller de aflönade tjänstemännen kunna göra anspråk på samma mått af självständighet som fredsdomarne, har följden blifvit en rätt stark centralisation. I många fall, särskildt på fattigvårdens och hälsovårdens område, kunna de underordnade myndigheternas åtgärder och beslut åtminstone alternativt öfver-

klagas hos en central administrativ myndighet, regeringsdepartementet för den lokala förvaltningen. Detta kan i allmänhet pröfva saken i hela dess vidd, men erkänner sig stundom vara inkompetent att förnya de lokala myndigheternas diskretionära bedömande af en sak. För vissa administrativa frågors afgörande finnas speciella myndigheter, hvilka anses och ofta betecknas som domstolar samt stundom upptaga äfven vissa privaträttsliga frågor. Deras beslut, när de öfver hufvud kunna öfverklagas, appelleras till domstol. Exempelvis finnas för klagan öfver taxering »Assessment Committees», från hvilka appelleras till kvartalssessionerna och vidare, i rättsfrågor, till den höga riksdomstolen. I den mån enligt det nya systemet lönade ämbeten ersätta hedersuppdrag, inträder ett åtskiljande af administration och rättsskipning. Åt valda direktioner anförtros icke gerna någon jurisdiktionel myndighet.

Såsom allmän regel gäller, att de vanliga domstolarne i en eller annan form äga kompetens med afseende å alla rättskränkningar. Den parlamentariska kontrollen öfver centralförvaltningen må här endast i förbigående nämnas. Det partiella åtskiljande af dömande och förvaltande verksamhet, som den senare tiden medfört i England, har icke resulterat i upprättande af förvaltningsdomstolar med allmän kompetens. Emellertid kunna kvartalssessionerna, sedan det mesta af deras rent administrativa göromål öfverlämnats till de nyligen inrättade grefskapsråden, anses såsom i öfvervägande grad förvaltningsdomstolar. I högsta instans fungerar antingen en rent administrativ eller en rent judiciell myndighet, och förvaltningsrättskipningens särskilda behof har man fortfarande sökt tillgodose allenast genom anordningen af de lokala myndigheterna.

Österrike. I *Österrike* har man gått en helt annan väg.

Utgångsläget, när den nuvarande ordningen infördes, var det, att den administrativa rättskipningen var helt och hållet öfverlämnad åt de rent administrativa myndigheterna och försiggick i rent administrativa former. Det gjorde icke

någon skillnad, om den, som öfverklagade ett administrativt beslut, åberopade, att hans rätt blifvit förnärmad, eller blott påpekade, att beslutet ej vore klokt och lämpligt. I ena som i andra fallet kunde de öfverordnade myndigheterna ingripa ändrande på grund af den befogenhet, som tillkommer en högre administrativ myndighet gent emot en lägre. Garantien emot missbruk och rättsvidrigheter låg alltså — bortsedt från ansvaret för tjänstefel — helt och hållet inom administrationens egen sammansättning och organisation; bredvid eller öfver administrationen fanns, med sagda förbehåll, ej någon kontrollerande makt.

I det gamla tyska riket hade funnits tvenne riksdomstolar, »Hofrath» och »Kammergericht», hos hvilka klagan kunnat anföras öfver förvaltningsåtgärder inom de särskilda staterna. Dessa riksdomstolar lära faktiskt hafva inskränkt sig till pröfning af rättsfrågor. När deras verksamhet efter hand inskränktes och omsider vid rikets upplösning alldeles bortföll, trädde i deras ställe såsom högsta instans för förvaltningstvister inom flera af de särskilda staterna, däribland Österrike, en hög administrativ myndighet med kollegial sammansättning, hvilken myndighet var skild från och sidoordnad med högsta domstolen för vanliga rättegångar, men mer eller mindre nära förbunden med regeringen. I princip voro dessa administrativa myndigheter oförhindrade att till alla delar pröfva och ändra de lägre instansernas beslut, men, då särskildt i större territorier det konkreta bedömandet af faktiska förhållanden medförde stora svårigheter, kom utan tvifvel tyngdpunkten i deras ifrågavarande verksamhet att ligga på undersökningen af sakernas rättsliga sida. I motsats emot rättegången vid riksdomstolarna, hvilken ägt rum enligt tidens tunga och långsamma judiciella former, blef förfarandet obundet af formaliteter och uppgick i det allmänna administrativa förfarandet. Härigenom vunnos enkelhet och skyndsamhet, men förlorades rättsliga garantier för de enskilda parterna. För pröfning af anspråk grundade på speciell rättstitel voro dock de allmänna dom-

stolarna kompetenta, och i allmänhet kom samma regel att gälla om afgörande af förmögenhetsrättsliga tvister med statskassan.

Genom österrikisk grundlag af 1867 förordnades, att i alla de fall, då en administrativ myndighet träffat afgörande om privatpersoners emot hvarandra stridande intressen, den part, som genom afgörandet förnärmats i sina privaträttigheter, skulle äga att söka rättelse i vanlig rättegång mot den andra parten, samt att, då i öfrigt någon förmenade sin rätt vara kränkt genom en förvaltande myndighets beslut eller åtgärd, det skulle stå honom fritt att inför förvaltningsdomstolen göra gällande sina anspråk i offentlig och muntlig procedur mot en representant för den förvaltande myndigheten. Den sålunda förutsatta förvaltningsdomstolen upprättades därefter genom lag af den 22 oktober 1875, hvilken lag närmare bestämde icke blott förvaltningsdomstolens sammansättning och procedur, utan äfven de fall, i hvilka denna domstol skulle vara kompetent.

Reformen gick icke ut på inrättandet af en särskild förvaltningsrättslig instansordning vid sidan af dels de vanliga domstolarna, dels de högre och lägre administrativa myndigheterna. Icke heller afsågs att ombilda dessa senare i syfte att göra dem lämpade att med sina vanliga funktioner förena administrativ rättskipning. Förvaltningshierarkien lämnades helt och hållet orubbad så till sammansättning som kompetens och förfarande. Hvad som skedde var, att en särskild domstol inrättades med uppgift att pröfva, huruvida genom beslut och åtgärder af administrationen — därunder innefattade icke blott statens, utan äfven kommuners och större autonoma områdens förvaltningsorgan — någons rätt blifvit kränkt. Den nya domstolen blef sålunda, hvad denna fråga angår, en instans öfver de högsta administrativa, dess anlitande ett slags extraordinärt rättsmedel. Häri ligger, att förvaltningsdomstolen icke upptager en sak, förrän den blifvit slutgiltigt afgjord af de administrativa myndigheterna. Med förvaltningsdomstolens ställning utanför administratio-

nen sammanhänger vidare, att den allenast äger undanrödja, men icke ändra de administrativa myndigheternas beslut och alltså utgör en kassationsdomstol. De förvaltande myndigheterna äro vid ett ärendes återupptagande bundna af förvaltningsdomstolens uttalande i rättsfrågan. I regel skall förvaltningsdomstolen taga för god administrationens uppfattning af de faktiska förhållandena; i vissa fall kan dock saken återförvisas på grund af fel i utredningen.

Förvaltningsdomstolen skall icke vara en specialdomstol för vissa förvaltningsrättsliga frågor, utan äga kompetens att pröfva administrationens beslut i allmänhet, ehuru blott ur synpunkten af enskildas rätt. Emellertid uppräknas i lagen en del fall, då förvaltningsdomstolen icke är behörig. Vissa af dessa fall äro sådana, att någon enskild rätt icke anses kunna vara kränkt; andra åter utgöra verkliga undantag, som af särskilda orsaker funnits påkallade.

Till de senare fallen kunna hänföras bl. a. disciplinära frågor, administrativa ärenden, som handläggas af högsta domstolen, eller af en myndighet, sammansatt af domare och administrativa tjänstemän, samt klagan öfver taxeringsnämnds beslut. Enligt förutnämnda grundlagsbud är allmän domstol kompetent i de fall, då administrativ myndighet pröfvat privatpersoners stridiga anspråk mot hvarandra och endera parten förmenar sin privaträttighet vara kränkt genom afgörandet. Om den behörighet, som tillkommer »Reichsgericht», skall nedan talas. Bland de mera sjelfklara undantagen märkas särskildt ärenden, i hvilka förvaltningsmyndigheterna äga diskretionär pröfningsrätt, *för så vidt* detta är händelsen. Till dessa ärenden ansluta sig frågor om utnämning till offentliga ämbeten och tjänster, för såvidt ej en förslags- eller tillsättningsrätt förmenas vara kränkt. Någon verklig rätt att blifva utnämnd till ämbete eller tjänst erkännes icke, då befordringsgrunder anses vara fastställda för det allmännas, icke för aspiranters, skull samt alltid lämna ett visst utrymme åt den utnämnande myndighetens diskretionära pröfning. I den stora gruppen fall,

då diskretionär pröfningsrätt tillkommer förvaltningsmyndigheterna, erkännes likaledes tillvaron blott af anspråk, ej af rättigheter för de enskilda. Med afseende på ärenden, som skola bedömas uteslutande ur synpunkten af det lämpligaste och ändamålsenligaste, måste också, i den mån detta är händelsen, administrationen anses mest kompetent och kunna icke dess afgöranden lämpligen underkastas en rättslig pröfning. Emellertid är gränsen för de från förvaltningsdomstolen undantagna ärendena uppenbarligen i hög grad sväfvande. De administrativa myndigheterna få naturligtvis ej efter godtycke utöfva sin pröfningsrätt och kunna alltså genom felaktigheter vid pröfningen förfara rättsstridigt, äfven om det kan vara svårt att bevisa dylik rättsstridighet. Å andra sidan är åtskillnaden mellan bestämda lagbud och bemyndiganden allenast relativ; äfven i den till formen bestämdaste sats ingå oftast uttryck, hvilkas räckvidd kan blifva föremål för diskretionärt bedömande. Måhända hade det varit teoretiskt riktigare att låta förvaltningsdomstolen upptaga talan jämväl emot ifrågavarande beslut och, sedan den funnit, att icke någon rättighet förnärmats, ogilla klagomålet. Man hade då verkligen undgått hvad man önskat undvika: att söka på förhand indela de administrativa målen i två hufvudgrupper med olika högsta instans.

Några exempel på den tillämpning, som i praxis gifvits åt föreskriften om diskretionärt bedömda måls undantagande från förvaltningsdomstolens kompetens, må här anföras. Till undantagna mål hafva bl. a. räknats mål om tillåtelse till namnändring, mål om kyrkobyggnads nödvändighet eller om platsen för ny skola, mål om byggnadsplan och om estetiska anspråk på nybyggnad, mål om anläggning af väg eller bro, och huruvida väg bör förklaras för allmän väg, mål om tillstånd till vattenbyggnad, mål om tillstånd att drifva visst yrke, när ej sådant tillstånd måste vägras på grund af sökandens inkompetens. Däremot har förvaltningsrätten ansetts behörig i mål om skyldighet för kommun att

upprätta skola, i mål angående frågan, om ett byggnadsföretag utgör reparation eller nybyggnad, i mål, där tvisten gäller, huruvida en bestående väg är allmän väg eller ej.

Förvaltningsdomstolen, hvars president och ledamöter utnämnas af regeringen, är i allt väsentligt likställd med högsta domstolen; dock har man för att öfvervinna de särskildt stora svårigheterna att rekrytera förvaltningsdomstolen funnit nödigt att något öka aflöningsförmånerna. Af ledamöterna skola minst hälften innehafva kompetens till domareämbete, och samma regel gäller äfven om medlemmarne af de afdelningar, i hvilka förvaltningsdomstolen fördelas, och som regelmässigt bestå af fyra medlemmar jämte en ordförande. Ärenden angående skatter och allmänna afgifter handläggas å särskilda afdelningar.

Förfarandet i saker, som ej genast afvisas på grund af formfel, försummade fatalier eller uppenbar inkompetens, börjas med en skriftväxling mellan parterna och fullföljes med en offentlig och muntlig förhandling, som inledes med referentens föredrag, och där ordföranden skall å ämbetets vägnar sörja för fullständig utredning. Besluten utfärdas i kejsarens namn.

Bredvid förvaltningsdomstolen finnes en administrativ specialdomstol »Reichsgericht» (ej att förväxla med »Staatsgerichtshof», som motsvarar den svenska riksrätten). Reichsgericht pröfvar vissa kompetenskonflikter, särskildt sådana mellan de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolen eller administrationen, vissa anspråk mot staten eller ett riksland samt, med inskränkning i förvaltningsdomstolens kompetens, klagomål öfver kränkning af statsborgerliga rättigheter. Gränsen mellan de båda domstolarnas områden är helt naturligt ganska svår att noggrant bestämma. Reichsgericht består af oaflönade ledamöter, som utnämnas af regeringen, hvilken emellertid, utom beträffande ordföranden och viceordföranden, blott kan välja inom ett af representationen upprättadt förslag. Om förhållandet mellan Reichsgericht och administrationen gäller ungefär detsamma, som

ofvan sagts beträffande gränsen mellan förvaltningsdomstolens och administrationens kompetens. Äfven här gäller den obestämda, svårtydda och omstridda satsen, att frågor, som skola afgöras efter ett diskretionärt bedömande och med hänsyn till det allmännas väl, äro förbehållna administrationen.

De allmänna domstolarna äro, med enstaka undantag, kompetenta för afgörande af privaträttsliga tvister, i allmänhet äfven sådana tvister med staten, och för straffrättens tillämpning. Mål angående »Polizeistrafen» afgöras af polismyndigheterna, utan att deras beslut kunna öfverklagas hos förvaltningsdomstolen. Förvaltningsrättsliga frågor, som förekomma i vanliga rättegångsmål, pröfvas regelmässigt af domstolarna, och omvändt, dock naturligtvis med bindande verkan blott för målet i fråga.

Emellan administrationen och förvaltningsdomstolen kan af lätt insedda skäl icke någon kompetenskonflikt uppstå. Kompetenskonflikter mellan förvaltningsdomstolen och de allmänna domstolarna pröfvas, såsom redan nämnts, af Reichsgericht. Uppstår åter kompetenskonflikt mellan förvaltningsdomstolen och Reichsgericht, hänskjutes denna till en domstol bestående af lika många ledamöter från hvartdera hållet, under ordförandeskap af högsta domstolens president.

Tyska riket. *Tyska riket* äger icke någon institution för förvaltningsrättskipning i allmänhet. Däremot finnas åtskilliga specialmyndigheter med kompetens för vissa förvaltningsrättsliga frågor. Som exempel må nämnas: »Bundesamt für das Heimathwesen», som utgör högsta instans för tvister emellan fattigvårdssamhällen, tillhörande olika tyska stater och i åtskilliga fall äfven mellan fattigvårdssamhällen tillhörande samma stat, »Reichsversicherungsamt» för de flesta tvister, som angå olycksfallsförsäkringen och annan arbetareförsäkring, »Patentamt», mot hvars beslut kan appelleras till högsta domstolen, »das verstärkte Reichseisenbahnamt», hvilket utgöres af Reichseisenbahnamt med adjungerade juridiska ledamöter, och som pröfvar invändningar mot laglig-

heten af föreskrifter, som Reichseisenbahnamt meddelat, samt slutligen en kommission för pröfning af besvär öfver förbud, som på grund af socialistlagen utfärdats mot föreningar eller skrifter. Denna kommission består af en ordförande, som kejsaren utnämner, samt nio medlemmar utsedda af förbundsrådet; fyra medlemmar skola tillhöra detta, de fem öfriga rikets eller förbundsstaternas högsta domstolar.

I de särskilda tyska staterna finner man däremot genomförda system för den administrativa rättskipningen.

Hvad först angår *Preussen*, der för vissa ärenden ett slags förvaltningsdomstolar omtalas redan på 1600- eller 1700-talet, hade under nittonde århundradet införts ministerstyrelse, hvarvid äfven det slutliga afgörandet af administrativa rättstvister lagts i ministrarnes hand. Sedan de politiska partimotsatserna skärpts, visade sig denna anordning vara i hög grad betänklig, då ministeransvarigheten endast kunde göras gällande i extrema fall och ingalunda erbjöd någon garanti emot en parlamentarisk regerings partiskhet eller brist på sakkunskap i de löpande göromålen. Om nödvändigheten af en reform blefvo ganska snart alla partier ense. Sedan försök att råda bot för missförhållandena genom utvidgning af ministeransvarigheten eller genom utsträckning af de allmänna domstolarnas kompetens ej ledt till målet, började man, kort efter det nya tyska rikets grundläggning, organisera en särskild, i instanser ordnad, administrativ rättskipning. *Preussen.*

Härvid tog man, under inflytande af Gneists författareskap, till mönster de engelska institutionerna och sökte dels sätta den administrativa rättskipningen i nära sammanhang med förvaltningen, dels i båda införa ett element af självstyrelse. Man nöjde sig icke med att kontrollera förvaltningen, utan ville tillika reformera denna, hvarvid man helt naturligt måste börja nedifrån.

Preussen är fördeladt i 12 provinser, 34 »Regierungsbezirke» och 559 kretsar, hvartill komma 1 Regierungsbezirk

och 4 kretsar för de Hohenzollernska områdena; bland kretsarna finnas för de större städerna 74 särskilda stadskretsar med, synnerligast för Berlin, afvikande organisation. Provinserna och kretsarna äro ej blott distrikt för statsförvaltningen, utan äfven kommunala samhällen; Regierungsbezirk utgör däremot ej någon kommun. Den lägsta administrativa domstolen är »Kreisausschuss», på samma gång fungerande äfven som kommunalt organ och som administrativ myndighet. Kreisausschuss utgöres i regel af »Landrath», en af konungen, efter förslag af kretsens representation, »Kreistag», utnämnd ämbetsman, såsom ordförande, och sex af Kreistag för vissa år valda ledamöter.

Öfver Kreisausschuss står i hvarje Regierungsbezirk »Bezirksausschuss», på en gång utgörande administrativ myndighet och förvaltningsdomstol samt sålunda motsvarande båda de förut under några år existerande »Bezirksrath» och »Bezirkswervaltungsgericht». Bezirksausschuss består af »Regierungspräsident» såsom ordförande och sex ledamöter; bland dessa utnämnas två, en med domarekompetens, en med kompetens för högre administrativa tjänster, af konungen för lifstid och väljas de fyra återstående af »Provinzialausschuss» i den provins, hvilken ifrågavarande Regierungsbezirk tillhör; när Regierungspräsident är hindrad eller jäfvig, ersättes han såsom ordförande af en därtill särskildt utsedd »Verwaltungsgerichtsdirektor» bland de två förstnämnda ledamöterna. Jämte Bezirksausschuss finnes i Regierungsbezirk äfven en annan förvaltande myndighet, nämligen »Bezirksregierung» under ordförandeskap af Regierungspräsident, hvarjämte en del förvaltningsgöromål tillkomma denne personligen.

För provinsen finnes icke någon förvaltningsdomstol, utan blott dels förvaltande myndigheter, nämligen »Oberpräsident» och, under hans ordförandeskap, »Provinzialrath», bestående af en högre förvaltningstjänsteman, som därtill förordnats för sin tjänstetid, och fem af provinsialutskottet för vissa år valda ledamöter, dels kommunala organ, sär-

skildt provinsiallandtdagen och det däraf för 6 år valda provinsialutskottet äfvensom den likaledes af landtdagen valde »Landesdirektor» eller »Landeshauptman», hvilken är sjelfskrifven ledamot af utskottet.

Högsta instans för den administrativa rättskipningen är öfverförvaltningsrätten, hvilken blott är domstol och blott består af ledamöter, som af konungen utnämnts för lifstid; till halfva antalet skola ledamöterna äga kompetens för domareämbete, till andra hälften för högre förvaltningstjänst. Öfverförvaltningsrätten innefattar flera afdelningar, mellan hvilka målen fördelas efter ämnet, och är domför, när fem ledamöter äro närvarande. Bezirksausschuss och öfverförvaltningsrätten, men icke Kreisausschuss, åtnjuta samma självständighet som motsvarande allmänna domstolar.

Hos alla förvaltningsdomstolar, äfven sådana, som tillika äro administrativa myndigheter, tillämpas i rättegångar såsom regel muntlighet och offentlighet. Dock kan, när parterna så önska eller saken synes klar, domstolen, med någon olikhet för de särskilda instanserna, utan vidare meddela ett provisoriskt beslut, som vinner laga kraft, om ej inom viss tid part klagar eller begär muntlig förhandling. Den muntliga förhandlingen föregås af skriftväxling.

Kreisausschuss är gifvetvis uteslutande första instans. Åtskilliga mål upptagas omedelbart af Bezirksausschuss, som i öfrigt är appelldomstol. Öfverförvaltningsrätten är i några fall första och sista instans och fungerar regelmässigt, dels i tredje instans såsom revisionsdomstol öfver Bezirksausschuss såsom appelldomstol, dels i andra instans såsom appelldomstol öfver Bezirksausschuss såsom första instans; någon gång är öfverförvaltningsrätten redan i andra instans revisionsdomstol. Appell utgör ett fullständigt rättsmedel, men begäran om revision kan blott grunda sig därpå, att det öfverklagade beslutet strider mot gällande föreskrifter, eller på väsentliga fel i förfarandet. Öfverförvaltningsrätten äger, under vissa noggrant bestämda förutsättningar, återbryta lagakraftägande beslut af förvaltningsdomstolar samt återställa för-

suten tid. Utslag och beslut hos de lägre instanserna kunna, när ett allmänt intresse det fordrar, öfverklagas, genom appell eller begäran om revision, af ordföranden i den domstol — Kreisausschuss eller Bezirksausschuss — som meddelat utslaget eller beslutet. Huruvida ett allmänt intresse står på spel och ordförandens klagan alltså bör upptagas, afgöres i allmänhet af öfverdomstolen såsom en preliminär fråga.

Då man i Preussen icke, såsom i Österrike, inskränkt den administrativa rättskipningen till en ur vissa synpunkter företagen pröfning af administrationens slutliga beslut och ej heller, såsom i Frankrike, kunnat bygga på en traditionell ordning, har man måst genom särskilda regler bestämma gränsen mellan administrationens och den administrativa rättskipningens kompetensområden. Det har nämligen ansetts gifvet, att icke alla slags administrativa beslut och åtgärder kunna underkastas fullständig pröfning i en judiciell instans. Att med erforderlig skärpa och otvetydighet uppdraga gränsen genom några allmänna satser har icke befunnits möjligt, och gränsstridigheters undvikande var icke mindre angeläget på grund däraf, att de administrativa domstolarna och förvaltningsmyndigheterna delvis sammanfalla. Den preussiska lagstiftaren har därför tillgripit den s. k. enumerationsmetoden och genom en detaljerad uppräkning angifvit de frågor, som skulle falla under förvaltningsdomstolarnas kompetens. Allmännare, om det österrikiska systemet erinrande bestämmelser finnas angående polisföreskrifter, hvilka kunna öfverklagas, när någon genom felaktig lagtillämpning kränkts i sin rätt och när de faktiska förutsättningarna saknas för polismyndighetens rätt att meddela ifrågavarande föreskrift, d. v. s. när de yttersta gränserna för myndighetens rätt öfverskridits. Härmed må sammanställas, att slutgiltiga beslut af Provinzialrath, Bezirksausschuss eller Kreisausschuss kunna af resp. Oberpräsident, Regierungspräsident eller Landrath öfverklagas hos öfverförvaltningsrätten, när besluten ligga utom den beslutandes kompetens eller kränker gällande rätt, däri inbegripna sär-

skilda stadganden, som af behörig myndighet utfärdats. I öfrigt kunna såsom viktiga grupper af mål tillhörande förvaltningsdomstolarnes jurisdiktion nämnas: tvister angående rättigheter och skyldigheter af publik natur, t. ex. om begagnandet af högre eller lägre kommuners egendom och inrättningar, samt om val och skattskyldighet i kommuner; tvister angående upprätthållandet af den allmänna rättsordningen, såsom om giltigheten af statsåtgärder, hvarigenom ingripits i kommuns självstyrelse; tvister om disciplinära åtgärder mot kommuners tjänstemän; tvister angående förvägrande af tillstånd att idka viss näring; tvister mellan fattigvårdssamhällen angående fattigvården (i dessa mål utgör i st. f. öfverförvaltningsrätten Bundesamt für das Heimathwesen högsta instansen); tvister angående skyldigheten att bygga och underhålla skolor eller vägar. Lagen om förvaltningsmyndigheters och förvaltningsdomstolars kompetens omfattar 164 paragrafer, men är dock ej fullständig, då åtskilliga kompetensbestämmelser återfinnas i de särskilda förvaltningslagarna.

Den allmänna regeln är, att man sökt urskilja och åt administrationen förbehålla sådana frågor, där afgörandet väsentligen beror på diskretionär pröfning. Stundom har dock ett oupplösligt sammanhang med rättsfrågan föranledt, att äfven en fråga af nämnda beskaffenhet hänvisats till förvaltningsdomstolarna; så är händelsen exempelvis med frågor om behofvet af skolhusbyggnad eller frågor, huruvida en väg skall tagas i anspråk för allmän samfärdsel eller skall förlora egenskapen af allmän väg. I andra fall, särskildt när tvist gäller tillstånd att idka viss näring, motiveras förvaltningdomstolarnas kompetens hufvudsakligen däraf, att en offentlig och kontradiktorisk förhandling befunnits önskvärd, hvarför också den muntliga förhandlingen är obligatorisk i dylika tvister.

Hvad angår förhållandet till de egentliga domstolarna, är gifvetvis afgörandet af privaträttsliga tvister i princip förbehållet åt dessa. I enstaka fall hafva dock af särskilda

anledningar vissa privaträttsfrågor hänvisats till förvaltningsdomstolarna. Förekomma i en förvaltningstvist privaträttsliga incidensfrågor, pröfvas äfven dessa af förvaltningsdomstolen, och omvändt. Den franska principen om administrationens och domaremaktens ömsesidiga oberoende gäller sålunda icke i Preussen.

En lägre förvaltningsmyndighets beslut kan genom »Verwaltungsbeschwerde» öfverklagas hos närmast högre myndighet af samma slag, i regel dock blott när saken är af sådan beskaffenhet, att »Klage» hos förvaltningsdomstol icke är tillåten. De båda rättsmedlen äro sålunda med hvarandra sidoordnade och utesluta i allmänhet hvarandra. Annat är förhållandet beträffande polisföreskrifter, i fråga om hvilka en viss valfrihet äger rum och »Klage» är möjlig mot beslut, hvarigenom »Beschwerde» blifvit i sista instans pröfvad. Att förvaltningsdomstolens pröfningsrätt i dessa fall är på särskildt sätt inskränkt, har ofvan omtalats.

För lösande af kompetenskonflikter mellan de allmänna domstolarna å ena sidan och å andra sidan förvaltningsdomstolar eller förvaltande myndigheter finnes en särskild domstol bestående af elfva medlemmar, bland hvilka sex måste tillhöra en viss öfverdomstol och de fem öfriga vara behöriga till domareämbete eller högre administrativ tjänst; i hvarje saks handläggning deltaga sju ledamöter. Utom i det fall, att både allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar eller förvaltande myndigheter slutgiltigt förklarat sig obehöriga, kommer konflikten under behandling endast på yrkande af vissa högre förvaltningsmyndigheter. Kompetenskonflikter mellan förvaltningsdomstolar och förvaltningsmyndigheter afgöras af öfverförvaltningsrätten.

Hessen. *Hessen.* Redan i förra hälften af nittonde århundradet gjordes i storhertigdömet Hessen försök att inrätta en särskild förvaltningsjurisdiktion. För sådant ändamål betecknades noga s. k. »Administrativjustizsachen», hvilka tillika med åtskilliga »streitige Verwaltungssachen» handlades i andra instans af en »Administrativjustizhof» och därifrån

kunde fullföljas genom besvär till »Staatsrath». Något senare öfverlämnades viss förvaltningsjurisdiktion i första instans till ett valdt »Bezirksrath». Den nu gällande lagstiftningen har ytterligare utbildat självstyrelseprincipen genom att anordna två regelmässiga instanser, delvis bestående af valda ledamöter, och inrätta en särskild högsta förvaltningsdomstol. Likheterna med det preussiska systemet äro betydande.

Bland de tre förvaltningsrättsliga instanserna »Kreisausschuss», »Provinzialausschuss» och förvaltningsdomstolen utgöras de båda förstnämnda dels af ämbetsmän (i Kreisausschuss 1, i Provinzialausschuss 1, eventuellt 2), dels af resp. 6 och 8 medlemmar utsedda genom lokalrepresentationens val. Förvaltningsdomstolen åter består dels af högre förvaltningstjänstemän med juridisk bildning eller professorer i juridiska eller statsvetenskapliga ämnen, dels af medlemmar i den allmänna appellationsdomstolen; den fungerar i närvaro af sju ledamöter, deribland minst tre domare. Kreisausschuss och Provinzialausschuss äro tillika organer för både kommunal- och statsförvaltning, förvaltningsdomstolen deremot blott domstol.

Bland de talrika mål och ärenden, hvilka uppräknas såsom tillhörande handläggning af Kreisausschuss, urskiljas »Administrativjustizsachen» af öfvervägande kameral art samt ett stort antal andra stridiga saker, hvilka betecknas dels som »Gemeindeverwaltungssachen», dels som »Verwaltungsstreitsachen». I regel skola dessa blifva föremål för ett kontradiktoriskt, muntligt och offentligt förfarande, som är afsedt att motsvara civilprocessen. Liknande bestämmelser gälla om Provinzialausschuss, som *dels* är appellationsmyndighet öfver Kreisausschuss — i vissa fall är dock klagan förbjuden, i andra gå besvär till ett regeringsdepartement — och därvid äger fullständig pröfningsrätt, *dels ock* i första instans upptager åtskilliga ärenden. I många fall få de af Provinzialausschuss meddelade utslag ej öfverklagas; i några, bl. a. äfven när fråga är om en polisåtgärds laglighet,

öfverklagas de hos ett regeringsdepartement, i ännu ett annat fall hos Bundesamt für das Heimathwesen; men i »Administrativjustizsachen», »Gemeindeverwaltungssachen» och en del andra stridiga saker, hvilkas antal kan utvidgas genom administrativ förordning, är förvaltningsdomstolen högsta instans. Förvaltningsdomstolen anställer dock icke någon pröfning af fakta eller lämplighetsfrågor; där kan blott åberopas, att förfarandet är behäftadt med väsentliga fel, att Kreisausschuss eller Provinzialausschuss varit inkompetent, eller att gällande bestämmelser blifvit kränkta eller oriktigt tillämpade. Förvaltningsdomstolen är kassationsdomstol och förvisar mål, däri utslaget upphäfves, till annan myndighet; endast om den underordnade myndigheten varit kompetent, och felet icke legat i förfarandet utan i själfva afgörandet, synes förvaltningsdomstolen, när ej någon ytterligare faktisk utredning erfordras, kunna positivt afgöra saken. I motsvarighet mot förhållandet enligt preussisk rätt, kan ordföranden i resp. Kreisausschuss eller Provinzialausschuss, när ett allmänt intresse det fordrar, öfverklaga dess beslut.

Kompetenskonflikter mellan administrationen och den administrativa rättskipningen, å ena sidan, samt de allmänna domstolarna, å den andra, afgöras af förvaltningsdomstolen.

Den hessiska rätten, om hvars bestämmelser nu lämnats några antydningar, kan anses karakteriserad däraf, att förvaltningsrättsliga frågor och rent administrativa ärenden äro satta i nära inbördes sammanhang och behandlas alldeles parallellt med hvarandra. I de nedre instanserna ligger skillnaden blott i förfarandet; i den högsta äro äfven de myndigheter, hos hvilka en sak fullföljes, olika. Egendomligt är, att, ehuru man med användande af enumerationsmetoden särskilt de mål, som gå till förvaltningsdomstolen, är dennas pröfningsrätt dock äfven beträffande sådana mål begränsad på ofvan angifna sätt, samt att i talrika och viktiga frågor förvaltningsdomstolen ej ens är kassationsinstans,

utan förvaltningsmyndigheternas eller de underordnade förvaltningsdomstolarnas beslut är slutgiltigt.

I *Baden* inrättades redan år 1863 en förvaltningsjurisdiktion i två instanser, dock med ett starkt begränsadt kompetensområde. Från början genomfördes den grundprincip, som sedermera blef den preussiska: att delvis anförtro förvaltningsrättskipningen åt lekmannaelement. Denna princip har gifvetvis bevarats under den badensiska rättens senare utveckling. *Baden.*

Förvaltningsdomstol i lägsta instans är »Bezirksrath» (»Bezirk» i Baden motsvarar en preussisk »Kreis»), som består af en juridiskt bildad ämbetsman samt 6—9 lekmän, hvilka inrikesministeriet utser inom en genom val upprättad förslagslista. Bezirksrath är i främsta rummet statsförvaltningsorgan och innefattar i själfva verket förvaltningsorganisationens tyngdpunkt, men saknar alla kommunala funktioner. Den högsta instansen utgöres af en särskildt inrättad förvaltningsdomstol, hvilken är beslutför med 5 ledamöter, och som består af juridiskt bildade ämbetsmän med en ställning svarande mot ledamöternas i den allmänna appellationsdomstolen. Förfarandet är muntligt och offentligt.

Förvaltningsdomstolen är icke uteslutande, knappast ens hufvudsakligen, en öfverdomstol, dit klagan fullföljes från Bezirksrath. Den upptager i första och sista instans ett stort antal förvaltningsmål. Kompetensen är nämligen i regel så fördelad mellan Bezirksrath och öfverförvaltningsrätten, att det förra upptager tvistigheter mellan enskilda, mellan korporationer samt mellan enskilda och korporationer, medan Parteistreitigkeiten, där staten eller en statsanstalt är part, hafva förbehållits förvaltningsdomstolens handläggning och afgörande. Beträffande båda klasserna af mål är det bestämdt enligt enumerationsmetoden, d. v. s. genom uttrycklig uppräkning, hvad som faller under förvaltningsjurisdiktionen. Uppräkningen sker i lag, sedan den förr bestående rättigheten att genom administrativ förordning utvidga förvaltningsdomstolarnas kompetens bortfal-

lit. Genom uppräkning, som dock delvis har en allmännare karaktär, tillerkännes förvaltningsdomstolen kompetens att upptaga äfven mål, som ej äro Parteistreitigkeiten, utan där någon eljest förmenar sin rätt vara förnärmad genom förvaltningsmyndighets beslut; på detta sätt öfverklagas bl. a. ingrepp i kommuns självstyrelse och vissa myndigheters polisåtgärder. Genom förordning bestämmes, emot hvilka administrativa myndigheters beslut klagan hos förvaltningsdomstolen är tillåten, eller, med andra ord, huru långt i den rent administrativa instansordningen en sak skall hafva kommit för att få bringas under förvaltningsdomstolens afgörande. I icke få fall måste saken hafva på den administrativa vägen fullföljts ända till ett regeringsdepartement. För de ärenden, i hvilka Bezirksrath är kompetent, gäller icke någon motsvarande inskränkning.

Såsom appellationsdomstol öfver Bezirksrath pröfvar förvaltningsdomstolen sakens såväl faktiska som rättsliga sida, äfven på grund af nya omständigheter och bevismedel; appell kan inläggas ej blott af part, utan äfven, i det allmännas intresse, af ordföranden för Bezirksrath. I samma egenskap upptager förvaltningsdomstolen äfven besvär mot icke slutliga beslut. Förvaltningsdomstolen kan, under vanliga förutsättningar, medgifva resning (»Wiederaufnahme des Verfahrens»).

Det gäller äfven här, att förvaltningsdomstolarna såsom domstolar icke kunna ingå i pröfning af en öfverklagad åtgärds lämplighet eller ändamålsenlighet. Hvad angår förvaltningsdomstolens upptagande i första och sista instans af klagan öfver vissa af lägre förvaltningsmyndigheter meddelade beslut, är för en del af hithörande fall, och särskildt i fråga om polisföreskrifter, stadgadt, att klagan hos förvaltningsdomstolen blott kan grundas därpå, att förvaltningsmyndigheten varit oberättigad att fatta det öfverklagade beslutet, enär antingen detta beslut beror på en oriktig eller underlåten användning af gällande bestämmelser (administrativa föreskrifter däri inbegripna), eller ock de faktiska

förhållandena uteslutit hvarje befogenhet därtill. Det tillägges uttryckligen, att klagan icke äger rum, när och försåvidt förvaltningsmyndigheten är befogad att inom sitt kompetensområde och i lagens anda förfara efter fritt skön (»Ermessen»). Till följd häraf kan det ligga i parts intresse att, i stället för att anlita förvaltningsdomstolen, klaga på administrativ väg hos högre förvaltningsmyndighet, som kan hysa en för parten gynnsammare uppfattning af en föreliggande lämplighetsfråga. Detta är också i allmänhet tillåtet. Båda rättsmedlen kunna användas i en och samma skrift, hvilken inlämnas hos den myndighet, hvars beslut öfverklagas. På den högre förvaltningsmyndighetens begäran uppskjutes i dylika fall behandlingen hos förvaltningsdomstolen, till dess den förras afgörande fallit.

Incidenspunkter afgöras i förvaltningsrättsliga rättegångar af förvaltningsdomstolarna, äfven om de skulle såsom självständiga frågor tillhöra de allmänna domstolarnas kompetens, och omvändt. Men förvaltningsdomstolen bestämmer, på vederbörande regeringsdepartements begäran, huruvida straffrättslig eller civilrättslig talan får anställas mot ämbetsman för tjänstefel.

För pröfning af kompetenskonflikter mellan de allmänna domstolarna, å ena sidan, och, å den andra sidan, förvaltningsdomstolar eller förvaltningsmyndigheter finnes en särskild kompetensdomstol med 13 ledamöter, af hvilka 8 måste tillhöra den allmänna appellationsdomstolen, Oberlandesgericht, och de 5 öfriga utses bland högre administrativa ämbetsmän eller ledamöterna i förvaltningsdomstolen. Kompetensdomstolen kan äfven, på yrkande af statsförvaltningen, upphäfva förvaltningsdomstolens beslut, då denna varit obehörig eller öfverskridit sin befogenhet.

I konungariket *Sachsen* vidtog man redan i förra hälften af nittonde århundradet (1835) mått och steg för åstadkommande af en verklig administrativ rättskipning. Man inskränkte sig emellertid till att från förvaltningsärenden i allmänhet särskilja »Parteistreitigkeiten», d. v. s. sådana, där *Sachsen.*

olika parter stå emot hvarandra i tvist om en rättighet eller en skyldighet. För dessa ärenden anordnades ett särskildt förfarande, men de skulle fortfarande handläggas af samma myndigheter som de öfriga förvaltningsärendena. Endast i högsta instansen, hos ministerierna, fick den pröfvande myndigheten en annan sammansättning än den vanliga. Parteistreitigkeiten afgjordes nämligen där af ett kollegium, bestående af ministern såsom ordförande, två tjänstemän i ministeriet och två ledamöter i en högre domstol. Detta system bibehölls, äfven sedan den egentliga förvaltningen reformerats genom införande i densamma af valda lekmannaelement. Det uppgifves t. o. m., att den särskilda behandlingen kommit allt mera ur bruk genom en i hög grad inskränkande tolkning af föreskriften om »Parteistreitigkeiten».

Först år 1900 genomfördes grundsatsen om speciell förvaltningsrättskipning. Liksom i Baden särskiljas två olika arter af förvaltningsrättsliga garantier. För Parteistreitigkeiten anordnas ett muntligt och offentligt förfarande vid 4 »Kreishauptmannschaften», förvaltande ämbetsmannakollegier, vid hvilkas rättskipning lekmannaelementet i förvaltningen icke medverkar, och från hvilka vad går till en nyinrättad öfverförvaltningsdomstol, bestående af ämbetsmän med behörighet till domareämbete eller högre förvaltningstjänst och med samma oberoende ställning som vanliga domare; öfverförvaltningsrätten är domför med fem ledamöter. Hvilka mål skola behandlas såsom Parteistreitigkeiten, bestämmes enligt enumerationsmetoden. Den nya inrättningens tyngdpunkt ligger emellertid i klagan, som, efter det en sak passerat den rent administrativa instansordningen, vare sig denna slutar med en lokal myndighet — hvilket är vanligast — eller först med ett regeringsdepartement, föres direkt hos öfverförvaltningsdomstolen. I hvilka fall dylik klagan är tillåten, fastslås dels genom allmänna föreskrifter, dels genom speciell, positiv och negativ, uppräkning. Äfven hos öfverförvaltningsdomstolen är förfarandet i regel muntligt och offentligt.

I fråga om Parteistreitigkeiten är förvaltningsdomstolarnas pröfning, såväl i andra som första instans, fullständig; vid uppräkningen af hithörande mål har man också varit betänkt på att utesluta sådana, där den förvaltningsrättsliga frågan är oupplösligt förenad med en ren förvaltningsfråga.

Endast part kan klaga öfver beslut af Kreishauptmannschaft. Utom vad förekomma äfven, i vissa processuela frågor, besvär. I några fall klagas hos Bundesamt für das Heimathwesen i stället för öfverförvaltningsdomstolen.

Öfverförvaltningsdomstolen, då den utgör första och sista instansen, är visserligen, med en del undantag, inskränkt till att pröfva den öfverklagade förvaltningsåtgärdens laglighet, men kan enligt uttrycklig föreskrift härvid äfven granska bevisningen, för så vidt de faktiska förhållandena äro af betydelse för sakens rättsliga bedömande; förvaltningsåtgärden är olaglig, då den beror på underlåten eller oriktig användning af gällande rätt, eller när i det administrativa förfarandet en väsentlig formföreskrift lämnats obeaktad. Öfverförvaltningsdomstolen behöfver icke, såsom i Österrike, vid undanrödjande af en förvaltningsåtgärd återförvisa saken till administrationen, utan kan efter omständigheterna själf fatta positivt beslut. Har en sak, som bort behandlas som Parteistreitigkeit, kommit direkt från administrationen till öfverförvaltningsdomstolen, erfordras ej heller hänvisning till första instansens förvaltningsdomstol för dylika saker.

Resning i förvaltningsrättsliga mål sökes hos öfverförvaltningsrätten af part eller af representant för det allmänna.

Kompetenstvist mellan flera förvaltningsdomstolar inbördes eller mellan förvaltningsdomstol å ena sidan och egentlig förvaltningsmyndighet å den andra afgöres af öfverförvaltningsdomstolen. För pröfning af kompetenskonflikter mellan de allmänna domstolarna samt förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet finnes en särskild kompetensdomstol med elfva medlemmar, af hvilka sex skola tillhöra »Oberlandesgericht» och fem vara antingen tjänstemän

i regeringsdepartementen eller ledamöter af öfverförvaltningsdomstolen. I hvarje särskildt falls bedömande skola 4 medlemmar af förra slaget och 3 af det senare deltaga.

Slutligen bör anmärkas, att den sachsiska författningen erkänner en rätt att anföra besvär hos folkrepresentationen, hvilken rätt dock icke får utöfvas mot beslut af domstolar, förvaltningsdomstolar däri innefattade.

Würtemberg.

Würtemberg äger ända sedan 1819 ett slags administrativ högsta domstol. Enligt statsförfattningen af nämnda år kunde nämligen öfver ministrarnas beslut i förvaltningsärenden besvär anföras hos det med öfverdomstolens presidenter förstärkta geheimerådet. Geheimerådet bestod af ministrarna och ytterligare ett antal medlemmar, samtliga amovibla. Faktiskt deltogo ministrarna ej i afgörandet af besvärsmålen, och den omständigheten, att jämväl de öfriga medlemmarne voro afsättliga, lärer icke hafva föranledt osjälfständighet hos geheimerådet. Efter lagstadgandets ordalydelse skulle geheimerådet kunna hafva gjort sig till högsta instans äfven i rena förvaltningsfrågor. I själfva verket inskränkte man sig alltid till pröfning däraf, om den klagande blifvit kränkt i någon honom tillkommande rättighet, sanktionerad genom en offentligrättslig norm. Geheimerådet fungerade alltså faktiskt allenast såsom förvaltningsdomstol. Genom en lag af 1855 meddelades för vissa mål närmare föreskrifter om rättsmedel m. m.

En ny ordning, enligt hvilken förvaltningsrättskipningen framträder såsom äfven formellt skild från förvaltningen, genomfördes år 1876. Geheimerådets befattning med den administrativa rättskipningen öfvertogs af en särskild förvaltningsdomstol, bestående till mera än hälften af ledamöter med kompetens till domareämbete, hvilken föreskrift tillämpas äfven med afseende å domstolens sammansättning i hvarje särskildt mål. Ledamöterna skola delvis tillika vara medlemmar af landets högsta allmänna domstol samt — tills vidare och högst två — af geheimerådet; med undantag för medlemmarna af geheimerådet åtnjuta ledamöterna samma

förmåner, som i allmänhet tillkomma domare. För domförhet fordras närvaro af fem ledamöter.

Hos förvaltningsdomstolen upptagas i första och sista instans besvär af den, som förmenar, att ett beslut eller en åtgärd af administrativ myndighet inom den offentliga rättens område saknar laglig grund och kränker hans rätt. Enligt uttrycklig föreskrift äro dylika besvär uteslutna, om och försåvidt den administrativa myndigheten är befogad att handla efter fritt skön; i öfrigt uppställas endast några speciella och tämligen självklara undantag från den allmänna regeln om möjligheten till besvär. Utom i ett fall, där rikslagstiftningen ansetts föranleda afvikelse, förutsättes för besvär, att målet genomgått hela den administrativa instansordningen.

För vissa enligt enumerationsmetoden i lag bestämda mål, hufvudsakligen motsvarande kategorien »Parteistreitigkeiten», har af praktiska skäl införts ett processförfarande, på grund af »Klage», redan å ett lägre stadium. Förvaltningsdomstol i första instans är — jämte vissa specialmyndigheter — den af tre ämbetsmän bestående »Kreisregierung» (fyra i konungadömet), hvarifrån vädjas till förvaltningsdomstol. Denna äger äfven, under vanliga förutsättningar, medgifva resning. I ett par fall utgör den beträffande »Klage» i Parteistreitigkeiten första instans; i det ena af dessa fall fullföljes talan hos Bundesamt für das Heimathwesen.

Grundsatserna om muntlighet och offentlighet äro, med vissa praktiska modifikationer, genomförda vid förvaltningsdomstolarna. Har ett mål, som bort behandlas af Kreisregierung, i stället genomlupit den administrativa instansordningen och därifrån besvärsvägen inkommit till förvaltningsdomstolen, är dess förvisande till Kreisregierung icke nödvändigt. Beträffande handläggningen af besvär hos förvaltningsdomstolen gäller, att besvären anses riktade mot den administrativa myndigheten, ehuru en tredje part kan blifva hörd, att nya fakta eller bevismedel ej få åberopas utan den

administrativa myndighetens samtycke, och att, när sådant samtycke ej lämnas, förvaltningsdomstolen kan antingen afgöra målet utan hänsyn till de nya omständigheterna eller bevisen eller ock återförvisa detsamma till den administrativa myndigheten.

Administrationen kan yrka, att förvaltningsdomstolens utslag skall undanrödjas såsom öfverskridande dess kompetens. Ett dylikt yrkande pröfvas emellertid af förvaltningsdomstolen själf, dock i talrikare sammansättning än vanligt och med uteslutande af referenten vid målets föregående behandling. Kompetenskonflikter emellan de allmänna domstolarna å ena sidan och administrationen eller förvaltningsdomstolarna å den andra afgöras af en särskild kompetensdomstol, bland hvars sju medlemmar fem skola tillhöra »Oberlandesgericht» och de tre öfriga bekläda eller hafva beklädt högre administrativa ämbeten. Saken kan hänskjutas till kompetensdomstolen ej blott af den centrala administrationen, utan äfven af förvaltningsdomstolen.

Bayern. *Bayern* kvarstod länge i hufvudsak på det äldre systemets ståndpunkt. Ända till år 1878 fingo de förvaltningsrättsliga frågorna sitt slutliga afgörande, liksom sin föregående behandling, inom administrationen själf. Högsta instans var i regel ett regeringsdepartement. I åtskilliga fall kunde dock en lägre myndighets beslut icke öfverklagas. Såsom en antydan om och begynnelse till en särskild administrativ rättskipning kan det anses, att i vissa slag af mål, särskildt i s. k. »gemischte Rechtssachen» kunde klagas hos »Staatsrath» (conseil d'état) i st. f. ett regeringsdepartement, men några processuella föreskrifter om dessa måls handläggning funnos ej gifna.

Reformen af år 1878 innebar dels upprättandet af en särskild central förvaltningsdomstol, dels bestämmandet enligt enumerationsmetoden af de mål, som skulle få en förvaltningsrättslig handläggning. Liksom i Baden, Sachsen och Würtemberg urskiljas två klasser af förvaltningsrättsliga mål; sådana, som endast i sista instans tillhöra förvaltningsdomstol

efter att förut hafva behandlats på rent administrativ väg, och sådana, som redan från ett tidigare stadium handläggas vid förvaltningsdomstol och sålunda genomlöpa en instansordning af förvaltningsdomstolar. Skillnaden fördunklas därigenom, att de underordnade förvaltningsdomstolarna utgöras af de vanliga administrativa myndigheterna med oförändrad sammansättning. Den framträder emellertid däruti, att administrativ myndighet, då den fungerar som förvaltningsdomstol, dels har att iakttaga ett visst processuellt förfarande, dels är oberoende af högre administrativ myndighets uppsikt och anvisningar. Till den andra klassen af mål höra de, som ansetts påkalla eller tillåta en rättegång mellan sidoordnade parter, till den första åter de, där det allmänna utgör den klagandes egentliga motpart. Äfven denna klass är begränsad enligt enumerationsmetoden. Uppräkningen är för öfrigt beträffande åtminstone den första klassen endast så att förstå, att de uppräknade målen kunna vara föremål för rättskipning vid förvaltningsdomstol. I hvarje särskildt fall gäller den betydelsefulla inskränkning, att den centrala förvaltningsdomstolen pröfvar blott stridiga rättsanspråk och skyldigheter, men ej är kompetent att pröfva »vorsorgliche Massregeln» eller att bedöma sådana i ett mål förekommande frågor, som skola afgöras efter administrativ myndighets skön. De lägre förvaltningsdomstolarna, hvilka tillika äro administrativa myndigheter, äga att inom de genom uppräkningen bestämda gränserna pröfva äfven sistnämnda frågor i sammanhang med de rättsliga.

Den centrala förvaltningsdomstolen utgöres af ämbetsmän med kompetens till domareämbete och med domares vanliga oafhängighet. Erfordras tillfällig förstärkning, adjungeras ledamöter af landets högsta allmänna domstol. Arbetet försiggår å afdelningar om fem personer. Äfven i de lägre instanserna döma ämbetsmän utan medverkan af valda bisittare. Viktigast äro de regelmässigt såsom andra instans fungerande 8 »Kreisregierungen», hvilka döma å senater med 3 leda-

möter. När magistrat utgör första instans, är den domför med 5 ledamöter. Från magistraterna och därmed likställda myndigheter appelleras i regel till Kreisregierung, men stundom direkt till den centrala förvaltningsdomstolen, från Kreisregierung åter, vare sig den dömt i första eller andra instans, till densamma, hvilken alltså i de judiciellt behandlade målen trädt i stället för regeringsdepartement eller Staatsrath. Har en Kreisregierung på en gång pröfvat rättsfrågor och frågor, som bero på administrativt skön, delas afgörandet i högsta instans, hvarvid i regel förvaltningsdomstolens pröfning skall föregå den administrativa myndighetens; under vissa förutsättningar har dock part rätt att välja, hvilkendera vägen han först vill anlita.

Samma grundsats gäller beträffande vissa mål, där den centrala förvaltningsdomstolen utgör första och sista judiciella instans. Äfven här är den centrala förvaltningsdomstolen sidoordnad med den högsta rent administrativa instansen och upptager klagan öfver beslut af Kreisregierung eller därmed likställd specialmyndighet.

I förvaltningsprocessen tillämpas, med vissa undantag, principerna om muntlighet och offentlighet. Den centrala förvaltningsdomstolen är icke inskränkt till kassation eller revision, utan utgör en fullständig instans, där äfven bevisfrågor pröfvas, ehuru upptagandet af nya bevis sker genom en af de lägre instanserna.

Resning kan medgifvas af den myndighet, som sist dömt. Naturligtvis kan emellertid en lägre domstols beslut i resningsfrågan öfverklagas.

Den centrala förvaltningsdomstolen har, när fråga uppstår om en på tjänstemans fel eller försummelse grundad skadeståndstalan mot staten eller kommun eller mot tjänstemannen själf, att afgöra frågan, om han öfverskridit sin befogenhet eller försummat sina skyldigheter.

Sedan den centrala förvaltningsdomstolen en gång upptagit och afgjort en sak, kan det icke vidare yrkas, att denna rätteligen tillhört administrativ myndighets pröfning. Lika

litet kan invändning göras, när domstolen förklarat sig inkompetent och förvisat saken till administrationen. Men om före ett måls handläggning vid den centrala förvaltningsdomstolen påstående väckts om administrationens kompetens och detta påstående ogillats, kan vederbörande regeringsdepartement hänskjuta kompetenskonflikten till en särskild vid förvaltningsdomstolen bildad »kompetenssenat», bestående af fyra ledamöter från förvaltningsdomstolen och tre högre administrativa ämbetsmän. För lösande af kompetenskonflikt emellan domstolarne å ena sidan och administrativa myndigheter eller förvaltningsdomstolen å den andra finnes en särskild domstol. Denna består af 11 ledamöter, bland hvilka sex skola tillhöra högsta domstolen eller en öfverdomstol och de fem öfriga den centrala förvaltningsdomstolen. Vid afgörandet af ett särskildt ärende skola 4 ledamöter af den förra kategorien och 3 af den senare medverka. Att märka är, att äfven i Bayern incidenspunkter följa hufvudsaken, denna må tillhöra de vanliga domstolarna eller förvaltningsmyndighet, resp. förvaltningsdomstol, och alltså icke gifva anledning till kompetenskonflikt.

Italien.

Inom en del af de forna *italienska* staterna fanns en förvaltningsjurisdiktion, hufvudsakligen efter franskt mönster. Sedan nämnda stater förenats till konungariket Italien, ville man emellertid afskaffa denna anordning. De mål, som förut tillhört förvaltningsdomstolarnas kompetensområde, fördelades därför 1865 mellan domstolarna och administrationen, hvarvid dock några administrativa specialdomstolar bibehöllos. Till domstolarna öfverflyttades alla ärenden, i hvilka är fråga om en verklig rättighet, vare sig »politisk» eller »civil». Till följd af den äfven i Italien proklamerade principen om administrationens oafhängighet kan domstol ej annullera eller ändra en administrativ åtgärd, utan måste i regel inskränka sig till att utdöma skadestånd. Det heter emellertid, att beträffande ett afgjordt fall administrationen skall ställa sig domstolens afgörande till efterrättelse.

I öfverensstämmelse med sakens natur och det vanliga

förhållandet visade sig äfven i Italien, att hvad rättsskyddet möjligen vinner i intensitet genom den administrativa rättskipningens öfverlämnande åt de allmänna domstolarna, förloras i rättsskyddets utsträckning.

Till följd däraf, att begreppet rättighet tolkades strängt och domstolarnas kompetens alltså inskränktes, kom ett utanför själfva administrationen liggande rättsskydd att saknas i åtskilliga fall, där man förut kunnat vända sig till förvaltningsdomstol. Gränsen mellan skyddade rättigheter och blotta intressen rubbades sålunda. Efter hand fann man behofvet af en återgång. År 1889 upprättades inom statsrådet (conseil d'état) en särskild afdelning för administrativ rättskipning, hvilken afdelning snart fick sin kompetens utvidgad. Medlemmarna äro visserligen afsättliga, men endast under vissa förutsättningar och efter iakttagande af vissa formaliteter. Afdelningen är hufvudsakligen en kassationsinstans, som kan förklara administrativ myndighets beslut ogiltiga, när den i ett ärende, som angår en fysisk eller juridisk persons intressen, varit inkompetent eller öfverskridit sin befogenhet eller kränkt lagen; undantagna äro bl. a. utslag af den politiska myndigheten, motsvarande de franska »actes de gouvernement». I några fall äger statsrådsafdelningen positivt afgöra en sak. Vare sig den fungerar som kassations- eller appelldomstol, upptages blott klagan öfver administrationens i sista instans meddelade beslut.

Ungefär samtidigt med merberörda statsrådsafdelning upprättades äfven lokala förvaltningsdomstolar, provinsialjuntorna. Juntan består af provinsens prefekt, två af inrikesministeriet utnämnda prefekturråd samt fyra af provinsialrepresentationen valda ledamöter. I vissa fall kan juntan positivt afgöra inkomna saker, i andra blott undanrödja ett öfverklagadt beslut. Juntans utslag kunna öfverklagas hos statsrådet såsom slutliga beslut af administrativ myndighet, alltså på grund af inkompetens, myndighetsmissbruk och lagöfverträdelse.

Afgörandet af kompetenskonflikter mellan de allmänna domstolarna och specialdomstolar eller administrativa myndigheter tillkom förr statsrådet, men öfverflyttades 1877 till kassationsdomstolen.

I *Belgien* finnas endast för några speciella fall administrativa domstolar, med kompetens för en viss klass af förvaltningsrättsliga frågor. För öfrigt äro dessa, liksom enligt den äldre italienska ordningen, fördelade emellan de allmänna domstolarna och de administrativa myndigheterna. De senare anses emellertid i vissa mål, t. ex. beträffande direkta skatter, utöfva ett slags dömande verksamhet, och i denna utöfning äro de oberoende af högre myndigheters anvisningar men underkastade domstol såsom högre instans. Domstolarna äga enligt statsförfattningen uteslutande kompetens, när fråga är om »civila» rättigheter, regelmässig kompetens, när fråga är om »politiska» rättigheter. En rättighet anses icke föreligga, när den rättsregel, som är i fråga, ej bör anses gifven i individuellt intresse, och ej heller, när afgörandet beror af en mer eller mindre diskretionär pröfning. Administrationens oafhängighet medför, att domstol ej kan undanrödja eller ändra ett administrativt beslut. Å andra sidan är domstol berättigad och skyldig att lämna å sido administrativa beslut, som befinnas lagstridiga. Tillämpningen af dessa delvis motsatta principer är naturligtvis ganska sväfvande. *Belgien.*

Kompetenskonflikt pröfvas af de allmänna domstolarna: antingen direkt af kassationsdomstolen eller, såsom invändningsfråga, i den vanliga instansordningen.

Äfven i *Nederland* gäller, att de allmänna domstolarna äga exklusiv kompetens i fråga om äganderätt, fordringar och andra borgerliga rättigheter, samt att de, när ej undantag finnes stadgadt i lag, pröfva äfven frågor om s. k. politiska rättigheter. *Nederland.*

Inom åtskilliga af de *schweiziska* kantonerna finner man ansatser till en administrativ rättskipning. Oftast är denna rättskipning anförtrodd åt de allmänna domstolarna. *Schweiz.*

Hvad angår edsförbundet, är för närvarande förvaltningen i hufvudsak koncentrerad hos regeringen, förbundsrådet, utan självständiga underordnade förbundsorganer. Häraf följer, att en egentlig rättskipning på det förvaltningsrättsliga området knappast är tänkbar; såsom naturligt är, råder en afgjord obenägenhet emot att öfver regeringen ställa något slags domstol såsom kontrollerande myndighet. I öfverensstämmelse med författningens starkt demokratiska karaktär gäller emellertid, för vissa fall, att representationen, förbundsförsamlingen, utgör en besvärsinstans öfver regeringen.

Af hufvudsakligen samma skäl som i Sverige, nämligen dels i rättssäkerhetens intresse, dels för att lätta regeringens arbetsbörda, har man under en följd år eftersträfvat inrättandet af en administrativ högsta domstol. Ett förberedande förslag har i sådant afseende år 1906 framlagts af en person, som år 1903 af justitiedepartementet fick i uppdrag att med särskild hänsyn till den konstitutionella sidan utarbeta ett betänkande i ämnet.

Detta förslag innefattar, såsom nödig förutsättning för reformens genomförande, att en mängd förvaltningsärenden undantagas från det verksamhetsområde, som omedelbart tillkommer förbundsrådet såsom sådant, och i stället öfverlämnas åt regeringsdepartement eller andra under regeringen stående myndigheter. Utan en sådan, samtidig eller föregående, reform af förvaltningen skulle, på sätt ofvan antydts, en administrativ högsta domstol vara nästan omöjlig.

Den föreslagna förbundsdomstolen för administrativa ärenden utgöres af fem ledamöter och lika många suppleanter, hvilka alla för en tid af sex år väljas af representationen. Enda kompetensvillkoren äro schweizisk medborgarrätt och valbarhet till representationens andra kammare, nationalrådet. Ställningen som ledamot eller suppleant är oförenlig med ledamotskap i representationen, förbundsrådet eller den allmänna förbundsdomstolen, med innehafvande af ett ämbete, som besättes genom val af någon bland dessa myndig-

heter; ställningen som ledamot dessutom med innehafvande af något som helst ämbete i vare sig edsförbundets eller någon kantons tjänst, med idkande af något yrke eller någon näring och med befattning i förvaltningen eller revisionen af någon association för förvärfsändamål. Den administrativa högsta domstolen får ej hafva sitt säte i förbundets hufvudstad eller på samma ort som förbundsdomstolen.

I allmänhet erfordras för beslutförhet närvaro af fem ledamöter eller suppleanter. För att en sak skall kunna pröfvas af blott fyra domare, förutsättes alltid samtliga de närvarandes och i vissa fall dessutom parternas samtycke. Förhandlingarna äro i regel offentliga, men öfverläggning och omröstning till dom hemliga. Förvaltningsdomstolen står under tillsyn af representationen, till hvilken den årligen afgifver ämbetsberättelse och, i förekommande fall, rapporter om yppade missförhållanden eller missbruk inom förvaltningen.

Kompetensen är bestämd enligt enumerationsmetoden. Som allmän regel gäller, att klagan blott kan föras öfver beslut af något bland förbundsrådets regeringsdepartement eller af någon annan under förbundsrådet stående förvaltningsmyndighet. Sådana äro — jämte justitiedepartementet, militärdepartementet, handelsdepartementet, industridepartementet och järnvägsdepartementet — »Auswanderungsamt», »Versicherungsamt», »Amt für geistiges Eigenthum», öfverfältläkaren, pensionskommissionen,» Oberzolldirektion», »Direktion der Eidgenössischen Alkoholverwaltung», samt de myndigheter, som å edsförbundets vägnar utöfva kontroll öfver elektriska anläggningar.

Besvär kunna grundas därpå, att *antingen* det öfverklagade beslutet är rättsstridigt, enär en gällande bestämmelse i den inre lagstiftningen eller i en konvention lämnats oanvänd eller oriktigt tillämpats — härunder faller äfven brytande emot en väsentlig föreskrift om förfarandet — *eller ock* de faktiska förutsättningarna för ett beslut af sådant innehåll icke varit för handen; det sista förklaras i inskrän-

kande riktning genom tillägget, att, då den administrativa myndigheten ägde befogenhet till fri pröfning, beslutet icke är underkastadt förvaltningsdomstolens bedömande. Preliminära beslut få aldrig öfverklagas. Legitimerad till besvärs anförande är den enskilda person eller den korporation, som genom det ifrågavarande beslutet blifvit »persönlich betroffen». Besvären grundas alltså icke därpå, att en materiell rättighet blifvit kränkt. I de fall, då den administrativa förbundsmyndigheten utgör besvärsinstans öfver en kantonsmyndighet, tillkommer besvärsrätt äfven denna.

Till följd af den begränsning, i hvilken klagan hos förvaltningsdomstolen är tillåten, medgifvas parallellt med denna klagan besvär hos den högsta förvaltningsmyndigheten. Man har nämligen icke velat genom inrättande af självständiga lägre förvaltningsmyndigheter minska förut existerande administrativa garantier.

Förvaltningsdomstolen skall å ämbetets vägnar och utan att vara inskränkt till de af parterna anvisade bevismedel utforska det verkliga förhållandet, men kan ej ändra det öfverklagade beslutet i en för klaganden ogynnsam riktning. Finnas besvären grundade, kan förvaltningsdomstolen antingen själf omedelbart afgöra saken eller återförvisa den till förvaltningsmyndigheten, som då är bunden af förvaltningsdomstolens rättsuppfattning.

Jämte sina funktioner som besvärsinstans har förvaltningsdomstolen äfven att verka som domstol för afgörande af stridigheter, som sammanhänga med ämbetsförhållanden. Hit hör först, att en i edsförbundets ämbete eller tjänst anställd person i regel endast genom dom af förvaltningsdomstolen kan afsättas eller suspenderas med förlust af löneinkomster. Vidare pröfvar förvaltningsdomstolen, såsom enda instans, de i edsförbundets ämbete eller tjänst anställdas eller deras efterlefvandes ekonomiska anspråk mot edsförbundet, särskildt anspråk på lön och andra aflöningsförmåner, reseersättning och godtgörelse för utlägg. Å andra sidan är förvaltningsdomstolen ensam kompetent för afgörande af

tvister om nämnda personers eller deras löftesmäns skyldighet att till edsförbundet utgifva skadestånd i anledning af anställningsförhållandet.

Förvaltningsdomstolen är slutligen i viss mån kompetensdomstol. Den pröfvar nämligen själf, med bindande verkan för administrativa myndigheter och vanliga domstolar, frågan, om en inkommen sak tillhör den ena eller andra myndighetens upptagande. Representationen har dock att afgöra kompetenstvister, som uppkomma mellan förbundsrådet, förbundsdomstolen och förvaltningsdomstolen.

Danmark saknar, bortsedt från specialmyndigheter för vissa fall, särskilda organ för administrativ rättskipning. Omkring år 1800 uppställdes den grundsatsen, att de administrativa myndigheterna skulle vara oberoende af domstolarna, och att i följd häraf klagan öfver de förstnämndas åtgärder skulle anföras hos konungen, som antingen omedelbart afgjorde saken eller förvisade den till en dömande kommission. Denna grundsats försvann med enväldet. Enligt grundlagen utöfvas den dömande myndigheten af domstolarna, hvilka äfven äro berättigade att pröfva hvarje fråga om gränserna för administrationens myndighet. Häri ligger, om också ej en absolut regel, dock så mycket, att endast i undantagsfall och på grund af uttryckliga bestämmelser de med förvaltningen sammanhängande rättsfrågorna kunna vara undandragna de allmänna domstolarnas kompetens. Domstolarna äga sålunda icke blott att lösa kompetenskonflikter, utan också att upphäfva olagliga administrativa beslut. Härvid måste emellertid äfven i Danmark anses gälla, dels att administrationen har sista ordet i frågor, som bero på ett afvägande efter lämplighetshänsyn, dels att enskild part ej äger någon talan, då den lag, som förmenas vara öfverträdd, icke kan anses gifven i syfte att skydda hans individuella intressen. I båda dessa afseenden är gränsen emellertid mycket svår att bestämma. Särskildt kan det vara vanskligt att afgöra, huruvida en administrativ myndighet genom att företaga en åtgärd, hvarför de faktiska

Danmark.

förutsättningarna saknades, förfarit oriktigt inom gränserna för sin kompetens eller öfverskridit dessa; i det senare fallet kan domstol undanrödja åtgärden, i det förra däremot icke.

Fördelningen af ärendena är i vissa delar egendomlig, då en del ärenden, som synas äga privaträttslig natur, förlagts till förvaltningsmyndigheterna i stället för domstolarna.

I fråga om domstolarnas befogenhet att afgöra administrativa incidenspunkter kan icke någon allmän regel uttalas.

Bland dömande specialmyndigheter må nämnas »Sessionerne», närmast motsvarande våra inskrifningsrevisioner, »Landvæsenskommissionerne», som afgöra bl. a. frågor om jorddelning och vattenafledning, »Vandsynsmænderne» m. fl. I de flesta fall afgöra dessa myndigheter äfven rent privaträttsliga frågor. Detta är dock ej händelsen med »Sessionerne», som i stället förena egenskaperna af administrativa myndigheter och af förvaltningsdomstolar samt hvilkas beslut i den senare egenskapen kunna öfverklagas hos högsta domstolen.

Norge. Också i *Norge* har vid öfvergången till konstitutionellt statsskick grundsatsen om de administrativa myndigheternas oberoende af domstolarna förlorat sin giltighet. Enhvar, som anser sin lagliga rätt kränkt, kan söka rättelse vid domstol, och afgörandet af ett visst slags rättstvister kan icke ens genom lag öfverlämnas till administrativ myndighet eller särskild förvaltningsdomstol under annan förutsättning, än att dennas beslut kunna i sista hand öfverklagas hos högsta domstolen. Däremot betraktas det som självklart, att domstol icke på grund af sin afvikande uppfattning af det ändamålsenliga eller lämpliga kan rubba en administrativ myndighets åtgöranden. I den mån dessa bero på ett diskretionärt omdöme, äro de alltså undandragna domstolarnas pröfning.

Finland. I *Finland* vidtogs efter skilsmässan från Sverige den förändring i den äldre svenska ordningen, att senatens ekono-

midepartement fick åt sig uppdragna alla de mål rörande den allmänna hushållningen, som förut handlagts af kollegierna; sådana mål, i hvilka talan från ett kollegium fullföljts i justitierevisionen, öfverflyttades emellertid till hofrätterna. Ekonomidepartementet blef i Kungl. Maj:ts ställe högsta instans för administrativa besvärsmål. Sedermera hafva en del mål öfverflyttats från administrationen till domstolarna, och dessutom har i följd af åtskilliga specialdomstolars upphäfvande deras kompetens fördelats mellan allmänna domstolar och administrativa myndigheter.

Allmän motivering.

Regeringsrätt.

I jämförelse med nu omförmälda länder — utom Finland — intager tydligen Sverige en helt och hållet egendomlig ståndpunkt. Hos oss gäller ännu, att förvaltningsrättsliga tvister i allmänhet behandlas på samma sätt som rena förvaltningsangelägenheter och alltså slutligen pröfvas af administrationen själf. I enlighet med den traditionella och ofta åberopade önskan att kunna »gå till kungs» med hvarje angelägenhet, den må vara stor eller liten, kommer denna slutliga pröfning att ske hos själfva regeringen; kollegierna och motsvarande centrala ämbetsverk utgöra blott mellaninstanser, och ministrarne kunna endast i sällsynta undantagsfall, som ej hafva något sammanhang med afgörandet af förvaltningsrättsliga tvister, utöfva egen beslutande myndighet.

Redan ofvan hafva nämnts de båda olägenheter, som ansetts följa häraf och som hafva framkallat tanken på en reform. De äro: den ena, att regeringens tid och arbetsförmåga alltför mycket tagas i anspråk af administrativa besvärsmål, till men för behandlingen af frågor med allmännare betydelse; den andra, att önskade garantier saknas för en ur rättssäkerhetens synpunkt betryggande slutlig handläggning af de administrativa besvärsmålen.

Den senare olägenheten beror därpå, att statsrådsledadamöterna, hvilka äro ansvariga för regeringens beslut, sakna domares åt alla håll oberoende ställning, ofta växla, väljas med hänsyn till helt andra egenskaper än förmågan att afgöra rättsfrågor och befaras sakna tillräcklig tid att ägna åt dessa frågor. Botemedlet måste alltså sökas i besvärsmåls öfverlämnande i sista instans åt en annan myndighet än regeringen, ty att inom denna åvägabringa de önskade garantierna lärer med den fortskridande politiska utvecklingen blifva alltmer omöjligt. Genom samma medel komme att i väsentlig mån afhjälpas äfven den först omförmälda olägenheten af det nuvarande systemet.

Emot administrativa besvärsmåls öfverflyttande från regeringen till annan myndighet hafva — oberoende af de

anmärkningar, som kunnat riktas mot denna sistnämndas lämplighet — uttalats betänkligheter i hufvudsakligen två hänseenden. Dels har man befarat, att efter en sådan åtgärd »den sakkunskap och de insikter, som måste förutsättas hos statsrådets medlemmar, kunde komma att anses ännu mera umbärliga», dels att regeringen komme att sakna öfverblick öfver förvaltningen och erfarenhet om förvaltningslagarnas behof af förbättring. Hvad det förra angår, torde emellertid, äfven efter t. o. m. alla besvärsmåls bortflyttande, det i regeringsdepartementen finnas behof af administrativ sakkunskap och frågan endast vara, om detta behof skall till väsentlig del fyllas genom departementschefen eller endast genom andra funktionärer inom departementet. Det senare kan sägas utgöra regeln i vissa främmande länder, och jämväl hos oss hafva helt säkert funnits departementschefer, hvilka till följd af bristande administrativ eller juridisk skolning haft svårt att bilda sig ett självständigt omdöme i detaljerna af åtskilliga förekomna ärenden. Så länge man bibehåller den nuvarande bestämmelsen, att två s. k. konsultativa statsråd skola hafva förvaltat civil beställning, kan det å andra sidan förutsättas, att dessa två jämte chefen för justitiedepartementet kunna inom själfva statsrådet lämna stöd och ledning i frågor, där juridiska fackinsikter äro af nöden. I alla händelser skulle det vara både olämpligt och i längden fåfängt att för de *jämförelsevis* mindre viktiga besvärsmålens skull söka framtvinga en annan sammansättning af statsrådet, än som eljest vore påkallad.

Större betydelse kan synas tillkomma den andra invändningen, som går därpå ut, att genom besvärsmålens bortflyttande regeringen förlorar en för dess verksamhet gagnelig kunskapskälla. Obestridligt är nämligen, att besvärsmålens handläggning, när den sker på allvar, tvingar till inträngande i vissa förhållanden, som eljest lätteligen skulle undgått uppmärksamheten, och kan gifva vid handen ett existerande behof af lagstiftning eller af administrativa åtgärder. Besvärsmålen utgöra i många fall ett käns-

ligt instrument, med hvars tillhjälp man kan konstatera missförhållanden, dessa må bero därpå, att en föråldrad bestämmelse kvarstår i gällande kraft, eller på en mindre lycklig affattning af ett nytt stadgande, på en lucka eller en motsägelse i lagstiftningen, på en felaktig praxis hos underordnade myndigheter eller på andra omständigheter. Härtill kan läggas, att regeringen i besvärsmålens afgörande eger ett bekvämt och snabbt verkande medel att afhjelpa en konstaterad felaktighet. Ofta nog behöfves nämligen ej mera än ett Kungl. Maj:ts beslut i särskildt mål, för att rättelse sker äfven i andra fall och felaktigheten försvinner eller göres oskadlig.

Ville man härmed ådagalägga nödvändigheten eller önskvärdheten däraf, att regeringen är sista instans för pröfning af administrativa besvärsmål, skulle man emellertid uppenbarligen bevisa för mycket. Bortsedt därifrån, att slutsatsen skulle äga ungefär samma giltighet äfven för andra länder, hvilkas erfarenhet dock icke synes bestyrka densamma, skulle konsekvensen vara den, att regeringen borde äga högsta afgörandet äfven i judiciella mål; också domstolarna hafva att tillämpa administrativa författningar, och jämväl beträffande civillag, processlag och strafflag behöfver regeringen kännedom om tillämpningen och verkningarna, icke minst för att kunna taga initiativ till ändringar.

Att en ändring, som befunnits önskvärd, ofta kan i ena fallet genomföras vida lättare än i det andra — genom en administrativ författning, genom en anvisning till underordnade myndigheter eller t. o. m. blott genom sättet för det förekomna besvärsmålets afgörande — lärer icke kunna i förevarande hänseende motivera någon åtskillnad. Snarare kan man påstå, att just den omständigheten, att den lagstiftande myndigheten tillika är den högsta lagskipande, åstadkommer en fara för rättssäkerheten. Det ligger nämligen blott alltför nära till hands att sammanblanda båda dessa funktioner genom en lagtolkning, hvilken i själfva verket utgör en lagändring; men, i motsats mot lagtolk-

ningar, böra lagändringar ej tillämpas, innan de blifvit vederbörligen publicerade, och kunna de ej göra anspråk på tillbakaverkande kraft. Äfven när regeringen äger obestridd dispensations- eller benådningsrätt, bör det slås fast, hvar lagskipningen slutar och dispensen eller nåden börjar.

Om domaremaktens afgöranden har regeringen tillfälle att taga kännedom endast så att säga utifrån. Äfven de administrativa besvärsmålen måste, efter deras öfverflyttande till annan myndighet, på liknande sätt komma till regeringens kunskap. När någonting är af större intresse, lärer det i allmänhet blifva föremål för redogörelse i pressen eller utgångspunkt för framställning inom representationen. Dessutom är det tänkbart att föreskrifva, att den myndighet, som afgör besvärsmålen, ålägges att fästa regeringens uppmärksamhet på mera anmärkningsvärda erfarenheter; i sådant afseende erinras om § 4 i det år 1856 framlagda förslaget till stadga för regeringsrätten, enligt hvilken paragraf regeringsrätten bör »efter den erfarenhet, som vid författningarnas tillämpning vinnes, i hvarje fall, då anledning därtill förekommer, fästa Kungl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på de brister, som i den ena eller andra författningen kunna förefinnas». En sådan anordning är dock mindre behöflig, om föredragningen af besvärsmålen, såsom enligt samma förslag, regelmässigt tillkommer expeditionschefen i vederbörande regeringsdepartement eller, såsom enligt 1840 års förslag, departementschefen själf, expeditionschefen eller annan tjänsteman i departementet. Enligt de förslag som innefattas i motioner åren 1897 och 1899, skulle ärendena till föredragning beredas inom vederbörande departement och departementschefen ega rätt att deltaga i regeringsrättens öfverläggningar. På dessa eller dylika sätt kan allt erforderligt sammanhang fortfarande upprätthållas mellan regeringen och den myndighet, som pröfvar besvären. Ifrågavarande erinran mot besvärsmåls öfverflyttande från regeringen till annan myndighet lärer alltså icke kunna anses afgörande.

Endast i förbigående nämnes en tredje, någon gång hörd, invändning: att regeringsmakten försvagas genom besvärsmålens öfverflyttande till annan myndighet. Denna invändning förfaller, om öfverflyttningen inskränkes till sådana mål, där det endast kan och bör vara fråga om rättstillämpning, ej om maktutöfning. Redan framkomsten af densamma måste anses bekräfta tillvaron af de frestelser och faror, som regeringsmaktens rättskipningsbefogenhet kan föranleda.

Ett radikalt medel att befria regeringen från afgörandet af administrativa besvärsmål är tydligen att minska eller afskaffa dessa genom att förvandla dem till vanliga rättegångssaker. En öfverflyttning till de allmänna domstolarna af administrativa tvister har, såsom af den ofvan lämnade historiska utredningen framgår, vid skilda tillfällen företagits. Möjligen återstår ännu en efterskörd att göra, såsom senast föreslagits af 1902 års löneregleringskommitté. Men helt säkert kan icke på denna väg det föreliggande problemet erhålla en ens något så när fullständig lösning. Om de allmänna domstolarna skulle få i större utsträckning åt sig uppdraget att upptaga och afgöra administrativa tvister, skulle detta medföra för dem en ökning i arbetsbörda, som, särskildt för de högre instanserna, under nuvarande förhållanden vore betänklig nog. De administrativa målens behandling komme att lida af den omständlighet och långsamhet, som man plägar lägga vårt nu tillämpade domstolsförfarande till last. Äfven om man i allmänhet kunde utan olägenheter och fara för vare sig förvaltningen eller rättskipningen anförtro administrativa tvisters afgörande åt de vanliga domstolarna, hvilket ur mera än en synpunkt må betviflas, är det uppenbart, att åtminstone största delen af våra underrätter icke lämpa sig för dylika funktioner. Till följd af omöjligheten att åt domstolarne öfverlemna alla administrativa tvister af helt eller delvis rättslig natur skulle man nödsakas att för talrika sådana bibehålla administrationens slutliga afgörande. Dessutom skulle det utan tvifvel strida emot ett bestämdt och all-

mänt föreställningssätt, om underdomstolarna blefve något slags öfverordnade myndigheter öfver den högre administrationen.

Föga mera praktisk torde för närvarande vara tanken att, exempelvis efter preussiskt mönster, inrätta en med de vanliga domstolarna parallell instansordning af särskilda förvaltningsdomstolar. Vare sig man tänker på anknytandet till länsstyrelserna af kollegiala, delvis genom val sammansatta, förvaltningsdomstolar eller på någon annan anordning, utgör tankens genomförande en så stor och ingripande ändring i det bestående, att därför torde erfordras vida längre tid, än som kan vara nödig för en reform med afseende på administrativa besvärsmåls afgörande i högsta instans. Denna sistnämnda reform lärer för öfrigt ingalunda behöfva lägga hinder i vägen för ändringar, i antydda riktning, af förfarandet i lägre instanser, utan tvärtom snarare underlätta sådana, om och när de befinnas nödvändiga eller önskvärda.

På allra enklaste sätt lättas regeringens arbetsbörda, om man förbjuder klagan hos Kungl. Maj:t och sålunda låter målen slutligen afgöras hos de myndigheter, öfver hvilkas beslut för närvarande underdåniga besvär få anföras. Lönegregleringskommittén af år 1902 har i rätt stor utsträckning förordat denna utväg. Tydligen är den också ägnad att påskynda det slutliga afgörandet. Men några ökade garantier för det slutliga afgörandets riktighet skulle den kunna anses innebära endast under den förutsättningen, att den nuvarande näst högsta instansen är — eller efter en eventuell förstärkning kommer att vara — mera betryggande än den nuvarande högsta, och att denna alltså snarast är skadlig. Då detta torde vara svårt att påstå eller bevisa, lärer man få nöja sig därmed, att ifrågavarande förändring kan genomföras utan afsevärdt men för rättssäkerheten, och uppgifva alla anspråk på att öka denna. I betraktande af en enhetlig rättstillämpnings vikt och på andra nära till handsliggande grunder kunna i allt fall svårligen annat än centrala,

kollegialt arbetande och af ämbetsmannamässigt utbildade ledamöter bestående myndigheter erhålla befogenhet att definitivt och utan möjlighet till öfverklagande afgöra mål. För de talrika fall, då klagan går till Kungl. Maj:t från Konungens befallningshafvande eller andra lokala myndigheter, är metoden sålunda icke utan vidare tillämplig. Att den måste användas med försiktighet, följer redan af den förut berörda populära obenägenheten att finna sig afskuren från möjlighet att »gå till kungs». Hänsynen härtill skulle också lägga hinder i vägen för att låta en väsentligare del af de mål, som nu från lokalmyndigheterna fullföljas hos Kungl. Maj:t, i stället gå till kammarkollegium eller kammarrätten och stanna därstädes, en anordning, som för öfrigt måste föranleda en betydande ökning af dessa ämbetsverks personal och äfven förändringar i deras arbetssätt. Slutligen må anföras, att den nu behandlade utvägen att helt enkelt afklippa högsta instansen sannolikt är af olika anordningar, som ej gå ut på de administrativa besvärsmålens öfverflyttande till domstolarne, den minst fördelaktiga för upprätthållande af sådant samband mellan regeringen och rättstillämpningen, att erfarenheterna från denna må lätt och säkert komma den förra till godo.

Äfven om för enstaka grupper af administrativa mål särskilda bestämmelser i vissa af nu antydda riktningar må vara önskvärda, återstår dock såsom det hufvudsakliga att, utan nödvändigt sammanhang med förändringar i afseende å de lägre instanserna, ersätta regeringen, såsom högsta instans för besvärsmåls upptagande, pröfning och afgörande, med en annan myndighet.

Härvid finnas — då, af skäl, som förut antydts, man åtminstone numera ej gärna kan tänka på att inrätta något slags domstol inom regeringen — egentligen blott två möjligheter: att öfverlämna afgörandet af administrativa besvärsmål åt högsta domstolen och att skapa en ny myndighet såsom administrativ högsta domstol, en s. k. regeringsrätt. Kammarkollegium eller kammarrätten kan ej blifva högsta

instans i alla mål, som der behandlas, eller i alla mål, hvilkas slutliga afgörande förflyttas från regeringen. Genom dessa embetsverks ombildning skulle således ej någon fullständig eller tillfredsställande lösning vinnas. Det är ock nödvändigt, att besvärsmålens slutliga afgörande åtminstone i allmänhet sker med Konungens rätt och i Konngens namn, liksom nu är fallet med rättegångsmålens afdömande. Emellan de båda alternativen: högsta domstolen och en ny s. k. regeringsrätt finnas mellanformer af större eller mindre verklig betydelse. Sålunda kan den s. k. regeringsrätten konstitueras såsom en särskild afdelning af högsta domstolen och detta antingen så, att alla medlemmar uteslutande och ständigt tillhöra den ena eller andra afdelningen, eller så att flere eller färre medlemmar äro gemensamma, eller att en viss cirkulation äger rum mellan de särskilda afdelningarna. Den hufvudsakliga frågan är emellertid, om de administrativa målen böra i högsta instansen likställas med rättegångssakerna eller ej.

Att de administrativa besvärsmålens öfverflyttande från regeringen till högsta domstolen skulle medföra nödvändigheten att i betydlig mån öka den senares ledamotsantal, ligger i öppen dag. Utan tvifvel skulle olägenheter vara med en sådan ökning förenade, särskildt emedan hvarje tillväxt i antalet af de afdelningar, på hvilka högsta domstolen arbetar, är ägnad att försvåra upprätthållandet af enhetlighet och konsekvens i lagskipningen. Denna omständighet kan emellertid icke i och för sig anses vara afgörande. I vissa främmande länder är högsta domstolen fördelad på vida flere afdelningar, än som härstädes skulle kunna komma i fråga; problemet att äfven med ett flertal afdelningar åstadkomma likformighet i praxis kan därför icke antagas vara olösligt.

De förr så talrika specialdomstolarna utgjorde ett uttryck för den uppfattningen, att afgörandet af vissa mål förutsatte särskilda insikter, hvilka icke kunde påräknas hos ledamöter af de vanliga eller allmänna domstolarna. Denna uppfattning har blifvit kritiserad och i praktiken till största

delen öfvergifven. Den berodde i själfva verket samtidigt på ett öfverskattande och ett underskattande af domaren. Man öfverskattade honom, då man tilltrodde honom egen insikt och erfarenhet i alla ämnen, som ej förbehållits eller borde förbehållas åt specialdomstolar. Man underskattade domaren, då man ej tilltrodde honom förmågan att på grund af sakkunnig utredning bilda sig ett omdöme äfven i ämnen, om hvilka han icke förut ägde någon grundligare kännedom. Både öfverskattandet och underskattandet hänvisa på en sammanblandning af domares och af sakkunniges eller sakkunniga vittnens funktioner och uppgift. Det sagda hindrar emellertid icke, att i vissa fall rättskipningen vinner i både säkerhet och snabbhet, om domaren är på förhand bekant med de faktiska omständigheterna och öfvad i de förekommande rättsfrågornas lösning, och att intresset häraf kan vara tillräckligt starkt för att uppväga de principiella och praktiska betänkligheterna emot specialdomstolar. Ännu mindre är det uteslutet, att man kommer till samma resultat på den grund, att för en tillfredsställande rättskipning förutsättes hos domaren förtrogenhet med de särskilda kraf, som vissa egendomligt artade lifsförhållanden ställa på därunder verksamma personer. Denna grund är en af dem, som åstadkommit bibehållande af särskilda krigsdomstolar, och som inom en del korporationer framkallat privata och halfoffentliga nämnder för bedömande af tvister angående medlemmarnas verksamhet.

Helt säkert bör det icke påstås, att högsta domstolens ledamöter kunna befaras sakna förmåga att i den för bedömande af administrativa besvärsmål erforderliga grad sätta sig in i vare sig faktiska förhållanden eller speciella författningar. I åtskilliga fall skulle emellertid härför kräfvas ett långvarigt och mödosamt arbete. Men äfven när detta ej är händelsen, skulle en betänklig splittring af tid och intresse åstadkommas genom nödvändigheten att tillämpa hela mängden af förvaltningslagar, däri enstaka bestämmelser någon gång kunna vara att åberopa i administrativa besvärs-

mål. Den egentliga, nu åt högsta domstolen uppdragna, rättskipningen komme ej att vinna härpå. Det synes därför i alla händelser vara att föredraga, om de administrativa besvärsmålen så mycket som möjligt koncentreras på en afdelning i st. f. att fördelas på tre eller fyra. För att äfven hvad de föredragande angår, förebygga det slöseri med tid och arbetskraft, som låge däri, att än den ene, än den andre skulle för ett enstaka måls skull nödgas vidlyftigt studera samma förhållanden eller författningskomplexer, kunde man träffa en anordning, motsvarande den, som nu gäller om krigsdomstolsmål eller skiftesmål.

Hittills har förutsatts, att justitieråd — liksom äfven revisionssekreterare — fortfarande skulle väljas efter samma grunder som förut, således utan allt afseende på utvidgningen af högsta domstolens verksamhetsområde. Det skulle emellertid svårligen kunna undgås, att man stundom med sitt val stannar på personer, hvilka synnerligen väl äro skickade att afgöra administrativa mål, men som icke skulle hafva utsetts till högsta domare i rättegångssaker. Om alla administrativa besvärsmål och inga rättegångssaker handläggas på en bestämd afdelning med ständiga ledamöter, är detta förhållande oskadligt, men då skiljer sig också denna afdelning endast formellt från en fristående regeringsrätt.

Bland de betänkligheter, som framställts mot inrättande af en särskild rättskipning i administrativa mål, är äfven den, att en sådan rättskipning lätteligen utöfvar en förlamande inverkan på den initiativrikedom, beslutsamhet och handlingskraft, som böra vara utmärkande för administrationen. Man fruktar, att inom rättskipningen skall göra sig gällande en benägenhet för formalistiskt och ensidigt juridiskt betraktelsesätt, som måste menligt inverka på den administration, hvars åtgärder kunna komma under bedömande. Dessa farhågor torde af mera än ett skäl kunna anses öfverdrifna eller beroende på oriktiga förutsättningar. I högsta instansen plägar äfven på det judiciella området en friare uppfattning framträda; erfarenheten visar öfverhufvud icke,

att våra domstolar, när de — såsom fallet är vid åtal för tjänstefel — haft att bedöma administrativa åtgärder, misskänt administrationens behof af självständighet och rörelsefrihet. Vidare kunna, såsom de utländska lagstiftningarnas exempel bekräftar, från rättslig pröfning helt och hållet undantagas sådana frågor, där administrationens omdöme och energi hafva sitt hufvudsakligaste spelrum. Så mycket står dock fast, att den uppfattning af administrationens medel och mål, som näppeligen kan i högre grad förvärfvas annat än genom personlig administrativ verksamhet, utgör en viktig förutsättning för äfven ett rättsligt bedömande af administrativa åtgärder. Med särskild hänsyn härtill bör rekryteringen ske af den myndighet, hvilken skall såsom högsta instans pröfva administrativa mål. Detta gäller, äfven om pröfningen inskränkes till ett rättsligt bedömande, men vore under annan förutsättning ännu mera påtagligt. Förtrogenhet med administrationens anda kan icke improviseras. En förutvarande ledamot af högsta domstolen yttrade i Första kammaren vid skrifvelseförslagets behandling, att de allmänna domstolarna icke hade den rätta synen på administrativa frågor, icke besutte erforderlig insikt ens i den ofantliga massa administrativa författningar, till hvilka man på detta område är hänvisad, ännu mindre förstode att rätt uppfatta dessa författningars grunder. Domareverksamhet, som utgör den naturliga förskolan för högsta domstolen, kan sålunda ej anses gifva önskvärd kompetens för afgörande af administrativa mål.

Enligt sakens natur måste också behandlingssättet för administrativa mål vara ett annat än för rättegångssaker. Detta följer redan däraf, att de förra icke i de lägre instanserna varit föremål för, judiciell handläggning, och att de således föreligga för högsta instansen i helt annat skick än rättegångssakerna. Ett genomförande af vanliga »processuela rättegångsformer» försvåras af den i de administrativa målen ofta förekommande sammanblandningen af rätts- och lämplighetsfrågor samt skulle helt säkert afsevärdt

fördröja behandlingen. Ännu viktigare är i nämnda hänseende, att i de administrativa målen klaganden ofta icke har någon egentlig motpart, om man ej såsom sådan vill räkna det allmänna representeradt af den myndighet, hvars beslut öfverklagas. Äfven af denna grund skulle båda klassernas mål lätt blifva lidande, om de sammanfördes inom samma myndighets verksamhetsområde.

Ehuru jag till ett senare stadium af framställningen måste uppskjuta att närmare beröra de svårigheter, som äro förknippade med ett skarpt och fullständigt särskiljande i lag af de besvärsmål, som fortfarande böra vara förbehållna regeringens afgörande, må dock redan här framhållas, att dessa svårigheter icke torde kunna undvikas, om myndigheten för öfriga administrativa besvärsmåls slutliga pröfning utgöres af högsta domstolen. Under samma förutsättning kan äfven det önskvärda sambandet mellan denna myndighet och regeringen näppeligen vinnas.

Af det föregående torde framgå, att, på sätt också i Riksdagens skrifvelse förutsättes, administrativa besvärsmål böra i största möjliga omfattning öfverflyttas från regeringen till en ny myndighet, en s. k. regeringsrätt, i syfte att dels regeringens arbetsbörda må minskas, dels ökade garantier må vinnas för rättssäkerheten.

Besvärsmål 1899—1903.

För vinnande af öfverblick öfver de besvärsmål, som för närvarande faktiskt fullföljas hos regeringen, har jag låtit å särskildt upprättade blanketter införa uppgifter om samtliga besvärsmål, som under åren 1899—1903 förekommit å föredragning af justitie-, landtförsvars-, sjöförsvars-, civil-, finans-, ecklesiastik- eller jordbruksdepartementet. Dessa uppgifter äro i regel en för hvarje besvärsmål. I en del fall, som röra justitiedepartementet och finansdepartementet, hafva emellertid fullständigt likartade mål sammanförts å en gemensam blankett, hvarvid naturligtvis namn, data och dylikt bort-

fallit. De specificerade uppgifterna hafva — med undantag, af tillfälliga anledningar, för ett ringa fåtal uppgifter rörande sjöförsvarsdepartementet och ecklesiastikdepartementet — af mig granskats och kompletterats under genomgående af de särskilda departementens registratur eller koncept för ifrågavarande tid.

Samtliga under femårsperioden afgjorda besvärsmål uppgå till 4,740 eller i medeltal per år: 948. Sistanförda tal betecknar alltså ungefärliga maximum af de mål, som i följd af en administrativ högsta domstols inrättande kunna tänkas afgå från regeringens arbetsbörda; sålunda skulle denna kunna minskas med högst omkring 18 mål per vecka. Det är emellertid klart, att detta maximum icke på långt när kan uppnås, då, på sätt också Riksdagen förutsatt, åtskilliga besvärsmål äro af beskaffenhet att, äfven efter en administrativ högsta domstols inrättande, på ett eller annat sätt påkalla regeringens pröfning.

Tab. 1.

	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa. 1899—1903.	Medeltal. 1899—1903.	1866	1896.
Justitiedepartementet	33	29	22	27	23	134	26.8	13	19
Landtförsvarsdepartementet .	57	55	93	84	95	384	76.8	34	149
Sjöförsvarsdepartementet . .	24	28	24	27	32	135	27.0	13	17
Civildepartementet	318	201	173	196	194	1,082	216.4	276	447
Finansdepartementet	300	361	354	356	334	1,705	341.0	85	331
Ecklesiastikdepartementet . .	174	158	168	233	194	927	185.4	207	207
Jordbruksdepartementet . . .	—	69	107	108	89	373	74·6	—	—
Summa	**906**	**901**	**941**	**1,031**	**961**	**4,740**	**948**	**628**	**1,170**

Anm. För jämförelses skull bifogas siffror för åren 1866 och 1896, hvilka siffror hämtats från konstitutionsutskottets utlåtande n:r 8 vid 1897 års riksdag. De i riksdagens skrifvelse den 28 april 1903 anförda siffror för 1902 afvika för de flesta departement från ofvanstående, hvilket beror därpå, att de i skrifvelsen för nämnda år anförda siffror, liksom siffrorna för 1866 och 1896, afse *inkomna*, men ofvanstående siffror för 1899—1903 *afgjorda* mål. För år 1857 uppgifvas besvärsmålen inom samtliga statsdepartement till sammanlagdt 571.

Besvärsmålen befinnas, såsom man kunde vänta, vara mycket ojämnt fördelade på de särskilda departementen. Variationerna emellan olika år äro däremot ej synnerligen stora, om man tager hänsyn till den förändring i regeringsärendenas fördelning å departementen, hvilken inträdde med jordbruksdepartementets upprättande den 31 mars 1900. Fördelningen på särskilda departement och särskilda år framgår af tab. 1, hvarvid erinras, att siffrorna för femårsperioden afse de afgjorda, icke de inkomna målen. De senares antal kan icke fullt öfverensstämma med de afgjorda målens, dels till följd af balansens ökning eller minskning, dels emedan mål kunna vid afgörandet sammanföras eller delas.

I. Å *justitiedepartementets* föredragning hafva under femårsperioden afgjorts besvärsmål från justitiekanslern (2), hofrätt (4), fångvårdsstyrelsen (10), kammarkollegium (3), statskontoret (2), kammarrätten (9), patent- och registreringsverket (68), Konungens befallningshafvande (35) och magistrat (1). Se tab. 2. *Justitiedepartementet.*

Tab. 2.

Justitiedepartementet från	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiekanslern	1	1	—	—	—	2	0.4
Hofrätt	1	3	—	—	—	4	0.8
Fångvårdsstyrelsen	3	2	—	3	2	10	2.0
Kammarkollegium	1	2	—	—	—	3	0.6
Statskontoret	—	—	—	1	1	2	0.4
Kammarrätten	2	—	3	1	3	9	1.8
Patent- och registreringsverket	21	10	14	14	9	68	13.6
Konungens befallningshafvande	4	10	5	8	8	35	7.0
Magistrat	—	1	—	—	—	1	0.2
Summa	**33**	**29**	**22**	**27**	**23**	**134**	**26.8**

A. Besvär öfver justitiekanslerns beslut (2). I båda fallen klagades däröfver, att justitiekanslern icke funnit

skäl till åtgärd med anledning af anmälan mot underordnad myndighet.

B. De besvärsmål (4), som inkommit från hofrätt, afse (a) i tre fall förordnande af vikarie för tjänstledig häradshöfding, i 1 fall (b) klagan däröfver, att tjänstledighet beviljades utan sökt rätt till återinträde.

C. Besvär öfver fångvårdsstyrelsens beslut (10). Fem mål (a) angå ersättning för fångforsling, 1 mål (b) rätt till dyrtidstillägg, 2 mål (c) utnämning till tjänst samt 2 mål (d) afskedande af vaktbetjänt i anledning af otillbörligt förhållande.

I ett fall under a) tilldelades klaganden ersättning, hvartill han ej var berättigad. I de två fallen under d) kunde möjligen vara tvifvelaktigt, om afskedandet utgjorde en disciplinärrättslig åtgärd eller allenast en tillämpning af villkoren för anställningen.

D. Besvär öfver kammarkollegii beslut (3). Alla afse flyttning af tingsställe.

E. Besvär öfver statskontorets beslut (2). Båda målen angå dyrtidstillägg.

F. Besvär öfver kammarrättens beslut (9). Alla äro anmärkningsmål. I ett fall gillades anmärkningen, men fick vid den gjorda utbetalningen bero.

G. Besvär öfver patent- och registreringsverkets beslut (68). I alla målen är fråga om vägrad registrering af varumärken.

H. Besvär öfver Konungens befallningshafvandes beslut (35). Om aflöning eller reseersättning (a) är fråga i 28 fall; i sex af dessa tilldelades en ersättning, hvarpå klaganden ej hade rättsligt anspråk. Befordran (b) afses i 3 mål. I 2 mål (c) gäller det fånges anspråk på arbetsförtjänst eller rätt att mottaga besök; i ett (d) klagar häradshöfding öfver tingshusets upplåtande för offentlig förrättning, i ett (e) rysk lösdrifvare öfver sitt hemsändande.

I. Öfver magistrats beslut klagas i ett fall, som angår ogillande af valsedel vid borgmästareval.

II. Landtförsvarsdepartementet.

II. Landtförsvarsdepartementet.

Besvär förekomma öfver beslut af arméförvaltningen (38), kammarkollegium (4), kammarrätten (85), Konungens befallningshafvande (233), direktionen öfver arméns pensionskassa (4) samt vissa militära myndigheter (19) och öfver val (1). Se tab. 3.

Tab. 3.

Landtförsvarsdepartementet från	1899	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Arméförvaltningen	1	5	10	9	13	38	7.6
Kammarkollegium	3	1	—	—	—	4	0.8
Kammarrätten	7	12	23	17	26	85	17.0
Konungens befallningshafvande	44	34	55	52	48	233	46.6
Direktionen öfver arméns pensionskassa	1	—	1	2	—	4	0.8
Militär myndighet	1	3	4	4	7	19	3.8
Andra	—	—	—	—	1	1	0 2
Summa	57	55	93	84	95	384	76 8

A. Besvär öfver beslut af arméförvaltningen (38). I de flesta målen (30) är fråga om (a) rätt till aflöningsförmåner, reseersättning eller dylikt. I 4 mål klagas (b) öfver böter, som ålagts rust- eller rotehållare, i ett (c) öfver ett befordringsärendes afgörande. I två mål yrkas (d) ersättning på grund af aftal, i ett (e) af enskild person ersättning för sjukhusvård åt värnpliktig. Sju af de under a) hörande målen innefatta äfven frågor om tilldelande af ersättning, hvartill klaganden ej är berättigad, och i åtminstone två fall har sådan ersättning verkligen tilldelats. Äfven i ett af fallen under d) bifölls en med besvären förknippad underdånig ansökan.

B. Besvär öfver kammarkollegii beslut (4). Tre mål afse åborätt till soldattorp å kronoallmänning, det fjärde flyttning af soldattorp. I de tre förstnämnda målen förekom jämte besvären en eventuell ansökan om viss förmån.

C. Besvär öfver kammarrättens beslut (85). Samtliga mål utom ett, som angick löneförmåner och däri kammar-

rätten ansåg sig obehörig, äro anmärkningsmål. I ett tjugutal fall har varit fråga om eftergift af anmärkningsmedlen, och i flertalet bland dessa fall har sådan eftergift beviljats.

D. Besvär öfver Konungens befallningshafvandes beslut (233). De flesta målen (176) angå (a) böter, som ålagts för försummelse af de värnpliktig åliggande skyldigheter, hvartill kommer (aa) ett mål angående ansvar å uteblifven suppleant i inskrifningsrevisionen. I öfrigt förekomma tvister om rust- eller rotehållares rättigheter och skyldigheter (b) i 46 fall, om dispositionen öfver roteringskassa (c) i 4 fall, om ersättning för legd häst (d) i ett fall, om ersättning åt magistrat för kommenderings skjutsbefordran (e) i ett fall, om reseersättning och dylikt (f) i 3 fall. En värnpliktigs yrkande om ansvar och ersättning för det han hämtats, hänvisades genom s. k. omslagsresolution till justitiekanslern. I de under a) upptagna målen rörande ansvar för öfverträdelse af värnpliktslagens föreskrifter förekommer stundom en ansökan att eventuellt af nåd befrias från ansvar. I några fall (4), som alla tillhöra 1899, hafva dylika ansökningar öfverlämnats till nedre justitierevisionen för att föredragas i högsta domstolen, men i allmänhet (9) hafva de omedelbarligen lämnats utan afseende. Med besvären förknippades i ett par fall ansökan om befrielse från vapenöfning, något, som ej utgör föremål för Konungens pröfning. Då enligt 1901 års värnpliktslag ansvar för uteblifvande från vapenöfning ej vidare ålägges i administrativ väg, förekomma mål om sådant ansvar numera icke. Den minskning (i medeltal 15 årligen), som härigenom uppkommer, synes emellertid uppvägas af ökning i öfriga värnpliktsmål, hvilka år 1903 uppgingo till 48. Värnpliktslagens bestämmelser gifva tillfälle till en ganska fri pröfning af »laga förfall», hvilket tillfälle äfven synes hafva blifvit i fullaste mått begagnadt, så att man stundom kan tveka, huruvida rättskipning eller nåd föreligger; någon gång heter det, att Kungl. Maj:t »funnit godt i nåder befria».

E. Besvär öfver beslut af direktionen öfver arméns pensionskassa (4). Tre mål afse skyldighet att erlägga pensionsafgift, det fjärde rätt till pension.

F. Besvär öfver beslut af vissa militära myndigheter (19). Hit höra besvär angående remontering (2) och rekrytering (8), rätt till afsked (4), underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa (1), alla dessa afseende beslut vid mönstring eller därmed jämförlig förrättning; vidare angående pensionsafgift (beslut af regementsförvaltning), befordran (beslut af chefen för fortifikationen), ordning i arrest (beslut af regements- och fördelningschef), hvartdera i ett fall. Slutligen har ett mål, däri klagats öfver regementsförvaltnings beslut angående penningebidrag till värnpliktige, genom omslagsresolution öfverlämnats till arméförvaltningen.

G. I ett fall har klagats öfver felaktighet vid val af ledamot i direktionen för knektelegomedelskassa.

III. Sjöförsvarsdepartementet.

III. Sjöförsvarsdepartementet.

Besvär förekomma öfver beslut af marinförvaltningen (20), lotsstyrelsen (9), kammarkollegium (1), kammarrätten (13), generaltullstyrelsen (3), Konungens befallningshafvande (77), direktionen öfver flottans pensionskassa (11), direktionen öfver navigationsskola (1). Se tab. 4.

Tab. 4.

Sjöförsvarsdepartementet från	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Marinförvaltningen	1	5	2	7	5	20	4.0
Lotsstyrelsen	1	1	2	3	2	9	1.8
Kammarkollegium	—	—	1	—	—	1	0.2
Kammarrätten	2	2	1	1	7	13	2.6
Generaltullstyrelsen	—	—	2	1	—	3	0.6
Konungens befallningshafvande	18	19	12	13	15	77	15.4
Direktionen öfver flottans pensionskassa	2	1	3	2	3	11	2.2
Andra	—	—	1	—	—	1	0.2
Summa	**24**	**28**	**24**	**27**	**32**	**135**	**27**

A. Besvär öfver beslut af marinförvaltningen (20). Besvären afse befordran (a) i 2 fall, aflöning och dyrtidstilllägg (b) i 11 fall, rese- och traktamentsersättning (c) i fem fall och pensionsafgift (d) i ett fall; i det tjugonde fallet klagades (e) öfver marinförvaltningens åtgärd att till protokollet anteckna ogillande af en från officer inkommen rapport; i ett fall under b) beviljades inkvarteringsbidrag utöfver gällande föreskrifter.

B. Besvär öfver beslut af lotsstyrelsen (9). Besvären afse befordran (a) i tre fall, aflöning (b) i två fall, pensionsafgift (c) i ett fall, tillåtelse från lotsverkets sida till anläggning (d) i två fall; dessutom har ett mål, däri öfverlots klagat öfver beslut om partiell återbäring af lotsafgift, hänvisats till domstol.

C. Besvär öfver beslut af kammarkollegium förekommer blott i ett fall, hvilket angår roteringsskyldighet. I sammanhang med besvärens afgörande förordnade Kungl. Maj:t om ersättning för förlorade tillgiftspenningar af ifrågavarande hemman.

D. Besvär öfver beslut af kammarrätten (13). Alla målen äro anmärkningsmål. I tre fall har eftergift beviljats, i ett har en eventuell ansökan lämnats utan bifall.

E. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (3). Två mål angå skeppsmätning, nämligen dels rätta dräktigheten, dels skyldigheten till ommätning. I ett tredje fall har fråga om ersättning för obehörigt förfarande vid mätningen förklarats tillhöra domstols pröfning.

F. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (77).

I 65 fall (1902:12, 1903:14) är fråga (a) om värnpliktsböter. Äfven på detta departements föredragning är pröfningen af laga förfall, särskildt under de första åren af perioden, mycket liberal. I 7 fall är med besvären förenad ansökan om befrielse från fredsöfning. Tillämpning af bestämmelserna om indelningsverket förekommer i 10 fall, då 7 mål finnas angående torpsyn (b) och 3 angående vakanssättning

(c). Härtill ansluter sig ett mål om dispositionen af rotehållskassa (d). I ett fall hafva besvär i fråga om restitution af vakansafgifter blifvit genom omslagsresolution öfverlämnade till kammarrätten.

G. Besvär öfver beslut af direktionen öfver flottans pensionskassa (11). Sju mål angå pensionsrätt, fyra pensionsafgift. I fyra af de förra målen har pensionsrätts medgifvande af gunst och nåd sökts eller meddelats, ett femte synes vara af judiciell beskaffenhet.

H. Besvär öfver beslut af navigationsskolas direktion (1). Det enda målet angår dyrtidstillägg. Klagan borde egentligen gått till marinförvaltningen, men blef, då denna redan afgifvit utlåtande, utan hänvisning dit förklarad ej föranleda vidare åtgärd.

IV. Civildepartementet.

IV. I afseende å besvärsmål tillhörande *civildepartementet* råder en väsentlig skillnad mellan tiden före och tiden efter jordbruksdepartementets inrättande och däraf föranledda ändringar. Det stora antalet mål föranleder äfven, att här, liksom vid följande departement, hvart och ett år lämpligen behandlas för sig. Se tab. 5.

1. 1899.

1. 1899. Föredragits hafva besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (3), järnvägsstyrelsen (4), kammarkollegium (72), statskontoret (2), kommerskollegium (3), kammarrätten (15), patent- och registreringsverket (32), domänstyrelsen (1) och Konungens befallningshafvande (186).

A. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (3). Två mål afse reseersättning, ett ersättning för kreatur, som nedslaktats i anledning af smittosam sjukdom. Äfven de båda andra målen falla inom jordbruksdepartementets nuvarande verksamhetsområde. I åtminstone två af målen har ersättning beviljats utöfver gällande föreskrifter.

B. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (4). Två mål afse (a) befordran, två (b) disciplinär åtgärd. I ett af de senare målen pröfvades tillika en nådeansökan.

C. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (72). Största delen afser väghållnings- och flottningsfrågor, som nu-

Tab. 5.

Civildepartementet från	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa. 1899—1903.	Medeltal. 1899—1903.	Summa. 1901—1903.	Medeltal. 1901—1903.
Generalpoststyrelsen . . .	—	4	3	5	9	21	4.2	17	5.7
Medicinalstyrelsen	3	5	6	10	9	33	6.6	25	8.3
Väg- och vattenbyggn.-styr.	—	—	—	—	1	1	0.2	1	0.3
Telegrafstyrelsen	—	—	1	1	2	4	0.8	4	1.3
Järnvägsstyrelsen	4	4	7	8	5	28	5.6	20	6.7
Riksförsäkringsanstalten .	—	—	—	—	2	2	0.4	2	0.7
Kammarkollegium	72	17	—	—	—	89	17.8	—	—
Statskontoret	2	—	2	2	1	7	1.4	5	1.7
Kommerskollegium	3	—	—	—	—	3	0.6	—	—
Kammarrätten	15	12	10	17	10	64	12.8	37	12.3
Patent- och registr.-verket	32	9	—	1	—	42	8.4	1	0.3
Landtmäteristyrelsen . . .	—	1	—	—	—	1	0.2	—	—
Domänstyrelsen	1	—	—	—	—	1	0.2	—	—
Konungens bef.-hafvande .	186	148	142	152	152	780	156.0	446	148.7
Landsting	—	1	2	—	3	6	1.2	5	1.6
Summa	**318**	**201**	**173**	**196**	**194**	**1,082**	**216.4**	**563**	**187.6**

Anm. I anledning af jordbruksdepartementets upprättande hafva summa och medeltal för 1901—1903 upptagits.

mera höra till jordbruksdepartementet. Flottningsmålen (a) utgjorde 7, vägmålen (b) 61, däribland 3 grindmål. Vidare förekommer fråga om inrättande af ny skjutsstation (c) i ett, om fastställelse å afsöndring (d) i två samt om förordnande af fjärdingsman (e) i ett fall. Vägmålen kunna, med frånskiljande dels af grindmålen (se ofvan), dels af mål om statsbidrag (2), om vägskatt (3) samt om inkomst- och utgiftsstat för vägkassa (1), indelas i mål om vägdelning, om egenskapen af allmän väg samt om anläggning eller omläggning af väg. De förstnämnda skulle då röra allenast fördelningen mellan enskilda intressenter af väghållningsbördan och således vara analoga med vanliga tvistemål, medan däremot i de båda senare kategorierna det allmännas intresse af kommunikationernas vidmakthållande och utveckling ome-

delbarligen är i fråga; hvad detta intresse kräfver, måste tydligen bero på en pröfning, som företages äfven efter lämpligheteshänsyn och blott relativt har karaktären af lagtolkning. Faktiskt är emellertid ifrågavarande indelning ingalunda skarp; det förekommer nämligen mycket ofta, att i ett och samma mål frågor af såväl den ena som den andra beskaffenheten utgöra föremål för tvist.

D. Besvär öfver beslut af statskontoret förekomma blott i två fall; båda angå reseersättning till tjänstemän, som numera lyda under jordbruksdepartementet.

E. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (3). Ett mål afser ändring af fartygs namn, ett angår utfärdande af styrmansbref (b), ett utmålsläggning (c), hvilket sistnämnda mål numera skulle tillhört jordbruksdepartementet. I målet under b) meddelades dispens.

F. Besvär öfver beslut af kammarrätten. Alla 15 målen äro anmärkningsmål, delvis sådana, som numera skulle tillhöra annat regeringsdepartements föredragning. I fyra fall har varit fråga om eftergift, och i tre af dessa har sådan beviljats.

G. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (32). Om patent är fråga (a) i 29 mål, om registrering af aktiebolag (b) i 2, om befordran (c) i 1.

H. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (1). Målet afser länsmans rätt till boställets virkesafkastning; ansökan att af nåd erhålla viss del af denna lämnades utan afseende.

I. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (186). Till en början afskiljas 8 mål, som förklarats rätteligen böra gå till domstol.

En stor grupp (a) utgöres af kommunala besvärsmål, d. v. s. mål, där fråga är om giltigheten af kommuns beslut, val därunder inbegripna, men med uteslutande af frågor om särskilda personers beskattning och af beslut, som underställts Konungens befallningshafvandes pröfning. Antalet uppgår till 42. Föremål för pröfning är enligt kommunallagarna, om beslutet kränker enskild rätt eller eljest hvilar på orättvis grund, eller om det icke tillkommit i laga ordning,

eller om det står i strid med allmän lag eller författning eller annorledes öfverskrider deras befogenhet, som beslutet fattat. I det senaste afseendet är pröfningen ganska fri, då gränserna för befogenheten hufvudsakligen bero därpå, hvad som förstås med kommunmedlemmars gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. Äfven då ett beslut står i strid med enskild rätt, lämnas det ofta orubbadt under förklaring, att den enskilda rätten ej däraf beröres. I ett fall fattades i sammanhang med pröfning af besvären ett rent administrativt beslut.

En annan betydande grupp (b) utgöres af byggnadsmålen (32), i hvilka besvär förts öfver Konungens befallningshafvandes beslut om byggnadslof, tomters ändring, byggnadsnämnds föreläggande och dylikt. I ett par fall var med besvären förenad ansökan om befrielse eller tillåtelse. Vida viktigare är emellertid, att underdåniga ansökningar utan sammanhang med besvär i ganska stor utsträckning upptagas och bifallas. Det är icke ovanligt, att den, som är missnöjd med ett beslut af byggnadsnämnd, framför att anföra besvär föredrager att låta beslutet vinna laga kraft och att därefter göra dispensansökan hos Kungl. Maj:t.

Med de nu nämnda grupperna af mål sammanhänga sådana mål, där fråga är om fastställelse af en kommunal myndighets beslut med allmännare syftning (c). Hit hänföras mål angående fastställelse af särskild ordningsstadga (2), af byggnadsordning eller tomtindelning (8), af stadga för elektriska ledningar (1). I två fall föredrogos i sammanhang med de underdåniga besvären stadsfullmäktiges ansökningar om nådig fastställelse å regleringsplan. Summa 11 mål.

Till en fjärde grupp (d) kunna sammanföras koncessionsfrågor, tillhörande Konungens befallningshafvandes handläggning, och deras motstycken, frågor om samma myndighets vitesförbud. Härunder upptagas frågor om beviljande af torgdag (1), om rätt till utskänkning (2), om förbud mot maltdrycksförsäljning (11, däribland ett, som afser gästgifvares försäljningsrätt), mot skjutning (1), om tillåtelse till

lotteri (1), anläggning af bergbana (1), pantlåneri (1), stenfiske (1), sillfiske med not (1), upplag af eller handel med sprängämnen (9), upplag af eldfarliga oljor (2), om fastställelse af föreningsstadgar (3), om förbud enligt hälsovårdsstadgan (2), om fridlysning af visst område (1). I ett fall har dessutom hos Konungens befallningshafvande (för registrerad förening) sökts vanlig handelsrätt. Här må äfven nämnas ett mål angående skyldighet för samhälle att utlägga gata äfvensom ett mål, däri Konungens befallningshafvande ansett sig obehörig att meddela enskild järnväg visst föreläggande med afseende å trafikens anordning. Summa 40 mål.

Nära jämförliga med koncessionsmålen äro de numera samtliga till jordbruksdepartementet hörande målen (e) om ordningen för fiske (5) och flottningsmålen (f), nämligen ett mål om vitesförbud mot flottning och ett angående ersättning för skada genom skyddsbyggnader; i det senare målet förekom jämte besvären äfven en underdånig ansökan.

Af vägmål (g) förekomma tre, bland hvilka dock två genom omslagsresolution öfverlämnats till kammarkollegium och det tredje afser ett alldeles egendomligt förhållande.

Om beslut, afseende, att ordningsstadgan för rikets städer eller annan jämförlig stadga skall erhålla tillämpning å visst område (h), är fråga i 5 besvärsmål, samtliga tillika underställningsmål.

Frågor om (i) införande i handelsregistret eller föreningsregistret möta i 5 fall, däraf 2 afse handelsregistret.

Öfver debitering eller utmätning af utskylder (j) klagas i 7 mål; i de flesta fallen åberopas dubbelbeskattning.

Befordringsmål (k) förekomma till ett antal af 5, disciplinärmål (l) till ett antal af 3, mål om magistrats, kronofogdes eller länsmans skyldigheter (m) till ett antal af 3, däribland två röra enskild part.

Om reseersättning (n) är fråga i två mål.

I två mål besvärar sig enskild person öfver myndighets vägran att tillhandahålla vissa handlingar (o).

För öfrigt förekomma mål angående skyldighet att intagas å fattiggård (fattigvårdsstyrelses husbonderätt), om dispositionen af stadsjord, om byggnadsnämnds rätt att anlita allmän åklagare, om jordbyte mellan stad och enskild (besvären återkallade), om häktads eller hans konkursbos rätt att utbekomma penningar, som vid häktningen tagits i förvar (2), om återbekommande af vittneslön, om införande i länskungörelser af cirkulär från bergmästare, om landtmätares skiljande från förordnande på grund af jäf, om afvittring samt om ersättning för ett på grund af smittosam sjukdom nedslaktadt kreatur; i sistnämnda fall förekom äfven en underdånig ansökan.

IV. Civildepartementet. 2. 1900.

2. 1900. Föredragits hafva besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (4), medicinalstyrelsen (5), järnvägsstyrelsen (4), kammarkollegium (17), kammarrätten (12), patent- och registreringsverket (9), landtmäteristyrelsen (1), Konungens befallningshafvande (148), landsting (1).

A. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (4). Tre mål (a) angå befordran, ett (b) disciplinåtgärd.

B. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (5). Två mål röra (a) befordran, ett (b) föreskrift meddelad lasarettsläkare, två (c) reseersättning.

C. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (4). Ett mål (a) angår befordran, tre (b) aflöningsförmåner.

D. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (17). Flottningsmålen (a) utgjorde 2, vägmålen (b) 15, däribland 1 grindmål.

E. Besvär öfver beslut af kammarrätten (12). Alla målen äro anmärkningsmål. I ej mindre än 6 fall har Kungl. Maj:t beviljat eftergift; i ett bland dessa kunde besvären icke till pröfning upptagas.

F. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (9). Alla målen afse sökt patent å en uppfinning.

G. Det enda målet från landtmäteristyrelsen afser befordran (tjänsteförslag).

H. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (148).

Ett mål angående utseende af skiljeman i tvist om brandskadeersättning återförvisades till Konungens befallningshafvande för meddelande af ny besvärshänvisning.

De kommunala besvärsmålen (a) uppgå till 43, däribland 1 om stadsfullmäktigordförandes propositionsvägran.

Byggnadsfrågor o. dyl. (b) förekomma i 29 fall. I tre af dem är med besvären förenad en eventuell ansökan att af nåd erhålla byggnadstillstånd. Här upptagas dessutom (ba) två mål om skyldighet att stensätta gata; i det ena fallet var tvist, om skyldigheten ålåg staden eller tomtägare.

Gruppen mål angående fastställelse af kommunal myndighets beslut (c) räknar 13 mål, nämligen angående fastställelse af särskild ordningsstadga (4), af byggnadsordning och tomtreglering (3), af brandordning (2), af matvarustadga (2), af lappbyordning (1), af reglemente för drätselkammare (1). I några fall utgöra dessa mål tillika kommunala besvärsmål.

Koncessions- och vitesförbudsmål (d) förekomma till ett antal af 17, däribland mål om förbud mot maltdrycksförsäljning (3), om tillåtelse till lotteri (1), till utförande af musik i vinstuga (1), till cirkusföreställning (1), till pantlånerörelse (1), till upplag af eller handel med sprängämnen (2), om förbud eller tillåtelse enligt hälsovårdsstadgan (6), om föreläggande för kommun att skaffa lokal för vård af difterisjuka (1), om tillåtelse att höja en bro å bygdeväg (1).

Fråga om tillämpning å visst område af ordningsstadgan för rikets städer eller jämförlig stadga (e) är i 4 mål föremål för pröfning med anledning af besvär och efter underställning.

Registreringsmål (f) finnes endast ett.

Öfver debitering eller utmätning af utskylder (g) klagas i 7 mål.

Befordringsmålen (h) äro 6, alla afseende förslag till tjänster, som tillsättas af Kungl. Maj:t. Här kan äfven upp-

föras 1 mål angående förordnande att verkställa växelprotester. Särskild beskaffenhet hafva (i) 4 mål om val af fjärdingsman, därvid fråga är om ett menighetsbestyr; den valdes lämplighet för befattningen pröfvas dock, som bekant, af administrativ myndighet.

Disciplinärfrågor (j) förekomma i 5 mål, då dit hänföres ett fall, deri Konungens befallningshafvande förelagt och utdömt vite för kommunalordförandes försummelse att inkomma med särskildt infordrade statistiska uppgifter.

Om aflöningsförmåner (k) är fråga i 5 fall, om reseersättning och dylikt (l) i 3 fall, två med den utgång, att extra ersättning beviljats.

I två mål sökes (m) restitution af böter; i det ena målet beviljades klaganden ersättning af statsmedel för det belopp, hvarmed de erlagda böterna af nåd nedsatts.

I öfrigt förekomma mål angående hemförskaffande af försörjningspliktig person, hvars familj fallit fattigvården till last, angående byggnadsnämnds beslut att anmäla till åtal, angående viss inrättnings förklarande för eldfarlig, angående förvaltningsbidrag åt sjukkassa, angående inställande af laga skifte.

I. Ett mål förekommer, däri en person, som af landsting återvalts till ledamot i lasarettsdirektion, besvärsvis yrkade och vann befrielse.

IV. Civildepartementet. 3. 1901.

3. 1901. Föredragits hafva besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (3), medicinalstyrelsen (6), telegrafstyrelsen (1), järnvägsstyrelsen (7), statskontoret (2), kammarrätten (10), Konungens befallningshafvande (142), landsting (2).

A. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (3). Två mål angå (a) befordran (i det ena fallet förslag till tjänst, som tillsättes af Kungl. Maj:t), ett (b) disciplinåtgärd.

B. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (6). Alla målen angå befordran. I ett par fall är fråga om förslag, i ett om kompetens.

C. Besvär öfver beslut af telegrafstyrelsen (1). Målet angår aflöningsförmåner.

D. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (7). Två mål afse (a) befordran, tre (b) disciplinåtgärd, två (c) förhållandet till tredje man, då dels en verkstad klagat öfver pröfningen af ett anbud, dels trafikanter klagat öfver en af enskild järnväg debiterad afgift.

E. Besvär öfver beslut af statskontoret (2). Båda målen afse aflöningsförmåner. I det ena är beloppet ostridigt, men innehålles i kvittningssyfte, sedan löntagaren, en kronofogde, råkat i konkurs.

F. Besvär öfver beslut af kammarrätten (10). Nio af målen utgöra anmärkningsmål. I 5 af dem har Kungl. Maj:t beviljat eftergift. Ett mål angår afskrifning af postmedel, som gått förlorade vid eldsvåda.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (142).

De kommunala besvärsmålen (a) uppgå till ett antal af 54, däribland ett mål om kommunalordförandes vägran att utlysa kommunalstämma och ett om tillhörigheten till municipalsamhälle. I ett af målen förekom en underdånig ansökan om förbud mot vidare skuldsättning för tecknande af bidrag till järnvägar.

Byggnadsfrågor o. dyl. (b) utgöra föremål för 22 besvärsmål, däribland ett, däri Kungl. Maj:t, utan att göra ändring i det öfverklagade utslaget, medgaf, att ifrågavarande anordning finge tills vidare bibehållas. Härmed sammanställas (ba) tre mål angående skyldigheten att underhålla eller renhålla gata.

Målen angående fastställelse af kommunal myndighets beslut (c) äro 7, däribland ett mål angående indelning af sockenvägar, ett om särskild ordningsstadga (slakterier), ett om järnvägsspårs nedläggande i gata, tre om byggnadsordning o. dyl., ett om reglemente för drätselkammare.

Om koncession eller vitesförbud (d) är fråga i 22 besvärsmål, nämligen ett om fastställelse af förenings stadgar, ett om förbud för ångfartyg att anlöpa vissa bryggor, ett om tillåtelse till elektrisk anläggning, två om tillåtelse till asfalt-

kokning på gata (det ena innefattande eventuell underdånig ansökan), ett om flyttning af droskstation, ett om tillåtelse till krutupplag, ett om tillåtelse till upplag af eldfarliga oljor, 14 om förbud eller tillåtelse enligt hälsovårdsstadgan, däribland ett, däri Konungens befallningshafvande anbefalles att gifva hälsovårdsnämnden visst förständigande.

Fråga om tillämpning å visst område af ordningsstadgan för rikets städer (e) o. dyl. förekommer i 3 mål, om debitering eller utmätning af utskylder (f) i 4 mål.

Befordringsmålen (g) äro 7, alla rörande förslag till tjänst, som tillsättes af Kungl. Maj:t, hvarjämte (h) förekommer ett mål om förordnande af fjärdingsman; disciplinärmålen (i) äro två.

Om aflöningsförmåner (j) är fråga i 7 mål, af hvilka dock de flesta genom omslagsresolution öfverlämnats till annan myndighet, om reseersättning (k) i ett mål. I ett bland aflöningsmålen förekom jämte besvären en underdånig framställning om förändrade bestämmelser för framtiden.

De återstående målen angå enskilda personers framställning hos Konungens befallningshafvande om bostadsförhållandena i viss stad, hemförskaffande af försörjningspliktig person (2), utskrifning från sinnessjukanstalt, skyldigheten att debitera och uppbära vissa brandstodsafgifter (2), sökt åläggande att åtala viss person, viss inrättnings förklarande för eldfarlig, förfarandet vid tomtmätning.

H. Besvär öfver beslut af landsting (2). I båda fallen var fråga om anslagsbeslut, hvarigenom landstinget förmenades hafva öfverskridit sin befogenhet.

IV. Civildepartementet. 4. 1902.

4. 1902. Föredragits hafva besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (5), medicinalstyrelsen (10), telegrafstyrelsen (1), järnvägsstyrelsen (8), statskontoret (2), kammarrätten (17), patent- och registreringsverket (1), Konungens befallningshafvande (152).

A. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (5).

Fyra mål afse (a) befordran, det femte (b) aflöningsförmåner.

B. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (10). Egentliga befordringsmål (a) äro 4; närmast därmed jämförliga äro ett mål om entledigande af en tills vidare förordnad lasarettssyssloman och ett, där frågan är, om för viss plats öfverhufvud någon brunnsläkare skall förordnas.

Om reseersättning (b) handla två mål, om debitering af medicin (c) ett, som kanske rättast bör hänföras till disciplinmål.

I ett mål är (d) fråga om fastställelse af en af stadsfullmäktige antagen instruktion för stadsläkare.

C. Besvär öfver beslut af telegrafstyrelsen (1). Målet angår befordran.

D. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (8). Fem mål äro (a) befordringsmål (ett af dem rör tolkning af aftal om viss personals öfvertagande vid inköp af enskild järnväg), ett, däri äfven en underdånig ansökan förekom, disciplinmål (b). De två återstående målen angå aflöningsförmåner; det ena är anmärkningsmål.

E. Besvär öfver beslut af statskontoret (2). Båda målen angå dyrtidstillägg.

F. Besvär öfver beslut af kammarrätten (17). Ett af målen angår debitering af grundskatt för boställe, de öfriga 16 äro anmärkningsmål.

Bland de senare äro fyra, i hvilka Kungl. Maj:t beviljat eftergift af rätteligen anmärkta medel.

G. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (1) I målet är fråga om registrering af jernvägsaktiebolag.

H. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (152).

De kommunala besvärsmålen (a) utgöra 55. Häri ingå enstaka mål angående byggnadsnämnds åtgärd att ej antaga entreprenadanbud, angående drätselkammares verkställig-

hetsåtgärder samt angående enskilds yrkande, att visst kommunalt beslut måtte bringas till verkställighet. I ett af målen förekommo jämte besvär öfver stadsfullmäktiges beslut besvär öfver magistratens vägran att verkställa detta samt underdånig ansökan om beslutets fastställande. Här må dessutom upptagas ett mål (aa) angående magistrats vägran att verkställa ett stadsfullmäktigbeslut, i hvilket mål magistraten gjorde eventuell ansökan, att Kungl. Maj:t ville pröfva detta beslut.

Byggnadsmål (b) förekomma till ett antal af 29. I 4 af dessa är med besvären förenad en underdånig ansökan om dispens. Om skyldigheten att bekosta gatuläggning eller gatuunderhåll (ba) är fråga i 2 mål.

Fastställelse af kommunal myndighets beslut (c) afses i 13 mål, nämligen angående fastställelse af ordningsstadga för utskänkning af vin och maltdrycker (2), angående förbud att sälja kramsfågel, angående fastställelse af ordningsföreskrifter för velocipedåkning, af renhållningsstadga (2), af hamnordning, af byggnadsordning o. dyl. (6, däribland 3 tillika underställda Kungl. Maj:ts pröfning).

Om koncession eller vitesförbud (d) är fråga i 23 mål, nämligen angående vitesförbud för ölutkörare, angående väganordningar vid järnvägsstation (2), angående positivspelning, angående oljeupplag, angående ångbåtstrafik vintertiden, om fastställelse af förenings stadgar (3), om föreskrifter enligt hälsovårdsstadgan eller vaccinationsreglementet (6), angående biljard, lotteri (2), sprängning (2), om inrättande af utskänkningsställe, om tilläggsplats för vissa fartyg, om förbud emot danstillställningar.

I två fall (e) förekommer fråga därom, att ordningsstadgan för rikets städer eller därmed jämförlig stadga förklaras tillämplig å visst område. I det ena fallet underställdes öfverklagadt kommunalbeslut i ämnet Kungl. Maj:ts pröfning.

Öfver debitering eller utmätning (f) klagas i 9 mål,

i befordringsfrågor (g) i 7 mål, hvartill kommer (h) ett mål angående fjärdingsmansförordnande.

Disciplinmålen (i) äro 2, målen om aflöningsförmåner (j) 2, om reseersättning (k) 2. I ett af dessa förordnade Kungl. Maj:t om ersättnings utbetalande.

I öfrigt förekomma frågor om handräckning för försörjningspliktigs inställande (3), om ersättning för upprättande af vägtalslängd (med besvären var förenad ansökan).

5. 1903. Föredragits hafva besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (9), medicinalstyrelsen (9), väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (1), telegrafstyrelsen (2), järnvägsstyrelsen (5), riksförsäkringsanstalten (2), statskontoret (1), kammarrätten (10), Konungens befallningshafvande (152), landsting (3). *IV. Civildepartementet. 5. 1903.*

A. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (9). Fyra mål afse (a) befordran, 2 (b) disciplinåtgärd. Af de återstående tre angår ett en persons rätt att utbekomma postförsändelser med viss ofullständig adress, ett en skrifts intagande i tidningstaxan och befordran såsom tidningskorsband, ett generalpoststyrelsens val mellan entreprenadanbud.

B. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (9). Ett mål afser (a) befordran, 7 reseersättning (b), det nionde styrelsens val mellan entreprenadanbud.

C. Besvär öfver beslut af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (1). Målet afser rätt för enskild järnväg att anordna ny hållplats. Kungl. Maj:t fäste ej afseende vid besvären, men biföll klagandens ansökan om rättighet.

D. Besvär öfver beslut af telegrafstyrelsen (2). Det ena målet afser (a) befordran, det andra (b) aflöningsförmåner.

E. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (5). Tre mål afse (a) befordran, 1 (b) disciplinåtgärd, 1 (c) aflöningsförmåner; i sistnämnda mål har dock ej hos järnvägsstyrelsen påyrkats någon rätt, utan endast gjorts framställning om visst medgifvande för framtiden.

F. Besvär öfver beslut af riksförsäkringsanstalten (2). Båda målen afse befordran.

G. Besvär öfver beslut af statskontoret (1). Målet angår dyrtidstillägg.

H. Besvär öfver beslut af kammarrätten (10). Alla målen äro anmärkningsmål. I fem af dem har Kungl. Maj:t beviljat eftergift af anmärkningsmedel.

I. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (152).

De kommunala besvärsmålen (a) äro 52, däribland ett af Kungl. Maj:t afgjordes i sammanhang med rent administrativ fråga (om inträdande i köpingsrättigheter).

Byggnadsmålen (b) utgöra 24. Något fall af eventuell dispensansökan förekommer icke. Ett mål (ba) afser skyldigheten till gatuunderhåll.

Om fastställelse af kommunal myndighets beslut (c) är fråga i 7 mål, nämligen om pensionering af en tjänsteman, om underhållet af bro, om byggnadsordning o. dyl. (2), om ordningsstadga för slakterier, särskild hälsovårdsstadga, renhållningsstadga.

Koncessions- eller vitesförbudsmålen (d) uppgå till ett antal af 34. Däribland förekomma mål angående tillåtelse till skjutbana (2, i det ena fallet med eventuell ansökan), lotteri (2), upplag af eller handel med sprängämnen (2) eller eldfarliga oljor, platsanskaffningsbyrå, bergsprängning, byggnadsverksamhet, om erhållande af tilläggsplats för ångslupar, angående tiden för öppenhållande af serveringslokal, angående vitesförbud mot kvarstannande å utskänkningslokal, om ångbåtstrafik vintertiden, om förbud mot ångbåtstrafik vid Vaxholm, angående säkerhetsåtgärder vid järnvägsöfvergångar (2), om fastställelse af förenings stadgar (3), om förbud enligt hälsovårdsstadgan o. dyl. (14).

Fråga därom, att ordningsstadgan för rikets städer eller jämförlig stadga skall erhålla tillämpning å visst område (e) har förekommit i tre besvärsmål, hvilka tillika underställdes Kungl. Maj:ts pröfning.

Klagan öfver debitering eller utmätning af utskylder (f) har varit föremål för pröfning i 5 mål.

Befordringsmålen (g) äro 10, däribland om ett förordnandes återkallande med anledning af sjukdom; disciplinmål förekomma ej. Om aflöningsförmåner (h) är fråga blott i ett mål, som genom omslagsresolution öfverlämnades till annan myndighet, om reseersättning (i) i tre.

Vidare märkas ett par vägmål (j), det ena, som var förenadt med ansökan, angående ändring i planen för allmän väg, det andra angående begärd undersökning för väganläggning.

De öfriga målen röra fjärdingsmans skyldighet att tjänstgöra utom distriktet, häradsskrifvares skyldighet att utfärda vissa bevis, hans skyldighet att vårda författningssamlingen (eventuell nådeansökan), kommunalnämndsordförandes skyldighet att tillhandahålla fattigvårdsstyrelse vissa protokoll, hemförskaffande af försörjningspliktig, medellös persons framställning om kostnadsfritt delgifvande af stämning, utlämnande af protokoll öfver polisförhör, utlämnande af drätselkammares handlingar (2) samt ett mål angående klockares skyldighet att vara vaccinatör, däri Kungl. Maj:t väl fann Konungens befallningshafvandes utslag lagligen grundadt, men dock befriade klaganden från ifrågavarande uppdrag.

J. Besvär öfver beslut af landsting (3). Två beslut, af hvilka det ena underställts Kungl. Maj:t, hafva öfverklagats såsom fallande utom landstingets befogenhet eller stridande mot grunderna för landstingsförordningen. I det tredje målet är fråga om val af ledamöter i lasarettsdirektion.

V. Finansdepartementet. Se tab. 6.

V. Finansdepartementet.

1. 1899 Föredragits hafva besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (1), telegrafstyrelsen (1), kammarkollegium (9), statskontoret (1), kammarrätten (253), generaltullstyrelsen (9), domänstyrelsen (6), Konungens befallningshafvande (20).

1. 1899.

A. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (1). Målet angår förening af tjänster.

Tab. 6.

Finansdepartementet från	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa. 1899—1903.	Medeltal. 1899—1903.	Summa. 1901—1903.	Medeltal. 1901—1903.
Generalpoststyrelsen . . .	1	—	—	—	—	1	0.2	—	—
Telegrafstyrelsen	1	—	—	—	—	1	0.2	—	—
Kammarkollegium	9	3	13	3	7	35	7.0	23	7.7
Statskontoret	1	1	2	—	3	7	1.4	5	1.7
Kommerskollegium	—	2	2	5	3	12	2.4	10	3.3
Kammarrätten	253	244	255	240	220	1,212	242.4	715	238.3
Generaltullstyrelsen . . .	9	24	18	17	23	91	18.2	58	19.3
Patent- och registr.-verket	—	45	24	32	28	129	25.8	84	28.0
Domänstyrelsen	6	—	—	—	—	6	1.2	—	—
Konungens bef.-hafvande .	20	40	40	58	50	208	41.6	148	49.3
Direktionen öfver civilstatens pensionsinrättning	—	2	—	1	—	3	0.6	1	0.3
Summa	**300**	**361**	**354**	**356**	**334**	**1,705**	**341.0**	**1,044**	**348.0**

Anm. I anledning af de år 1900 vidtagna ändringarna i departementalstadgan hafva summa och medeltal för 1901—1903 upptagits.

B. Besvär öfver beslut af telegrafstyrelsen (1). Målet angår befordran.

C. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (9). Sju mål (a) angå åborätt, som i fem fall är föremål för tvist mellan enskilde och i två fall bestrides å kronans vägnar under påstående om åboledighet. I ett fall är fråga om villkoren för lån från odlingslånefonden, i ett därom, huruvida viss afgäld utgör grundskatt eller arrende.

D. Besvär öfver beslut af statskontoret (1). Målet angår befordran.

E. Besvär öfver beslut af kammarrätten (253). Hufvudmassan eller 224 mål utgöres af (a) mål angående bevillningstaxering. Däribland kunna urskiljas mål angående inrättnings skattskyldighet, angående inkomsts beskattningsbarhet, angående inkomstbeloppet, angående rätta orten för inkomsttaxering, angående inkomsts egenskap att härflyta

af tjänst eller af rörelse, angående fastighets beskattningsbarhet, angående fastighets beskattning inom det ena eller andra distriktet, angående fastighets värde, angående restitution. Det är tydligt, att i dessa mål, jämte bedömandet af faktiska förhållanden, förekommer pröfning af talrika rena lagtolkningsfrågor. Att särskilja sådana mål, i hvilka blott frågor af sistnämnda slag föreligga, är emellertid mycket svårt och skulle väl äfven vara ändamålslöst.

Om uppskattningen af det kvantum brännvin, hvarför innehafvare af viss försäljningsrättighet skall erlägga afgift (b), är fråga i 5 mål.

Anmärkningsmålen (c) äro 8; i ett af dem förekommer ansökan om eftergift, i ett annat erhöll klaganden en gratifikation motsvarande det till återbärande utdömda beloppet.

I ett mål, om restitution af penningeafrad (d), är frågan, huruvida afraden utgör grundskatt, som bort nedsättas, eller arrende.

Om mantalsskrifningsorten (e) är fråga i 14 mål. Tvisten föres mellan kommun och den person, hvars mantalsskrifning det gäller, eller mellan kommuner inbördes.

Restitution af kommunalutskylder på grund af dubbelbeskattning hade i ett fall yrkats hos kammarrätten, som emellertid förklarade sig obehörig.

F. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (9). I 7 fall (a) är fråga om tullbehandlingen; med afseende å ett af dessa fall förordnade Kungl. Maj:t, utan att göra ändring i generaltullstyrelsens beslut, att handlingarna skulle öfverlämnas till bevillningsutskottet för den åtgärd utskottet kunde finna desamma föranleda. I 2 fall, där det klagas öfver vägrad restitution vid återutförsel eller vägrad tullfri återinförsel (b), medgifves sådan genom beslut, som närmast hafva karaktären af dispens.

G. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (6). Fem mål angå (a) reseersättning o. dyl.; i ett af dem medgafs den begärda ersättningen genom en Kungl. Maj:ts dispositionsåtgärd. Ett mål afser kronoarrendators anspråk på er-

sättning för minskad virkesafkastning; klaganden fick ej ändring men hänvisades till domstol.

H. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (20).

Två mål afse indelningen i bevillningsberedningsdistrikt (a), två val af ledamöter i bevillningsberedning eller taxeringsnämnd (b).

I 5 mål är (c) fråga om antagande af anbud å brännvinsförsäljningsrättighet eller om öfverlåtande af bolags utskänkningsrättighet, i två (d) om tiden för utskänkningsställes öppenhållande.

Två mål hänföra sig (e) till Konungens befallningshafvandes uppsikt öfver sparbanker.

Om reseersättning (f) är fråga i 3 mål.

Öfver allmänningsdelägares beslut hade klagats hos Konungens befallningshafvande i ett fall. Om nyttjanderätten till en lägenhet under ett indraget boställe är fråga i ett mål, om förbud mot ändring af den å kommunalstämma beslutna sträckningen af väg i ett annat, om kronoarrendators anspråk att lyfta expropriationsmedel i ett tredje, där Kungl. Maj:t af billighetsskäl tilldelade klaganden ränta och tillika förordnade om återstoden af medlen.

V. Finansdepartementet. 2 1900.

2. 1900. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (3), statskontoret (1), kommerskollegium (2), kammarrätten (244), generaltullstyrelsen (24), patent- och registreringsverket (45), Konungens befallningshafvande (40), direktionen öfver civilstatens pensionsinrättning (2).

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (3). Ett mål afser (a) tvist om åborätt, två mål (b) sättet för fastighets upptagande i jordeboken.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (1). Målet afser anmärkningsprovision å stämpelmedel.

C. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (2). Det ena målet afsåg utmålsläggning och hade af kommerskolle-

gium hänvisats till utförande vid domstol, det andra angår förslag till och förordnande af sjömanshusombudsman.

D. Besvär emot beslut af kammarrätten (244). Bevillningstaxeringsmålen (a) äro 221. Om taxering till brännvinsförsäljningsafgift (b) handlar ett mål.

Anmärkningsmål (c) förekomma till ett antal af fem. I ett af målen lät Kungl. Maj:t vid den anmärkta utbetalningen bero, dock att anmärkningsarvode skulle utgifvas. I två andra förekom eventuell ansökan om eftergift eller extra godtgörelse.

Ett mål förekommer om restitution af för mycket erlagd grundskatt (d).

Mantalsskrifningsmålen (e) äro 16.

E. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (24). Tullbehandlingsmålen (a) äro 13, däribland ett, där af Kungl. Maj:t medgafs, att pedaler hörande till förut införda och förtullade velocipeder finge tullfritt införas. Om restitution eller tullfri införsel (b) är fråga i 10 mål, om abandonnerande af godset för tullen (c) i ett. I några fall under b) och c) förekommer eventuell dispensansökan jämte besvären.

F. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (45). Samtliga målen angå sökt, men ej beviljadt patent.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (40).

Ett mål afser (a) entledigande af ordförande i bevillningsberedning, 14 mål (b) tillstånd till eller förbud mot maltdrycksförsäljning; 5 mål finnas om brännvinsförsäljning, däribland ett (c) om antagande af auktionsanbud, ett (d) om fördelning af brännvinsmedel mellan staden och hushållningssällskapet samt tre (e) om inrättande eller öfverlåtande af försäljningsrätt. I ett fall (f) är fråga om restitution af tillverkningsskatt för brännvin, som exporteras.

Registrering af firma eller af förening för ekonomisk verksamhet afses (g) i 7 mål. Beträffande föreningarna är det i allmänhet föreningsändamålet, som ej funnits öfverensstämma med förutsättningarna för registrering.

En handelsanmälan enligt näringsfrihetsförordningen (h) tillbakavisades, emedan den anmälda handeln i själfva verket utgjorde realisation.

Ett mål (i) angår sparbank, nämligen fastställelse å hufvudmännens beslut om viss disposition af reservfonden. Konungens befallningshafvande hade meddelat fastställelse, men denna resolution upphäfdes på yrkande af en bland hufvudmännen.

Om reseersättning handla 4 mål (j), däribland ett, hvari Kungl. Maj:t på grund af förrättningens vidlyftighet tilldelade klaganden en gratifikation.

Vidare förekomma mål om utseende af skiljeman, om åborätt till krononybygge, om utbekommande af köpeskilling för exekutivt såld fastighet, om utsyning å f. d. bergslagsallmänning (2), om föreskrifter af inspektör öfver elektrisk anläggning.

H. Besvär öfver beslut af direktionen öfver civilstatens pensionsinrättning (2). Båda målen afse änkas rätt till pension.

I. Slutligen må tilläggsvis anföras två anmärkningsmål, i hvilka icke något beslut af underordnad myndighet öfverklagats, men som hänskjutits till Kungl. Maj:ts pröfning af justitiekanslersämbetet, dit framställda anmärkningar mot kommerskollegium blifvit från kammarrätten öfverlämnade. I båda målen lät Kungl. Maj:t vid utbetalningen bero, dock med skyldighet för de ansvarige att gälda anmärkningsarvodet.

V. Finansdepartementet. 3. 1901.

3. 1901. Besvär hafva anförts öfver beslut af kammarkollegium (13), statskontoret (2), kommerskollegium (2), kammarrätten (255), generaltullstyrelsen (18), patent- och registreringsverket (24), Konungens befallningshafvande (40).

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (13). Om åborätt (a) är fråga i 6 mål, däribland 2, som förklarats tillhöra domstols pröfning, och 2, där tvisten angår bättre rätt till skatteköp. Jordeboksmålen (b) äro 7, däribland 2 om rätt att skatteköpa och ett om inlösning af frälseränta.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (2). Det ena målet afser aktoratsprovision i balansmål, det andra restitution af för mycket erlagd stämpelafgift för bouppteckning.

C. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (2). Det ena målet (a) angår viss af bergmästare föreskrifven åtgärd beträffande ordningen för grufdrift; Kungl. Maj:t fäste ej afseende å besvären, men lämnade klaganden öppet att i stället för det ålagda arbetet företaga andra åtgärder. I det andra målet (b) är fråga om flyttning af marknad.

D. Besvär öfver beslut af kammarrätten (255). Bevillningstaxeringsmålen äro 242, med inräknande af ett mål, däri, utan anförande af egentliga besvär, anhållits om befrielse från bevillning för inkomst. I öfrigt må bland ifrågavarande mål särskildt nämnas ett, där klagandens yrkande om restitution på grund af dubbelbeskattning förklarades icke tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara pröfning, ett, där bolagsstyrelse klagade öfver böter, som Konungens befallningshafvande ådömt enligt bevillningsförordningen, ett, där frågan var, om viss inkomst borde anses härflyta af annan rörelse än järnvägstrafik.

Om taxering till brännvinsförsäljningsafgift röra sig (b) 4 mål.

Anmärkningsmålen (c) äro 2. Om afskrifning af utskylder (d) är fråga i 1 mål.

Mantalsskrifningsmålen äro 4. Dessutom förekomma ett mål om restitution af för mycket erlagd stämpelafgift för bouppteckning samt ett, däri klagandens yrkande, att annan person måtte förpliktas ersätta honom erlagda utskylder för fastighet, hänvisades till domstol.

E. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (18). Tullbehandlingsmål (a) förekomma till ett antal af 10. Om restitution af tull (b) är fråga i 5 mål, däribland ett, där Kungl. Maj:t medgaf restitution vid reexport, oaktadt vanliga villkor ej fullgjorts. Vidare förekomma: ett mål om restitution af böter enligt tullstadgan, ett om utbekommande af auktionsmedel för bärgadt gods och ett om ersätt-

ning för gods, som genom tullbetjäningens förvållande förfarits.

F. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (24). 18 mål äro (a) mål angående patents beviljande. Ett mål (b) angår förlängning af tiden för uppfinnings bringande till verkställighet inom riket. I ett mål (c), som icke är besvärsmål, men dock lämpligen här upptages, anhålles, sedan patent- och registreringsverket förklarat patentansökan förfallen, om ärendets återförvisning till nämnda myndighet, hvilket äfven bifölls. I två mål (d) är fråga om aktiebolagsregistrering, i två (e) om registrering af mönster och modeller.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (40). Rättighet till eller förbud mot försäljning af vin och maltdrycker (a) afses i 15 mål, däribland äfven sådana, som angå tiden för tillåten försäljning; i ett af målen har innehafvaren af skjutsstation sökt tillåtelse att utöfva gästgifverirörelse.

I 6 mål är fråga (b) om antagande af anbud å brännvinsförsäljningsrättighet.

Registrering af firma (c) ifrågakommer i 1 mål, registrering af förening (d) i 2 mål.

Om tillåtelse enligt näringsfrihetsordningen (e) handla 2 mål, som båda afse gårdfarihandel. Konungens befallningshafvande hade afslagit ansökningarna, enär det ej i orten funnes behof af sådan handel.

Mål angående Konungens befallningshafvandes tillsyn öfver sparbanker förekomma (f) till ett antal af 4, som afse dels anmärkning mot förvaltningen, dels fastställelse af nytt reglemente, dels beslut om anslag till allmännyttigt ändamål, dels val af styrelseledamöter och af funktionärer inom styrelsen.

Reseersättningsmålen (g) äro 4, då till dem äfven hänföres ett mål om beräkning af arvode åt kontrollör öfver brännvins denaturering.

Vidare förekomma mål angående en af Konungens be-

fallningshafvande till kommerskollegium hänvisad framställning om ändrad benämning å marknad, angående val å kommunalstämma af ombud vid markegångssättningen, angående stadskassörs skyldighet att återbära ersättning för provision å brännvinsförsäljningsmedel, hvilket mål Kungl. Maj:t förklarade tillhöra domstols pröfning, angående återställande af borgen för stämpeluppbörd, angående val af sjömanshusdirektion, angående fastställelse af stadgar för förening och dess understödsfond.

H. Såsom med besvärsmål jämförliga mål, hvilka dock icke inkommit besvärsvägen, må nämnas ett rörande anmärkning mot kommerskollegium, i hvilket mål Kungl. Maj:t lät vid utbetalningarna bero, dock med skyldighet för de ansvariga att gälda anmärkningsarvodet, samt ett, däri Kungl. Maj:t efter det högsta domstolen förklarat sökt resning ej kunna beviljas, afslog anhållan om befrielse från beskattning för visst år och om restitution af den erlagda skatten.

4. 1902. Föredragits hafva besvär mot beslut af kammarkollegium (3), kommerskollegium (5), kammarrätten (240), generaltullstyrelsen (17), patent- och registreringsverket (32), Konungens befallningshafvande (58), direktionen öfver civilstatens pensionsinrättning (1). *V. Finansdepartementet. 4. 1902.*

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (3). Två mål angå (a) tvist om åborätt. Det tredje målet är (b) ett jordeboksmål, däri två kyrkoförsamlingar tvista; Kungl. Maj:t förklarar, att lägenheten skall kvarstå i jordeboken såsom tillhörig den ena församlingen, tills den andra vid domstol visat bättre rätt.

B. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (5). Fyra mål äro (a) grufmål, alla afseende hvilostånd eller villkoren därför; i ett af målen förekommer tvist mellan olika grufvor om det bidrag, som under hvilostånd bör lämnas till vattenpumpning. Ett mål angår (b) registrering af fartyg.

C. Besvär öfver beslut af kammarrätten (240). Bevill-

ningstaxeringsmålen (a) äro 221. Däribland märkas mål om bevillningsfritt afdrag och om restitution.

Målen om taxering till afgift för brännvinsförsäljning (b) uppgå till ett antal af 4. Anmärkningsmålen (c) äro 3; i ett af dem lät Kungl. Maj:t vid den gjorda utbetalningen bero, dock med skyldighet för klaganden att utgifva anmärkningsarvodet.

Om afkortning eller afskrifning (d) är fråga i 2 mål.

Mantalsskrifningsmålen (e) äro 8. Dessutom förekomma: ett mål, däri kammarrätten förklarat sig ej äga att pröfva lagligheten af kammarkollegii beslut om debitering af grundskatt för ett häradsskrifvareboställe, samt ett, däri kammarrätten vägrade taga under ompröfning klagan öfver ett af häradsskrifvare utfärdadt intyg om klagandens mantalsskrifning; i båda fallen gillades af Kungl. Maj:t kammarrättens uppfattning.

D. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (17). Om tullbehandling (a) är fråga i 11 mål. I 2 mål afses (b) restitution, som i båda fallen torde medgifvits i dispensväg, i ett mål återbetalning af tull, som köpare af olofligen införda hästar måst erlägga. Vidare förekomma mål om tillstånd för fartyg att från utrikes ort direkt ingå till viss lastageplats, om ersättning för varor, som sålts å tullauktion, samt om utländsk konsuls klagan däröfver, att tulluppsyningsman i hans ställe utfärdat sundhetspass.

E. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (32). Mål om beviljande af patent äro (a) 28, hvarjämte i 1 fall (b) klagas öfver beslut, hvarigenom patentansökan förklarats förfallen. Aktiebolagsregistrering (c) afses i 3 mål.

F. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (58).

Om rättighet till eller förbud emot försäljning af vin och maltdrycker (a) handla 23 mål, däribland åtskilliga, där fråga är om inskränkning i försäljningsrätt. Två mål angå (b) antagande af anbud å rättighet till brännvinsförsäljning, 10

mål inrättande eller öfverlåtande af sådan försäljningsrätt eller inskränkning i dess utöfning (c), 2 mål (d) anmärkning mot utskänkningsbolags förvaltning. I ett fall (e) har tillstånd till brännvinstillverkning återkallats, emedan innehafvaren icke längre hade föreskrifna kvalifikationer.

Registrering af ekonomisk förening (f) afses i 2 mål, tillstånd till gårdfarihandel (g) likaledes i 2 mål.

Sparbanksmål (h) förekomma till ett antal af 6 och afse dels dispositionen af öfverskottsmedel, dels förvaltningen.

Om tillstånd till pantlånerörelse (i) är fråga i 2 mål. I båda meddelade Kungl. Maj:t utan återförvisning sådant tillstånd.

Mål om reseersättning (j) finnas två.

Ett mål afser (k) klagan öfver val till ledamot i bevillningsberedning.

Dessutom förekomma: ett mål, däri Kungl. Maj:t förklarat det tillhöra domstols pröfning, om brännvinskontrollörs arvode tillkommer hans konkursbo, ett mål om dyrtidstillägg, hvilket mål öfverlämnades till statskontoret, ett mål om restitution af konsulatafgift, ett mål om utbekommande af jordägarens andel i hvilostånds afgift, ett mål om båtsmäns debitering.

G. Besvär öfver beslut af direktionen öfver civilstatens pensionsinrättning (1). Målet afser pensionsrätt.

5. 1903. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (7), statskontoret (3), kommerskollegium (3), kammarrätten (220), generaltullstyrelsen (23), patent- och registreringsverket (28), Konungens befallningshafvande (50). *V. Finansdepartementet. 5. 1903.*

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (7).

Åborättstvister förekomma (a) i 4 fall, däraf två, där tvisten föres mellan olika enskilda pretendenter till värdskapet, och två, där frågan är, om föreskrifven odlingsskyldighet å krononybygge blifvit fullgjord och nybygget alltså rätteligen omförts från krono till skatte. Jordeboksmålen (b) äro tre och angå, dels om vissa kyrkojordar skola upptagas

såsom skatte, såsom krono under enskild disposition eller såsom krono under allmän disposition, dels huruvida skatteköp varit tillåtet, dels om ett ålfiskes bibehållande i jordeboken.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (3). Två mål angå pröfning af säkerheten för lån från manufakturförlagslånefonden. I ett mål är fråga om utbekommande af preskriberad begrafningshjälp; med anledning af besvären medgaf Kungl. Maj:t utbetalning.

C. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (3). Alla målen angå vägrad mutsedel å kronojord i Norrbottens län; inmutning hade sökts före utfärdandet af lagen om förbud mot sådan inmutning.

D. Besvär öfver beslut af kammarrätten (220).

Bevillningstaxeringsmålen (a) äro 204, målen om taxering till brännvinsförsäljningsafgift (b) 4, anmärkningsmålen (c) 4, däraf 1, där underdånig ansökan gjorts, att vid utbetalningen måtte få bero.

Om afkortning (d) handlar 1 mål. Mantalsskrifningsmålen (e) äro 6.

Därjämte förekommer ett fall, däri hos kammarrätten oriktigt anförts besvär öfver tullbehandling.

E. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (23). Tullbehandlingsmålen (a) äro 21; i två af dem förklarade Kungl. Maj:t klaganden berättigad att åter utföra varupartiet med rätt till restitution. Af restitutionsmål (b) förekomma två; i det ena af dessa är fråga om att mot restitution reexportera från nederlag, där en del af varan förfarits.

F. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (28). Tjugutre mål röra sig om klagan öfver vägradt patent (a). I 2 är fråga (b) om beslut, hvarigenom ansökan förklarats förfallen. Två mål afse (c) aktiebolagsregistrering, ett (d) registrering af mönster.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (50).

Om försäljning af vin och maltdrycker (a) handla 20 mål.

Härtill kommer (aa) ett mål angående tillståndsbevis för maltkrossning och tillverkning af maltdrycker.

Om antagande af anbud å brännvinsförsäljningsrättighet är (b) fråga i 2 mål, eljest om dylik rättighet (c) i 8 mål. Anmärkning mot brännvinsbolags förvaltning och räkenskaper förekommer (d) i 2 mål. Ett mål (e) gällde sökt förklaring, att klaganden på grund af privilegium innehade brännvinsförsäljningsrätt.

Om brännvinstillverkning handlar (f) ett mål, som dock blott afser tillverkares anspråk på restitution af erlagda kontrollkostnader.

Registrering af firma afses (g) i ett mål, likaså i ett ansökan (h) om rätt till gårdfarihandel.

Sparbanksmålen äro (i) 6, afseende användning af öfverskottsmedel (4), fastställelse af reglemente och beslut om kontorets flyttning. I ett mål är fråga om tillstånd till pantlånerörelse; Konungens befallningshafvande ansåg behof af sådan rörelse ej föreligga, Kungl. Maj:t fann personen olämplig.

I ett mål (k) har klagats öfver val af ledamöter i bevillningsberedning och taxeringsnämnd, emedan ej utsetts med jordbrukets intressen förtrogna personer.

Vidare förekomma: ett mål, däri klagats öfver magistrats åtgärd att utlysa extra bolagsstämma för aktiebolag, hvilken klagan emellertid ej upptagits, ett mål om flyttning af marknad, hvilket hänvisades till kommerskollegium, tre mål om restitution af konsulatafgift.

VI. Ecklesiastikdepartementet. Se tab. 7.

VI. Ecklesiastikdepartementet. 1. 1899.

1. 1899. Föredragits hafva besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (4), kammarkollegium (18), statskontoret (1), kammarrätten (12), domänstyrelsen (2), Konungens befallningshafvande (66), domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (46), Konungens befallningshafvande och domkapitel eller biskop gemensamt (6), universitetskanslern (3), akademiskt konsistorium eller karolinska institutets lärar-

Tab. 7.

Ecklesiastikdepartementet från	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Medicinalstyrelsen	4	—	—	—	—	4	0.8
Kammarkollegium	18	23	19	17	19	96	19.2
Statskontoret	1	—	1	5	3	10	2.0
Kammarrätten	12	19	23	20	16	90	18.0
Domänstyrelsen	2	2	2	3	1	10	2.0
Konungens befallningshafvande	66	54	44	80	64	308	61.6
Domkapitel eller eckles. kons.	46	44	61	80	72	303	60.6
K. B. och DK. gemensamt	6	2	1	3	1	13	2.6
Universitetskanslern	3	2	3	5	1	14	2.8
Akad. konsist. eller motsvarande	5	2	3	2	4	16	3.2
Styrelse för lägre undervisningsverk	2	2	2	10	3	19	3.8
Vetenskaps- eller Vitterhetsakademien	—	—	—	—	2	2	0.4
Direktion för pensionskassa	6	7	9	7	7	36	7.2
Kuratorerna för Hvitfeldtska stiftelsen	3	1	—	—	—	4	0.8
Andra	—	—	—	1	1	2	0.4
Summa	**174**	**158**	**168**	**233**	**194**	**927**	**185.4**

kollegium (4), direktionen för veterinärinstitutet (1), direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2), direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (2), direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (4), kuratorerna för Hvitfeldtska stipendieinrättningen (3).

A. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (4). Ett mål afser (a) befordran, två (b) reseersättning. I det fjärde målet klagar badorts ägare öfver medicinalstyrelsens åtgärd att förordna föreslagen person till »läkare» i st. f. »intendent».

B. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (18).

Hit höra (a) kommunala besvärsmål i byggnadsfrågor (8), därunder äfven innefattade frågor om utdebitering för byggnadsändamål.

En andra grupp (b) utgöres af mål angående löneförmåner (8).

Dessutom förekomma ett mål om en persons afhysande från kyrkostad, där han tagit ständig bostad, i hvilket mål kammarkollegium förklarat sig inkompetent, samt ett mål om optionsrätt till arrende af en kyrkolägenhet.

C. Besvär öfver beslut af statskontoret (1). Målet afser statskontorets vägran att utanordna understöd till föreläsningsförening.

D. Besvär öfver beslut af kammarrätten (12).

Ett mål afser (a) debitering af utskylder till kyrka och prästerskap. De öfriga 11 äro (b) anmärkningsmål. I icke mindre än 9 af dessa medgaf Kungl. Maj:t, att vid den gjorda utbetalningen finge bero, dock utan befrielse från skyldigheten att gälda anmärkningsarvodet.

E. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (2). Båda målen afse dispositionen af prästboställes skogsafkastning.

F. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (66).

Kommunala besvärsmål (a) äro 14. Bland dessa hafva dock 4 mål angående byggnadsfrågor genom omslagsresolution öfverlämnats till kammarkollegium. I 3 mål ansågs Konungens befallningshafvande hafva varit inkompetent att pröfva anförda besvär. Af de återstående 7 målen angår ett begäran om sammankallande af kyrkostämma, ett kommuns beslut att ej vidare lämna fattigvård åt viss person.

Den talrikaste gruppen utgöres af mål angående statsbidrag till folkskoleväsendet (b). Dessa mål uppgå till ett antal af 35. I ett fall dispenserade Kungl. Maj:t från föreskriften om viss tid för rekvisition af statsbidrag; i ett annat söktes förgäfves dispens.

Om förbud och tillåtelser enligt hälsovårdsstadgan (c) är fråga i 6 mål; i två af dem förekommer underdånig ansökan om dispens. Härtill kommer (d) ett mål om fastställande af särskilda ordningsföreskrifter angående handel med kött o. dyl.

Fråga därom, att hälsovårdsstadgans föreskrifter rö-

rande stad skulle förklaras tillämpliga å visst område, har (e) förevarit i 2 mål.

Till fattigvårdsmål (f) kunna hänföras 3 mål, nämligen ett emellan landsting och kommun om skyldigheten att betala skolafgift i döfstumskola, ett om kommuns skyldighet att gälda kostnaden för transport af sinnessjuk, ett om roteindelning och understöd af rote åt rote.

Vidare förekomma mål om skolbarns skiljande från hemmet, om handräckning för fattighjons öfversändande till Norge, om kommuns anspråk därpå, att kostnaden för läkares sjukresa skall gäldas af statsmedel, ett mål om åläggande för utmätningsman att uttaga vissa utskylder, hvilket ej kunde omedelbart af Kungl. Maj:t pröfvas, samt ett till domstols handläggning hörande mål om utmätning, på ansökan af patronaträtts innehafvare, för uttagande af kyrkotionde och landskyld.

G. Besvär öfver beslut af domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (46).

Kommunala besvärsmål äro 11. Bland dessa afse 9 valförrättning (a) och de 2 återstående (b) beslut om skolväsendets ordnande. På grund af domkapitlets tillsynsrätt äro dessa sistnämnda ej likställda med vanliga kommunala besvärsmål; med dem böra fast hellre sammanställas 2 mål om fastställande af skolreglemente och om föreläggande att upprätta nya skolor. Summa 4.

Befordringsmålen (c) uppgå till ett antal af 15, däribland 6 angå prästerliga tjänster och 9 lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. I ett af de prästerliga befordringsmålen ansågs en på förslag uppförd person obehörig af den rent juridiska grund, att han redan innehade rum å annat kyrkoherdeförslag. Till samma grupp kunna hänföras ett mål om tjänstledighet för en folkskollärare och ett om en folkskollärares tjänstgöringsskyldighet. Summa 17.

Disciplinåtgärder mot ämbets- eller tjänstemän (d) afses i 6 mål, som alla angå folkskollärare; i antalet inräknas ett mål, däri klaganden besvärat sig öfver erhållet tjänstgöringsbetyg.

Om aflöningsförmåner (e) är fråga i 2 mål, båda afseende förhållandet emellan kyrkoherde och vicepastor. Stipendietillsättning (f) är föremål för tvist i ett fall, där tvisten rör sig om sökandes formella kompetens.

I ett mål hvardera förekomma: kyrkotuktsfråga (g), fråga om kyrkoskrifningsorten (h), fråga om äktenskapslysning (i), fråga om skillnad i trolofning (k).

Öfriga mål afse domkapitels förklarande beträffande revision af kyrko- och skolräkenskaper, domkapitels vägran att taga befattning med framställning om förständigande för skolrådsordförande att tillhandahålla klaganden viss handling samt domkapitels beslut att föreskrifva insändande af grafkassas räkenskaper; i sistnämnda mål hade klaganden gjort underdånig ansökan om efterskänkande af visst belopp, som han förut fått sig ålagdt att gälda.

H. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och domkapitel eller biskop gemensamt (6).

Ett mål (a) är ett kommunalt besvärsmål angående inköp af orgel. Fyra mål (b) afse folkskoleväsendets ordnande; tre af dessa äro kommunala besvärsmål, och i ett af dem hänvisas saken delvis till kammarkollegium. Det sjätte målet angår optionsrätt till arrende af stomhemman.

I. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (3). Ett mål afser befordran (förordnande), ett stipendietillsättning, ett en af nations seniorskollegium student tilldelad varning. I målet om stipendietillsättning ansågs universitetskanslern obehörig att ändra stipendiekuratorns beslut.

J. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium eller af karolinska institutets lärarekollegium (4). Alla målen afse befordran (förslag).

K. Besvär öfver beslut af direktionen för veterinärinstitutet (1). Målet afser befordran.

L. Besvär öfver beslut af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2). Båda målen afse befordran.

M. Besvär öfver beslut af direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (2). Båda målen afse pensionsrätt.

N. Besvär öfver beslut af direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (4). Alla målen angå pension eller understöd. I ett fall medgaf Kungl Maj:t, under förklaring att direktionens beslut vore lagligen grundadt, klaganden att tillgodoräkna sig viss tid; i ett annat fall afslogs eventuell ansökan att af gunst och nåd tilldelas det begärda understödet.

O. Besvär öfver beslut af kuratorerna för Hvitfeldtska stipendieinrättningen (3). Två mål röra beslut angående rätt för åbo å stipendiehemman att bryta eller låta bryta sten. Det tredje målet är en till domstol hörande tvist mellan åbo och inrättningen om bättre rätt till expropriationsmedel.

VI. Ecklesiastikdepartementet. 2. 1900.

2. 1900. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (23), kammarrätten (19), domänstyrelsen (2), Konungens befallningshafvande (54), domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (44), Konungens befallningshafvande och domkapitel eller biskop gemensamt (2), universitetskanslern (2), akademiskt konsistorium (1), styrelsen för tekniska högskolan (1), direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2), direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (2), direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (5), kuratorerna för Hvitfeldtska stipendieinrättningen (1).

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (23).

Kommunala besvärsmål (a) äro 4, som alla angå skolväsendet.

Om löneförmåner (b) är fråga i 1 mål, där efter församlings delning den utbrutna församlingen tvistar med kyrkoherden i den odelade församlingen, och i ytterligare 14, där fråga är om enskildes skyldighet att bidraga till prästerskapets eller, i ett fall, till kyrkobetjäningens aflöning. Hit kan äfven hänföras en tvist mellan två församlingars klockare om inkomsten af löningsjord. Summa 16.

Dessutom förekomma mål om tillstånd till jordafsöndring från kyrkoherdeboställe (c), om församlings skyldighet

att till domkapitlet redovisa vissa prästlönemedel samt om användningen af kyrkoherdeboställe.

B. Besvär öfver beslut af kammarrätten (19).

Debitering af afgifter till kyrka och prästerskap (a) öfverklagas i 2 fall. Anmärkningsmålen äro 17. I 11 af dessa medgaf Kungl. Maj:t, att frågan om återbäring af mera än anmärkningsarvodet finge förfalla.

C. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (2). I båda målen är fråga om kyrkoherdeboställes skogsafkastning; i det ena tilldelade Kungl. Maj:t, utan att göra ändring i domänstyrelsens beslut, boställshafvaren ett belopp ur lönereglerings fonden, i det andra angick tvisten sättet för boställets uppkomst och den däraf följande rättigheten till disposition öfver afkastningen.

D. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (54).

Kommunala besvärsmål (a) uppgå till ett antal af 13; 3 bland dessa öfverlämnades dock genom omslagsresolution till kammarkollegium, och i ett ansågs Konungens befallningshafvande obehörig. Ett af målen angår fråga om kyrkostämmas utlysande.

Om statsbidrag till folkskoleväsendet (b) handla 33 mål. I ett af dessa förekom en dispensansökan, som afslogs.

Ett mål afser (c) fastställande af särskild renhållningsstadga.

Om aflöningsförmåner (d) är fråga i 2 mål, bland hvilka det ena genom omslagsresolution öfverlämnades till kammarkollegium, om reseersättning (e) i 2 mål; i det ena af dessa förordnade Kungl. Maj:t, att viss ersättning skulle utgå.

I öfrigt förekomma mål om skolbarns skiljande från föräldrarna, om ersättning för kostnader vid handlingars öfversändande till landsarkiv, om vitesföreläggande att aflämna flyttningsbetyg.

E. Besvär öfver beslut af domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (44).

De kommunala besvärsmålen uppgå till ett antal af 16. Bland dem afse 11 (a) val, bl. a. äfven af revisorer och ledamöter i kyrko- och skolråd.

Två kommunala mål angå, liksom 5 andra mål, skolväsendets ordnande (b), de öfriga dels åtgärd med anledning af anmärkning mot ministerial- och protokollsböcker, dels dyrtidstilllägg åt komminister, dels särskild ersättning för tillsyn å kyrkobygge.

Befordringsmålen (c) äro 11, då dit äfven hänföres ett mål om skyldighet för den, som tagit afsked från en tjänst, att frånträda därmed förenade tjänster. Af dessa mål hafva 4 afseende på lärarebefattningar vid allmänna läroverk.

Disciplinärmålen (d) äro 5, som alla röra folkskollärare.

Ett aflöningsmål (e) afser en från tjänstgöring afstängd omministers skyldighet att utgifva vikariatsersättning.

I öfrigt förekomma mål om kyrkoskrifningsorten (f), om skillnad i trolofning (g), om klockares skyldighet att sjunga vid begrafningar, om föreläggande att vid inventering af vissa kassor tillhandahålla handlingar och medel, om hemställan att anskaffa ersättning för inställda gudstjänster i Blasieholmskyrkan samt ett till domstol hörande mål angående patronatsrätt.

F. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och domkapitel eller biskop gemensamt (2). Det ena målet afser fastställelse af ritning till krematorium, det andra sammanslagning af skolrotarne.

G. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (2). Det ena målet afser befordran (docentur), det andra stipendietillsättning, hvarvid egentligen den stipendiekuratorn tillkommande befogenhet omtvistas.

H. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium (1). Målet angår befordran (förslag).

I. Besvär öfver beslut af styrelsen för tekniska högskolan (1). Målet angår befordran (förslag).

J. Besvär öfver beslut af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2). Båda målen angå befordran.

K. Besvär öfver beslut af direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa (2). Båda målen angå pensionsrätt.

L. Besvär öfver beslut af direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (5). Alla målen angå pensionsrätt eller pensionsbelopp. I ett af dem förekom en eventuell ansökan, som afslogs.

M. Besvär öfver beslut af kuratorerna öfver Hvitfeldtska stipendieinrättningen (1). Målet angår företrädesrätt till åboskap.

3. 1901. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (19), statskontoret (1), kammarrätten (23), domänstyrelsen (2), Konungens befallningshafvande (44), domkapitel, ecklesiastikt konsistorium eller biskop (61), Konungens befallningshafvande och domkapitel gemensamt (1), universitetskanslern (3), akademiskt konsistorium (2), styrelsen för tekniska högskolan (1), direktionen öfver nya elementarskolan (1), styrelsen för tekniska skolan i Stockholm (1), direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (1), direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (8). *VI. Ecklesiastikdepartementet. 3. 1901.*

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (19).

Kommunala besvärsmål (a) äro 10 och angå dels byggnadsfrågor och debitering för byggnadsändamål, dels skolväsendets ordnande, dels aflöningsförmåner åt klockare och skollärare. I 8 mål afses skyldigheten att bidraga till prästerskapets aflöning (b), i 1 mål antagande af arrendeanbud å ett stomhemman.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (1). Målet angår dyrtidstillägg.

C. Besvär öfver beslut af kammarrätten (23).

Ett mål afser (a) debitering af afgifter till prästerskapets aflöning.

Anmärkningsmålen (b) utgöra 20; i 15 af dessa meddelades af Kungl. Maj:t eftergift, med undantag för anmärkningsarvodet.

Vidare förekomma ett afkortningsmål och ett mål an-

gående skyldighet för församling att redovisa medel, som influtit genom expropriation af jord från kyrkoherdeboställe.

D. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (2). Båda målen angå kyrkoherdeboställes skogsafkastning.

E. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (44).

Kommunala besvärsmål (a) äro 15, af hvilka dock två mål om skolhusbyggnad genom omslagsresolution öfverlämnats till kammarkollegium och ett mål rätteligen blifvit af Konungens befallningshafvande afvisadt, såsom tillhörande domkapitels pröfning. I ett af de öfriga förekommer samtidigt äfven fråga om fastställelse å församlingens beslut.

Målen om statsbidrag till folkskoleväsendet (b) uppgå till ett antal af 14. I ett af dessa mål meddelades dispens från de allmänna föreskrifterna.

Ett mål afser (c) stadfästelse å reglemente för en välgörenhetsstiftelse; en eventuel, underdånig ansökan förekommer i målet.

Om aflöningsförmåner (d) är fråga i 10 mål, af hvilka dock blott ett, afseende skyldighet att betala afgifter till kyrka och prästerskap, omedelbarligen pröfvades, medan de öfriga genom omslagsresolutioner öfverlämnades dels till kammarkollegium (3), dels till statskontoret (6); om reseersättning (e) handla 4 mål.

F. Besvär öfver beslut af domkapitel, ecklesiastikt konsistorium eller biskop (61).

Kommunala besvärsmål äro 19, däraf 12 afse (a) val, äfven till ledamot i skolråd, 1, jämte 3 andra mål, (b) folkskoleväsendets ordnande samt 6 mål andra ämnen; bland sistnämnda mål förekomma 2 mål om (c) rätt att efter frånträdande af skollärartjänst behålla därmed förenade tjänster samt mål om sättet för beviljande af tjänstledighet åt klockare och om förändradt sätt för gudstjänsters hållande; i det sistnämnda målet lämnades, utan ändring i domkapitlets beslut, ett visst nådigt medgifvande.

Befordringsmål äro (d) 17, däraf 13 angående befatt-

ningar vid de allmänna läroverken. Till samma grupp må hänföras ytterligare två mål om tjänstledighet och ett mål om klockares och organists tjänstgöringsskyldighet. Summa 20.

Disciplinåtgärder (e) afses i 7 mål, däribland 2 om försättande ur tjänstgöring af kyrkoherde eller läroverkslärare; det förra af dessa förklarades tillhöra högsta domstolens upptagande.

Om aflöningsförmåner (f) är fråga i 2 mål; i det ena ansågs domkapitlet obehörigt, det andra öfverlämnades genom omslagsresolution till statskontoret. I öfrigt förekomma mål (g) om kyrkoskrifningsorten (2), mål (h) om skillnad i trolofning eller utfärdande af skiljobref (2), mål (i) om äktenskapslysning, om anteckning angående afsikt att utträda ur svenska kyrkan, om vägran att uppläsa kungörelse, om admitterande till konfirmationsundervisning, om stipendietillsättning (2), hvarvid hufvudsakligen är fråga om kompetensvillkoren.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och domkapitel gemensamt (1). Målet afser beslut angående folkskoleväsendets ordnande inom en församling.

H. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (3). Ett mål afser (a) aflöningsförmåner (bättre rätt till humlegårdsersättning), två mål (b) stipendietillsättning; i det ena af dessa är fråga om företrädesrätt på grund af släktskap.

I. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium (2). Båda målen afse befordran (förslag).

J. Besvär öfver beslut af styrelsen för tekniska högskolan (1). Målet afser befordran (förslag).

K. Besvär öfver beslut af direktionen för nya elementarskolan (1). Målet afser förständigande att icke använda viss undervisningsmetod.

L. Besvär öfver beslut af styrelsen för tekniska skolan i Stockholm (1). Målet, som angick aflöningsförmåner, öfverlämnades genom omslagsresolution till statskontoret.

M. Besvär öfver beslut af direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa (1). Målet angår pensionsrätt.

N. Besvär öfver beslut af direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (8). Samtliga målen afse rätt till pension eller understöd. I ett af dem dispenserade Kungl. Maj:t från gällande föreskrifter.

VI. Ecklesiastikdepartementet. 4. 1902.

4. 1902. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (17), statskontoret (5), kammarrätten (20), domänstyrelsen (3), Konungens befallningshafvande (80), domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (80), Konungens befallningshafvande och domkapitel gemensamt (3), universitetskanslern (5), akademiskt konsistorium eller karolinska institutets lärarekollegium (2), direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (7), direktionen för nya elementarskolan (1), styrelse för teknisk elementarskola (2), direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (1), direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (6), direktionen öfver serafimerlasarettet (1).

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (17).

Här förekomma kommunala besvärsmål (a) till ett antal af 6, alla afseende byggnadsfrågor. Skyldigheten att utgöra bidrag till prästerskapets eller kyrkobetjäningens aflöning utgör föremålet för 8 mål; till aflöningsmål (b) kan utom dessa äfven räknas ett mål om skyldighet för skollärare att lämna bostaden. Om afsöndring från boställe (c) handla 2 mål.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (5). Samtliga målen angå aflöningsförmåner.

C. Besvär öfver beslut af kammarrätten (20). Ett mål angår (a) skyldighet att erlägga afgift till kyrkokassa. Anmärkningsmålen äro 18; i 9 af dessa medgaf Kungl. Maj:t, att frågan om återbäring finge förfalla utom hvad anginge anmärkningsarvodet, och i ytterligare ett af målen söktes utan framgång sådan eftergift. Ett afskrifningsmål (c) förekommer.

D. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (3). Alla målen afse dispositionen af prästboställes skogsafkastning.

E. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (80).

Kommunala besvärsmål (a) äro 12, af hvilka ett genom omslagsresolution öfverlämnades till kammarkollegium och ett återförvisades till gemensam handläggning af Konungens befallningshafvande och domkapitel. Till kommunala besvärsmål kunna ytterligare hänföras två mål angående sättet för afgifvande af yttrande, då två delvis sammanhörande menigheter skola höras. Summa 14.

Mål angående statsbidrag till folkskoleväsendet (b) uppgå till ett antal af 47. I 18 af dessa har Kungl. Maj:t meddelat dispens från de allmänna föreskrifterna, särskildt i afseende å den stadgade tiden för rekvisitions ingifvande.

Om reseersättning (c) är fråga i sex mål, bland hvilka dock ett, där det klagades öfver utmätning, förklarades tillhöra domstols handläggning och fyra genom omslagsresolution öfverlämnades till statskontoret.

Kyrkoskrifningsort och skyldighet att aflämna flyttningsbetyg (d) omhandlas i 3 mål, handräckning för inställelse inför kyrkoråd och uttagande af viten (e) i 2 mål.

Mål om antagande eller förändrande af släktnamn äro (f) tre.

Vidare förekomma mål om skolbarns skiljande från hemmet, om kyrkoherdeboställes deltagande i ett diknings-företag, om löneafgifter till kyrkoherde, äfvensom ett mål om utdebitering, hvilket genom omslagsresolution öfverlämnades till kammarkollegium, och ett om skolrådets förbud för folkskollärare att låta två småskolebarn undervisas i folkskolan, i hvilket mål Konungens befallningshafvande förklarat sig inkompetent.

F. Besvär öfver beslut af domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (80).

De kommunala besvärsmålen äro 26. Häribland angå 14 mål valförrättning (a), 8 kommunala besvärsmål jämte 6 andra mål skolväsendets ordnande (b), ett mål vägran att utlysa kyrkostämma, hvilket mål Konungens befallnings-

hafvande förut nekat att upptaga, samt 3 kommunala besvärsmål andra ämnen.

Befordringsmål (c) äro 38 utnämningsmål, däribland 34 mål rörande befattningar vid allmänna läroverk, och 2 mål om tjänstledighet.

Disciplinärmål (d) äro 4, kyrkotuktsmål (e) 1.

Vidare förekomma mål om utfärdande af skiljobref, om äktenskapslysning och om användande af läroverks byggnadsfond.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och domkapitel gemensamt (3). Folkskoleväsendet (a) afses i 2 mål, bland hvilka det ena genom omslagsresolution öfverlämnades till kammarkollegium. Det återstående målet angår anställande och aflönande af en pastorsadjunkt, hvilket mål äfvenledes blef öfverlämnadt till kammarkollegium.

H. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (5). Ett mål afser (a) löneförmåner, ett (b) öfverlåtelse af arrenderätten till prebendeprästgård, tre (c) stipendietillsättning.

I. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium eller karolinska institutets lärarekollegium (2). Båda målen angå befordran (förslag).

J. Besvär öfver beslut af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (7). Samtliga målen angå befordran, däribland ett frågan om ansöknings upptagande.

K. Besvär öfver beslut af direktionen öfver nya elementarskolan (1). Målet angår befordran.

L. Besvär öfver beslut af styrelse för teknisk elementarskola (2). Det ena målet angår befordran, det andra lärares skyldigheter.

M. Besvär öfver beslut af direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa (1). Målet angår rätt till pension.

N. Besvär öfver beslut af direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (6). Alla målen angå rätt till pension eller understöd. I ett fall meddelades nådig dispens, i ett annat söktes sådan utan framgång.

O. Besvär öfver beslut af direktionen öfver serafimerlasarettet (1). Målet angår befordran.

5. 1903. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (19), statskontoret (3), kammarrätten (16), domänstyrelsen (1), Konungens befallningshafvande (64), domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (72), Konungens befallningshafvande och domkapitel gemensamt (1), universitetskanslern (1), akademiskt konsistorium eller karolinska institutets lärarekollegium (3), styrelsen för tekniska högskolan (1), direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2), styrelse för teknisk elementarskola (1), vetenskapsakademien eller vitterhetsakademien (2), direktionen öfver prästerskapets änke- och pupillkassa (4), direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (3), censorerna vid mogenhetsexamen (1). *VI. Ecklesiastikdepartementet. 5. 1903.*

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (19).

Kommunala besvärsmål (a) äro 12, som angå byggnadsfrågor, därunder innefattade frågor om bidrag till byggnader, samt skolväsendets ordnande.

Om skyldighet att bidraga till prästerskapets aflöning (b) handla 5 mål.

I öfrigt förekomma mål angående ett af Konungens befallningshafvande en församling meddeladt föreläggande att bygga skolhus och angående begärd fastställelse å församlings beslut om afgäld till kyrka för ett kyrkan tillhörigt af kyrkoherden disponeradt gatuhus.

B. Besvär öfver beslut af statskontoret (3). Två mål angå (a) aflöningsförmåner, ett (b) reseersättning.

C. Besvär öfver beslut af kammarrätten (16).

Ett mål afser (a) skyldighet för innehafvare af patronatsrätt att redovisa för kyrkotionde.

De öfriga 15 målen äro (b) anmärkningsmål; i 10 af dessa medgafs af Kungl. Maj:t befrielse från återbäringsskyldighet, utom hvad anginge anmärkningsarvodet.

D. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (1). Målet afser dispositionen af prästboställes skogsafkastning.

E. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (64).

Kommunala besvärsmål (a) äro 12. Målen om statsbidrag till folkskoleväsendet (b) uppgå till ett antal af 24; i åtminstone 8 af dessa fall meddelade Kungl. Maj:t dispens från allmänt gällande föreskrifter, och i ytterligare ett söktes eventuellt sådan dispens.

Om aflöningsförmåner (c) handla fyra mål, af hvilka ett blef genom omslagsresolution öfverlämnadt till statskontoret, om reseersättning (d) 1 mål.

Ett kyrkoskrifningsmål (e) förekommer, liksom ett mål om (f) handräckning för persons inställande inför kyrkorådet.

Namnförändringsmål (g) förekomma till ett antal af 12, mål angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn (h) till ett antal af 5.

I öfrigt förekomma 2 mål om föreläggande för patronatsrätts innehafvare att redovisa för kyrkans inkomster samt mål angående skyldighet för fattigvårdsstyrelse att bidraga till kostnaden för vissa barns skolgång och angående understöd från en donationsfond, med hvilken fråga Konungens befallningshafvande ej tagit befattning.

F. Besvär öfver beslut af domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium (72).

Kommunala besvärsmål (a) uppgå till ett antal af 20. Bland dessa afse 12 valförrättning (a). Fyra kommunala besvärsmål röra, liksom 5 andra mål, folkskoleväsendets ordnande (b). Andra ämnen än de nämnda äro före i 4 kommunala besvärsmål, bland hvilka två hade bort handläggas af Konungens befallningshafvande och domkapitel eller ecklesiastikt konsistorium.

Befordringsmålen (c) utgöra 30, däraf 18 angå befattningar vid allmänna läroverk; i förstnämnda antal inräknas ett mål angående ansökan om återkallande af missiv för e. o. prästman, ett om rätt att förena folkskollärarebefatt-

ning med annan tjänst och ett om uppsägning af en på obestämd tid antagen lärarinna.

Om disciplinära åtgärder (d) handla 7 mål. Härmed kunna sammanställas 3 mål om (e) förelägganden i fråga om tjänstemans skyldigheter.

Aflöningsförmåner (f) afses i ett mål, stipendieutdelning (g) likaledes i ett.

Om skillnad i trolofning eller om skiljobref är fråga (h) i 3 mål; äktenskapslysning (i) och kyrkoskrifning (h) afses i ett mål hvardera.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och ecklesiastikt konsistorium (1). Målet afser besvär öfver kyrkostämmas beslut om delning af församlingen.

H. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (1). Målet angår aflöningsförmåner.

I. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium eller karolinska institutets lärarekollegium (3). Alla målen angå befordran (förslag).

J. Besvär öfver beslut af styrelsen för tekniska högskolan (1). Målet angår befordran (förslag).

K. Besvär öfver beslut af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk (2). Båda målen angå befordran.

L. Besvär öfver beslut af direktion för teknisk skola (1). Målet angår befordran (förord).

M. Besvär öfver beslut af vetenskapsakademien eller vitterhetsakademien (2). Det ena målet angår besparing af stipendium, då den af annan myndighet utsedda stipendiaten blifvit hindrad, det andra sökt tillstånd att rubba fornlämning.

N. Besvär öfver beslut af direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa (4). Alla målen angå pensionsrätt.

O. Besvär öfver beslut af direktionen öfver folkskollärarnes pensionsinrättning (3). Alla målen angå pensionsrätt; i ett fall afslogs en eventuell ansökan att af nåd tilldelas pension.

P. Besvär öfver beslut af censorerna vid mogenhetsexamen (1). Målet angår underkännande af aflagd mogenhetsexamen.

VII. Jordbruksdepartementet. 1. 1900.

VII. Jordbruksdepartementet. Se tab. 8.

1. 1900. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (42), kammarrätten (6), domänstyrelsen (5), Konungens befallningshafvande (15) och landsting (1).

Tab. 8.

Jordbruksdepartementet från	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.	Summa.	Medeltal.
					1900—1903.		1901—1903.	
Medicinalstyrelsen	—	3	1	—	4	1.0	4	1.3
Kammarkollegium	42	56	55	47	200	50.0	158	52.7
Statskontoret	—	—	3	—	3	0.7	3	1.0
Kammarrätten	6	9	9	17	41	10.2	35	11.7
Landtmäteristyrelsen	—	1	2	—	3	0.7	3	1.0
Domänstyrelsen	5	7	3	3	18	4.5	13	4.3
Landtbruksstyrelsen	—	—	—	1	1	0.2	1	0.3
Konungens bef.-hafvande	15	31	35	21	102	25.5	87	29.0
Landsting	1	—	—	—	1	0.2	—	—
Summa	**69**	**107**	**108**	**89**	**373**	**93.2**	**304**	**101.3**

Anm. Enär jordbruksdepartementet ej var i verksamhet hela år 1900, hafva summa och medeltal för åren 1901—1903 upptagits.

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (42).

Mål om fastställelse af afsöndring (a) äro 10, vägmål (b) 26, flottningsmål (c) 5 och skjutsningsmål (d) 1.

Bland vägmålen kunna urskiljas 4 mål om debitering af vägskatt och 2 mål om statsbidrag, bland flottningsmålen 1 mål angående sökt tillstånd att upptaga sjunket virke; skjutsningsmålet angår skyldighet att vara föreståndare vid skjutsstation, där entreprenad ej kunnat komma till stånd.

B. Besvär öfver beslut af kammarrätten (6). Af målen äro 5 vanliga anmärkningsmål; i två bland dessa erhöll kla-

ganden, utan ändring i kammarrättens utslag, en gratifikation. I det sjätte målet har klaganden hos kammarrätten besvärat sig öfver domänstyrelsens resolution i fråga om en anmärkning.

C. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (5). Tre mål angå (a) utsyning å eller afverkningsplan för skog å lappmarkshemman. De öfriga målen röra sökt tillstånd att bryta sten å indraget boställe och ansökning att utbekomma köpeskilling för beslagtaget virke.

D. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (15). Tre mål afse (a) ordningsföreskrifter med afseende å fiske. Ett fattigvårdsmål (b) angår kommuns framställning om ersättning af allmänna medel.

Ett mål har afseende å väg inom stads område (c), hvarjämte ett mål om vägskatt genom omslagsresolution öfverlämnats till kammarkollegium. Samma öde fingo två mål om sökt tillstånd att i flottled upptaga sjunket virke, och ett tredje flottningsmål, om ersättning för synekostnad, hänvisades till anhängiggörande vid domstol.

Om utskänkningsförbud vid gästgifveri (d) är fråga i ett mål, hvari äfven förekom en underdånig ansökan.

Mål om reseersättning (e) äro 2. I öfrigt förekomma mål om rätt att upphugga vindfällen å allmänning, om antagande af köpeanbud och om sökt tillstånd att kvarbo å viss kronomark.

E. Besvär öfver beslut af landsting (1). Som Konungens befallningshafvande redan vägrat fastställelse, lämnades besvären utan afseende, men Kungl. Maj:t förklarade under viss förutsättning hinder ej möta mot nytt beslut.

2. 1901. Föredragits hafva besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (3), kammarkollegium (56), kammarrätten (9), landtmäteristyrelsen (1), domänstyrelsen (7) och Konungens befallningshafvande (31). *VII. Jordbruksdepartementet. 2. 1901.*

A. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (3). Alla målen angå ersättning för kreatur, som nedslaktats i anledning af smittosam sjukdom.

B. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (56).

Mål om fastställelse af afsöndring (a) äro 3, vägmål (b) 38, däribland 1 grindmål, flottningsmål (c) 13, hvartill kommer ett mål om åsättande af mantal och ett mål, däri klagats öfver ett för mer än femtio år sedan meddeladt tillstånd att bygga i vatten. Bland vägmålen angå två mål anbringande af skyddsvärn och ett bropenningar. Ett af flottningsmålen afser föreläggande att till granskning utlämna flottningsräkenskaper.

C. Besvär öfver beslut af kammarrätten (9). Vanliga anmärkningsmål äro 5; i 2 af dessa har Kungl. Maj:t medgifvit, att frågan om återbäring finge förfalla, utom hvad anginge anmärkningsarvodet. I 4 mål har klaganden besvärat sig hos kammarrätten öfver domänstyrelsens resolution i fråga om anmärkning.

D. Besvär öfver beslut af landtmäteristyrelsen (1). Målet angår befordran.

E. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (7).

Ett mål angår (a) utsyning af virke åt kronoarrendator, tre mål (b) antagande af anbud, två mål (c) reseersättning samt ett (d) disciplinåtgärd.

F. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (31).

Mål rörande ordningsföreskrifter i afseende å fisket (a) äro 10. Fattigvårdsmålen (b) äro 9 och afse kommuns beslut att vägra fattigvård (2) eller om roteindelning (2), skyldighet att för viss egendom lämna särskildt tillskott (2), fattigs kvarhållande i fattiggård, anspråk att af försörjningspliktig eller af det allmänna få ersättning för lämnad fattigvård. Två mål angå (c) sökt tillstånd till sjösänkning, ett (d) afvittring.

Om reseersättning (e) handla 5 mål, af hvilka ett genom omslagsresolution öfverlämnades till domänstyrelsen. I tre fall medgaf Kungl. Maj:t klaganden en förmån utöfver gällande föreskrifter.

Vägmål äro (f) 2, det ena om sättet för uppbörd af väg-

skatt; det andra öfverlämnades genom omslagsresolution till kammarkollegium. Om förbud mot maltdrycksförsäljning vid gästgifveri är fråga (g) i 2 mål.

3. 1902. Föredragits hafva besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (1), kammarkollegium (55), statskontoret (3), kammarrätten (9), landtmäteristyrelsen (2), domänstyrelsen (3) samt Konungens befallningshafvande (35). *VII. Jordbruksdepartementet. 3. 1902.*

A. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (1). Målet angår ersättning för kreatur, som nedslaktats i anledning af smittosam sjukdom.

B. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (55). Om fastställelse af afsöndring (a) handla 4 mål. Vägmål (b) äro 42, däraf 3 grindmål. Flottningsmål (c) finnas 6. Härtill komma (d) 2 mål om åsättande af mantal och (e) 1 mål om förbud emot skogsafverkning (på Gottland). Bland vägmålen handlar ett om hemmans (lotshemmans) skyldighet att utgöra vägskatt, två om vägkassas inkomst- och utgiftsstat, hvarvid egentligen fråga är om skyldighet att utgöra bidrag till vinterväghållningen, ett om rättighet för järnvägsstyrelse att omlägga väg, ett om bropenningar. Flottningsmålen afse bland annat kostnader för virkesskiljning, återkallelse af förbud mot flottning af obarkadt timmer, tillåtelse att anlägga dammbyggnad. I målen om mantalssättning gäller tvisten, huruvida ägor, som ligga inom en socken, men tillhöra hemman inom en annan, skola särskildt skattläggas.

C. Besvär öfver beslut af statskontoret (3). Två mål angå aflöningsförmåner, ett reseersättning.

D. Besvär öfver beslut af kammarrätten (9). Samtliga målen äro anmärkningsmål. I ett fall har Kungl. Maj:t eftergifvit anmärkningsmedlen utom anmärkningsarvodet; i 2 andra har eftergift sökts utan framgång.

E. Besvär öfver beslut af landtmäteristyrelsen (2). Båda målen angå befordran.

F. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (3). Ett mål

angår utsyning af skog å lappmarkshemman, ett befordran, ett reseersättning o. dyl.

G. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (35).

Fattigvårdsmålen (a) äro 7 och afse kommuns beslut att vägra fattigvård, sökt fastställelse å kommuns beslut om fattigvården, skyldighet att för viss egendom lämna särskildt tillskott, försörjningspliktigs kvarhållande å fattigvårdsinrättning, tvist mellan socken och fattigvårdsrote, ersättning åt länsman af fattigvårdsstyrelse för fattigs inställande, föreläggande för fattigvårdsstyrelse att vidtaga vissa anordningar vid fattigvårdsinrättningen.

Ett mål angår tillstånd till sjösänkning (b) och ett ansökan om föreläggande för sjösänkningsbolag att företaga vissa arbeten (c).

Om aflöningsförmåner (d) handlar ett mål, som genom omslagsresolution öfverlämnades till statskontoret, om reseersättning (e) 4 mål; i ett af dessa tilldelade Kungl. Maj:t klaganden en gratifikation.

Till vägmål (f) kunna hänföras 9 mål, nämligen om val af vägstyrelse (2), om rätt för järnvägsbolag att omlägga väg (2), om kommuns beslut i fråga om sockenvägar, om vägskatts debitering och uppbärande i sammanhang med kronouppbörden, om iståndsättande af viss sträcka af allmän väg, om ställande af säkerhet för svängbros underhåll, om förordnande att verkställa vägdelning.

Ett mål (g) om gästgifverihållning rörer föreståndares godkännande. Om förbud mot försäljning af maltdrycker vid gästgifveri (h) handla 8 mål.

I öfrigt förekomma mål angående understöd från sockens understödsfond (2) och om sökt förbud mot viss ångbåtstrafik vintertiden.

VII. Jordbruksdepartementet. 4. 1903.

4. 1903. Föredragits hafva besvär öfver beslut af kammarkollegium (47), kammarrätten (17), domänstyrelsen (3), landtbruksstyrelsen (1) och Konungens befallningshafvande (21).

A. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (47).

Mål om fastställelse af afsöndring (a) äro 2, vägmål (b) 31, flottningsmål (c) 11. Härtill komma mål om fördelning af ansvarigheten för lån ur odlingslånefonden, om gästgifvares skyldighet att hålla tafla samt om skyldighet att bestrida skjutsningen, då entreprenad icke kommit till stånd. Bland vägmålen afse 7 mål skyldigheten att för visst slags inkomst eller fastighet utgöra vägskatt och 2 mål skyldigheten för invånare i köping att utgöra vägskatt inom häradet.

B. Besvär öfver beslut af kammarrätten (17). Vanliga anmärkningsmål äro 6, bland dem ett, däri Kungl. Maj:t eftergifvit det till återbäring fastställda beloppet utom anmärkningsarvodet. I 11 mål har hos kammarrätten klagats öfver domänstyrelsens resolution i anledning af framställd anmärkning.

C. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (3). Ett mål angår utsyning å lappmarkshemman, ett tillåtelse för jägmästare att bo utom reviret, ett aflöningsförmåner.

D. Besvär öfver beslut af landtbruksstyrelsen (1). Målet angår befordran.

E. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (21).

Om ordning för fiske (a) handla 4 mål, hvartill kommer ett angående allmänningsstyrelses beslut att utarrendera fiske. Fattigvårdsmålen (b) äro 3 och afse kommuns beslut att vägra fattigvård, fattigvårdsrotes beslut att flytta fattighus och skyldighet att för viss egendom lämna särskildt bidrag. Vägmål (c) äro tre, af hvilka ett, om bibehållande af hus utmed väg, genom omslagsresolution öfverlämnades till kammarkollegium; af de öfriga angår det ena tillåtelse att uppföra en viadukt öfver landsväg, det andra stads väghållningsskyldighet.

Ett mål (d) angår gästgifveris inskränkande till skjutsstation, ett (e) förbud mot maltdrycksförsäljning vid gästgifveri.

Om reseersättning (e) handla 4 mål.

Ett mål (f) angår understöd från sockens understödsfond, två mål (g) förvaltningen af häradsallmänning eller sockens besparingsskog, ett frågan om förordnande af polisuppsyningsman med aflöning ur sockens skogsmedelsfond.

Regeringsrättens kompetens.

Den nu lämnade öfversiktliga redogörelsen för faktiskt förekommande administrativa besvärsmål bekräftar uppenbarligen omöjligheten däraf, att till en administrativ högsta domstol öfverlämnas alla besvärsmål i sin helhet. Till en början (1) är det sålunda klart, att frågor om dispens från gällande författningar eller om en s. k. administrativ nådeakt fortfarande måste vara förbehållna regeringens afgörande; motsatsen skulle innebära, att åt den administrativa högsta domstolen anförtroddes en del af regeringsmakten, och att sålunda vid sidan om den parlamentariskt ansvariga regeringen inrättades en annan, hvars ansvar åtminstone i hufvudsak blefve allenast juridiskt. Det kan utan vidare anses stå fast, att en administrativ domstols uppgift såsom högsta instans endast kan ligga i tillämpningen af gällande föreskrifter. Ansökningar om dispens eller nåd måste således äfven efter en administrativ högsta domstols inrättande slutligen pröfvas af Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta utesluter naturligtvis icke, att, liksom i egentliga nådemål högsta domstolens utlåtande inhämtas och ledamöter af högsta domstolen kallas till konseljen, i administrativa mål den administrativa högsta domstolen utöfvar en motsvarande medverkan.

Principen, att — bortsedt från utlåtanden o. dyl. — allenast rättstillämpning utgör uppgiften för en blifvande administrativ högsta domstol, är emellertid ingalunda tillräcklig för åstadkommande af nödig begränsning för dess verksamhetsområde, vare sig i kvantitativt eller kvalitativt hänseende. I talrika fall (2) förekomma frågor om rättstillämp-

ning i intim förening med andra frågor; i andra talrika fall (3) är det tvifvelaktigt, om de förekommande frågorna hafva karaktären af rättstillämpningsfrågor; och slutligen (4) kan det visa sig praktiskt olämpligt att i afseende på fullföljden till högsta instans använda olika normer för frågor, som faktiskt och enligt den allmänna uppfattningen ligga hvarandra nära samt ofta förekomma sammanblandade med hvarandra.

I Riksdagens skrifvelse den 28 april 1903, liksom i alla föregående förslag till upprättande af en s. k. regeringsrätt, förutsättes, att besvär i fråga om tjänsters tillsättande allt fortfarande böra af regeringsmyndigheten behandlas. Till grund härför ligger helt säkert den uppfattningen, att — i motsats mot hvad under frihetstiden förfäktades — afgörandet af ett befordringsärende åtminstone icke hufvudsakligen har karaktären af en rättstillämpning, hvilket i sin ordning beror därpå, att en aspirant på en statstjänst icke rätteligen kan anses äga ett rättsanspråk att blifva utnämnd. Riktigheten af denna uppfattning skall icke på detta ställe närmare undersökas; frågan är i allmänhet af väsentligen samma beskaffenhet som frågan om tillvaron af ett rättsanspråk i alla sådana fall, där administrativ myndighet äger förfara efter fritt skön med afseende å det allmänna bästas fordringar. Men äfven antaget, att själfva personvalet icke utgör någon akt af rättstillämpning, så är det dock ovedersägligt, att i ett befordringsärende icke sällan förekomma åtskilliga rena rättsfrågor: om sökande är formellt kompetent, om ansökningshandlingarna äro fullständiga och i behörig tid och ordning inlämnats, om den tillsättande eller förslagsgifvande myndigheten varit beslutför och förfarit formellt riktigt, om besvär i behörig tid och ordning anförts, m. m. Under nyss angifna förutsättning uppstår då det spörsmålet, om befordringsärendet bör klyfvas, så att rättsfrågorna i högsta instans pröfvas af en myndighet, själfva personvalet af en annan, eller om, på sätt bl. a. Riksdagen

synes hafva antagit som gifvet, de förra frågorna böra så att säga följa hufvudsaken åt.

Hvad därefter angår de fall, då det kan vara tvifvelaktigt, om de förekommande frågorna hafva karaktären af rättstillämpningsfrågor, så torde det vara alldeles gifvet, att här liksom i befordringsärendena kunna förekomma rena rättsfrågor svarande emot de här ofvan antydda. Detta hör till nästföregående stycke, där befordringsärendena nämnts endast som exempel. Här åter gäller det svårigheten att bestämma, huruvida en viss fråga utgör en rättstillämpningsfråga och följaktligen ägnar sig för afgörande genom en administrativ högsta domstol. Denna svårighet beror hufvudsakligen dels på föreskrifternas afsiktliga eller nödvändiga ofullständighet och på det spelrum, som härigenom lämnas de administrativa myndigheternas fria bedömande af hvad som är lämpligt, dels ock på det sväfvande i gränsbestämningen mellan verkliga rättsnormer och blott instruktionella föreskrifter.

Sistnämnda gränsbestämning är af vikt, om man med blott instruktionella föreskrifter förstår sådana, på hvilka ett rättsanspråk icke kan grundas, utan som blott afse förvaltningsverksamhetens så att säga inre, för allmänheten irrelevanta sida. Frågan, om dylika föreskrifter iakttagits, kan endast i disciplinära mål blifva föremål för en verkligen rättslig pröfning. I öfrigt åter är det tydligt, att denna tillämpning bör granskas af högre administrativ myndighet, som utfärdat dem och som icke är af dem bunden. Äfven om för en viss, lägre, administrativ myndighet föreligger plikt att följa instruktionella föreskrifter af ifrågavarande beskaffenhet, inskränkes icke genom desamma den handlingsfrihet, den befogenhet att förfara efter fritt skön, hvilken tillkommer administrationen i dess helhet. I den mån det sätt, hvarpå administrationen begagnat sådan befogenhet, i och för sig är undandraget rättslig pröfning genom administrativ domstol, kan förhållandet icke förändras med anledning af rent instruktionella föreskrifters utfärdande. För administra-

tionen i dess helhet utgöra sådana föreskrifter ingenting mera än en motsvarighet till uppfattningar, afsikter och föresatser hos enskilda ämbetsmän. Svårigheten är endast att afgöra, när en föreskrift är af blott instruktionell, inre-administrativ karaktär.

Med nämnandet af den befogenhet, som tillkommer administrativa myndigheter att förfara efter fritt bedömande af hvad som är lämpligt, berör man den måhända vanskligaste punkten i hela frågan om rättskipning på det administrativa området. Förutsättningarna för och innebörden af en sådan befogenhet måste undersökas till vinnande af en fastare grundval för besvarande af spörsmålet om en särskild rättskipnings möjlighet och lämplighet i ärenden, där denna befogenhet tillerkännes administrationen.

Lagar och motsvarande föreskrifter äro med få undantag generella och af beskaffenhet att i hvarje särskildt fall kräfva ett tillämpande efter de faktiska förhållandena. Däruti, att detta gäller om de lagar och motsvarande föreskrifter, som de administrativa myndigheterna bringa till användning, ligger sålunda icke i och för sig någon egendomlighet, som skulle kunna utesluta en verkligen rättslig pröfning af dessa myndigheters åtgärder. Tydligast framträder riktigheten häraf, när lagtillämpningen hufvudsakligen består i ett bedömande, huruvida de faktiska förutsättningarna för en eller annan åtgärd äro för handen. Äfven om dessa faktiska förutsättningar äro i lagen angifna endast på ett mycket obestämdt sätt (»när skäl därtill är», »utan giltigt förfall» o. dyl.), lärer det icke kunna betviflas, att deras förhandenvaro kan pröfvas af domstol i lägre eller högre instans. Men icke heller när en lagbestämmelses tillämpande sträcker sig till en måttbestämning i själfva slutet, är en rättslig pröfning omöjlig. I detta afseende må särskildt erinras om straffmätning samt om fixerande af ersättning för rättegångskostnad eller af alimentationsbidrag.

I själfva verket kan det påstås, att den ofullständighet i föreskrifter, hvilken vare sig med afseende på förutsättnin-

garna för eller beskaffenheten af en viss åtgärd lämnar utrymme åt en ämbetsmyndighets fria bedömande, är mera skenbar än verklig. Ämbetsmyndigheten får icke handla efter godtycke eller rent subjektiva grunder. För en ämbetsåtgärd måste föreligga skäl, som äro objektiva och allmängiltiga, äfven om de äro svåra eller omöjliga att i detalj framställa. Till följd häraf kan i hvarje särskildt fall, principielt sedt, endast *ett* handlingssätt vara det riktiga, och utgör alltså en rättslig pröfning af handlingssättet icke i och för sig någon orimlighet, dock naturligtvis med undantag för det fall, att man med fri förvaltningsverksamhet just förstår en sådan, som enligt positiv rätt är undandragen rättsligt bedömande.

Men praktiska hänsyn tala för ett inskränkande eller uteslutande af rättslig pröfning i afseende på riktigheten af en förvaltningsåtgärd, som företagits inom det åt förvaltningsmyndigheten lämnade utrymmet för en s. k. fri verksamhet. Såsom redan blifvit antydt, är det ofta svårt eller omöjligt att fullständigt återgifva äfven de objektivt giltiga skäl och grunder, hvarpå den administrativa myndighetens beslut stödjer sig; exempelvis må anföras skäl och grunder, hämtade från kännedomen om lokala eller personliga förhållanden. I många fall måste det inträffa, att en central auktoritet är afskuren från ett material, som står den lokala myndigheten till buds och som ej kan rekonstrueras. Den högre instansens relativa svaghet ökas ytterligare, om den genom sin sammansättning och sin uppgifts beskaffenhet är mera hänvisad till ett formelt behandlingssätt än den nedre eller rent af saknar dennas speciella insikter och erfarenhet. Den lägre instansens initiativ och beslutsamhet förlamas lätteligen genom medvetandet om nödvändigheten att eventuellt söka i detalj redogöra för motiven inför en myndighet utan tillfälle till mera omedelbar åskådning. Härtill kommer, att, då naturligtvis sällan alla likartade beslut öfverklagas, genom ändring hos högre instans konsekvens och sammanhang i den lägre instansens verksamhet riskeras.

T. o. m. inom det rent judiciella området kan man iakttaga en de högre instansernas självbegränsning, en obenägenhet hos desamma att ändra beslut i ämnen, för hvilkas bedömande de nedre instanserna haft ett fylligare och friskare material; så förklaras exempelvis, att straffmätningen jämförelsevis sällan rubbas, ehuru naturligtvis i afseende därå nästan alltid talrika nyanser äro möjliga. En motsvarande självbegränsning ålägga sig också öfverordnade administrativa myndigheter, när hos dem klagan föres öfver lägre myndigheters beslut och åtgärder. För ändring af den lägre instansens beslut förutsättes något mera, än att den högre myndigheten skulle, på föreliggande upplysningar, hafva i första instans beslutit på annat sätt. Den lägre instansens omdöme tillerkännes faktiskt en vikt, som dess pröfning af rättsfrågor eller bevisfrågor icke i och för sig kan äga.

När det gäller att inrätta en högsta domstol, hos hvilken klagan skall få föras öfver administrativa myndigheters beslut och åtgärder, kan det emellertid icke vara riktigt att förlita sig därpå, att denna domstol skall, ehuru dess kompetens är obegränsad, i sin rättskipning faktiskt i önskvärd mån respektera de administrativa myndigheternas omdöme i sådana frågor, med afseende hvarå lagen lämnar desamma ett friare spelrum — något som för öfrigt skulle medföra det måhända ej afsedda resultatet, att pröfning i högsta instans af de rent administrativa frågorna bortfölle. Gränserna för domstolens befogenhet måste i hvarje fall åtminstone till sina hufvuddrag bestämmas. Det är icke här fråga om förhållandet mellan en högre och en lägre domstol eller mellan en högre och en lägre förvaltningsmyndighet; det gäller kompetensfördelningen mellan å ena sidan administrationen i det hela och å andra sidan en utanför denna stående domstol.

Vid fastslående af denna kompetensfördelning har man i allmänhet att taga hänsyn till hufvudsakligen två skilda intressen: intresset att bevara administrationens självständighet, initiativ och konsekvens samt intresset att trygga rätts-

säkerheten och gifva garantier mot misstag och förbiseenden, mot öfvergrepp, godtycke och partiskhet från administrationens sida. Härvid utgöres en på visst sätt förmedlande synpunkt deraf, att hvarje fråga bör blifva slutligen bedömd med största möjliga sakkunskap. Tänker man särskildt på de skäl, som hos oss åberopats för den ifrågasatta reformen, synes uppgiften vara att tillgodose rättssäkerhetens kraf och så mycket som möjligt lätta den högsta administrativa myndighetens arbetsbörda, själffallet dock utan menlig inverkan på administrationens förmåga att fylla sitt ändamål.

Rättssäkerheten på det administrativa området kan fattas i en inskränktare och egentlig eller i en vidsträcktare bemärkelse. I den förra bemärkelsen betecknar den allenast säkerheten för verkliga rättigheter, säkerheten mot verkliga rättskränkningar. Under den vidsträcktare bemärkelsen innefattas äfven tryggheten emot en obillig, partisk eller godtycklig behandling i saker, där man ej kan sägas äga någon verklig rättighet. Betydelsen af denna åtskillnad beror emellertid naturligtvis därpå, i hvilken utsträckning man bör erkänna tillvaron af verkliga rättigheter. Såsom redan ofvan antydts, kan detta vara tvifvelaktigt, just när fråga är om förhållanden, som utgöra föremål för administrationens s. k. fria pröfning.

Om man, med utvidgande af vare sig begreppet rättighet eller begreppet rättssäkerhet, vill låta rättsskyddet afse äfven administrativa beslut och åtgärder inom området för administrationens s. k. fria pröfning, kan man i alla händelser icke förbise, att ingalunda samma höga anspråk kunna ställas på rättsskyddet inom detta område, som när fråga är om rättigheter likartade med dem, hvilka regelmässigt göras gällande vid de vanliga domstolarna; anspråket på att erhålla ett sökt ämbete eller på tilldelande af en koncession kan icke i intensitet eller helgd mäta sig med ett privaträttsligt egendoms- eller fordringsanspråk. Det kan därföre så mycket mera sättas i fråga, om ej inom administrationen själf ett tillfyllestgörande skydd kan beredas åt anspråk af det förra

slaget. Ensidigt vore nämligen att förneka de garantier, som inom en ändamålsenligt ordnad förvaltning kunna och böra finnas, och som faktiskt i många länder under lång tid tillfredsställt det praktiska behofvet. En god förvaltning är naturligtvis att föredraga framför de yppersta rättsmedel mot en dålig förvaltnings misstag och godtyckligheter. För pröfningens allsidighet kan vara sörjdt genom en kollegial organisation, genom föreskrifter om förfarandet och genom ärendenas offentlighet, för ämbetsmännens självständighet genom deras oafsättlighet, hvars motsats för öfrigt under något så när normala förhållanden kan inverka blott ytterst föga till minskning af rättssäkerheten. Svagast är ur denna synpunkt högsta instansen, så framt denna är förlagd till regeringen eller en minister; dessa myndigheter kunna nämligen antagas blifva allt mera känsliga för tryck af den parlamentariska majoriteten eller af den genom pressen talande allmänna opinionen. En särskild organisationsform, nämligen ämbetsmyndigheternas förstärkande med lekmannaelement, har på mycket betydelsefulla håll i såväl teori som lagstiftning ansetts utgöra en den yppersta garanti för tillfredsställande behandling af just sådana frågor, där lagen icke ger bestämda anvisningar, utan lämnar ett vidsträckt utrymme åt den s. k. fria pröfningen.

Den ofvan meddelade öfversikten öfver utländsk rätt innehåller exempel på begränsningar af administrativ domstols kompetens med afseende å dylika frågor. Särskildt må erinras, hurusom den österrikiska förvaltningsdomstolen icke upptager sådana, huru i Frankrike administrationens hit hänförliga beslut och åtgärder kunna öfverklagas blott på grund af »excès de pouvoir» eller »détournement de pouvoir», samt huru i andra länder den tillämpade enumerationsmetoden i stort sedt utgjort ett medel att afskilja frågor, som på grund af pröfningens diskretionära beskaffenhet bort förbehållas administrationen.

Tvifvelaktigt kan icke gärna vara, att ett noggrant afvägande emot hvarandra af de ofvan antydda intressena

bör äfven hos oss leda till en motsvarande begränsning af den ifrågasatta administrativa domstolens kompetens. Riksdagen nämner, i öfverensstämmelse härmed, såsom fallande inom denna kompetens »sådana administrativa mål, hvilka icke stå i det omedelbara samband med de ärenden, som tillhöra departementens verksamhet i öfrigt, såsom besvär i fråga om tjänsters tillsättande, att de böra af regeringsmyndigheten behandlas». Här menas helt säkert icke blott det yttre sammanhanget mellan exempelvis pröfningen af klagan öfver underdånigt tjänsteförslag och Kongl. Maj:ts beslut om sjelfva tjänstetillsättningen, utan ock det inre sambandet mellan vissa besvärsmål och de uppgifter, som enligt sakens natur måste vara statsförvaltningen förbehållna; på grund af detta inre samband är det, som exempelvis pröfning af klagan öfver en af lägre myndighet gjord tjänstetillsättning faller utanför förvaltningsdomstolens kompetens. Det har tydligen öfvervägande teoretisk betydelse, om det afgörande, som sålunda förbehålles åt administrationen, betraktas som rättskipning eller icke.

Till stöd för samma resultat kan i viss mån åberopas analogien med kommuners och andra samhällens autonomi. Ett kommunalt beslut kan öfverklagas endast på den grund, att det kränker klagandens enskilda rätt eller eljest hvilar på orättvis grund, eller att det icke i laga ordning tillkommit, eller att det står i strid med allmän lag eller författning eller annorledes öfverskrider deras befogenhet, som beslutet fattat. Att beslut i åtskilliga fall skall underställas för att ernå bindande kraft, utgör en begränsning af autonomien. Men bortsedt härifrån, äger kommunen suveränt afgöra lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor. Den självständighet, som sålunda är tillerkänd en kommun gent emot yttre uppsikt och kontroll, är motiverad af skäl, som till stor del äga tillämpning, när det gäller att bestämma förhållandet mellan administrationen i dess helhet och en utanför densamma ställd förvaltningsjurisdiktion.

Den sista af de ofvan (sidd. 182 f.) framhållna anledning-

arna till inskränkande af förvaltningsdomstolens verksamhetsområde är af rent praktisk art. Det kan vara olämpligt, såsom ledande till förvirring och omgång, att med afseende å fullföljden till högsta instans klyfva ett i de lägre instanserna enhetligt mål, så att en del däraf går till regeringen, en annan del till den administrativa högsta domstolen. Om en sådan klyfning endast mera tillfälligt och undantagsvis ifrågakommer, har saken tydligen mindre vigt. Men när frågor af det ena eller andra slaget ofta och snart sagdt regelmässigt förekomma sammanblandade med hvarandra och på en gång afgöras af de lägre myndigheterna, kan anledning finnas att för båda slagen föreskrifva samma fullföljd, äfven om de principiellt borde gå olika vägar. Antaget exempelvis, att frågan, huruvida en väg har sådan betydelse för samfärdseln, att den bör indelas till allmänt underhåll, i och för sig anses vara af beskaffenhet att böra pröfvas uteslutande af administrativa myndigheter, medan däremot fördelningen på de väghållningsskyldige af underhållsbördan rätteligen utgör föremål för administrativ domstols afgörande, kan dock det förhållande, att båda dessa frågor faktiskt mycket ofta förekomma i samma mål, föranleda, att, med afvikelse från det principiellt riktiga, vägmålen i sin helhet hänvisas till fullföljd på den ena eller andra vägen.

Hittills har varit fråga om en så att säga yttre eller kvantitativ begränsning af den administrativa domstolens kompetens: om en fördelning af besvärsmålen, så att vissa gå till den administrativa högsta domstolen, andra åter slutbehandlas i rent administrativ väg. Man kan emellertid i motsats härtill tänka sig ett slags inre eller kvalitativ begränsning, enligt hvilken väl alla besvärsmål kunna upptagas af den administrativa högsta domstolen, men dennas pröfningsrätt är inskränkt till vissa, mera rättsliga sidor af målen. Härigenom vinnes den obestridliga fördelen, att man undgår nödvändigheten att vare sig genom uppräkning eller genom allmänna bestämmelser fullständigt särskilja målen i två klasser, vid hvilket särskiljande betydliga svårigheter i prin-

cipiellt och praktiskt hänseende måste öfvervinnas och ett ur alla synpunkter tillfredsställande resultat knappast kan uppnås. Den enklaste användningen af den kvalitativa metoden för bestämmande af en administrativ högsta domstols kompetens är utan tvifvel att göra denna domstol till en kassationsinstans med uppgift att ur rättslig synpunkt pröfva administrationens beslut för att eventuellt, med undanrödjande af besluten, återförvisa målen till ny behandling. Härvid är det jämförelsevis lätt att fastställa kassationsorsakerna, t. ex. formfel, ofullständig eller felaktig utredning af de faktiska förhållandena, brytande mot uttryckliga lagbestämmelser o. s. v., allt efter som man vill gå mera eller mindre långt. I rättssäkerhetens intresse är det emellertid önskvärdt, att äfven den högsta administrativa myndighetens beslut äro underkastade kassation, och för undvikande af olämplig omgång bör det t. o. m. förutsättas, att en sak, innan den får bringas inför kassationsinstansen, blifvit definitivt behandlad af administrationen, så att ej vidare någon klagan hos högre administrativ myndighet kan föras. I främmande länder ryggar man icke heller tillbaka för att medgifva besvär hos administrativ högsta domstol mot beslut af ministrar, hvilka ofta utgöra den högsta administrativa instansen. Ej heller hos oss skulle en motsvarande anordning kunna anses orimlig eller i strid emot gällande principer; vissa straffbeslut af chefen för justitiedepartementet kunna enligt tryckfrihetsförordningen öfverklagas hos högsta domstolen. Men då i Sverige den högsta instansen för administrativa mål är Kungl. Maj:t, kan tydligen icke en administrativ domstol erhålla karaktären af en däröfver ställd kassationsrätt. Den nu omhandlade utvägen står alltså öppen, endast för såvidt lägre myndigheter förklaras för högsta administrativa instans, från hvilken klagan hos Kungl. Maj:t i statsrådet icke är tillåten. Endast under denna förutsättning, hvilken hos oss tydligen åtminstone icke öfver hela linien kan förverkligas, skulle ett mål, sedan det till slut genomlupit den administrativa instansordningen, kunna underkastas rätts-

lig pröfning hos förvaltningsdomstolen. I annat fall åter måste förfarandet så anordnas, att målen antingen pröfvas samtidigt i skilda hänseenden hos regeringen och hos förvaltningsdomstolen eller ock först i ett afseende hos denna och eventuellt i ett annat hos regeringen.

Den samtidiga pröfningen skulle uppenbarligen medföra mycket stora praktiska olägenheter och faktiskt framtvinga den kvalitativa begränsningens öfvergifvande och öfvergång till kvantitativ delning af målen, så att vissa mål eller delar af mål fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsrådet, andra hos förvaltningsdomstolen. Emot en successiv behandling af målen först hos förvaltningsdomstolen och sedan hos Kungl. Maj:t i statsrådet är mindre att invända. Visserligen kommer, såsom redan antydts, förvaltningsdomstolens pröfning icke att innebära samma rättsliga garanti, som då denna pröfning kommer efter all administrativ handläggning. Tänkbart är nämligen, att Kungl. Maj:ts beslut, när därigenom de underordnade myndigheternas åtgärder ändras, kommer att innebära något alldeles nytt, som förvaltningsdomstolen skulle hafva ur rättslig synpunkt ogillat. Men denna fara bör icke till sin betydelse öfverskattas. Först är det tydligt, att den icke innebär något särskildt afskräckande i det fall, att Kungl. Maj:ts beslut lika väl skulle kunna hafva gifvits på ansökan och efter besvärsmålets afslutande. Vidare äro de flesta fall så beskaffade, att, sedan den rättsliga pröfningen af besvären ägt rum, antingen alls icke något utrymme finnes för en lagstridig ändring eller åtminstone möjligheten till en sådan är starkt begränsad, hvarjämte beslutet öfver målets rättsliga sida kan antagas oftast gifva en otvetydig ledning i afseende därå, hvilka ändringar kunna lagligen företagas. Utan tvifvel skulle det vara olämpligt att låta den administrativa domstolen framstå såsom en underordnad instans, från hvilken besvär synas gå vidare till Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta torde emellertid lätteligen kunna förebyggas på det sätt, att Kungl. Maj:t i statsrådet och den administrativa dom-

stolen betraktas såsom utgörande en enda instans, och att bådas beslut expedieras under ett. Gången skulle alltså kunna blifva ungefär följande. Samtliga till Konungen ställda besvär i administrativa mål pröfvas först af den administrativa domstolen och ur rättsliga synpunkter. Denna pröfning kan leda till det öfverklagade beslutets fastställande, till dess upphäfvande, med eller utan återförvisning, och, när ett mål är af uteslutande rättslig beskaffenhet, äfven till ändring. Finner den administrativa domstolen, att rättsligt skäl till upphäfvande eller ändring saknas, men att till stöd för besvären andra än rättsliga grunder lagligen kunna gälla, öfverlämnas målet i denna del till slutligt afgörande i statsrådet; på samma sätt förfares, då med besvären förenats en eventuell ansökan om dispens eller nåd. I båda fallen öfverlemnar domstolen, under förklaring att det öfverklagade beslutet är lagligen grundadt, till Kungl. Maj:ts öfvervägande, huruvida den i besvären innefattade eller därmed förenade framställningen bör bifallas. Den administrativa domstolen utöfvar sålunda en föregående kompetenspröfning, som verksamt förebygger konflikter mellan densamma å ena sidan och den högsta administrationen å den andra. De enskilda klagande behöfva, lika litet som vid meddelande af besvärshänvisning de underordnade myndigheterna, stanna beträffande frågan, huruvida en sak skall fullföljas hos den ena eller andra myndigheten, i den tvekan, som hvarken genom uppräkning eller genom allmänt hållna bestämmelser kan fullständigt förebyggas.

Ehvad man väljer en kvantitativ eller en kvalitativ begränsning af förvaltningsdomstolens kompetens, erfordras naturligtvis normer, som på ett eller annat sätt angifva gränsbestämningen mellan det område, där administrationen bör hafva sista ordet, och det, där den bör vara underkastad kontroll genom slutlig pröfning från förvaltningsdomstolens sida. Om härvid administrationens eller den administrativa domstolens kompetens uppställes såsom det formelt regelmässiga, är en praktisk fråga.

Ofvan har redan framhållits, *att* (1) i talrika fall äro med besvärsmål förenade ansökningsärenden, som icke kunna afgöras af annan myndighet än regeringen, *att* (2) afgörandet af besvärsmål i hvilket ämne som helst kan bero på rent rättsliga grunder, *att* (3) beträffande ett stort område af administrativ verksamhet synes tvifvelaktigt, om och i hvad mån en rättslig pröfning är möjlig och lämplig, *samt att* (4) hufvudsakliga frågor af olika slag ofta förekomma sammanblandade med hvarandra. Dessa punkter böra nu ånyo behandlas, med tillämpning å desamma af de båda nyss framställda systemen för upprättande af en administrativ högsta domstol, utan omdaning eller nyskapande af förvaltning eller förvaltningsjurisdiktion i lägre instanser.

1. Att ansökningar om nåd eller dispens måste behandlas af regeringsmyndigheten, står fast. Hålles den administrativa domstolen strängt skild från denna, finnas alltså enligt den kvantitativa metoden blott två möjligheter: att behandla ansökningen såsom fristående, d. v. s. på samma sätt som om den gjorts först efter besvärsmålets afgörande, samt att bibehålla inom regeringsmyndighetens kompetensområde alla besvär i ärenden, där dispens eller nåd är möjlig; det förra alternativet är emellertid det enda tänkbara i sådana fall, då ansökningen, på sätt stundom inträffar, afser något annat än medgifvande af ändring i det öfverklagade beslutet eller afser något, som lagligen ej är föremål för nåd eller dispens. Det andra alternativet skulle tydligen medföra en mycket stark inskränkning i den administrativa domstolens kompetens — en inskränkning, som enligt ofta följd praxis skulle sträcka sig ända därhän, att anmärkningsmål undandroges pröfning hos denna domstol — och förutsätta ett noggrant bestämmande på förhand af gränserna för möjlig dispens eller nåd.

Detsamma torde alltså, praktiskt sedt, kunna lämnas ur räkningen. Ett fullständigt skiljande af besvärsmål och ansökningsärende kvarstår då såsom den enda utvägen enligt den kvantitativa metoden. Samma utväg *kan* tydligen

komma till användning äfven efter den kvalitativa metoden, hvilken i och för sig allenast innebär, att alla *besvärs*mål skola passera den administrativa domstolen. Men denna sistnämnda metod tillåter äfven och t. o. m. företrädesvis, att målet i sin helhet, äfven ansökningen inbegripen, först inkommer till den administrativa domstolen och, sedan erforderlig rättslig pröfning därstädes ägt rum, i eventuellt återstående delar, till hvilka framför allt hör ansökningen, öfverlämnas till regeringen. Detta medför den praktiska fördelen, att allenast *en* inlaga behöfves, och afviker dessutom minst från det nu brukliga förfarandet. Härtill kommer, att den administrativa domstolen kan utan omgång och i sammanhang med besvärsmålets afgörande afgifva utlåtande öfver ansökningen till ledning vid dennas pröfvande. I sådana utlåtanden har den administrativa domstolen tydligen tillfälle att yttra sig om den lagliga möjligheten af bifall till ansökningen. En faktisk och föregående garanti mot tänkbara lagtolkningsfel och öfvergrepp från administrationens sida erhålles sålunda. Den administrativa domstolens uttalade åsikt i fråga därom, huruvida nåd eller dispens lagligen kan beviljas, måste nämligen utöfva ett starkt inflytande på regeringens praxis. Till följd häraf torde det vara att anbefalla, att öfver äfven sådana ansökningar om nåd eller dispens i administrativa mål, hvilka icke göras i sammanhang med anförande af besvär, den administrativa domstolen skall afgifva utlåtande i afseende å frågans rättsliga sida; härifrån kan dock helt naturligt bortses, när ansökningen i allt fall afslås.

2. På sätt ofvan erinrats, kunna också i befordringsmål och andra besvärsmål, hvilka till följd af föremålet för det öfverklagade hufvudsakliga beslutet böra jämväl i sista instans förbehållas administrativ myndighets afgörande, förekomma frågor af rent rättslig natur.

Dessa frågor kunna för det första, a), utgöra egentliga incidenspunkter, såsom då för afgörandet af en administrativ tvist förutsättes klarhet beträffande äganderätten till viss fastighet, beträffande visst äktenskaps giltighet, beträffande

en viss persons myndighet eller frejd o. s. v. Såsom de anförda exemplen visa, kunna frågorna vara af beskaffenhet att tillhöra allmän domstols pröfning. Af öfversikten öfver den utländska lagstiftningen framgår, att man i allmänhet låter incidenspunkter af juridisk art afgöras hos administrativa myndigheter eller administrativa domstolar allt efter hufvudsakens beskaffenhet, på samma sätt som de allmänna domstolarna få afgöra incidenspunkter af administrativ natur. Otvifvelaktigt är detta också det lämpligaste. Ville man alltid hänvisa incidenspunkterna till särskildt utförande hos den myndighet, hvilken har att upptaga självständiga tvister af motsvarande art, skulle detta medföra en mycket afsevärd tidsutdräkt. Ett sådant hänvisande kräfves icke heller af principiella skäl. Incidenspunkten behöfver ej afgöras annat än med verkan för hufvudsaken. Det måste då anses mindre riktigt att göra incidenspunkten till en hufvudsak, hvars afgörande vinner laga kraft icke blott med afseende å visst mål, utan i allmänhet.

Ännu mindre kan förekomsten af incidenspunkter med rättslig karaktär motivera, att målet förklaras tillhöra den administrativa domstolens kompetens utan afseende därpå, att hufvudsaken i och för sig skulle pröfvas af administrativ myndighet. Härigenom skulle man för att undvika en skenbar rubbning af kompetensfördelningen göra ett verkligt ingrepp i administrationens kompetens. Af rätt tillfälliga omständigheter komme det att bero, om en och samma fråga skulle slutligen afgöras af den ena eller den andra myndigheten. I alla de fall, då den rättsliga incidenspunkten är af beskaffenhet att såsom självständig tvist tillhöra allmän domstol, vunne man icke ens det närmast eftersträfvade syftemålet: att med afseende på incidenspunkter bibehålla den vanliga kompetensfördelningen.

Emellertid är det förhållandet, att dylika rättsliga frågor kunna förekomma i administrativa besvärsmål, i sin mån ägnadt att göra det önskvärdt, att åtminstone vid dessa måls slutliga pröfning äfven juridisk sakkunskap kan

göra sig gällande. När ett besvärsmål på grund af hufvudsakens beskaffenhet tillhör den administrativa domstolen, måste detta behof anses vara utan vidare fylldt. Skall ett besvärsmål åter afgöras uteslutande af administrativa myndigheter, finnes ej samma yttre garanti för en i rättsligt afseende betryggande handläggning hos högsta instansen. Man kan nämligen ej med full visshet påräkna, att derstädes vid målets afgörande tillfälle finnes för juridiskt sakkunnige att effektivt medverka. Det är bl. a. just af detta skäl, som inrättandet af en administrativ högsta domstol ansetts vara i rättssäkerhetens intresse påkalladt. Följaktligen måste det — äfven om, såsom ofvan påpekats, juridiska insigter näppeligen komma att saknas inom statsrådet — ur principiel synpunkt betraktas som en fördel, att den administrativa domstolen får tillfälle att utlåta sig om incidenspunkter af rättslig natur. Efter den ofvan framställda kvalitativa metoden låter detta sig utan svårighet genomföra. Om alla besvärsmål först skola förekomma i den administrativa högsta domstolen, kan uppenbarligen nämnda domstol underkasta rättsliga incidenspunkter sitt bedömande, äfven när hufvudsaken är rent administrativ.

För det andra, b), förekomma i besvärsmål, äfven sådana, där hufvudfrågan är rent administrativ, rättsliga frågor, som omedelbart ingå i själfva besvärsmålet. Ofvan nämndes exempelvis, med afseende å befordringsärenden, såsom däri förekommande rättsfrågor frågorna, om sökande uppfyller gällande kompetensfordringar, om ansökningshandlingar behörigen och i fullständigt skick inlämnats, om den myndighet, hvars tillsättningsbeslut eller förslag öfverklagats, var beslutför och förfarit formelt riktigt, om besvären blifvit i rätt tid och ordning anförda. Åtminstone i allmänhet kunna äfven öfriga besvärsmål, där hufvudsaken påkallar slutligt afgörande genom administrativ myndighet, innesluta motsvarande rättsfrågor. Helt undantagslöst gäller dessutom, att i alla dylika mål frågan, om administrationen öfverskridit sin befogenhet, är af rättslig natur, då med

öfverskridande af befogenheten förstås icke en på oriktigt bedömande af faktiska omständigheter beroende felaktig användning af densamma, utan ett öfverskridande af hvad man kallar befogenhetens formella eller yttersta gränser.

Alldeles gifvet är, att den möjliga eller verkliga förekomsten af dylika rättsfrågor icke kan föranleda hela målets förbehållande åt den administrativa domstolen — jämför det under a) sagda — äfvensom att målet ej lämpligen kan klyfvas, så att särskilda delar däraf samtidigt pröfvas af myndigheter, som äro i förhållande till hvarandra fristående. Däremot möter det tydligen icke något hinder, att den administrativa domstolen afgifver utlåtande i afseende å rättsfrågorna, och ännu mindre att vid en anordning enligt den ofvan antydda kvalitativa metoden den administrativa domstolen tager dessa under ompröfning, när besvärsmålen därstädes behandlas.

Här, liksom under a), kan det ifrågasättas, att rättsfrågornas afgörande genom den administrativa domstolen skall beträffande ett mål af hvilken hufvudsaklig beskaffenhet som helst kunna få formen antingen af ett slutligt utslag, hvarigenom hela besvärsmålet afgöres, eller af ett förberedande beslut, allteftersom tvisten uteslutande beror på pröfning af rättsfrågorna eller icke. Om t. ex. i ett befordringsmål den administrativa domstolen funne den utnämnde vara inkompetent, kunde den, med bifall till besvären, upphäfva utnämningen och återförvisa ärendet; funne domstolen besvären vara för sent eller af obehörig person anförda, lämnades de definitivt utan afseende. Förberedande beslut i rättsfrågorna förekomme åter exempelvis, när besvären vore grundade dels på rättsliga, dels på andra skäl och de förra skälen ej godkändes. Principen är, att besvärsmålet öfverlämnas till regeringen, när den af domstolen företagna rättsliga pröfningen icke är tillräcklig för målets fullständiga afgörande, men i annat fall, d. v. s. när icke andra än rättsliga grunder kunna lagligen utöfva inflytande på utgången, får sitt slut genom utslag af domstolen.

3. Åtskilliga administrativa besvärsmål angå sådana ämnen, att hufvudsaken icke lämpligen kan vara föremål för judiciell pröfning och att en sådan ej heller är påkallad af hänsyn till intresset att bereda skydd för bestående rättigheter. Hufvudsaken är nämligen valet mellan olika möjligheter, hvilka alla falla inom de i lag uppdragna formella, abstrakta, yttersta gränserna för administrationens verksamhet, och hvilkas olika grad af öfverensstämmelse med lagstiftarens afsikter kräfver en pröfning, som förutsätter administrationens sakkunskap, sammanhänger med administrationens egentliga uppgift samt svårligen kan så att säga utifrån kontrolleras. Skillnaden mellan dylika besvärsmål och sådana, där en judiciell kontroll synes ej blott möjlig utan äfven lämplig, är snarare en skillnad till graden än en skillnad till arten. Detta bestyrkes deraf, att man flerstädes i utlandet söker söndra mellan judiciel och administrativ »fri pröfning». Också medför bestämmandet af gränsen mellan de besvärsmål, som ägna sig för afgörande vid en förvaltningsdomstol, och de öfriga ofta stora svårigheter, vare sig man söker genomföra gränsbestämningen genom några allmänna föreskrifter eller genom en detaljerad uppräkning. Dessa svårigheter, som vitsordats under frågans föregående behandling och genom de olika meningar, som därvid uttalats, framträda i rikt mått, om man — vore det också blott till en ringa del — tager i betraktande den ofvan meddelade öfversikten öfver de besvärsmål, som under femårsperioden 1899—1903 faktiskt förekommit, eller om man med ledning af instruktioner och andra författningar söker skaffa sig en föreställning om mångfalden af de besvärsmål, som kunna förekomma, och hvilkas behandling i högsta instans bör vara ordnad.

Man kommer därvid först till den insikten, att en fullständigt genomförd uppräkning af målen är så godt som omöjlig, och att enumerationsmetoden därför knappast kan genomföras på annat sätt än genom angifvande af vissa grupper af mål, som skola fullföljas hos den administrativa

domstolen, medan för återstoden bibehålles den nu brukliga instansordningen. Genom att begränsa den administrativa domstolens kompetens till ett antal jämförelsevis stora och lätt bestämda kategorier af mål uppnår man icke fullständig teoretisk konsekvens; bland de mål, som lämnas åt den högsta administrativa myndigheten att i sista instans afgöra, kunna nämligen utan tvifvel påvisas mål, som egentligen bort öfverflyttas till förvaltningsdomstolen. Men i viss mån vinnas dock båda de eftersträfvade fördelarna: lättnad i regeringens arbetsbörda samt förbättradt rättsskydd, och detta utan de olägenheter och den fara för rättsförluster, som måste blifva en följd af invecklade eller svårtydda kompetensnormer. Å andra sidan inträffar vid en gränsbestämning af antydd art möjligen, att någon af de stora grupper, som tilldelas den administrativa domstolens kompetensområde, innefattar enstaka mål, hvilka helst bort slutligen afgöras af den högsta administrativa myndigheten. Äfven denna brist i den teoretiska konsekvensen ingår, i den mån den är oundgänglig, i priset för den enkelhet och reda, som af praktiska hänsyn påkallas.

Skall gränsen för den administrativa domstolens kompetens bestämmas genom allmänna föreskrifter, som angifva kännemärken på de mål, som i högsta instans upptagas af den ena och af den andra myndigheten, böra dessa föreskrifter vara tydliga och lätta att säkert tolka, så att misstag med däraf följande rättsförluster eller dröjsmål må undvikas. Detta syfte synes emellertid omöjligt att uppnå. Det torde ej finnas någon formel, som kan anses gifva underordnade myndigheter och parter tillräcklig ledning. Att gränsen för den administrativa domstolens kompetensområde icke på detta sätt kan med önskvärd tydlighet utstakas, skulle vara jämförelsevis oskadligt, om nämnda domstol, såsom i andra länder, vore en instans öfver den högsta administrativa. Om i detta fall klagan ej upptages af den administrativa domstolen, är icke något annat rättsmedel förspildt eller fördröjdt. Detta är däremot

händelsen, när klagan skall föras antingen hos den administrativa domstolen eller hos regeringen och klaganden misstager sig i valet. Svagheterna kunna tydligen endast något förminskas, men ej undanrödjas genom en kombination af allmänna bestämmelser med en uppräkning af vare sig exempel eller undantag eller, omvändt, genom en uppräkning, som suppleras genom allmänna bestämmelser. Efter den kvantitativa metoden lärer kompetensen alltså icke kunna på något praktiskt sätt bestämmas annat än genom en sådan uppräkning, som nyss antyddes.

Vid tillämpning af den kvalitativa metoden erhåller problemet att bestämma gränsen mellan olika slag af administrativa besvärsmål ett helt annat utseende. Alla besvärsmålen skola till en början gå samma väg, och domstolen har tillfälle att själf afskilja från hvarandra de olika slagen af mål och bestämma, huruvida ett mål skall slutbehandlas därstädes eller öfverlämnas till regeringen. Vid sådant förhållande behöfver en uppräkning af de mål, i hvilka det ena eller det andra förfarandet skall iakttagas, icke vara uttömmande. Likaså minskas i väsentlig mån de olägenheter, som följa af den oundvikliga obestämdheten hos allmänna föreskrifter angående den administrativa domstolens kompetens. Om dylika allmänna föreskrifter kombineras med en exemplifierande uppräkning af mål hörande till den ena eller den andra hufvudkategorien, kunna olägenheterna anses alldeles försvinna. Denna kombination torde alltså vid användande af den kvalitativa metoden utgöra bästa utvägen. Att man genom att uppräkna en del mål, som skola under alla förhållanden stanna i förvaltningsdomstolen, gör en koncession åt den kvantitativa metoden, är obestridligt, men torde icke föranleda några betänkligheter då denna uppräkning ju ej behöfver eller bör omfatta andra fall, än de rena och otvifvelaktiga.

4. Ofvan har omtalats den eventuella lämpligheten däraf, att i vissa fall sådana hufvudsakliga frågor, som regelmässigt eller åtminstone ofta förekomma förenade i samma

mål och handläggas gemensamt i lägre instans, bibehållas förenade äfven i högre instans och således icke hänvisas till slutligt afgörande af skilda myndigheter, ej ens om de äro af så skiljaktig beskaffenhet, att detta i och för sig skulle hafva varit det principiellt riktiga. Det är ögonskenligt, att en sådan af praktiska hänsyn förestafvad anordning i första hand kan vara påkallad, om, enligt den kvantitativa metoden, högsta instansen för den ena klassen af mål är skild och fristående från högsta instansen för mål, hörande till den andra klassen. Genom frågornas fortsatta förening undvikes då, att målet samtidigt fullföljes hos olika myndigheter med yrkanden, som inverka på hvarandra, och af hvilka det ena kan vara sådant, att bifall därtill gör det andra obehöfligt för klagandens ändamål. När den kvalitativa metoden kommer till användning vid bestämmande af förvaltningsdomstolens kompetens, synes däremot icke något behof kunna föreligga att för sammanhangets skull låta två frågor behandlas i den ordning, som egentligen blott lämpar sig för den ena. Förvaltningsdomstolen, till hvilken målet i sin helhet först inkommer, äger ju tillfälle att pröfva dess rättsliga sida och i öfrigt öfverlämna det åt regeringen.

Det sålunda framställda torde tillräckligt ådagalägga den kvalitativa metodens företräde.

För den praktiska tillämpningen af densamma bör man enligt ofvan angifna grundsatser bland de administrativa besvärsmålen särskilja två olika grupper: mål, som under alla förhållanden slutligen afgöras af förvaltningsdomstolen, och mål, som tvärtom kunna från förvaltningsdomstolen öfverlemnas till regeringens pröfning. Vid uppräkningen af mål tillhörande dessa grupper är fullständighet ej nödvändig. De mål, som icke särskildt nämnas, komma dock att behandlas i öfverensstämmelse med föreskrifterna om den ena eller den andra gruppen. Skillnaden är allenast den, att målen icke klassificeras omedelbart genom själfva lagen, utan efter de i lagen fastställda grunder af förvaltningsdomstolen. Särskildt hvad angår andra gruppen torde endast vara be-

höfligt att uttryckligen anföra ett fåtal i ett eller annat afseende särskildt viktiga fall.

Exempel. Enär uppräkningen af mål tillhörande de båda grupperna egentligen har karaktären af en i praktiskt syfte gifven exemplifikation, synes det i hufvudsak vara tillräckligt att i korthet diskutera fördelningen af besvärsmål, som faktiskt förekommit under den undersökta femårsperioden 1899—1903, och redogöra för fullföljdsbestämmelserna i de centrala ämbetsmyndigheternas och några därmed jämförliga verks instruktioner.

Från förvaltningsdomstolens verksamhetsområde komma eventuellt att helt och hållet afskiljas vissa administrativa besvärsmål, nämligen dels sådana, som böra i sista instans afgöras af högsta domstolen, dels sådana, som böra helt och hållet förbehållas administrationen och sålunda icke alls passera förvaltningsdomstolen. Hvad det senare angår, kan det nämligen inträffa, att ett besvärsmåls sammanhang med administrationens egentliga uppgift är så starkt, parters möjliga rättsanspråk så svaga och den erforderliga juridiska pröfningen så enkel, att en förpröfning hos regeringsrätten kan synas obehöflig. I detta afseende kunna snarast ifrågakomma befordringsmålen, hvilka just därför i det föregående kunnat anföras såsom lemnande exempel därpå, att rättsliga frågor förekomma äfven i de mest otvifvelaktigt administrativa ärenden.

Af flera skäl torde vara lämpligast att vid genomgåendet af de faktiskt förekomna besvärsmålen ordna dem hufvudsakligen efter de ämbetsmyndigheter, hvilkas beslut öfverklagats.

1. I ytterst få fall hafva förekommit (I A)* besvär mot beslut af justitiekanslersämbetet. Besvär öfver ämbetets beslut att icke vidtaga åtgärd med anledning af gjord anmälan kunna ej hänföras till första gruppen.

2. Af de jämväl mycket fåtaliga administrativa besvärs-

* Inom parentes utsatta nummer och littera hänvisa till öfversikten här ofvan sidd. 127—182.

mål (I B), som till Kungl. Maj:t inkommit från hofrätterna, äro de flesta (a) befordringsmål och uppenbarligen icke alls hänförliga till första gruppen. Med afseende å ett mål (b) är saken mera komplicerad på den grund, att i detta mål frågan egentligen gällde, om hofrätten öfverskridit sin befogenhet och därigenom förnärmat klagandens rätt att själf utöfva sitt ämbete och uppbära samtliga däraf härflytande inkomster. Klart är emellertid, att icke heller detta mål bort under alla förhållanden slutligen och fullständigt pröfvas af förvaltningsdomstolen, då i detsamma ingå äfven vanliga frågor om tjänstledighet och förordnande. Huruvida befordringsmålen böra alldeles utbrytas från förvaltningsdomstolens verksamhetsområde, skall längre fram undersökas.

Arbetsordningen för hofrätterna den 29 november 1901 omtalar, i § 45, besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet beträffande tvenne frågor, nämligen om afstängande från tjänstgöring af tjänsteman under den tid han står under åtal och om extra ordinarie tjänstemans skiljande från tjänsten. I det förra fallet är frågan om utöfning af hofrättens befogenhet en lämplighetsfråga och endast frågan om befogenhetens förutsättningar och utsträckning af beskaffenhet att påkalla rättslig pröfning; hvad det senare fallet angår, måste på arten af och villkoren för extra tjänstemäns anställning bero, om afskedet har karaktären af disciplinär bestraffning eller blott utgör en tillämpning af anställningsvillkoren.

3. Instruktionen för fångvårdsstyrelsen den 22 november 1877 innehåller, i § 15, en allmän föreskrift om besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet »öfver de fångvårdsstyrelsens beslut, hvilka äro af beskaffenhet att de må öfverklagas», dock med hänvisning till särskilda stadganden om anmärknings-, afskrifnings- och balansmål. Uttryckligen talas, i § 47, om underdåniga besvär öfver beslut, hvarigenom annat disciplinärt ansvar än varning är vordet ålagdt. Äfven om åläggandet af disciplinär bestraffning måste antagas ske delvis efter lämplighetshänsyn och på grund af öfverordnad

myndighets insikt om tjänstens fordringar, är dock — bortsedt från varning o. dyl. — den bestraffades intresse och behof af rättsskydd så starkt, att hans klagomål böra underkastas rättslig pröfning, och att bestraffningsåtgärden alltså icke bör blifva beståndande, om den ej kan på ett allmängiltigt sätt motiveras. Om den rättsliga pröfningen anförtros åt en särskild förvaltningsdomstol, synes man kunna påräkna, att vederbörligt afseende fästes vid de särskilda förhållandena i dylika mål.

Af de mål (I C), som under femårsperioden förekommit, angå några (a, b) väckt anspråk på ersättning eller aflöningsförmåner enligt gällande författningar. Dessa mål, som omedelbart ankomma på lagtolkning, höra till första gruppen. Samma är förhållandet med (d) målen om afskedande af vaktbetjänt, såvida afskedet innebar en disciplinär bestraffning och icke allenast en tillämpning af tjänsteaftalet. Angående befordringsmålen (c) hänvisas till n:r 2.

4. Äfven i arméförvaltningens instruktion den 27 maj 1881 finnes, § 33, en allmän bestämmelse om besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Här undantagas emellertid, enligt § 49, besvär öfver arméförvaltningens beslut, hvarigenom ansvar ålagts tjänsteman eller vaktbetjänt blifvit suspenderad eller afskedad, hvilka besvär gå till Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Då det ej kan finnas något giltigt skäl till den olikhet, att från vissa verk disciplinmål fullföljas hos högsta domstolen, från andra icke, och på de under n:r 3 antydda grunder torde ifrågavarande bestämmelse i instruktionen böra ändras.

Samtliga under femårsperioden föredragna mål (II A), utom befordringsmål (c), höra till första gruppen; de angå nämligen (a, b, d, e) aflöningsförmåner och ersättning enligt gällande författningar eller bestraffning.

5. Instruktionen för marinförvaltningen den 8 december 1899 innehåller, i §§ 31, 32, hufvudsakligen samma bestämmelser som sistnämnda instruktion och bör liksom denna ändras.

Af förekomna besvär (III A) äro de (b, c, d), som angå aflöningsförmåner, ersättning eller pensionsafgift att hänföra till första gruppen.

6. I § 37 af instruktionen för lotsstyrelsen den 14 oktober 1898 stadgas, att ändring i lotsstyrelsens beslut må, där icke annorlunda är stadgadt, föras genom besvär hos Kungl. Maj:t i sjöförsvarsdepartementet, dock att varning ej får öfverklagas.

Bland ofvan anförda besvärsmål (III B) höra till första gruppen målen (b, c) om aflöningsförmåner eller pensionsafgift. Målen (d) om tillåtelse till viss anläggning påkalla däremot ej rättslig pröfning annat än i afseende på frågan, om lotsstyrelsen öfverskridit sin befogenhet.

7. Besvär öfver beslut af generalpoststyrelsen (IV 2 A, 3 A, 4 A, 5 A; V 1 A, se tab. 9). Målen angående befordran eller angående valet mellan flera entreprenadanbud ankom-

Tab. 9.

Från Generalpoststyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	—	4	3	5	9	21	4.2
Finansdepartementet	1	—	—	—	—	1	0.2
Summa	1	4	3	5	9	22	4.4

ma icke regelmässigt och hufvudsakligen på rättslig pröfning. Till första gruppen kunna däremot hänföras målen om disciplinär bestraffning och om aflöningsförmåner samt ett par enstaka mål angående tolkning af det ovilkorliga förbudet emot förening af tjänster och angående skrifts intagande i tidningstaxan, äfvensom väl också ett mål om rätt att utbekomma postförsändelser.

I § 71 af instruktionen den 31 december 1902 gifves den allmänna föreskriften, att i andra ärenden än anmärknings- och afskrifningsmål äger, med vanligt undantag för varning, den, som med styrelsens beslut icke åtnöjes, att hos

Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär i civildepartementet.

Anspråk på ersättning af postverket för förkomna eller skadade försändelser pröfvas visserligen i första hand af generalpoststyrelsen, men, om anspråket icke godkännes, hänvisas sökanden att utföra sin talan i vanlig rättegång. Generalpoststyrelsen kan därför icke sägas pröfva dessa frågor annat än så till vida, att den afgör, huruvida den sökta ersättningen bör utan rättegång utbetalas. Till följd häraf erfordras icke någon rättslig pröfning i högre instans af dylika beslut.

Tab. 10.

Från Medicinalstyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	3	5	6	10	9	33	6.6
Ecklesiastikdepartementet	4	—	—	—	—	4	0.8
Jordbruksdepartementet	—	—	3	1	—	4	0.8
Summa	7	5	9	11	9	41	8.2

8. Besvär öfver beslut af medicinalstyrelsen (IV 1 A, 2 B, 3 B, 4 B, 5 B; VI 1 A; VII 2 A, 3 A, se tab. 10).

Till första gruppen höra mål om reseersättning o. dyl. samt om ersättning af allmänna medel för kreatur, som i anledning af kreaturssjukdom nedslaktats.

Instruktionen den 31 december 1900 innehåller dels, § 36, allmän föreskrift, att »ändring i medicinalstyrelsens beslut må inom den i författningarna stadgade tid hos Kungl. Maj:t sökas genom anförande af besvär... i vederbörande statsdepartements expedition», dels, § 46, att öfver beslut om föreläggande af vite eller ådömande af ansvar må klagas hos Kungl. Maj:t genom besvär i justitierevisionen. Sistnämnda bestämmelse torde af förut anförda skäl böra ändras.

9. Besvär öfver beslut af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (IV 5 C).

Instruktionen den 8 december 1899, § 42, stadgar helt allmänt, att öfver styrelsens beslut, hvilka ej angå anmärknings- eller afskrifningsfrågor eller varning, må klagas genom besvär i civildepartementet.

Det enda under femårsperioden förekommande besvärsmålet var af rättslig natur, men mycket specielt, och tyngdpunkten låg på den vid besvären fogade ansökan.

9 a. Enligt instruktion den 16 juni 1905 för styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, § 34, må ändring i styrelsens beslut sökas hos Kungl. Maj:t i civildepartementet, dock att klagan ej må föras öfver tilldelad varning.

10. Besvär öfver beslut af telegrafstyrelsen (IV 3 C, 4 C, 5 D; V 1 B, se tab. 11.)

Tab. 11.

Från Telegrafstyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	—	—	1	1	2	4	0.8
Finansdepartementet	1	—	—	—	—	1	0.2
Summa	1	—	1	1	2	5	1.0

Till första gruppen höra mål om aflöningsförmåner.

Enligt § 51 i instruktionen den 31 december 1902 fullföljes, utom i anmärkningsmål och i frågor om extraordinarie afskrifning eller om varning, talan emot styrelsens beslut genom besvär i civildepartementet. Detta gäller således också om disciplinmålen och de därmed sammanhängande mål, i hvilka styrelsen ålägger tjänsteman att ersätta den förlust, som för telegrafverket uppkommit genom återbetalning af afgift för felaktigt befordradt telegram, samt om mål angående afgiftens återbetalande. Äfven dessa mål tillhöra första gruppen.

11. Besvär öfver beslut af järnvägsstyrelsen (IV 1 B, 2 C, 3 D, 4 D, 5 E).

De föredragna målen afse dels befordran, dels kontrakts-

förhållanden, dels disciplinär bestraffning, dels aflöningsförmåner; endast de två sista slagen äro hänförliga till första gruppen.

Instruktionen den 15 oktober 1897 stadgar, § 61, att ändring i styrelsens beslut, som ej afser varning, och som icke heller innefattar pröfning af revisionskontorets eller kontrollkontorets anmärkningar, må sökas genom besvär i civildepartementet.

I frågor om ersättning för olycksfall i arbete eller för skada i följd af järnvägs drift är allmän domstol kompetent och järnvägsstyrelsens beslut alltså blott ett uttryck för ena partens uppfattning. Anspråk på ersättning för skadadt eller förkommet gods pröfvas i särskild ordning af ett slags skiljedomstol.

12. Besvär öfver beslut af riksförsäkringsanstalten (IV 5 F).

De förekomna målen afse befordran och tillhöra sålunda ej första gruppen.

Enligt instruktionen den 19 december 1902, § 32, öfverklagas anstaltens beslut, utom angående varning och der annorlunda är stadgadt, genom besvär i civildepartementet.

I skaderegleringsfrågor står domstolsvägen öppen. Besvär i sådana ämnen, som afses i 15 och 21 §§ af lagen den 5 juli 1901, lämpa sig ej för en uteslutande rättslig behandling.

12 a. Instruktionen för försäkringsinspektionen den 31 december 1903 innehåller, § 24, allmän föreskrift, att den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, utom angående varning, äger, där ej annorlunda är genom särskilda författningar stadgadt, att söka ändring genom besvär i civildepartementet.

Försäkringsinspektionens uppgift är af sådan art, att besvär öfver dess beslut åtminstone icke i allmänhet kunna hänföras till första gruppen.

13. Besvär öfver beslut af kammarkollegium (I D; II B; III C; IV 1 C, 2 D; V 1 C, 2 A, 3 A, 4 A, 5 A; VI 1 B, 2 A, 3 A, 4 A, 5 A; VII 1 A, 2 B, 3 B, 4 A, se tab 12).

Tab. 12.

Från Kammarkollegium till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	1	2	—	—	—	3	0.6
Landtförsvarsdepartementet	3	1	—	—	—	4	0.8
Sjöförsvarsdepartementet	—	—	1	—	—	1	0.2
Civildepartementet	72	17	—	—	—	89	17.8
Finansdepartementet	9	3	13	3	7	35	7.0
Ecklesiastikdepartementet	18	23	19	17	19	96	19.2
Jordbruksdepartementet	—	42	56	55	47	200	40.0
Summa	103	88	89	75	73	428	85.6

Instruktionen den 14 november 1879 innehåller, § 34, föreskrift, att öfver beslut, hvarigenom ansvar ådömts tjänsteman eller vaktbetjänt, klagan får föras hos högsta domstolen; af förut anförda skäl torde dylik klagan efter inrättande af en förvaltningsdomstol böra upptagas af denna. I öfrigt hänvisar instruktionen blott till särskilda stadganden om besvär mot kollegii åtgärder och beslut.

De å justitiedepartementet föredragna besvärsmålen om flyttning af tingsställe äro icke af uteslutande rättslig natur. En annan sak är, att kammarkollegii befattning med afgörande af dylika frågor synes lämpligen kunna öfverflyttas på hofrätterna såsom administrativa myndigheter.

Å landtförsvarsdepartementets och sjöförsvarsdepartementets föredragning afgjorda mål sammanhänga alla med det försvinnande indelningsverket och torde därföre icke behöfva särskildt och uttryckligen upptagas i första gruppen, dit de eljest åtminstone i några fall skulle höra.

Bland de mål, som förr föredrogos i civildepartementet, men numera tillhöra jordbruksdepartementet, äro viktigast vägmålen, skjutsningsmålen och flottningsmålen. Alla dessa skulle enligt förslag af 1902 års liksom 1874 års löneregleringskommitté ingå direkt till Kungl. Maj:t utan kammarkollegium såsom mellaninstans, hvilket gifvetvis måste medföra

en betydlig ökning i de till Kungl. Maj:t inkommande målens antal och i arbetet för deras utredning.

Att vägmålen äro af blandad beskaffenhet och än angå rättsfrågor, än rent administrativa frågor, har ofvan antydts och vitsordas redan i 1820 års kommittébetänkande, där det väl förordas att till domstolarna öfverflytta bl. a. tvister om fördelning af skyldigheterna att bygga och underhålla allmänna broar eller vägar, men å andra sidan framhålles, att administrativ myndighet bör förordna, om och huru en sådan bro eller väg skall anläggas, äfvensom stadga, att kostnaden för anläggningen och underhållet skall bestridas af någon viss landsort. Samma förhållande bekräftas ytterligare af särskilda utskottet år 1868, då bland exemplen på rättsfrågor anfördes frågor om kommunikationers onera och rättigheter, men bland besvärsmål, hvilka för det mesta innefatta rent administrativa ärenden, nämndes en ganska betydande mängd af besvär öfver myndigheternas beslut rörande anläggning eller indragning af vägar, broar, färjor. Det torde ej vara lämpligt att uttryckligen hänföra vissa vägmål till den ena eller andra gruppen, om det än kan sägas, att frågor om fördelning af skyldigheten att underhålla allmänna vägar samt om föreskrifvet statsbidrag till vägunderhåll äro af rättslig natur, medan frågor om anläggning, indragning eller förändring af allmänna vägar äfvensom s. k. grindmål påkalla pröfning ur den allmänna nyttans synpunkt.

Icke heller med afseende å skjutsningsmålen eller flottningsmålen torde lämpligen kunna särskiljas några för att till första gruppen hänföras.

Frågor om fastställelse å jordafsöndringar från egendom, som under enskild eganderätt eller med åborätt innehafves, skola enligt senaste löneregleringskommittés förslag afgöras af kammarkollegium såsom högsta instans. Besvärsmål i dylika frågor äro af rättslig natur, men den ofta därmed förenade frågan om tillåtelse att afsöndra mera än en femtedel af ägovidden erfordrar i allmänhet administra-

tiv pröfning. Annorlunda förhåller det sig dock numera med afsöndring af område, som omförmäles i 3 § 1 stycket af lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom. Äfven pröfningen enligt 2 § i samma lag synes vara af rättslig beskaffenhet. Målen om mantalssättning äro hänförliga till första gruppen. Likaså torde mål om förbud mot skogsafverkning på Gottland vara af rättslig karaktär; enligt löneregleringskommitténs förslag skall kammarkollegii befattning med sådana mål upphöra.

De öfver kammarkollegii beslut anförda besvär, som föredragits å finansdepartementet, utgöras nästan uteslutande af åborätts- och jordeboksmål. Åborättsmålen, hvilkas öfverflyttande till domstolarne redan i 1820 års betänkande föreslogs, äro uppenbarligen hänförliga till första gruppen, ehvad de innefatta tvist mellan enskilda om åborätt eller företräde till skatteköp eller tvist emellan kronan och enskild, huruvida hemman är åboledigt. Enligt löneregleringskommitténs förslag får i dessa mål kammarkollegii beslut ej öfverklagas. Beträffande vissa af jordeboksmålen föreslogs öfverflyttning till domstolarne i 1874 års proposition, som dock i denna del afstyrktes af lagutskottet och afslogs af Riksdagen. Att, såsom af lagutskottet åberopas, fråga blott är därom, huruvida med afseende å kamerala förhållanden hemman äro att hänföra till det ena eller andra slaget af jordnatur, hindrar emellertid i och för sig icke, att saken skall afgöras uteslutande efter rättsliga grunder.

På ecklesiastikdepartementets föredragning hafva afgjorts hufvudsakligen kommunala besvärsmål i byggnadsfrågor och besvärsmål angående kommunala funktionärers aflöningsförmåner äfvensom några mål om afsöndring från boställe. Aflöningsmålen höra till första gruppen, vare sig fråga är om aflöningens belopp eller om enskilds skyldighet att till aflöningen bidraga. Löneregleringskommittén af 1902 har också föreslagit, att dylika mål öfverflyttas till de allmänna domstolarna. Målen om afsöndring från boställe äro däremot tydligen af administrativ karaktär. De

kommunala byggnadsmålen skola enligt löneregleringskommitténs förslag fullföljas direkt från Konungens befallningshafvande hos Kungl. Maj:t utan kammarkollegium som mellaninstans. I den mån ifrågavarande mål skola bedömas uteslutande efter kommunalförfattningarna eller efter föreskrifterna om skyldighet att bidraga till kostnaderna, äro de utan tvifvel hänförliga till första gruppen (jfr nedan under 25).

14. Besvär öfver beslut af statskontoret (I E; IV 1 D, 3 E, 4 E, 5 G; V 1 D, 2 B, 3 B, 5 B; VI 1 C, 3 B, 4 B, 5 B; VII 3 C, se tab. 13).

Tab. 13.

Från Statskontoret till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	—	—	—	1	1	2	0.4
Civildepartementet	2	—	2	2	1	7	1.4
Finansdepartementet	1	1	2	—	3	7	1.4
Ecklesiastikdepartementet	1	—	1	5	3	10	2.0
Jordbruksdepartementet	—	—	—	3	—	3	0.6
Summa	**4**	**1**	**5**	**11**	**8**	**29**	**5.8**

I instruktionen den 8 december 1876 med ändringar den 22 september 1899 omtalas underdåniga besvär dels, § 4, öfver förslag till vissa befattningar inom verket, dels ock, § 19, öfver beslut, hvarigenom ansvar ålagts tjänsteman eller vaktbetjänt blifvit suspenderad eller dömd tjänsten förlustig. I de senare fallen går klagan till högsta domstolen, hvilket äfven här torde böra ändras. Dessutom finnes, § 13, en allmän föreskrift, att ändring i statskontorets beslut må inom den i författningarne stadgade tid sökas i vederbörande statsdepartement.

Det stora flertalet mål angå aflöningsförmåner, reseersättning o. dyl., i synnerhet dyrtidstillägg, samt lämpa sig, då fråga är om omedelbar tillämpning af gällande föreskrifter, tydligen för slutligt afgörande genom en förvaltningsdomstol. Samma är förhållandet med målen om anmärkningsprovision

å stämpelmedel, om aktoratsprovision i balansmål och om restitution af för högt beräknad stämpelafgift. Af annan egenskap äro förekommande befordringsmål samt mål om godkännande af säkerheten för lån ur manufakturförlagslånefonden. Enligt löneregleringskommitténs förslag, som godkänts i den af innevarande års Riksdag bifallna propositionen om lönereglering, skall statskontoret befrias från att såsom mellaninstans afgöra andra besvärsmål än dem, som röra räkenskapers och redogörelsers form. Sistnämnda mål äro ej hänförliga till första gruppen.

15. Besvär öfver beslut af kommerskollegium (IV 1 E; V 2 C, 3 C, 4 B, 5 C, se tab. 14).

Tab. 14.

Från Kommerskollegium till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	3	—	—	—	—	3	0.6
Finansdepartementet	—	2	2	5	3	12	2.4
Summa	3	2	2	5	3	15	3.0

Instruktionen den 30 oktober 1891 innehåller, § 31, särskild bestämmelse om besvärs anförande i civildepartementet mot beslut om tjänstemans afstängning från tjänstgöring under åtalstid eller om vaktbetjänts eller extra ordinarie tjänstemans skiljande från verket. I afseende å dylika mål kan åberopas det under 2. och 3. för motsvarande fall sagda. Beträffande besvär mot kollegii åtgärder och beslut i andra ärenden, utom angående varning, hänvisar instruktionen, § 32, till hvad därom är särskildt stadgadt.

Bland grufvemålen äro till första gruppen i och för sig hänförliga besvärsmål, som angå vägrad inmutning eller vid utmålsförrättning uppkommen fråga, huruvida den inmutade fyndigheten är föremål för inmutning. Administrativ pröfning påkalla däremot mål om utmåls storlek eller sträckning, om tillökning i eller sammanläggning af utmål, om hvilo-

stånd och förlängning däraf samt om ordningen för grufdrift. Bland mål, som röra sjöfarten, höra till första gruppen exempelvis mål om registrering af fartyg, men väl ej mål om tillåtelse att förändra fartygs namn.

16. Besvär öfver beslut af kammarrätten (I F; II C; III D; IV 1 F, 2 E, 3 F, 4 F, 5 H; V 1 E, 2 D, 3 D, 4 C, 5 D; VI 1 D, 2 B, 3 C, 4 C, 5 C; VII 1 B, 2 C, 3 D, 4 B, se tab. 15).

Tab. 15.

Från Kammarrätten till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	2	—	3	1	3	9	1.8
Landtförsvarsdepartementet	7	12	23	17	26	85	17.0
Sjöförsvarsdepartementet	2	2	1	1	7	13	2.6
Civildepartementet	15	12	10	17	10	64	12.8
Finansdepartementet	253	244	255	240	220	1,212	242.4
Ecklesiastikdepartementet	12	19	23	20	16	90	18.0
Jordbruksdepartementet	—	6	9	9	17	41	8.2
Summa	**291**	**295**	**324**	**305**	**299**	**1,514**	**302.8**

Enligt instruktionen den 14 november 1879, § 41, sådan denna paragraf lyder efter nådiga kungörelsen den 7 december 1894, gäller i afseende på fullföljd af talan emot kammarrättens domar uti instämda mål samt utslag i vissa besvärsmål (§ 1 n:r 8) hvad i allmänna lagen finnes föreskrifvet för sökande af ändring i hofrätts dom och skall, såvidt talan mot kammarrättens beslut i andra mål och ärenden enligt lag eller särskild författning må äga rum, densamma fullföljas genom underdåniga besvär, hvilka ingifvas till nedre justitierevisionen i balansmål, fiskaliska aktioner, frågor om obehöriga afkortningar och afskrifningar, overificerade kronorestantier med flera sådana ämnen, som innefatta ett från lag och författningar afvikande förfarande, hvarå ansvar följa bör, men i öfriga fall, med undantag för varning, till vederbörande statsdepartement.

De under den undersökta femårsperioden förekomna

besvärsmålen äro alla hänförliga till första gruppen. Hit höra först och främst anmärkningsmålen, ehvad dessa upptagits i första instans eller på besvär öfver förvaltningsmyndigheternas beslut, och oafsedt det ofvan påpekade förhållandet, att anmärkningsmedel ofta eftergifvas. Då anmärkning afser hofrätter eller kollegier, statskontoret, arméeller marinförvaltningen, må enligt gällande bestämmelser kammarrättens åtgärd ej sträcka sig längre än att öfverlämna frågan till justitiekanslersämbetet, som underställer densamma Kungl. Maj:ts afgörande. Om, i öfverensstämmelse med hvad 1902 års löneregleringskommitté föreslagit, anmärkningar mot nämnda ämbetsverk få af kammarrätten upptagas till afgörande lika med andra anmärkningar, komma äfven dessa ärenden att blifva vanliga anmärkningsmål. Nämnda förslag, såvidt det ej angår åtal, anser jag mig böra särskildt förorda, till förekommande deraf, att antingen andra mål än besvärsmål måste hänvisas till regeringsrätten eller ock den högsta instansen blifva olika för alldeles likartade mål. Med anmärkningsmålen nära jämförliga äro de s. k. reskontreringsmålen angående öfverskott eller brister uti arméns eller flottans persedelförråd.

Äfven afkortnings-, afskrifnings- och restitutionsmålen synas alla kunna underkastas rättslig pröfning. Likaså mål om debitering af utskylder och om skyldighet för patronatsrätts innehafvare att redovisa för kyrkotionde.

Också de talrika mantalsskrifnings- och taxeringsmålen — i hvilka senare innefattas äfven mål om taxering till brännvinsförsäljningsafgift — äro utan tvifvel hänförliga till första gruppen.

Vid granskning af de ärenden, som i § 1 af instruktionen uppräknas såsom föremål för kammarrättens behandling och afgörande, finner man öfver hufvud samtliga dessa vara af sådan beskaffenhet, att de böra i sista hand pröfvas antingen af högsta domstolen eller förvaltningsdomstolen. Enligt förutnämnda nådiga proposition af 1874 skulle ock, på sätt förut erinrats, i så godt som alla fall kammarrättens

beslut öfverklagas hos högsta domstolen. Det undantag, som i propositionen uppställdes för afkortnings- och afskrifningsmål, då fråga ej är om felaktigt förfarande af någon embets- eller tjänsteman, torde icke vara behöfligt, när afgörandet uppdrages åt en förvaltningsdomstol. Å andra sidan är det tydligt, att i befordringsmål en administrativ pröfning i högsta instans erfordras.

1902 års löneregleringskommitté har föreslagit, att de nu till kammarrättens kompetensområde hörande tvisterna angående betalning på grund af borgen för kronans uppbördsmän, hvilka tvister enligt § 10 instämmas till kammarrätten och behandlas på sätt allmänna lagen för hofrätt stadgar samt enligt § 41 fullföljas hos högsta domstolen, skola öfverflyttas till de allmänna domstolarna, samt att klagan icke må föras öfver kammarrättens utslag i mantalsskrifningsmål, debiteringsmål, afkortnings-, afskrifnings- eller restitutionsmål samt taxeringsmål och vissa därmed sammanhängande mål. Båda dessa förslag, hvilkas lämplighet ej här är platsen att bedöma, synas i sin mån bekräfta, att ifrågavarande mål lämpligen kunna åtminstone i sista hand underkastas rättslig pröfning. Då löneregleringskomitén vidare föreslår, att beslut om afskrifning af kronans fordringar å visst högre belopp skola underställas Kungl. Maj:ts pröfning, måste jag framhålla, att detta förslags godkännande skulle föranleda samma alternativ, som enligt hvad nyss sagts, undvikits i fråga om anmärkningar.

17. Besvär öfver beslut af generaltullstyrelsen (III E; V 1 F, 2 E, 3 E, 4 D, 5 E, se tab. 16).

Tab. 16.

Från Generaltullstyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Sjöförsvarsdepartementet	—	—	2	1	—	3	0.6
Finansdepartementet	9	24	18	17	23	91	18.2
Summa	**9**	**24**	**20**	**18**	**23**	**94**	**18.8**

De på sjöförsvarsdepartementet föredragna målen angå skeppsmätning och tillhöra första gruppen. Af de öfriga målen äro de allra flesta tullbehandlings- och tullrestitutionsmål, om hvilka detta äfven gäller, ehuru i restitutionsmålen dispens ofta ifrågasättes.

Instruktionen den 1 november 1878, § 32, gifver den allmänna regel, att öfver beslut, som icke innefatta varning eller angå anmärknings-, afskrifnings- och balansfrågor, underdåniga besvär få anföras i vederbörande departement.

17 a. En alldeles liknande bestämmelse innehålles i § 45 af instruktionen för öfverintendentsämbetet den 14 november 1879.

17 b. Enligt § 11 af nådig skrifvelse den 4 juli 1902 med föreskrifter i fråga om sättet och ordningen för handläggning och afgörande af de hos styrelsen för postsparbanken förekommande ärenden äger i andra frågor än anmärkningsmål och frågor om extra ordinarie afskrifning eller frågor om varning den, som icke åtnöjes med styrelsens beslut, att söka ändring genom underdåniga besvär i finansdepartementet. Vägras utbetalning på den grund, att motboks innehafvare icke anses behörigen legitimerad, hänvisas frågan till laga domstol.

18. Besvär öfver beslut af patent- och registreringsverket (I G; IV 1 G, 2 F, 4 G; V 2 F, 3 F, 4 E, 5 F, se tab. 17.)

Tab. 17.

Från Patent- och registreringsverket till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	21	10	14	14	9	68	13.6
Civildepartementet	32	9	—	1	—	42	8.4
Finansdepartementet	—	45	24	32	28	129	25.8
Summa	53	64	38	47	37	239	47.8

Med undantag af befordringsmålen, äro nästan alla förekomna mål af beskaffenhet att böra hänföras till första gruppen. Detta gäller nämligen om alla mål, som angå registre-

ring af varumärken eller mönster och modeller, patents beviljande eller registrering i aktiebolagsregistret. Mål om förlängning af tiden för uppfinnings bringande till verkställighet inom riket eller om annat särskildt medgifvande enligt 15 § patentförordningen påkallade administrativ pröfning i sista instans, men till följd af en år 1902 vidtagen lagändring kunna sådana mål ej vidare förekomma. Den speciella sakkunskap, som ofta erfordras särskildt i patentmål, kan icke påräknas hos regeringen i högre grad än hos förvaltningsdomstolen, och näringspolitiska eller dylika hänsyn böra ej göras gällande. Som bekant, kan ett beviljadt patent förklaras ogiltigt af allmän domstol, äfven om beviljandet stödjes på ett af Kungl. Maj:t meddeladt beslut. När detta beslut meddelas af en förvaltningsdomstol och efter rättslig pröfning, kan nämnda möjlighet förefalla mera stötande. Skillnaden mot det nuvarande förhållandet är emellertid snarare skenbar än verklig, eftersom äfven nu Kungl. Maj:t måste företaga en rättslig pröfning. Förklaringen ligger däri, att uppbudet af patentansökan icke ansetts kunna få definitivt prekluderande verkan. I fråga om registrering af varumärken eller mönster och modeller förekommer ej ens något uppbud. Med aktiebolagsregistret bör efter lagen den 24 juli 1903 likställas försäkringsregistret.

Instruktionen den 18 november 1898 innehåller, § 26, allmän föreskrift om sökande af ändring i ämbetsverkets beslut genom besvär hos Kungl. Maj:t i vederbörande regeringsdepartement, när ej annorlunda är genom särskilda författningar stadgadt eller fråga är om meddelad varning.

18 a. Enligt instruktion för bankinspektionen och bankbyrån den 16 november 1906, § 14, äger den, som icke åtnöjes med bankinspektionens beslut, att, där ej annorlunda är genom särskilda författningar stadgadt, söka ändring genom underdåniga besvär i finansdepartementet, dock att varning ej må öfverklagas.

18 b. I instruktionen för riksarkivet den 25 oktober 1901

stadgas, § 27, att öfver riksarkivariens beslut angående tilldelande af varning eller förordnande om åtal må klagan ej föras, men den, som icke nöjes med annat af riksarkivarien meddeladt beslut, må däröfver anföra underdåniga besvär i ecklesiastikdepartementet.

18 c. Instruktionen för Kungl. biblioteket den 9 november 1877 innehåller, § 29, att öfverbibliotekariens beslut, hvarigenom ansvar ådömts, må öfverklagas genom besvär hos Kungl. Maj:t i högsta domstolen, hvilken bestämmelse torde böra ändras.

19. Besvär öfver beslut af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Det enda förekomna målet angår sökt tillstånd att rubba fornlämning och är tydligen ej hänförligt till första gruppen (VI 5 H).

Enligt instruktionen för riksantikvarien och för akademiens tjänstemän den 17 oktober 1890, § 25, må klagan öfver suspension föras genom underdåniga besvär i ecklesiastikdepartementet. Efter inrättande af en förvaltningsdomstol bör sådan klagan därstädes slutligen pröfvas.

20. Det enda fallet af besvär öfver beslut af vetenskapsakademien (VI 5 H) angår en stipendiefråga af egendomlig art. Stipendiefrågor i allmänhet lämpa sig tydligen knappast mera än befordringsfrågor för ett rent rättsligt afgörande.

20 a. Enligt stadgar för nationalmusei konstafdelning den 10 december 1880, § 35, äger tjänsteman, som icke nöjes med intendentens beslut, hvarigenom ansvar honom ådömes, däröfver anföra besvär hos Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Liksom motsvarande förut omtalade bestämmelser torde äfven denna böra ändras.

20 b. Enligt instruktion för läroverksöfverstyrelsen den 28 oktober 1904, § 28, skall ändring i öfverstyrelsens beslut, såvidt talan däremot får fullföljas, sökas genom underdåniga besvär i ecklesiastikdepartementet.

21. Stadgan för serafimerlasarettet den 14 december 1906, § 29, innehåller, att besvär öfver läkares beslut om

intagning å eller utskrifning från lasarettet anföras hos direktionen och besvär öfver direktionens beslut hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet. Dylika besvärsmål kunna tydligen ej hänföras till första gruppen, ehuru de stundom kunna ankomma på rättsligt bedömande. Det ofvan (VI 4 O) omförmälda målet angår befordran.

22. Besvär öfver beslut af landtmäteristyrelsen (IV 2 G; VII 2 D, 3 E, se tab. 18).

Tab. 18.

Från Landtmäteristyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	—	1	—	—	—	1	0.2
Jordbruksdepartementet	—	—	1	2	—	3	0 6
Summa	—	1	1	2	—	4	0.8

Samtliga under femårsperioden förekomna mål angå befordran.

Landtmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864 innehåller, § 46, bestämmelser om klagan öfver landtmäteristyrelsens beslut i två olika hufvudsakliga fall. När fråga är om de allmänna föreskrifter och formulär, som styrelsen utfärdar till efterrättelse för de vid landtmäteristaten anställda tjänstemän, eller om styrelsens beslut rörande förordnanden för bemälde tjänstemän eller af dem sökt befordran, tjänstledighet eller afsked och dylikt, sökes ändring genom underdåniga besvär i vederbörande regeringsdepartement; dessa besvärsmål äro tydligen icke hänförliga till första gruppen. Hos högsta domstolen klagas däremot dels i tvister emellan landtmätare och deras vikarier eller medhjälpare om lön och arvode, dels öfver styrelsens beslut, hvarigenom böter, viten eller suspension ådömts, eller tjänsteman blifvit under åtalstid afstängd från tjänstgöring, eller rättigheten att undfå nya förordnanden tills vidare fråntagits landtmätare, när han åtagit sig så många tjänstegöromål, att de

icke kunna inom behörig tid fullbordas, eller allmän eller enskild rätt skulle äfventyras, om flere göromål honom uppdroges, än han redan har. Det sistnämnda fallet synes egentligen vara af beskaffenhet att böra administrativt pröfvas, men, då i detsamma, som förmodligen är ganska sällsynt, hittills högsta domstolen varit kompetent, lärer hinder ej möta att öfverlämna det till förvaltningsdomstols afgörande liksom de egentligen disciplinära målen. Äfven de i första rummet nämnda tvisterna om aflöningsförmåner torde lämpligast fullföljas till förvaltningsdomstolen i st. f. högsta domstolen. I vissa renovationsfrågor skall enligt instruktionens § 44, sådan den lyder i nådiga kungörelsen den 17 oktober 1879, vid landtmäteristyrelsens beslut förblifva. Detsamma gäller enligt skiftesstadgans 39 § i tvist mellan delägare och landtmätare, huruvida äldre karta kan begagnas eller ny ägomätning skall företagas.

22 a. Enligt instruktionen den 18 maj 1837 för stuteriöfverstyrelsen, 15 §, må, då styrelsen skilt någon tjänsteman från tjänsten, klagan öfver detta beslut »af den därmed missnöjde hos Kungl. Maj:t anföras», utan att det säges, huruvida besvären skola pröfvas i högsta domstolen eller i statsrådet. Efter inrättande af en förvaltningsdomstol bör afgörandet tillkomma denna.

23. Besvär öfver beslut af domänstyrelsen (IV 1 H; V 1 G; VI 1 E, 2 C, 3 D, 4 D, 5 D; VII 1 C, 2 E, 3 F, 4 C, se tab. 19).

Tab. 19.

Från Domänstyrelsen till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	1	—	—	—	—	1	0.2
Finansdepartementet	6	—	—	—	—	6	1.2
Ecklestiastikdepartementet	2	2	2	3	1	10	2.0
Jordbruksdepartementet	—	5	7	3	3	18	3.6
Summa	9	7	9	6	4	35	7.0

Enligt nådiga skrifvelsen den 10 november 1882 må ändring i de domänstyrelsens beslut, som icke angå anmärknings- eller afskrifningsfrågor eller innefatta varning, sökas genom underdåniga besvär i vederbörande statsdepartement.

Bland de under femårsperioden 1899—1903 förekomna målen är det svårt att urskilja andra kategorier, som äro helt och hållet hänförliga till första gruppen, än målen om aflöningsförmåner, reseersättning o. dyl. samt om disciplinära åtgärder. Af de öfriga målen angå de flesta dispositionen af boställes virkesafkastning eller utsyning å lappmarkshemman; såsom i hufvudsak rent administrativa mål kunna nämnas mål om tillåtelse till stenbrytning, om befordran, om rätt för jägmästare att bo utom reviret samt om antagande af anbud.

24. Besvär öfver beslut af landtbruksstyrelsen (VII 4 D). Det enda under femårsperioden 1899—1903 förekomna målet angår befordran.

Instruktionen den 13 december 1889 innehåller, § 30, allmän föreskrift, att ändring i styrelsens beslut — utom angående varning — må sökas genom underdåniga besvär i vederbörande regeringsdepartement.

24 a. Enligt stadgan för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet den 28 september 1906, § 18, öfverklagas styrelsens beslut genom underdåniga besvär i jordbruksdepartementet. Det är svårt att tänka sig något fall, som skulle kräfva en uteslutande rättslig pröfning.

25. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande (I H; II D; III F; IV 1 I, 2 H, 3 G, 4 H, 5 I; V 1 H, 2 G, 3 G, 4 F, 5 G; VI 1 F, 2 D, 3 E, 4 E, 5 E; VII 1 D, 2 F, 3 G, 4 E, se tab. 20).

Till första gruppen äro bl. a. hänförliga:

mål om aflöning eller reseersättning;

mål om ansvar för förseelser mot värnpliktslagen;

mål om den lagliga giltigheten af kommunala beslut, medan däremot klagan öfver Konungens befallningshafvan-

Tab. 20.

Från Konungens befallningshafvande till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	4	10	5	8	8	35	7.0
Landtförsvarsdepartementet	44	34	55	52	48	233	46.6
Sjöförsvarsdepartementet	18	19	12	13	15	77	15.4
Civildepartementet	186	148	142	152	152	780	156.0
Finansdepartementet	20	40	40	58	50	208	41.6
Ecklesiastikdepartementet	66	54	44	80	64	308	61.6
Jordbruksdepartementet	—	15	31	35	21	102	20.4
Summa	**338**	**310**	**329**	**398**	**368**	**1,743**	**348.6**

des beslut i anledning af underställning måste i sista hand underkastas administrativ pröfning;

mål om föreningsregistrering, firmaregistrering eller näringsanmälan;

mål om debitering af utskylder;

mål om disciplinär bestraffning;

mål om sjukkassors rätt till förvaltningsbidrag;

mål om statsbidrag till folkskoleväsendet;

mål om kyrkoråds disciplinära myndighet;

mål om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

mål om inskränkning i gästgifvares rätt att försälja alkoholhaltiga drycker.

Den omständigheten, att, såsom ofvan anmärkts, i målen om ansvar för värnpliktsförseelser ofta är anledning till en ganska fri pröfning af frågan, om laga förfall föreligger, synes icke utesluta, att dessa mål pröfvas af förvaltningsdomstol. Tvärtom är det här som eljest en fördel, att sammanblandning mellan lagtillämpning och dispens eller nåd förebygges. Målen om rust- eller rotehållares rättigheter och skyldigheter, om torpsyn o. dyl. ägna sig visserligen för rättslig pröfning, men böra dock, på grund af indelnings-

verkets försvinnande, tydligen icke upptagas i en uppräkning af den första gruppens mål.

Hvad angår de kommunala målen, fordrar hänsyn till kommunernas autonomi inom därför utstakade gränser och till innebörden af de olika grunder, på hvilka en kommuns beslut kan enligt kommunallagarna öfverklagas, att, då en förvaltningsdomstol upprättas, åt denna öfverlämnas afgörandet af dessa besvärsmål. Äfven pröfningen däraf, hvad som bör förstås med gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, är i själfva verket en rättslig pröfning. Fordra förändrade förhållanden en utvidgning eller inskränkning i kommunernas beslutanderätt, och kan detta behof ej på rättskipningens väg tillgodoses, är det lagstiftarens sak att inskrida. Huruvida åter sådana kommunala beslut, som enligt lag erfordra Konungens befallningshafvandes stadfästelse, bort erhålla sådan, måste, när klagan i detta afseende medgifves, ankomma på öfverordnad administrativ myndighets afgörande.

Beträffande de talrika byggnadsmålen är det klart, att rättslig pröfning till en viss grad är möjlig, önskvärd och nödvändig. Dessa mål ingripa ganska djupt i enskilda rättsförhållanden och kunna från en annan sida sedt sägas angå de enskildas skyldigheter gent emot det allmänna. Men sammanhanget med rent administrativa anordningar är så starkt, att den slutliga pröfningen icke i allmänhet kan ske efter uteslutande rättsliga synpunkter. Ej heller låter det sig lämpligen göra att bland byggnadsmålen urskilja några mera omfattande kategorier, som kunde hänföras till första gruppen. Den riktiga lösningen synes vara att låta byggnadsmålen först behandlas af förvaltningsdomstolen och därefter eventuelt gå vidare till slutligt afgörande hos regeringen.

Det senast sagda gäller äfven om de mål, som angå koncession eller vitesförbud. Har Konungens befallningshafvande vid förvägrande af rättighet eller vid meddelande af förbud gått utom de yttersta, formella gränserna för sin befogenhet, kan befallningshafvandens beslut undanrödjas af förvaltnings-

domstolen, men huruvida ur lämplighetens och ändamålsenlighetens synpunkt det i förevarande fall funnits tillräckliga skäl för den öfverklagade åtgärden, bör behandlas som en rent administrativ fråga. På sätt redan ofvan anmärkts, äro med koncessionsmålen nära jämförliga målen om ordningen för fiske och om flottning. Att underställningsmålen om vissa områdens likställande med stad i afseende å tillämpligheten af ordningsstadgan för rikets städer o. dyl. icke äro hänförliga till första gruppen, ligger i öppen dag.

De talrika målen om statsbidrag till kommunerna för folkskoleväsendet torde böra upptagas i första gruppen, äfven om Kungl Maj:t äger en viss rätt att dispensera från gällande föreskrifter. Jemförliga äro förvaltningsbidrag åt sjukkassor.

I målen om barns skiljande från föräldrarna enligt lagen om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn är fråga om en i de enskildas personliga och äfven ekonomiska förhållanden så djupt ingripande åtgärd, att en afgörande rättslig pröfning måste anses önskvärd, huru stora svårigheter det än må medföra att för högre instanser framlägga en tillfyllestgörande utredning därom, att de i lagen för ifrågavarande åtgärd stadgade förutsättningar äro uppfyllda; för någon diskretionär pröfning i högsta instans bör icke vara utrymme.

Hvad angår de talrika målen om rätt till försäljning af brännvin samt af vin och maltdrycker är det i allmänhet svårt att genom på förhand gifna regler särskilja sådana fall, som i högsta instans påkalla en uteslutande rättslig pröfning. Att frågor om beviljande af tillstånd till försäljning äro likartade med andra koncessionsfrågor, och frågor om tillfälliga inskränkningar i beviljad rättighet med frågor om andra politiförbud, är klart. Men då en verklig rättighet på varaktigt sätt inskränkes eller upphäfves, bör det på rent rättslig väg afgöras, om de i lag stadgade förutsättningarna för ett dylikt beslut äro för handen. Detta gäller framför allt om inskränkningar i den försäljningsrättighet, som är tillerkänd gästgifvare; härvid åsyftas icke försäljningsförbud för bestämdt

tillfälle, då oordningar skäligen kunna vara att befara — i sådana fall är frågan om pröfning af underdåniga besvär för öfrigt opraktisk — utan beslut, hvarigenom Konungens befallningshafvande på grund af förekomna oordningar upphäfver eller inskränker försäljningsrätten. Äfven om andra försäljningsrättigheter kunna vara härutinnan jämförliga med gästgifvares, torde det dock vara tillräckligt och, för undgående af detaljer från rusdryckslagstiftningen, lämpligt att uttryckligen nämna blott dessa senare.

26. Besvär öfver beslut af domkapitel, ecklesiastikt konsistorium eller biskop (VI 1 G, 2 E, 3 F, 4 F, 5 F).

Till första gruppen äro hänförliga, förutom mål angående aflöningsförmåner o. dyl. samt angående disciplinär bestraffning, sådana kommunala besvärsmål, där fråga är om besluts giltighet enligt kommunallagarna.

Vidare kunna och böra på uteslutande rättsliga grunder afgöras besvär i frågor om kyrkotukt, kyrkoskrifning, äktenskapslysning, om skillnad i trolofning och utfärdande af skiljobref samt om utträde ur svenska kyrkan.

Frågor om stipendietillsättning äro ofta likartade med befordringsfrågor. Emellertid finnas fall, där stipendietillsättning sker uteslutande på grund af en rättslig pröfning.

27. Besvär öfver beslut af Konungens befallningshafvande och domkapitel eller biskop gemensamt (VI 1 H, 2 F, 3 G, 4 G, 5 G).

Endast vanliga kommunala besvärsmål, i den mån sådana komma under gemensam behandling, tillhöra första gruppen.

28. Besvär öfver beslut af landsting (IV 2 I, 3 H, 5 J; VII 1 E, se tab. 21).

Tab. 21.

Från Landsting till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Civildepartementet	—	1	2	—	3	6	1.2
Jordbruksdepartementet	—	1	—	—	—	1	0.2
Summa	—	2	2	—	3	7	1.4

Alla sådana besvärsmål äro hänförliga till första gruppen, då enligt landstingsförordningen besvär emot landstings beslut icke må äga rum, såvida ej den klagande tilltror sig att visa, att hans enskilda rätt blifvit genom beslutet kränkt, eller att detsamma strider emot de i landstingsförordningen stadgade grunder.

29. Besvär öfver beslut af universitetskanslern (VI 1 I, 2 G, 3 H, 4 H, 5 H).

Bland de under femårsperioden förekomna målen synas endast målen om aflöningsförmåner och om disciplinära åtgärder utgöra kategorier, som kunna hänföras till första gruppen.

30. Besvär öfver beslut af akademiskt konsistorium eller motsvarande myndighet (VI 1 J, K, 2 H, I, 3 I, J, 4 I, 5, I J).

Alla de besvärsmål, som 1899—1903 förekommit, angå befordran.

Universitetsstatuterna den 10 januari 1876, §§ 180—185, uppställa som allmän regel, att det större eller mindre konsistoriets eller drätselnämndens beslut öfverklagas hos kanslern, öfver hvilkens beslut besvär må anföras hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet. I mål, som angå tjänstefel och försummelser och blifvit af aktor utförda, öfverklagas det större konsistoriets utslag hos hofrätt. Med balansmål, anmärkningsmål och mål om extra ordinarie afskrifning förfares enligt de för sådana mål i allmänhet gällande bestämmelser. Tvister mellan drätselnämnden och universitetets hemmansåbor eller arrendatorer om tolkningen af kontrakt hänskjutas till domstol. Förslag till tjänster, som tillsättas af Kungl. Maj:t, öfverklagas genom underdåniga besvär i ecklesiastikdepartementet.

Nådiga stadgar för karolinska mediko-kirurgiska institutet den 29 april 1886, §§ 85—87, föreskrifva, att tjänsteförslag öfverklagas hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet, om utnämningen är Kungl. Maj:t förbehållen, eller hos kanslern, då utnämningen tillkommer honom, att i andra mål lärarekollegiets beslut öfverklagas hos kanslern,

och att öfver kanslerns beslut underdåniga besvär må anföras i nämnda departement.

Enligt nådiga stadgan för tekniska högskolan den 28 juni 1901, §§ 50, 51, öfverklagas lärarekollegiets beslut hos styrelsen och styrelsens genom underdåniga besvär i ecklesiastikdepartementet.

Nådiga stadgan för farmaceutiska institutet den 22 november 1901 innehåller om besvär endast, §§ 43, 44, att föreståndarens eller lärarekollegiets beslut öfverklagas hos styrelsen, öfver hvars beslut underdåniga besvär anföras i ecklesiastikdepartementet.

Nådiga stadgarna för landtbruksinstitutet vid Ultuna och för landtbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp, båda af den 3 juni 1904, medgifva, resp. §§ 65 och 73, att ändring i styrelsens beslut sökes hos Kungl. Maj:t i jordbruksdepartementet.

31. Besvär öfver beslut af styrelse för lägre undervisningsverk än de akademiska och däremot svarande (III H, VI 1 L, 2 J, 3 K, L, 4 J, K, L, 5 K, L).

De flesta målen angå befordran, och äfven de öfriga, försåvidt de bort hos Kungl. Maj:t fullföljas, äro af beskaffenhet att icke kunna hänföras till första gruppen.

32. Besvär öfver beslut af direktion öfver pensionskassa (II E; III G; V 2 H, 4 G; VI 1 M, N, 2 K, L, 3 M, N, 4 M, N, 5 N O, se tab. 22).

Tab. 22.

Från Pensionskassedirektion till	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Landtförsvarsdepartementet	1	—	1	2	—	4	0.8
Sjöförsvarsdepartementet	2	1	3	2	3	11	2.2
Finansdepartementet	—	2	—	1	—	3	0.6
Ecklesiastikdepartementet	6	7	9	7	7	36	7.2
Summa	**9**	**10**	**13**	**12**	**10**	**54**	**10.8**

Alla besvärsmål rörande skyldighet att erlägga pensionsafgift eller angående rätt till pension påkalla hufvudsakligen rättslig pröfning och äro hänförliga till första gruppen, äfven om dispens från gällande föreskrifter är möjlig.

33. Besvär öfver beslut af kuratorerna för Hvitfeldtska stipendieinrättningen (VI 1 O, 2 M).

Enligt nådiga instruktionen den 2 juni 1876 för förvaltningen af Kungliga och Hvitfeldtska stipendii-inrättningen, § 23, få öfver kuratorernas beslut i fråga om åbo- och besittningsrätt till inrättningens hemman och lägenheter underdåniga besvär anföras, utan att det säges, huruvida besvären skola föredragas i högsta domstolen eller i statsrådet.

Dessa mål tillhöra första gruppen. Det erinras, att enligt 1874 års proposition dylika mål skulle fullföljas hos kammarkollegium, mot hvars beslut underdåniga besvär finge anföras hos högsta domstolen, samt att enligt kommittéernas förslag 1820 alla tvister om åborätt till krono- eller andra publika hemman eller lägenheter skulle öfverflyttas till domstolarna.

34. Besvär öfver beslut af militär myndighet (II F).

I flertalet fall är fråga om beslut vid generalmönstring eller därmed jämförlig förrättning. Enligt det med nådig skrifvelse den 25 november 1856 för Riksdagen framlagda förslag till stadga för regeringsrätten voro från regeringsrättens pröfning och afgörande undantagna bl. a. beslut vid generalmönstringsförrättningar. Äfven om vid dylika förrättningar förekomma vissa frågor, som bero på rättslig pröfning, torde dock för sådana måls upptagande i första gruppen ej föreligga tillräckliga skäl. Af öfriga hithörande besvärsmål torde det endast vara mål angående pensionsafgift, som tillhöra första gruppen.

35. Diverse besvärsmål (I I; II G; VI 5 P).

Till första gruppen kunna hänföras besvär öfver magistrats beslut om ogillande af valsedel vid borgmästareval och besvär öfver felaktighet vid val af ledamot i knektelegomedelskassa, hvilka dock icke torde förtjäna att uttryckligen

upptagas. Det sista målet angår mogenhetsexamens godkännande.

Regeringsrättens organisation.

På grund af de i det föregående antydda skäl anser jag mig böra förorda upprättandet af en administrativ högsta domstol, som har att i första hand upptaga alla till Kungl. Maj:t inkommande administrativa besvärsmål, att afgöra dem, för så vidt afgörandet beror på rättslig pröfning och att i öfrigt öfverlämna dem till föredragning inför Konungen eller i tillförordnad regering. För denna administrativa högsta domstol har jag icke funnit något lämpligare namn än regeringsrätt, hvilken benämning för öfrigt redan vunnit en viss häfd genom att användas i framställda förslag och förda diskussioner.

Regeringsrättens organisation bör vara sådan, att å ena sidan vederbörliga garantier för rättssäkerheten vinnas och å andra sidan ett önskvärdt sammanhang med regeringen bevaras.

I det förra syftet måste åt regeringsrättens ledamöter beredas en åt alla sidor lika självständig och oberoende ställning som justitierådens och bör genom dess sammansättning en sakkunnig rättslig pröfning af målen tryggas. Det senare ändamålet ernås bl. a. medelst målens beredning och föredragning genom tjänstemän i de särskilda regeringsdepartementen. — Vid jämförelse i vissa afseenden mellan den föreslagna och den nuvarande ordningen får icke förbises, att för närvarande ett stort antal af administrativa besvärsmål afgöras af tillförordnad regering och sålunda i närvaro af allenast tre eller fyra statsrådsledamöter, samt att det härvid ej sällan inträffar, att afgörandet äger rum i den ordinarie departementschefens frånvaro och i närvaro af allenast en eller två juridiskt utbildade statsrådsledamöter. Till upplysning om dessa förhållanden åberopas tabellerna 23 och 24, som utvisa, den förra antalet administrativa besvärsmål,

Tab. 23. **Antalet besvärsmål afgjorda af tillförordnad regering.**

	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Justitiedepartementet	11	6	4	5	10	36	7.2
Landtförsvarsdepartementet	17	17	30	15	44	123	24.6
Sjöförsvarsdepartementet	3	4	5	6	10	28	5.6
Civildepartementet	92	57	50	36	90	325	65.0
Finansdepartementet	66	80	111	69	182	508	101.6
Ecklesiastikdepartementet	47	35	57	50	88	277	55.4
Jordbruksdepartementet	—	18	29	17	29	93	18.6
Summa	**236**	**217**	**286**	**198**	**453**	**1,390**	**278.0**
Procent af hela antalet afgjorda besvärsmål	**26.0**	**24.1**	**30.6**	**19.2**	**47.1**	**29.3**	**29.3**

Tab. 24. **Antal *tillfällen*, då 1899—1903 af tillförordnad regering besvärsmål afgjorts.**

	Summa.	I närvaro af ordinarie departementschefen.	I frånvaro af ordinarie departementschefen.	I närvaro af 1 jurist.	I närvaro af 2 jurister.	I närvaro af 3 jurister.	Summa.
Justitiedepartementet	12	6	6	1	11	0	12
Landtförsvarsdepartementet	55	28	27	11	40	4	55
Sjöförsvarsdepartementet	24	12	12	2	19	3	24
Civildepartementet	78	14	64	14	58	6	78
Finansdepartementet	72	21	51	13	53	6	72
Ecklesiastikdepartementet	70	27	43	12	52	6	70
Jordbruksdepartementet	41	8	33	9	29	3	41

som afgjorts i tillförordnad regering under hvart och ett år samt på hvart och ett departements föredragning, den senare, vid huru många *tillfällen* under hela femårsperioden å hvart och ett departements föredragning besvärsmål förekommit till afgörande i tillförordnad regering, med uppgift dels huruvida ordinarie departementschefen varit närvarande eller ej, dels huru många juridiskt utbildade statsrådsledamöter i afgörandet deltagit. Det kan tydligen här endast

vara fråga om att framställa de yttre garantierna, icke om att ens antyda ett tvifvel angående förhandenvaron i hvarje särskildt fall af de inre förutsättningarna för en sakkunnig pröfning.

I allt fall torde med afseende å regeringsrätten böra föreskrifvas, att för beslutförhet fordras närvaro af minst fem, eller undantagsvis — när icke någon skiljaktighet förekommer — fyra ledamöter. Denna fordran är något strängare än motsvarande bestämmelse om hofrätt, men något lindrigare än hvad som gäller om högsta domstolen och som skiljer sig från det föreslagna därutinnan, att öfver viktigare saker skola minst sju döma.

Äfven i en annan riktning kräfves lämpligen något mindre med afseende å regeringsrätten än enligt gällande rätt beträffande högsta domstolen. Visserligen förutsättes i Riksdagens skrifvelse, att den blifvande regeringsrättens samtliga ledamöter skola vara lagfarna. Beskaffenheten af den pröfning, som enligt förslaget anförtros åt regeringsrätten, föranleder också, att detta i regel är det riktiga. Jag har emellertid icke kunnat öfvertyga mig om nödvändigheten däraf, att denna regel uppställes som undantagslös norm, och att man sålunda lägger oöfverstigliga hinder i vägen för tillgodogörandet inom regeringsrätten af exceptionellt goda krafter, som genom en långvarig verksamhet i förvaltningen, t. ex. i statsråds- eller landshöfdingsämbete, erhållit en grundlig administrativ utbildning. Härvid kan erinras, att i högsta domstolen vid handläggning af krigsrättsmål, som dock äro af mera exklusivt juridisk art än flertalet administrativa besvärsmål, två högre militärer äga säte såsom domare. Det bör emellertid, till upprätthållande af regeringsrättens juridiska karaktär, förebyggas, att de icke lagfarna ledamöterna komma i majoritet och sålunda blifva i tillfälle att ensamma bestämma regeringsrättens beslut. Detta sker enklast därigenom, att de icke lagfarna ledamöternas antal begränsas till ett maximum af två, hvilket också torde lämna tillräckligt utrymme för tillgodoseende af intresset att draga

fördel af lämpliga krafter utan den vanliga juridiska examensbildningen.

Att, såsom ifrågasatt blifvit, regeringsrätten skulle tillfälligt förstärkas genom adjunktion af sakkunniga, kan jag icke tillstyrka. Det torde stå i afgjord strid mot ett välgrundadt och allmänt föreställningssätt, om en högsta domstol skulle sammansättas med särskild hänsyn till visst mål. En genomförd klassificering af målen blefve åter alltför invecklad.

Beredning och föredragning torde, på sätt redan antydts, böra anförtros åt tjänstemän i de särskilda regeringsdepartementen. Härigenom vinnes först och främst den fördelen, att det material till kännedom om förvaltningen och därmed sammanhängande förhållanden, som ligger i besvärsmålen, omedelbart kommer departementen till godo. Vidare undviker man på detta sätt åtskilliga svårigheter och formaliteter med målens fördelning och öfverlämnande. Ville man för beredning och föredragning inrätta ett särskildt ämbetsverk, motsvarande nedre justitierevisionen, måste de nya föredragandena blifva ganska talrika, för att bland desamma skall finnas önskvärd sakkunskap på alla de vidt skillda förvaltningsområdena, men full sysselsättning skulle icke finnas för så många, som ur denna synpunkt vore nödvändiga. Svårt vore det äfven att inom det nya ämbetsverket umbära egen registrator, egna protokollstjänstemän, egen lokal, eget bibliotek och egen vaktbetjäning. Utgifterna härför skulle uppenbarligen vida öfverstiga kostnaden för den ökning af personal, som med den föreslagna anordningen må blifva erforderlig inom särskilda regeringsdepartement, och som bereder förstärkning af arbetskrafterna äfven för administrativa göromåls utförande.

Till den under vissa förutsättningar nödvändiga successiva behandlingen först i regeringsrätten och sedan inför Konungen i statsrådet eller i tillförordnad regering finnes ett motstycke i hvad som nu sker, då med besvär i brottmål är förenad en eventuell nådeansökan. Kungl. Maj:ts beslut bör

expedieras under ett, så att man undviker äfven skenet däraf, att regeringen utgör en instans öfver regeringsrätten.

Lagförslags granskning.

Regeringsrätten kan lämpligen öfvertaga en stor del af den lagförslagsgranskning, som för närvarande åligger högsta domstolen. Bland de lagfrågor, som nu behandlas enligt 87 § regeringsformen, äro nämligen många af beskaffenhet att ej egentligen eller hufvudsakligen röra stiftande, förändrande eller upphäfvande af allmän civil- och kriminallag (äfvensom kyrkolag och kriminallag för krigsmakten). De kunna fast mera åtminstone delvis hänföras till frågor om stiftande, förändring eller upphäfvande af lagar och författningar, som röra rikets allmänna styrelse eller hushållning — jämför 89 § regeringsformen. En motsvarande åtskillnad återfinnes såväl i stadgan angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen den 31 mars 1900 som i kungörelsen om ändring och förklaring däraf den 30 januari 1903, hvilka båda gifva olika bestämmelser för ärenden rörande stiftande, upphäfvande, ändring eller förklaring af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag, å ena sidan, och, å den andra, ärenden rörande stiftande, upphäfvande, ändring eller förklaring af annan lag enligt den i 87 § regeringsformen stadgade ordning. Lagfrågor af det senare slaget behöfva icke efter en regeringsrätts inrättande förbehållas högsta domstolen, som tvärtom ofta i mindre hög grad än regeringsrätten äger erfarenhet och sakkunskap på dithörande områden. För att emellertid förebygga dels möjlig tvekan, till hvilken kategori en lagfråga, som dock skall behandlas enligt den i 87 § stadgade ordning, är att hänföra, dels nödvändigheten af ett lagförslags föredragning i både högsta domstolen och regeringsrätten, torde det vara lämpligt att helt enkelt gifva Kungl. Maj:t valet, om i ett särskildt fall högsta domstolen eller regeringsrätten skall höras. Det lärer icke kunna befaras, att denna valfrihet missbrukas vare sig till högsta domstolens undanträngande från dess tillbörliga inflytande på den egentliga civil- och kriminallagstiftningen m. m. eller till dess fortsatta betungande med lagfrågor af hufvud-

sakligen ekonomisk art. Det skall emellertid erkännas, att laggranskningens gynnsamma verkningar, som delvis framträda i upprätthållandet af sammanhang och konsekvens inom lagstiftningen, i viss mån förminskas genom hvarje fördelning mellan högsta domstolen och regeringsrätten, liksom för öfrigt redan därigenom, att högsta domstolen arbetar på särskilda afdelningar.

I jämförelse med föreskrifterna i 87—89 § § regeringsformen har det framstått som egendomligt, att de viktiga och djupt ingripande lagar, som kunna hänföras till kommunallagstiftningens vidsträckta område, stiftas, ändras och upphäfvas utan frågans föregående behandling hos sakkunnig judiciell myndighet. Med hänsyn därtill, att högsta domstolens tid icke får alltför mycket upptagas af lagärendens behandling, har det hittills varit omöjligt att afhjälpa denna anomali. Efter inrättandet af en regeringsrätt kommer granskningen af förslag till kommunallag att utgöra en naturlig uppgift för regeringsrätten.

Härvid, liksom i närmast föregående stycke, är det förutsatt, att laggranskningen inom högsta domstolen eller motsvarande myndighet öfver hufvud skall bibehållas. Lämpligheten häraf har på senare tider blifvit bestridd. Det torde icke tillkomma mig att afgifva yttrande i denna fråga. Dock lärer jag få erinra, att, då laggranskningen utdömts dels af hänsyn till dess inkräktande på högsta domstolens arbetstid, dels emedan på åtskilliga lagstiftningsområden högsta domstolen förmenats sakna förutsättningar för annat än en rent formell granskning, båda dessa skäl tydligen förlora mycket af sin betydelse, om den administrativa högsta domstolen öfvertager en väsentlig del af lagärendena.

Förutsättas kan äfven, att regeringsrättens utlåtande regelmässigt inhämtas i fråga om viktigare eller mera omfattande administrativa författningar, hvilket tydligen i olika hänseenden bereder väsentliga fördelar.

Däremot skulle det, såsom redan vid diskussionen inom Riksdagen framhölls, vara öfverdrifvet, om man väntade sig,

att regeringsrätten skulle kunna direkt ersätta de kommittéer, som nu pläga tillsättas för utredning af åtskilliga antingen mera omfattande eller mera speciella lagstiftnings- eller organisationsfrågor. Äfven bortsedt därifrån, att regeringsrätten, åtminstone om den ej antages kunna arbeta ojämförligt snabbare än någon kommitté, icke skulle kunna medhinna lösningen ens af en mycket ringa del af kommittéernas uppgifter, kan regeringsrätten tydligen endast helt undantagsvis förfoga öfver den särskilda sakkunskap och den förtrogenhet med det praktiska lifvets kraf samt med de närmast intresserade kretsarnas önskningar, som man kan samla inom en kommitté. Betydelsen däraf, att kommittéledamöter tillika äro medlemmar af folkrepresentationen, och att sålunda de nämnder, som förbereda reformerna, stå i personlig kontakt med denna, får ej heller underskattas. Dels kan härigenom en kommitté mången gång hindras att beträda vägar, som ej äro framkomliga; dels främjas riksdagsbehandlingen af förslagen i hög grad därigenom, att riksdagsmän haft tillfälle att såsom kommittéledamöter under månader eller år på förhand sätta sig in i de föreliggande frågorna och i detalj jämföra olika sätt för dessas lösning.

Man har tänkt sig, att åtminstone vissa bland de nu antydda fördelarna skulle kunna vinnas, om man läte regeringsrätten, vare sig efter eget val eller enligt Konungens förordnande, med sig adjungera tillfälliga, särskildt sakkunniga ledamöter. På detta sätt uppkomme tydligen ett slags kommittéer. Dessa voro dock i olika afseenden föga lyckligt inrättade. Alltför starkt blefve i många fall det administrativa elementet, som därtill komme att bestå af ett slags självskrifna ledamöter. Arbetet komme nästan alltid att tyngas och fördröjas genom den nödvändiga hänsynen därtill, att regeringsrättens löpande göromål ej borde alltför mycket tillbakasättas. Tanken på regeringsrättens medverkan redan vid författningsförslags utarbetande torde därför endast på det sätt kunna realiseras, att i förekom-

mande fall särskilda ledamöter af regeringsrätten förordnas att deltaga i kommittéarbete eller tillkallas såsom sakkunniga vid departementskonferenser. Lämpligt kan äfven ofta vara, att regeringsrätten höres redan före författningsförslags upprättande.

Öfverflyttning af mål från högsta domstolen.

Det har ifrågasatts, att högsta domstolens arbetsbörda skulle, utom genom befrielse från en väsentlig del af lagföredragningen, ytterligare lättas genom öfverflyttande till regeringsrätten af vissa rättegångsmål. Detta kan tänkas ske på två olika sätt. Dels helt enkelt så, att regeringsrätten sättes i stället för högsta domstolen såsom öfversta instans, dels på det sätt, att mål, som nu behandlas judiciellt, i stället få gå den administrativa vägen.

Den senare åtgärden skulle förutsätta en genomgående reform af administrationens lägre instanser, så att dessa kunde bättre än nu ersätta domstolarna. Enligt sakens natur är det endast ett relativt fåtal mål, som komma till högsta instansen. Det kan därför icke anses rationellt eller praktiskt tillräckligt att anordna allenast denna på sådant sätt, som med hänsyn till målens beskaffenhet medför alla tillbörliga garantier. I synnerhet måste ett öfverflyttande af mål från domstolarne till administrationen anses betänkligt, då inför den senare ej finnes tillfälle till muntlig, offentlig och kontradiktorisk förhandling.

Väsentligen mindre hinder möter det att allenast ersätta högsta domstolen såsom sista instans med regeringsrätten. Ofvan har redan förordats att vidtaga en sådan åtgärd i afseende å bl. a. de disciplinära mål, som nu undantagsvis enligt gällande instruktioner fullföljas från vissa administrativa myndigheter till högsta domstolen.

Utanför disciplinära förhållanden är det i två viktiga kvasikriminella fall, som talan fullföljes från administrativ myndighet till högsta domstolen. Detta gäller nämligen dels om besvär öfver Konungens befallningshafvandes eller poliskammares beslut om åläggande af tvångsarbete, dels ock, enligt lag angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906, om

besvär öfver beslut, hvarigenom Konungens befallningshafvande återkallat villkorligt medgifven frihet.

Enligt 1820 års kommittébetänkande borde mål om åläggande af tvångsarbete öfverflyttas till de allmänna domstolarna. I nådiga förordningen, huru med försvarslösa personer förhållas bör, den 29 juni 1833, § 23, föreskrefs, liksom i senare och ännu gällande författningar, att besvär öfver Konungens befallningshafvandes beslut skulle till justitierevisionsexpeditionen insändas och alltså föredragas inför högsta domstolen, hvilket redan efter nådigt bref den 22 november 1809 gällt beträffande klagan öfver lösdrifvares tvångsvärfning till krigstjänst. Obestridligt är i själfva verket, att dömande till tvångsarbete så djupt ingriper i den dömdes förhållanden och innebär något för honom så kännbart och ofta nog ödesdigert, att en noggrann och afgörande rättslig pröfning är åtminstone i högsta instans nödvändig. Det uppgifves också ofta och förefaller ej osannolikt, att åtskilliga personer frukta tvångsarbete t. o. m. mera än frihetsstraff. Men å andra sidan måste erkännas, att den i sådana mål erforderliga pröfningen på det närmaste sammanhänger med åtgärder, som äro, och väl äfven af praktiska skäl måste vara, administrativ myndighet förbehållna. Enligt lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885 förutsättes för åläggande första gången af tvångsarbete, att lösdrifvaren inom viss föregående tid blifvit behörigen varnad af polismyndighet, och kan Konungens befallningshafvande eller poliskammaren på grund af mildrande omständigheter meddela förnyad varning i st. f. att döma till tvångsarbete. I sammanhang med klagan öfver tvångsarbetes ådömande kan äfven beslut angående varning öfverklagas. Huru efter tvångsarbetstidens slut med den frigifne skall förhållas, beror i vissa afseenden på administrativ myndighets pröfning, och nämnda tid kan genom Konungens befallningshafvandes beslut förkortas. Då det ifrågakommer att ålägga tvångsarbete på grund af 41 § 2 mom. i nådiga förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871, kommer under bedö-

mande, huruvida person, som står under fattigvårdsstyrelses husbondevälde, visat tredska, själfsvåld, oordentlighet eller sturskhet. — De i viss mån stridiga hänsyn, som sålunda med afseende på sättet för fullföljd af mål om tvångsarbetes åläggande böra tagas, torde efter inrättandet af en administrativ högsta domstol kunna lämpligen förenas därigenom, att denna domstol får såsom sista instans pröfva och afgöra nämnda mål. På detta sätt vinnes äfven den icke oväsentliga fördelen, att en skarpare gräns uppdrages mellan dessa mål och verkliga brottmål.

Till största delen äger hvad nu är sagdt motsvarande tillämpning i fråga om mål angående återkallelse af villkorligt medgifven frihet. Jag anser mig därför böra förorda, att äfven besvär öfver beslut, hvarigenom Konungens befallningshafvande återkallat villkorligt medgifven frihet, skola insändas till vederbörande regeringsdepartement för föredragning och afgörande i regeringsrätten.

Att regeringsrätten skulle blifva högsta instans öfver allmänna domstolar eller krigsdomstolar i denna deras egenskap, torde däremot icke kunna med fog ifrågasättas; om regeringsrätten skulle efter den vanliga grundsatsen, att en högre instans bör vara ovedersägligen öfverlägsen de nedre instanserna, vara i stånd att fylla en sådan uppgift, måste den besättas under hänsyn nästan uteslutande till erfarenhet och skicklighet i domarevärf. Men det är att öfverväga, om regeringsrätten lämpligen bör blifva högsta instans öfver de civila specialdomstolar, från hvilka mål nu fullföljas hos högsta domstolen.

Hit hör först och främst kammarrätten. Ofvan har erinrats, hurusom från kammarrätten till högsta domstolen gå mål, som äro till kammarrätten instämda eller röra *antingen* Konungens befallningshafvandes förordnanden, som angå utfordrande af kronans räntor och ingälder samt afse beskattningsförfattningarnas tillämpning och verkställighet, då icke fråga är om hvad utmätas skall eller om förment olaglighet vid själfva utmätningen, *eller* ba-

lansmål, fiskaliska aktioner, frågor om obehöriga afkortningar och afskrifningar, overificerade kronorestantier med flera sådana ämnen, som innefatta ett från lag och författningar afvikande förfarande, hvarå ansvar följa bör. De instämda tvisterna angående betalning på grund af borgen för kronans uppbördsmän skola enligt löneregleringskommitténs förslag öfverflyttas till de allmänna domstolarna. Om desamma, utan afseende på detta förslag, fortfarande skola handläggas af Kammarrätten, måste skälet härtill, på sätt af nämnda kommitté framhålles, vara det sammanmanhang, som de ansetts äga med balansmålen. Håller detta skäl streck, torde konsekvensen fordra, att borgensmålen jämväl i högsta instans följa balansmålen. Från en något annan synpunkt kan man säga, att, *om* borgensmannen på grund af sin borgen anses underkastad den fiskala jurisdiktionen, detta bör gälla utan inskränkning. Det torde emellertid få förutsättas, att kommittéförslaget i denna del kan utan svårighet genomföras.

För de i § 1 n:r 8 af instruktionen nämnda målen ang. besvär öfver vissa förordnanden af Konungens befallningshafvande utgör regeringsrätten uppenbarligen en fullt betryggande högsta instans; dessa mål äro likartade med debiterings- och exekutionsmål, som för närvarande gå till Kungl. Maj:t i statsrådet och efter regeringsrättens inrättande otvifvelaktigt böra af denna myndighet upptagas och afgöras.

Beträffande »balansmål, fiskaliska aktioner, frågor om obehöriga afkortningar och afskrifningar, overificerade kronorestantier med flera sådana ämnen, som innefatta ett från lag och författningar afvikande förfarande, hvarå ansvar följa bör», är förhållandet mera kompliceradt. Å ena sidan kan det äfven här sägas, att, då målen på grund af sitt sammanhang med statsförvaltningen undandragits de vanliga domstolarna och hänvisats till en särskild räkenskapsdomstol, som tillika innefattar ett administrativt verk, endast saknaden af en högsta förvaltningsdomstol kan förklara, att målen fullföljas till den allmänna högsta domstolen. Å andra

sidan kan man, under hänvisning till de mycket stränga straff och straffpåföljder, om hvilkas ådömande kan vara fråga, framhålla behofvet af det yppersta rättsskydd hos en högsta instans, som i allmänhet är kompetent att döma om de viktigaste rättigheter. Löneregleringskommittén, som ansett ganska tungt vägande skäl tala för upphörande af kammarrättens befattning med förevarande slag af mål, har vidare erinrat, att ingalunda alla balansmål och åtal mot publika ämbets- och tjänstemän för fel och försummelser med afseende å uppbörden, förvaltningen, redovisningen, kontrollen och tillsynen äro föremål för kammarrättens pröfning. I vissa fall åtalas sådana förseelser vid krigsdomstol, och i allmänhet är kammarrätten kompetent, endast när fråga är om medel och persedlar, för hvilka redogörelse ingår till kammarrättens revisionsafdelning, och som varit kronans och allmänna verks uppbördsmän och redogörare under eget ansvar anförtrodda. Den omständigheten, att sålunda enligt bestämmelser, i hvilka jag icke kan ifrågasätta någon ändring, alldeles likartade mål handläggas af krigsdomstolar eller allmänna domstolar och följaktligen i båda fallen af högsta domstolen såsom sista instans, torde gifva afgjord öfvervikt åt det andra af de båda ofvan antydda betraktelsesätten och förbjuda regeringsrättens substituerande för högsta domstolen i balansmål och andra sådana mål om ansvar. Härtill kommer, att dylika brottmåls upptagande hos regeringsrätten skulle förutsätta särskilda anordningar i afseende på föredragningen. — Något motsvarande gäller om åtal emot kammarrättens egen personal för tjänstefel; att dessa åtal upptagas af kammarrätten själf, hvilken är domstol, och ej, såsom i andra dylika fall, af hofrätt, kan nämligen icke motivera någon skillnad i afseende å den vidare fullföljden. I egentliga disciplinära ärenden bör däremot klagan, i den mån sådan är tillåten, pröfvas af regeringsrätten.

Till beredande af lättnad i högsta domstolens arbetsbörda skulle ett öfverflyttande till regeringsrätten af ba-

lansmål och därmed jämförliga mål, som från kammarrätten fullföljas, icke äga någon mera afsevärd betydelse. Dessa mål äro nämligen mycket fåtaliga. Annorlunda förhåller det sig med ägodelningsmålen, hvilka årligen uppgå till ett ganska stort antal och beräknats upptaga omkring 30 föredragningsdagar. I Riksdagens skrifvelse framhålles också, att »exempelvis skiftesmålen» möjligen kunde till den ifrågasatta domstolen öfverflyttas, hvilket emellertid under diskussionen inom Riksdagen varit föremål för olika meningar.

Redan från principiell synpunkt kan man måhända hysa vissa betänkligheter emot att från högsta domstolen till en i juridiskt afseende nödvändigtvis mindre starkt sammansatt myndighet öfverflytta den slutliga pröfningen af ägodelningsmålen. Skiftesväsendet kan nämligen anses ligga till grund för hela anordningen af jordeganderätten och ingriper i privata rättsförhållanden på ett sätt, som knappast kan öfverskattas. Dessa principiella betänkligheter torde emellertid icke vara i och för sig afgörande. Den så att säga tekniska delen är i faktiskt förekommande frågor den vida öfvervägande, och äfven de mötande juridiska problemen äro oftast af mycket speciell art. Vid skiftesärendenas afgörande kan därför den särskilda sakkunskapen anses vara minst lika viktig som den allmänna skickligheten i domarevärf. Detta förhållande bekräftas däraf, att i ägodelningsrätt de valda och icke juridiskt bildade ledamöterna äga individuell rösträtt. Men det synes vara åtminstone tvifvelaktigt, om särskild sakkunskap kan i lika hög grad som inom högsta domstolen påräknas inom regeringsrätten. Det är bekant, att med anledning af skiftesärendenas egendomliga beskaffenhet det ansetts nödigt eller lämpligt att i nedre justitierevisionen tilldela dem åt särskilda skiftesföredragande, som, under ett ofta långvarigt sysslande med dessa mål, förvärfva erforderlig förtrogenhet med desamma. Man torde vidare lägga vigt därpå, att bland högsta domstolens ledamöter städse återfinnas några, som varit skiftesföredragande och därför äro auktoriteter i fråga om skiftesmål. Inom den

jämförelsevis fåtaliga regeringsrätten, som måste innesluta sakkunskap på många skilda förvaltningsområden, skulle det vara svårt att alltid på liknande sätt sörja för tillvaron af förfarenhet i ägodelningsmål. Sannolikt skulle dessutom skiftesärendena taga alltför mycken tid i anspråk för regeringsrätten. Möjligen kan dock någon tids erfarenhet gifva vid handen, både att regeringsrätten skulle kunna medhinna äfven dessa ärenden, och att i sådana mål förfarna män kunna få plats inom regeringsrätten utan förfång för andra intressen. Om och när skiftesärendena tilldelas regeringsrätten, måste för deras föredragning anställas en särskild tjänsteman; i dylika mål kan nämligen lämplig föredragande näppeligen påräknas inom något regeringsdepartement. Hela frågan om dessa ärendens öfverflyttande kan i alla händelser icke slutligen pröfvas annat än i sammanhang med den allmänna revision af skiftesstadgan, hvars förberedande blifvit genom nådigt beslut den 5 oktober 1906 uppdraget åt särskilda komiterade.

Ett slags motsvarighet till ägodelningsmålen utgöra dispachemålen, hvilka från rådstufvurätt, förstärkt med valda och särskildt sakkunniga ledamöter, fullföljas direkt hos högsta domstolen. Dessa mål äro dock af så privaträttslig art och ligga så fjärran från föremålen för administrationens verksamhet, att deras öfverflyttande till regeringsrätten näppeligen kan ifrågasättas.

De tvister rörande städsling af indelta soldater, ryttare eller båtsmän, hvilka enligt förordningen den 17 april 1828 fullföljas från Konungens befallningshafvande till högsta domstolen, kunna i följd af vidtagna ändringar beträffande krigsmaktens organisation numera icke äga någon betydelse.

Värfningstvister, hvilka enligt nådigt bref den 22 november 1809 gå från Konungens befallningshafvande till högsta domstolen, torde äfven vara ytterst sällsynta.

Sedan genom nådigt bref den 4 april 1805 förordnats, att bland andra »justitiemål» äfven rusthållares tvister om

bättre rätt till besittning af kronorusthåll skulle tillhöra kammarkollegium, blefvo i 3 § af instruktion för nedre justitierevisionen den 3 augusti 1809 bland de till revisionsexpeditionen hörande generalauditörsärendena uttryckligen nämnda äfven tvister och frågor om laga fång å kronorusthåll och augmentshemman. I öfverensstämmelse med den till grund för denna föreskrift liggande regeln, som uttalas i instruktion för högsta domstolen den 22 maj 1789, har intill senaste tid ansetts, att tvister om företräde till kronorusthåll ännu rätteligen böra fullföljas från kammarkollegium till högsta domstolen. Något inre skäl för att behandla dessa tvister annorlunda än tvister om kronohemman i allmänhet finnes dock näppeligen. Också har Kungl. Maj:t den 2 juni 1899 upptagit två sådana mål till pröfning i statsrådet. Vid sistnämnda förhållande torde icke någon särskild åtgärd för ifrågavarande måls öfverflyttning till regeringsrätten behöfva vidtagas.

Att regeringsrätten bör i stället för högsta domstolen upptaga besvär öfver landtmäteristyrelsens beslut i frågor mellan landtmätare och deras vikarier eller medhjälpare om lön och arvode och i åtskilliga andra frågor, är redan ofvan framhållet. Likaså torde de mål, som nu enligt § 14 i landtmäteriinstruktionen från Konungens befallningshafvande fullföljas hos högsta domstolen, lämpligen kunna i sista instans öfverflyttas till regeringsrätten. Dessa mål angå förordnande till landtmäteriförrättning samt åtgärder till befordrande af landtmäteriförrättningars fortgång och behöriga verkställighet. Då ifrågavarande ändringar kunna lätteligen genomföras utan formlig ändring af vare sig skiftesstadgans eller landtmäteriinstruktionens ordalydelse, torde det icke vara nödvändigt att låta därmed anstå i afbidan på den förut omförmälda allmänna revisionen af skiftesväsendet.

Efter inrättande af en regeringsrätt kan det näppeligen finnas någon afgörande grund för att hos högsta domstolen bibehålla det slutliga bedömandet af tvister om riksdagsman-

naval. För närvarande äro dessa tvister nästan alldeles likartade med kommunala besvärsmål. Vid bifall till hvilande förslag om införande af allmän politisk rösträtt kommer denna likhet visserligen att förminskas, såvidt tvist angår villkoren för valrätt. Men i andra afseenden kommer den att kvarstå samt t. o. m. ökas. Kommer en proportionell valmetod till användning såväl vid politiska som vid kommunala val, är det af vikt, att en och samma myndighet i högsta instans pröfvar möjliga stridigheter om metodens användning. Det kan icke befaras, att regeringsrätten skall sakna nödvändig vare sig självständighet eller auktoritet. Jag tvekar därför ej att föreslå, att tvister om riksdagsmannaval öfverflyttas från högsta domstolen till regeringsrätten, och, i konsekvens härmed, att äfven klagan öfver val till ombud vid kyrkomöte skall af sistnämnda myndighet pröfvas.

Ungefärliga storleken af den lättnad, som genom måls öfverflyttning till regeringsrätten skulle beredas högsta domstolen, framgår af tab. 25.

Tab. 25. Till högsta domstolen *inkomna* mål af vissa slag.

	1895.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.
Besvär öfver val till Riksdag eller Kyrkomöte .	1	22	3	1	9	1	3	12	2	—
Besvär öfver Konungens befallningshafvandes beslut i landtmäteriärenden	8	7	1	3	2	7	2	6	3	2
Besvär i frågor om tvångsarbete	27	21	32	38	17	21	24	36	21	36
Besvär öfver centrala ämbetsverks beslut i disciplinmål o. dyl.. . . .	—	—	[1] 1	—	—	—	[2] 1	[2] 1	—	—

[1] Från medicinalstyrelsen.
[2] Från landtmäteristyrelsen.
Förestående tabell är uppgjord med ledning af chefens för justitiedepartementet ämbetsberättelser.

Kostnadsberäkning m. m.

Regeringsrätten bör gifvetvis, åtminstone till en början, arbeta på allenast en afdelning, hvilken torde kunna vara i verksamhet så godt som hela året eller ungefär 48 *fulla* veckor med fem sessionsdagar hvarje vecka. När det förutsättes, att fem ledamöter regelmässigt skola vara tillstädes, erfordras, för att den från sessioner lediga tid, som kan ägnas åt hemarbete eller rekreation, må ungefärligen motsvara förhållandet i högsta domstolen, samt rubbning ej vållas af tillfälliga sjukdomsförfall o. dyl., ett antal af åtta ledamöter. Detta ledamotsantal kan äfven i någon mån medgifva, att enskilda ledamöter, såsom ofvan antydts, tagas i anspråk för medverkan vid författningsförslags upprättande. Aflönings- och pensionsförmånerna torde böra vara desamma som för justitieråd. Om lokal kan erhållas vare sig, såsom önskvärdast vore, i kanslihuset eller i något annat kronans hus, behöfves, utom till regeringsrådens löner, anslag endast till aflöning åt en vaktmästare och till expenser. Beräknas regeringsråds lön till den i år för justitieråd beviljade summan eller 13,000 kr., kommer hela kostnaden att i rundt tal uppgå till högst 110,000 kr. I regeringsdepartementens personal torde ej nu behöfva beräknas någon ökning, då föredragningen inför regeringsrätten knappast är mera tidskräfvande än den nuvarande dubbla föredragningen inför departementschefen och inför statsrådsberedningen. Det skulle i alla händelser vara mindre lämpligt att före vunnen erfarenhet om göromålens eventuella tillväxt inrätta nya tjänster, hvilka dessutom äro beroende af möjligen ändrad departementsindelning.

Antager man, såsom ofvan skett, att regeringsrätten kommer att förfoga öfver ungefär 240 sessionsdagar årligen, torde däraf i medeltal 60 böra beräknas för lagföredragning, därunder inbegripen föredragning af lagstiftningsfrågor, som remitterats på ett förberedande stadium, samt 20 för afgifvande af utlåtanden öfver ansökningar. Det skulle således återstå ungefär 160 sessionsdagar för besvärsmålen. Detta bör, i betraktande af den tid, som dessa mål kräft en-

ligt nu gällande ordning, vara fullt tillräckligt äfven med den tillväxt af målen, som kan antagas småningom inträda. Men det skulle vara betänkligt att i någon större utsträckning, på sätt löneregleringskommittén föreslagit, öka arbetsbördan genom att för vissa mål indraga mellaninstansen, utan att man, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med samma kommittés förslag, samtidigt sörjer för en motsvarande lättnad genom att för andra mål göra den nuvarande mellaninstansen till högsta instans.

Huruvida och i hvilken utsträckning sistnämnda åtgärd må vara rådlig och lämplig, skall icke här undersökas; till belysning af frågan må dock hänvisas till tabellerna n:ris 26—28, som utvisa antalet af och utgången i de under femårsperioden afgjorda från kammarrätten fullföljda mantalsskrifningsmål, beskattningsmål och brännvinstaxeringsmål, hvilka alla skulle enligt kommittéförslaget stanna hos kammarrätten. Beträffande förslaget att indraga mellaninstansen anmärkes, att i förevarande sammanhang detta endast

Tab. 26. Mantalsskrifningsmål från kammarrätten.

	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Ej ändring	11	15	4	7	5	42	8.4
Ändring	3	1	—	—	1	5	1.0
Ej pröfning	—	—	—	1	—	1	0.2
Summa	**14**	**16**	**4**	**8**	**6**	**48**	**9.6**

Tab. 27. Beskattningsmål från kammarrätten.

	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Ej ändring	183	177	173	161	153	847	169.4
Ändring	33	39	57	51	44	224	44.8
Ej pröfning	8	5	12	9	7	41	8.2
Summa	**224**	**221**	**242**	**221**	**204**	**1,112**	**222.4**

Tab. 28. **Bränvinstaxeringsmål från kammarrätten.**

	1899.	1900.	1901	1902.	1903.	Summa.	Medeltal.
Ej ändring	5	1	4	3	4	17	3.4
Ändring	—	—	—	1	—	1	0.2
Ej pröfning	—	—	—	—	—	—	—
Summa	**5**	**1**	**4**	**4**	**4**	**18**	**3.6**

kan tillstyrkas beträffande sådana mål, som skulle komma att helt och hållet afgöras af regeringsrätten samt icke i någon del öfverlämnas till föredragning i statsrådet. Utan en sådan begränsning af ifrågavarande åtgärd, skulle derigenom statsrådets arbetsbörda ökas och sålunda ett af de syften motverkas, som med regeringsrättens inrättande afses.

Indragning af statsråd.

Till stöd för förslaget om inrättande af en administrativ högsta domstol har anförts, att en sådan åtgärd skulle möjliggöra en minskning eller onödiggöra en ökning af statsrådets ledamotsantal. Det är de s. k. konsultativa statsråden, som skulle blifva helt eller delvis öfverflödiga, och som därför antingen kunde indragas eller ersättas med chefer för behöfliga nya departement. Att de konsultativa statsrådens göromål skulle betydligt minskas i följd af en regeringsrätts inrättande, lider icke heller något tvifvel. Helt säkert är deras medverkan särskildt anlitad och värdefull vid afgörandet af besvärsmål med mera utpräglad juridisk innebörd, något som i viss mån bekräftas af det kända förhållandet, att under en följd af ministärer bland de konsultativa statsråden funnits en förutvarande ledamot af högsta domstolen. Om och i den mån genom regeringsrättens granskning af förslag till lagar och författningar statsrådets arbetsbörda minskas, kommer äfven denna minskning att särskildt inverka på de konsultativa statsråden, hvilka det nu tillkommer att biträda vederbörande departementschef vid fastställande af sådana förslags slutliga lydelse. Att en afsevärd lättnad härvid kan förväntas, torde framgå

däraf, att enligt sakens natur och erfarenhetens vittnesbörd behandlingen inom statsrådsberedningen varit vida mindre tidskräfvande i fråga om sådana lagförslag, som undergått granskning i högsta domstolen. Man skulle t. o. m. kunna tänka sig den anordning, att de justitieråd eller regeringsråd, som hafva att i konseljen vara tillstädes vid afgörande af en fråga, äfven tillkallades att deltaga i beredningen af samma fråga. Från att ställa ett bestämdt förslag i detta hänseende hindras jag — utom af hänsyn till gränserna för det mig lämnade nådiga uppdraget — af den omständigheten, att som bekant statsrådsberedningen — bortsedt från departementalstadgans föreskrifter om gemensam beredning — icke alls är föremål för någon bestämmelse i lag eller författning, utan hittills ansetts böra få med ledning af praxis fritt anordnas efter hvad nödigt och lämpligt pröfvas. Härtill kommer, att ifrågavarande anordning möjligen skulle alltför mycket inkräkta på regeringsrättens sessionstid.

Att regeringsrättens inrättande är ägnadt att minska de konsultativa statsrådens nuvarande göromål, bevisar naturligtvis icke, att någon af dem eller de alla blifva öfverflödiga. Deras bibehållande kan tydligen motiveras genom deras återstående uppgifter, däri inräknade äfven sådana, hvilkas lösning till äfventyrs blifvit trängd i bakgrunden eller hämmad genom de göromål, som hittills ålegat de konsultativa statsråden, men hvarifrån dessa för framtiden blifva befriade.

Att statsministern äfven framdeles bör kunna vara fritagen från chefskapet för något regeringsdepartement, torde vara självklart och bestyrkes däraf, att statsministersämbetet faktiskt endast sällan och under korta perioder varit förenadt med någon departementschefsbefattning. En af de tre statsrådsbefattningarna »utan portfölj» måste således i alla händelser bibehållas.

Hvad de båda öfriga angår, är till en början tydligt, att deras indragande måste öka arbetet för de öfriga statsrådsledamöterna och således i sin mån neutralisera de väntade

gynnsamma verkningarna af regeringsrättens inrättande. De göromål, som af regeringsrätten öfvertagas, kunna naturligtvis endast anses motsvara en del af de konsultativa statsrådens arbetsbörda. Denna har för öfrigt i många fall varit alldeles för tung, och tidtals har inträffat, att statsrådsberedning måst samtidigt hållas å två, eller t. o. m. tre, afdelningar. Äfven efter regeringsrättens inrättande skall tillräcklig sysselsättning finnas för två konsultativa statsråd jämte statsministern. Indrages den ena eller båda, måste departementschefer i vida större utsträckning än nu tjänstgöra i statsrådsberedningen, om denna skall kunna arbeta efter ungefär samma grunder som hittills. Till följd af det mycket stora antal mål, som fortfarande måste förekomma i hvarje konselj, är det alldeles omöjligt att i allmänhet göra föredragningen i konseljen så utförlig, att den kan ersätta behandlingen i statsrådsberedningen. Detta framgår med full evidens af en enkel jämförelse mellan den tid, som rimligen kan anslås för en konselj, och antalet mål, som där komma till föredragning. Om man vill undvika att i de flesta fall göra departementscheferna faktiskt allenarådande, och om man vill sörja för sammanhang och konsekvens äfven i mindre viktiga regeringsärendens afgörande, måste man bereda tillfälle för åtminstone några af hvarje departementschefs kolleger att om frågorna taga grundligare kännedom, än i konseljen är möjligt. Just i bevarande af sammanhang och konsekvens äga de konsultativa statsråden jämte statsministern en viktig uppgift, som icke lika väl kan lösas af departementschefer såsom växlande bisittare i statsrådsberedningen. Hos dessa kan icke heller med visshet påräknas samma juridiska insikt, administrativa erfarenhet och formella förmåga som hos konsultativa statsråd.

På grund af hvad jag sålunda anfört, finner jag mig sakna giltigt skäl att i sammanhang med inrättandet af en regeringsrätt föreslå indragning af en eller flera statsrådsbefattningar. Den besparing, som härigenom skulle kunna vinnas, är nämligen alltför obetydlig för att i en fråga om

själfva regeringens organisation komma i betraktande. Äfven om det nuvarande antalet statsrådsledamöter måste anses högt i jämförelse med förhållandet i ett flertal främmande länder, torde de betänkligheter, som i anledning häraf kunna möta, hafva blifvit pröfvade vid jordbruksdepartementets inrättande.

Emellertid kan frågan om indragning af de konsultativa statsråden komma i annat läge, då den upptages i sammanhang med ett från olika håll påyrkadt och delvis af Riksdagen förordadt inrättande af flera regeringsdepartement. Huruvida dessa yrkanden kunna anses i allo välgrundade, eller om de åsyftade fördelarna bättre vinnas genom en förändrad organisation *inom* de särskilda departementen, därom tillkommer det uppenbarligen ej mig att nu afgifva något yttrande. Men jag anser mig oförhindrad att i detta sammanhang framhålla, att vid tillkomsten af flera regeringsdepartement *icke blott* betänkligheterna emot ett alltför talrikt statsråd vinna i styrka och större skäl för indragning af konsultativa statsråd alltså föreligga, *utan äfven* svårigheten att umbära dessa i viss mån minskas, då flere departementschefer kunna dela tjänstgöringen i statsrådsberedningen, och då ökadt tillfälle vinnes att inom statsrådet äga representanter för den juridiska och administrativa erfarenheten. Anses de återstående olägenheterna icke uppgå mot fördelen af ett eller flera nya regeringsdepartements inrättande, torde det emellertid vara i hög grad önskvärdt att åstadkomma formel garanti för en effektiv statsrådsberedning. I sådant afseende kan närmast ifrågasättas den anordningen, att i statsrådsprotokollet för hvarje ärende antecknas, hvilka statsrådsledamöter med departementschefen deltagit i ärendets handläggning inom statsrådsberedningen. Detta skulle redan under nuvarande förhållanden vara nyttigt, men kan dock, så länge de konsultativa statsrådens närvaro förutsättes som det regelmässiga, anses mindre nödvändigt. Hittills har blott plägat ske anteckning om gemensam beredning af ärende, som angår skilda regeringsdepartement.

Konflikt-domstol.

Den ofvan lämnade öfversikten öfver utländsk lagstiftning visar, att på många håll särskilda anordningar vidtagits för lösande af kompetenskonflikter mellan domstolarna, förvaltningsjurisdiktionen och administrationen. Dessa anordningar åsyfta icke blott att förebygga de olägenheter, som tydligen kunna uppstå, när två eller flera af hvarandra oberoende myndigheter förklara sig kompetenta i samma mål, eller när en sak på grund af verklig eller förment inkompetens afvisas hos samtliga de myndigheter, som rimligen kunna sättas i fråga att upptaga densamma. Hithörande föreskrifter innebära ofta äfven en bestämd tendens att skydda myndigheter af ett visst slag emot öfvergrepp från andra myndigheters sida. Särskildt erinras om sträfvandet att bevara administrationens oberoende gentemot domstolarne.

I Sverige saknas för närvarande alla dylika stadganden. Icke ens för lösning af kompetenskonflikter emellan olika allmänna domstolar inbördes synes vara fullständigt sörjdt, så mycket mindre som i visst fall domstolars beslut i kompetensfrågor icke få öfverklagas. Anser domaremakten sig vara kompetent eller inkompetent, kan någon ändring däri icke åstadkommas af vare sig part eller representant för det allmänna. Huruvida å andra sidan administrationen är oförhindrad att oaktadt domstolarnas beslut resp. upptaga eller afvisa samma sak, som upptagits vid eller afvisats från domstolarna, finnes icke uttryckligen föreskrifvet, lika litet som huruvida omvändt domstolarna böra respektera administrationens föregående beslut. Vid dessa förhållanden torde, äfven om man kan antaga en tendens att dels gifva domstolarna vitsord, dels undvika positiv kompetenskonflikt, ett ordnande af konfliktjurisdiktionen vara önskvärdt. Behofvet häraf kan anses ökadt i st. f. minskadt genom regeringsrättens upprättande. Regeringsrätten har nämligen karaktären af en med högsta domstolen likställig domstol, och det är svårt att afgöra, hvilkenderas mening bör blifva den gällande, då båda tillägna sig eller frånkänna sig kompetens i samma mål.

Om en konfliktdomstol i Sverige skulle komma till stånd, torde det ej möta några svårigheter att däråt förläna en lämplig sammansättning. Närmast till hands ligger att — såsom redan Bergfalk i förut anförda tidskriftsuppsats af år 1842 — tänka sig densamma bestående af ett lika antal, genom anciennitet bestämda, ledamöter från högsta domstolen och från regeringsrätten. Ordförande kunde lämpligen vara samme höge ämbetsman som i riksrätten, eller presidenten i Svea hofrätt. För ändamålet skulle erfordras ett tredje moment i 17 § regeringsformen samt tillägg i 23 och 99 §§ samt möjligen 21 och 104 §§, äfvensom i tryckfrihetsförordningens § 2, 4:o. Om föredragning, protokollsföring och expedition kunde det i 17 § öfverlämnas åt ordföranden att förordna, hvadan något tillägg till 24 § icke vore behöfligt. På grund af gränserna för mitt uppdrag har jag emellertid ej ansett mig böra i detta hänseende framlägga något formuleradt förslag.

I motionen af år 1897 hade behofvet af en konfliktdomstol uppmärksammats. Denna motion tillerkände nämligen, genom ett tillägg i regeringsformen 18 §, regeringsrätten behörighet att afgöra mellan domstolar och ämbetsmyndigheter uppkommande behörighetstvister. Regeringsrätten skulle härigenom fått en öfverordnad ställning äfven i förhållande till domstolarna.

Upprättade förslag.

Enligt nu antydda grunder har jag upprättat förslag:

till ändrad lydelse af vissa paragrafer i regeringsformen;

till ändrad lydelse af vissa paragrafer i riksdagsordningen;

till ändring i tryckfrihetsförordningen;

till lag om regeringsrätten;

till lag om ändrad lydelse af § 7 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863;

till lag om ändrad lydelse af 6 § i lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885;

till lag om ändrad lydelse af 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906;

till nådig kungörelse, innefattande tillägg till förnyade nådiga stadgan angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen den 31 mars 1900;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 3, 5, 6 och 7 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för ämbets- och tjänstemännen i Dess kansli den 7 juni 1878;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 2 och 6 i förnyade nådiga instruktionen för tjänstemännen i utrikesdepartementet den 24 september 1906;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 4 och 6 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess nedre justitierevision den 16 december 1901;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 33 och 49 i förnyade nådiga instruktionen för arméförvaltningen den 27 maj 1881;

till nådig kungörelse om ändring i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess marinförvaltning den 8 december 1899;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 36 och § 46 mom. 1 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess medicinalstyrelse den 31 december 1900;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 34 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarkollegium den 14 november 1879;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 13 och § 19 mom. 4 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för Dess statskontor den 8 december 1876;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 14 och 41 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarrätt den 14 november 1879;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 29 i förnyade nådiga reglementet för Kungl. biblioteket den 9 november 1877;

till nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 35 i förnyade nådiga stadgarna för nationalmusei konstafdelning den 10 december 1880;

till nådig kungörelse, innefattande ändring i förnyade nådiga landtmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864.

Samtliga dessa förslag finnas fogade vid detta betänkande.

Utöfver hvad ofvan anförts må till belysning af desamma ytterligare anföras följande. *Speciell motivering.*

Förslaget till ändringar i regeringsformen.

§ 7.

Till följd af det nära sambandet mellan regeringsrätten och departementen har det ansetts riktigast att i 7 § intaga ett förbehåll för ärenden, hvilkas afgörande uppdrages åt regeringsrätten. Ett sådant tillägg saknas i motionerna af 1897 och 1899, men återfinnes i 1854 års förslag, ehuru enligt detta förslag regeringsrätten var mera fristående än enligt det nu framställda och regeringsrättsärendena således då snarare borde anses falla utom gränserna för regeringsärenden och vara jämförliga med judiciella mål.

§ 17.

Första gången stiftas lagen om regeringsrätt efter högsta domstolens hörande. Vid senare ändringar kan enligt den föreslagna lydelsen af 87 § 1 mom. i stället regeringsrättens eget utlåtande inhämtas.

I förslagen af 1854, 1897 och 1899 upptagas regeringsråd till ett antal af sju. Utkastet af 1840 har blott 5 »kansliråd», bland hvilka blott 3 behöfva vara närvarande jämte föredragande departementschefen. Jag erinrar, att enligt 1854 års ursprungliga förslag minst fem regeringsråd borde förut hafva förvaltat civil beställning, att Borgarståndet ville skärpa fordringarna därhän, att alla sju skulle förut hafva

förvaltat sådan tjänst och minst tre beklädt domarämbete, samt att meningarna sammanjämkades så, att minst fem skulle förut hafva förvaltat civil beställning och minst två beklädt domarämbete. I öfverensstämmelse med sistnämnda förslag var 1897 års motion affattad; år 1899 jämkade motionären fordringarna så till vida, att minst fyra borde hafva förvaltat civil beställning och minst tre domarämbete. Utkastet af år 1840 fordrade af alla fem kansliråden kompetens till kollegierna eller rättegångsverken samt i administrativa värf ådagalagd insikt, erfarenhet och redlighet.

De föregående förslagen af 1854, 1897 och 1899 öfverensstämma därutinnan, att redan i själfva grundlagen befordringsärenden afskiljas från regeringsrättens kompetens och sålunda icke genom den förutsatta särskilda lagen om regeringsrätten kunna dit hänföras. Också i utkastet af år 1840 undantagas »besvär i befordringsärenden, hvarunder äfven begripas besvär öfver förslag till tjänster». Dock tillägges, att i dessa besvärsmål Konungens administrativa högsta domstol till Kungl. Maj:t afgifver underdåniga yttranden och tillstyrkanden, hvilka, jämte målen, för Kungl. Maj:t föredragas.

Detta tillägg synes hvila på den riktiga tanken, att äfven i befordringsfrågor kunna förekomma ämnen, hvilka fordra judiciellt bedömande och icke, såsom själfva det slutliga personvalet, ankomma på pröfning af det allmänna bästas kraf. Med den anordning, som var genomförd i de tidigare förslagen, och enligt hvilken besvärsmålen skulle i sin helhet afgöras antingen af regeringen eller af regeringsrätten, var det emellertid oundvikligt att hänföra befordringsmålen till den förra kategorien, hvilket lämpligen kunde ske redan genom grundlagsbestämmelsens affattning.

Samma nödvändighet föreligger däremot icke enligt mitt förslag, hvilket tillåter delning af målen, så att dessa i vissa afseenden afgöras af regeringsrätten, i andra af regeringen. Vid detta förhållande synes det icke kunna finnas tillräckligt skäl att genom grundlagsbud afskära möjligheten

att behandla befordringsmål på samma sätt som andra mål, hvilka regelmässigt kräfva pröfning i sista hand hos den högsta administrativa myndigheten. Antingen skulle i följd af ett sådant grundlagsbud den otvifvelaktigt rättsliga sidan af befordringsmålen icke alls komma under regeringsrättens behandling, eller ock måste man för dessa måls skull införa en särskild procedur. Härtill kommer, att gränsen mellan befordringsmål och andra mål icke alltid är fullt skarp, hvilket erhåller större betydelse, om de förra icke — eller icke på vanligt sätt — skola behandlas hos regeringsrätten. Egendomligt måste det också förefalla, om undantagen från regeringsrättens kompetensområde i likartade fall uppställas dels i regeringsformen, dels i särskild lag. På dessa grunder har jag funnit det tillräckligt och lämpligast att allenast i den särskilda lagen gifva uttryck däråt, att befordringsmålen icke i allmänhet och icke i hufvudsak skola afgöras efter rättsliga grunder och af regeringsrätten.

§ 18.

Enligt förslaget af 1854 är regeringsrätten kompetent att i mål, som kunna tillhöra dess slutliga pröfning, upptaga och afgöra ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är, och lämnas åt högsta domstolen kompetens beträffande »alla öfriga sådana ansökningar». Äfven i denna del ansluta sig de nämnda motionerna till detta förslag.

För min del har jag icke funnit inrättandet af en regeringsrätt föranleda någon direkt modifikation af högsta domstolens kompetens i förevarande afseende. Denna kompetens har synts mig böra förblifva oförändrad, oberoende däraf, huru stor del af den myndighet, som nu tillkommer Kungl. Maj:t i statsrådet, må öfverflyttas på regeringsrätten. Utan tvifvel förekomma fall, då Kungl. Maj:t i statsrådet för närvarande dispenserar från iakttagande af vissa tidsbestämmelser. I sådana fall kommer Kungl. Maj:ts dispensationsrätt fortfarande att gälla. Emot en alltför långt gående utöfning

af sådan rätt finnas ökade garantier däruti, att regeringsrätten afgifver utlåtanden öfver underdåniga ansökningar.

Myndigheten att afgifva lagförklaringar i anledning af förfrågningar om lagens rätta mening (regeringsformens 19 §), torde af nära till hands liggande skäl böra förblifva odelad hos högsta domstolen. Motionen af år 1899 innehåller, att förfrågningar om enligt 87 § stiftad lags eller laga stadgas rätta mening skulle gifvas af högsta domstolen eller af regeringsrätten, alltefter lagens eller stadgans beskaffenhet enligt nämnda paragraf, hvilken, i samma motion, hänvisade till högsta domstolen frågor om allmän och särskild civillag, allmän kriminallag och särskild kriminallag för krigsmakten, äfvensom allmän kyrkolag och särskild kriminallag för prästerskapet, samt till regeringsrätten frågor om annan lag eller laga stadga, som på en eller annan grund utgjorde föremål för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftning. Att enligt mitt förslag högsta domstolen kan komma att förklara lag, vid hvars tillkomst regeringsrätten medverkat, torde i praktiskt afseende vara föga afskräckande, då lagförklaringar enligt regeringsformens 19 § som bekant äro ytterst sällsynta.

§ 21.

Ehuru, då regeringsrätten icke gifver lagförklaringar, Konungens rösträtt antagligen ej ofta kommer till användning, har det dock synts mig föreligga tillräckliga skäl för att till regeringsrätten utsträcka bestämmelsen i första punkten af regeringsformens 21 §. Möjligheten af Konungens närvaro och deltagande i besluten kan nämligen anses gifva ett påtagligt uttryck däråt, att regeringsrätten, liksom högsta domstolen, »dömer Konungs dom». År 1854 innehöll det ursprungliga förslaget icke någonting om 21 §, men till efterkommande af två stånds önskningar gaf konstitutionsutskottet åt paragrafen alldeles samma lydelse, som nu af mig föreslås. Äfven 1840 förordades en sådan bestämmelse, liksom i de båda motionerna af år 1897 och 1899.

§ 22.

Ofvan har redogjorts för de föreslagna stadgandena om beslutfört antal i regeringsrätten. Här må till jämförelse anmärkas, att den år 1840 ifrågasatta högsta administrativa domstolen var domför med tre ledamöter och den föredragande, samt att enligt 1854 års förslag och de båda motionerna af 1897 och 1899 mål kunna pröfvas och afgöras af fem ledamöter, så ock af fyra, där minst tre af dem äro om slutet ense; enligt dessa tre förslag funnos blott 7 regeringsråd.

Till förebyggande af all tvekan erfordras beträffande omröstning en hänvisning till de för domstolar i allmänhet gällande regler. I utkastet af år 1840 heter det uttryckligen, att med röstberäkningen vid olika meningar förhålles såsom i högsta domstolen. Jag erinrar, att regeringsformens § 102 redan, i fråga om riksrätten, innehåller en hänvisning till den allmänna rättegångsordningens föreskrifter.

§ 23

i mitt förslag öfverensstämmer med de föregående förslagen och torde kunna anses som självklar. Författaren till 1840 års utkast synes hafva i främsta rummet tänkt sig, att besluten verkligen utfärdas med Konungens underskrift, hvilket väl sammanhänger därmed, att departementschefen i regel var föredragande.

§ 24.

För de äldre förslagens innehåll med afseende å föredragningen i regeringsrätten är ofvan (sid. 117) i hufvudsak redogjordt. Då enligt den nu föreslagna lydelsen af 7 § de besvärsmål, som skola föredragas i regeringsrätten, innefattas under regeringsärenden, komma de fortfarande utan vidare att afses i den af 6 § omtalade departementalstadgan.

Huru angeläget det än är att bevara ett nära sammanhang mellan regeringen och regeringsrätten, torde det dock icke vara lämpligt att förutsätta departementschefernas när-

varo i regeringsrätten vare sig såsom föredragande eller såsom deltagande i öfverläggningen, hvilket sistnämnda ifrågasattes i de båda motionerna af 1897 och 1899, liksom förut i 1854 års förslag. Dylika anordningar förbjudas redan af hänsyn till departementschefernas tid, hvilken man ju vill och bör spara för andra ärenden. Med rätta har det också — i Andra kammaren år 1903 — anmärkts, att departementscheferna sannolikt snart komme att tröttna vid »auskultering», när de icke hade rättighet att deltaga i ärendenas afgörande.

§ 25.

Den i regeringsformens 25 § Konungen tillerkända rätt att i brottmål göra nåd, mildra lifsstraff samt återgifva ära och till kronan förverkadt gods bör fortfarande utöfvas under medverkan af högsta domstolen, äfven när det beslut, om hvars lindring är fråga, meddelats af annan myndighet.

Men efter inrättande af en administrativ högsta domstol finnes tillfälle att, utan högsta domstolens betungande, för andra ärenden om befrielse från eller lindring i någon genom lagakraftägande beslut fastställd skyldighet eller påföljd anordna en motsvarande beredning. Då, såsom ofta är händelsen, ansökan om dylik befrielse eller lindring framställes i sammanhang med besvär och afser den möjligheten, att dessa icke leda till ändring af det öfverklagade beslutet, kommer ansökningen helt naturligt till behandling på samma gång som besvären. Det vore opraktiskt att ej låta regeringsrätten, som pröfvar och eventuellt afgör de senare, afgifva yttrande öfver den förra. Konsekvent synes yttrande böra afgifvas äfven i det fall, att ansökningen framkommer, sedan besvärstiden redan gått obegagnad till ända. I öfverensstämmelse med hvad ofvan (sid. 196) antydts, och till undvikande af onödig omgång har emellertid åt den nya bestämmelsen gifvits sådan formulering, att ansökan kan utan regeringsrättens hörande afslås, då antingen den begärda befrielsen eller lindringen är efter gällande rätt omöjlig eller ock det utan vidare är klart, att skäl för bifall saknas.

I 1899 års motion återfinnes en på visst sätt motsvarande bestämmelse, då till 87 § lägges ett nytt moment, enligt hvilket dispens från lag eller laga stadga, som i samma paragraf afses, kan medgifvas endast »efter inhämtande af yttrande från den i Konungens namn dömande domstol, som har att yttra sig vid sådan lags eller laga stadgas stiftande, ändring eller upphäfvande».

§ 26.

Samma medverkan, som i justitieärenden utöfvas af högsta domstolen genom två justitieråds närvaro i konseljen, bör tydligen på motsvarande sätt lämnas af regeringsrätten beträffande mål, i hvilka den enligt regeringsformen eller den däri förutsatta lagen bort afgifva utlåtande.

I 28 § föreslår jag icke någon ändring. Jag har nämligen ej kunnat finna, att det förordade sättet för handläggning af besvär i befordringsfrågor står i strid emot föreskriften, att hvarje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och afsked, till och ifrån ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra. Denna vid departementalstyrelsens införande tillagda föreskrift innebär nämligen ej mera, än att departementscheferna skola föredraga och expediera ifrågavarande ärenden, när de förekomma i statsrådet.

§ 34.

Förslaget utgör i denna del endast en tillämpning af principen om regeringsråds likställande med justitieråd.

§ 57.

I 57 § föreslås ett tillägg, enligt hvilket kommunallags stiftande, ändring eller upphäfvande skall försiggå enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning. Ehuru afsikten och förutsättningen är, att i dylika lagfrågor regeringsrättens, och icke högsta domstolens, utlåtande skall inhämtas, har det dock ansetts lämpligast att äfven beträffande desamma läm-

na valfrihet mellan högsta domstolen och regeringsrätten, för att förebygga de svårigheter, som eljest vid blandade lagar kunde uppkomma, särskildt när i ett lagförslag, som till följd af sitt hufvudsakliga innehåll bör behandlas af högsta domstolen, förekommer någon enstaka bestämmelse af kommunallags karaktär. Att i följd af hänvisningen till 87 § äfven kommunallag kommer att innefattas under regeln, enligt hvilken ett af Riksdagen antaget förslag förfaller, om det ej före nästföljande riksdags öppnande af Konungen bifalles och promulgeras, synes icke kunna vålla någon svårighet.

Beträffande

§ 87

torde vara tillräckligt att hänvisa till hvad här ofvan (sidd. 236 f.) i den allmänna motiveringen redan blifvit anfördt. Jag erinrar allenast, att enligt motionen af år 1899 regeringsrättens yttrande skulle inhämtas öfver förslag till stiftande, ändring eller upphäfvande af lag eller laga stadga, som på en eller annan grund utgjorde föremål för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftning och ej vore hänförlig till allmän eller särskild civillag, allmän kriminallag, allmän kyrkolag eller särskild kriminallag för krigsmakten eller för prästerskapet.

Det förutsättes visserligen, att Konungen vid utöfvande af sin s. k. ekonomiska lagstiftningsmakt skall i stor utsträckning inhämta yttrande af regeringsrätten. Men jag har ej funnit nödigt eller lämpligt att föreslå en föreskrift om regeringsrättens hörande i dessa ärenden. I 1899 års motion innefattas en sådan föreskrift, hvilken emellertid knappast utgör mera än ett råd, då det där heter, att regeringsrättens yttrande bör inhämtas, »så vidt tid därtill gifves och förslagets vikt anses sådant kräfva». Motionen af år 1897 och 1854 års förslag nöja sig med att föreskrifva (26 §) två regeringsråds närvaro i statsrådet vid behandling af frågor om stiftande, förändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar, som röra rikets allmänna hushållning.

§ 99.

Ändringen, som torde vara självklar, öfverensstämmer med samtliga äldre förslag.

§§ 101, 102, 106.

Redan i utkastet af år 1840 heter det, att ledamöternas ansvarighet för åtgärder i domstolen är inför riksrätt enligt 102 § regeringsformen. I de tre senare förslagen utföres denna tanke så, att vid åtal mot regeringsrätten inträda i riksrätten ledamöter af högsta domstolen. Motionären begagnar tillfället att söka förbättra bestämmelserna om riksrättens sammansättning, bl. a. genom att vid åtal emot justitieråd ersätta statsråd såsom riksrättsledamöter med regeringsråd. Det sistnämnda har af nära till hands liggande skäl iakttagits i mitt förslag, där en annan jämkning förordas med anledning af sjöförsvarets förändrade organisation.

För det felaktiga förhållande, som enligt 101 § föranleder justitieombudsmannens eller justitiekanslerens åtal, erfordras i fråga om regeringsrätten ett annat uttryck än beträffande högsta domstolen. De äldre förslagen förutsätta för åtal, att regeringsrätten, eller någon dess ledamot, i denna egenskap, uppenbarligen handlat mot gällande lagar och författningar. Min något afvikande redaktion afser att dels inskränka ansvarsbestämmelsen till att gälla blott för besvärsmål, dels äfven i öfrigt närmare anknyta densamma till den för högsta domstolen gällande.

§ 103.

Ehuru den s. k. opinionsnämnden knappast anses såsom ett lifskraftigt rättsinstitut, har det dock synts mig svårt att ställa regeringsrättens ledamöter gynnsammare än högsta domstolens med afseende å möjligheten till afskedande utan ransakning och dom. Skulle någon skillnad råda, borde den gå i motsatt riktning. Afgörandet af administrativa besvärsmål kan nämligen snarare än utöfvandet af högsta domsrätt i rättegångssaker gifva anledning till ogillande från

representationens sida; särskildt kan man tänka sig möjligheten, att regeringsrätten missbrukat sin ställning till inkräktande på det område, som bör vara administrationen förbehållet. Det är emellertid af föregående förslag endast motionerna, som föreslå en sådan utsträckning af opinionsnämndens befogenhet.

På grund af regeringsrättens fåtalighet kan det ifrågasättas att, i jämförelse med bestämmelserna om högsta domstolen, något minska maximiantalet af de ledamöter, som kunna entledigas. Jag har emellertid ej funnit tillräckliga skäl härför kunna åberopas. Det må erinras, att ifrågavarande maximiantal var detsamma äfven på den tid, då högsta domstolen räknade blott tolf ledamöter.

Att i

§ 104

äfven regeringsrätten bör afses, ligger i öppen dag.

Riksdagsordningen.

För de föreslagna ändringarna i §§ 11, 43, 54 och 69 torde icke behöfvas någon särskild redogörelse.

Tryckfrihetsförordningen.

I § 2 4:o är ett inskjutande af ordet »regeringsrätten» näst efter »högsta domstolen» önskvärdt samt t. o. m., på grund af det nära sambandet mellan statsrådet och regeringsrätten, nödvändigt.

Lag om regeringsrätten.

I 1 § uttalas inledningsvis den allmänna regeln, att alla besvärsmål, som inkomma till Kungl. Maj:t och ej tillhöra högsta domstolens handläggning, skola upptagas i regeringsrätten. Till denna regel fogas icke något som helst undantag. Svårigheten att genom uttömmande och tydliga bestämmelser åstadkomma en fördelning på förhand af besvärsmålen i

sådana, som skola afgöras af regeringsrätten och sådana, som böra förbehållas slutlig pröfning i statsrådet, undvikes, på sätt förut framhållits, därigenom, att äfven de senare målen passera regeringsrätten. Genom dennas föregående pröfning förebyggas de eljest både möjliga och t. o. m. sannolika kompetenskonflikterna mellan regeringen och regeringsrätten samt tillgodoses intresset att icke behöfva klyfva ett mål i delar, som på olika sätt fullföljas.

De båda alternativ, som kunna framgå af regeringsrättens pröfning, angifvas i 2 §, där det uttalas, hurusom denna pröfning antingen kan vara den slutliga och enda behöfliga för besvärsmålets fullständiga afgörande, eller ock kan behöfva kompletteras med ett regeringsbeslut.

Vid fastställandet, i 3 §, af gränserna för regeringsrättens pröfning har jag ansett lämpligt att nästan ordagrant låna ordalydelsen af de lagbud, som angifva, på hvilka grunder en kommuns beslut kan öfverklagas. Såsom förut anmärkts, finnes en analogi emellan kommuns autonomi i förhållande till statsmakten och administrationens självständighet i förhållande till en utanför stående kontrollmyndighet. Äfven om affattningen af ifrågavarande grunder möjligen skulle kunna i inre eller yttre afseende förbättras, ligger dock en styrka däri, att denna affattning blifvit pröfvad och tolkad under mera än 40 år. På grund häraf har fördelen af redaktionens bibehållande ansetts öfverväga den, som kunde stått att vinna genom ändringar eller uteslutningar. Tillagts har, att regeringsrätten äger pröfva, huruvida besvären anförts »rätteligen», d. v. s. på behörigt sätt, inom behörig tid och af behörig person. Hela stadgandet afser naturligtvis blott att bestämma de yttersta gränserna för regeringsrättens pröfning, icke att fastslå, att regeringsrätten skall i hvarje särskildt fall, utan afseende på sakens beskaffenhet och besvärens innehåll, företaga en pröfning i alla de nämnda hänseendena.

Såsom ett förtydligande motstycke till den positiva bestämmelsen om föremålen för regeringsrättens pröfning, tillägges ett förbud att pröfva fråga, som beror på bedömande

af besluts eller åtgärds lämplighet och ändamålsenlighet. Det nödvändigtvis obestämda och sväfvande i affattningen skulle utan tvifvel vara ägnadt att väcka betänkligheter, om det gällde att gifva en kompetensföreskrift, hvarefter parter och underordnade myndigheter hade att rätta sig vid anförande af besvär eller meddelande af besvärshänvisning. Men det torde vara oskadligt, när tolkningen blott tillkommer den enda myndighet, om hvars kompetens är fråga, och som just bör genom sin praxis närmare utveckla regelns innehåll. Att denna myndighet skulle sträfva att alltför mycket utvidga sin kompetens, kan näppeligen befaras, och mot möjliga tendenser i denna riktning skulle korrektiv ej saknas.

Ehvad målet är uttömdt genom den af regeringsrätten företagna pröfning eller ej — hvilket det enligt 5 § tillkommer regeringsrätten själf att afgöra — skall enligt 4 §, jfr 6 § in fine och 9 § 1 mom. in fine, det förblifva vid resultatet af denna pröfning. Regeringen är sålunda icke i något fall en högre instans öfver regeringsrätten.

Däremot öfverlämnas målet (5 §) till föredragning inför Konungen beträffande sådana frågor, som kräfva ett den högsta instansens afgörande, men ej äro föremål för regeringsrättens pröfning. Dessa frågor kunna under olika förutsättningar antingen vara lika med noll eller omfatta hela målet eller utgöra en större eller mindre del däraf. I det första och vanligaste fallet utfärdas regeringsrättens afgörande utan vidare såsom Kungl. Maj:ts utslag, enligt regeringsformens föreslagna bestämmelse antingen med Konungens underskrift eller under Konungens sekret. I det andra fallet tillkommer hela afgörandet Konungen i statsrådet, och målet skiljer sig från andra regeringsärenden endast därutinnan, att det passerat regeringsrätten. I det tredje och utan tvifvel minst vanliga fallet är förhållandet (6 §) analogt med det, som uppkommer, då med underdåniga besvär i brottmål en nådeansökan är förenad. Ärendet afgöres delvis af den myndighet, som i Konungens ställe pröfvar rättsfrågor, delvis af Konungen själf i statsrådet. Båda

besluten utfärdas i en expedition, med Konungens underskrift. Detta tredje fall förekommer, när undanrödjande af eller ändring i det öfverklagade beslutet ifrågasättes dels på rättsliga grunder, som regeringsrätten pröfvar, men ej finner giltiga eller tillräckliga, dels på andra grunder, med afseende å hvilka regeringsrätten är inkompetent. När regeringsrätten undanrödjer det öfverklagade beslutet, men saknar kompetens att företaga den pröfning, som erfordras för att ersätta detta med ett annat, kan regeringsrätten finna skäl att återförvisa målet. Ett sådant beslut hör under det första af de tre nyssnämnda fallen.

Med afseende å exemplifikationen i 7 och 8 §§ kan hänvisas till det ofvan (sidd. 204—232) anförda. Det kan naturligtvis lätt vara föremål för olika meningar, hvilka fall äro af den praktiska vikt, att de böra i exemplifikationen upptagas.

Tillagts har ett exempel tillhörande utrikesdepartementet, nämligen mål om godtgörelse af kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar; dessa mål handläggas nu af chefen för utrikesdepartementets rättsafdelning, hvilkens beslut öfverklagas hos Konungen i statsrådet. Den pröfning nämnda chef företager beträffande utbetalning af godtgörelse innebär allenast en tolkning och tillämpning af gällande föreskrifter. Frågan, huruvida skäl finnes för kronan att anställa rättegång för att i vissa fall söka sitt åter, är däremot af rent administrativ beskaffenhet.

När besvärsmålet är förenadt med ett ansökningsärende eller underställningsmål, bör hinder icke möta däremot, att med utfärdande af beslut förhålles på samma sätt, som då själfva besvärsmålet delvis afgöres af regeringsrätten, delvis af regeringen (9 §). Är besvärsmålet af sådan beskaffenhet, att det helt och hållet afgöres af regeringen och icke till någon del af regeringsrätten, uppkommer ej härvid någon afvikelse från det nuvarande förhållandet.

I fall, motsvarande det, då enligt regeringsformen öfver fristående ansökan utlåtande af regeringsrätten förutsättes, bör, då ansökningen är gjord i sammanhang med anförda

besvär, regeringsrätten utan särskild remiss yttra sig däröfver. Att i vidare utsträckning föreskrifva afgifvande af sådant yttrande torde ej vara lämpligt, emedan regeringsrätten därigenom skulle dragas ifrån sin egentliga uppgift och föranledas att ingå på rent administrativa ämnen.

Sedan i regeringsformen föreskrifvits, att målen skola till föredragning inför regeringsrätten beredas inom vederbörande regeringsdepartement, meddelas i förevarande lag (10—12 §§) närmare bestämmelser om handläggningen och föredragningen.

Denna senare har ansetts böra uppdragas åt expeditionschefen eller byråchef, hvarvid det gifvetvis är Konungen obetaget att — i motsvarighet mot hvad som sker i fråga om revisionssekreterare — förordna särskild person att i egenskap af expeditionschef eller byråchef verkställa föredragning; i fråga om lagföredragning har särskildt förbehåll gjorts om möjigheten att förordna extra föredragande. Under expeditionschef innefattas kabinettssekreteraren, enligt ordalydelsen af § 1 i instruktionen för tjänstemännen i utrikesdepartementet. Åt dessa föredragande har ansetts kunna anförtros att infordra förklaringar i besvärsmål. Tydligt är, att särskild åtgärd i detta syfte kan vara öfverflödig till följd af den utredning, som för ett annat, med besvären sammanhängande, ärendes skull må hafva åstadkommits. Regeringsrätten själf bör tydligen kunna föreskrifva fullständigande af utredningen.

Det är att förvänta, att regeringsrätten skall kunna utan dröjsmål företaga besvärsmålen, i den mån de blifva färdiga till föredragning, och att ej något behof skall finnas att skilja mellan brådskande och mindre brådskande mål samt gifva de förra förtursrätt. För att ej genom lagföredragning ett måhända långvarigt afbrott må åstadkommas i besvärsmålens behandling, torde det vara lämpligt, att lagföredragningen inskränkes till vissa veckodagar. Hänsyn till arbetet inom regeringsdepartementen fordrar också, att dag för föredragning af mål tillhörande hvarje departement såvidt möj-

ligt på förhand fixeras. Till undvikande af tidspillan för de föredragande och, i vissa fall, äfven för regeringsrätten själf kan det tjäna, att målen regelmässigt anmälas, t. ex. under veckan före den tillämnade föredragningen. Dessa förhållanden kunna delvis ordnas af regeringsrätten; delvis åter erfordras, till följd af återverkan på regeringsdepartementens arbete, bestämmelser, som af Konungen meddelas efter afvägande, med särskild hänsyn till arbetet i statsrådsberedningen, af de olika departementens behof.

Att regeringsrätten är pligtig att till Kungl. Maj:t afgifva infordrade utlåtanden i alla slags frågor om stiftande, förändring eller upphäfvande af lag eller författning — icke blott i sådana frågor, som i regeringsformen omförmälas — torde ej behöfva uttryckligen stadgas.

Öfriga författningsförslag.

Med afseende å öfriga författningsförslag torde icke någon särskild eller ytterligare motivering erfordras. Jag anmärker endast, att jag ansett mig böra afstå från att föreslå andra ändringar, än sådana, som omedelbart föranledas af regeringsrättens inrättande.

Förslag till ändring i instruktionen för justitieombudsmannen har jag icke ansett det tillkomma mig att upprätta.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

Förslag

till

ändrad lydelse af vissa paragrafer i regeringsformen.

§ 7.

Alla regeringsärenden, med undantag af sådana, som i 11 och 15 §§ omförmälas, äfvensom af sådana, hvilkas afgörande varder, jämlikt 17 § 2 mom., åt Regeringsrätten uppdraget, skola inför Konungen i Statsrådet föredragas och där afgöras.

§ 17.

1:o. Konungens domsrätt — — — — — — — — ordning bestämda.

2:o. Afgörandet af de mål, som hos Konungen fullföljas genom besvär och icke äro af beskaffenhet att böra af Högsta domstolen handläggas, skall, på det sätt och i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad af Konungen och Riksdagen samfäldt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas åtta af Konungen utnämnda män, som förvaltat civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgöra Konungens Regeringsrätt. Bland dem böra minst sex hafva fullgjort hvad författningarne föreskrifva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.

§ 18.

Högsta domstolen tillkommer det att upptaga och afgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är.

§ 21.

Konungen äger tvenne röster i de mål, hvilkas föredragning och afgörande Han för godt finner att i Högsta domstolen eller i Regeringsrätten öfvervara. Alla frågor om förklaringar öfver lagen skola hos Konungen anmälas och Dess röster däruti inhämtas och beräknas, änskönt Han icke i Högsta domstolens öfverläggningar därom deltagit.

§ 22.

1:o. Uti Högsta — — — — — — — — — — — stadgar.

2:o. I Regeringsrätten kunna mål pröfvas och afgöras af fem ledamöter, så ock af fyra, där alla fyra äro om slutet ense. När skiljaktiga meningar förekomma, tillämpas hvad lag stadgar om omröstande till dom.

§ 23.

Alla Högsta domstolens eller Regeringsrättens beslut utfärdas i Konungens namn och med Dess höga underskrift eller under Dess sekret.

§ 24.

1:o. Uti Konungens Nedre Justitierevision skola justitieärendena beredas till föredragning och afgörande i Högsta domstolen.

2:o. Till föredragning i Regeringsrätten skola ärendena beredas i det departement, hvartill de, enligt den i 6 § omförmälda fördelning, höra.

§ 25.

1:o. Konungen — — — — — — — — — — — — blifvit dömd.

2:o. Har i andra fall hos Konungen gjorts ansökan om befrielse från eller lindring i någon genom lagakraftägande beslut fastställd skyldighet eller påföljd, skall, innan an-

sökningen bifalles, Regeringsrätten däröfver afgifva utlåtande.

§ 26.

1:o. Då justitieärenden — — — — — — — — — föreskrifver.

2:o. Skall ärende, som jämlikt föreskrift i denna regeringsform eller den i 17 § 2 mom. omförmälda lag hos Regeringsrätten förevarit, föredragas i Statsrådet, vare, jämte vederbörande departementschef och två andra ledamöter af Statsrådet, två regeringsråd tillstädes, med enahanda skyldighet, som ofvan om justitieråd är sagdt.

§ 34.

Statsministern och Ministern för utrikes ärendena innehafve rikets högsta värdighet, och statsråden den närmaste därintill. Ledamot af Statsrådet må icke tillika annat ämbete utöfva, ej heller några inkomster däraf uppbära. Justitieråd eller regeringsråd må ej tillika annat ämbete innehafva eller utöfva.

§ 57.

Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena.

Huruledes särskilda menigheter må för egna behof sig beskatta, bestämmes genom kommunallagarna, hvilka af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

§ 87.

1:o Riksdagen äger gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag äfvensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäfva. Ej må Konungen utan Riksdagens samtycke, och icke Riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal afskaffa. Frågor härom må i Riksdagens Kamrar kunna väckas och skola, sedan Lagutskottet däröfver blif-

vit hördt, af Riksdagen afgöras. Beslutar Riksdagen för sin del någon ny lag eller gammal lags upphäfvande eller förändring, aflämnas förslag därom till Konungen, som inhämte Statsrådets och antingen Högsta domstolens eller Regeringsrättens tankar däröfver, och, sedan Han Sitt beslut fattat, meddele Riksdagen antingen Sitt samtycke till dess åstundan eller Sina skäl att det vägra. Kan Konungen icke förr, än Riksdagen åtskiljes, fatta och meddela Sitt beslut, vare Han oförhindrad att före nästföljande riksdags öppnande förslaget ordagrant bifalla och allmän kungörelse därom utfärda. Sker det ej, anses förslaget hafva förfallit, och Konungen underrätte då Riksdagen vid dess nästa sammankomst om de skäl, som hindrat förslagets antagande. Finner Konungen godt någon lagfråga för Riksdagen framställa, äske Han Statsrådets och antingen Högsta domstolens eller Regeringsrättens yttrande däröfver, samt meddele Sin proposition tillika med berörda yttranden åt Riksdagen, som med frågan vidare förfar, såsom i riksdagsordningen sägs.

2:o. Riksdagen äge ock gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäfva kyrkolag; dock att härvid erfordras samtycke jämväl af allmänt kyrkomöte. Öfver förslag angående dylik lag skola, på sätt i 1 mom sägs, Statsrådets och antingen Högsta domstolens eller Regeringsrättens tankar inhämtas och jämte Konungens proposition, då sådan göres, Riksdagen meddelas. Har ej förslag, hvarom nu fråga är, före början af riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, blifvit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdadt, vare det förfallet, och Konungen underrätte då Riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande.

§ 99.

Justitieombudsmannen må, när han det nödigt anser, kunna öfvervara Högsta domstolens, Regeringsrättens, Nedre Justitierevisionens, hofrätternas, kollegiernas eller i dessas ställe inrättade verks, och alla lägre domstolars öfverlägg-

ningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, samt äga tillgång till alla domstolars, kollegiers och ämbetsverks protokoll och handlingar. Konungens ämbetsmän i allmänhet vare skyldige att lämna justitieombudsmannen laglig handräckning, samt alla fiskaler, att medelst aktioners utförande honom biträda, då han det äskar.

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens Högsta domstol eller af dess ledamöter en eller flere funnes hafva af egennytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista lif, personlig frihet, ära och egendom, eller att Regeringsrätten eller en eller flere af dess ledamöter funnes hafva af sådan orsak vid pröfning af besvärsmål uppenbarligen orätt förfarit, vare justitieombudsmannen pliktig, äfvensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

§ 102.

Denna Domstol, som Riksrätt kallas, skall i sådant fall bestå af presidenten uti Konungens och rikets Svea hofrätt, hvilken däruti före ordet, presidenterna uti alla rikets kollegier, vid tilltal emot Högsta domstolen fyra de äldsta regeringsråd, men, när Regeringsrätten är tilltalad, fyra de äldsta justitieråd, äfvensom, i båda fallen, högste befälhafvaren öfver de i hufvudstaden tjänstgörande trupper, högste närvarande befälhafvaren för den vid hufvudstaden förlagda delen af flottan, tvenne de äldsta råd i Svea hofrätt och det äldsta råd i hvarje af rikets kollegier. Då antingen justitiekansleren eller justitieombudsmannen finner sig befogad att Högsta domstolen eller Regeringsrätten samfäldt eller särskilde enderas ledamöter inför Riksrätten tilltala, äske han

hos presidenten i Konungens och rikets Svea hofrätt, såsom Riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten i hofrätten foge därefter anstalt om Riksrättens sammanträde, för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle emot förmodan han detta underlåta, eller någon af de öfrige förenämnde ämbetsmän undandraga sig att uti Riksrätten deltaga, stånde de, för en sådan uppsåtlig försummelse af deras ämbetsplikt, till lagligt ansvar. Hafva en eller flere af Riksrättens ledamöter laga förfall, eller finnes emot någon af dem laga jäf, vare ändock rätten domför, om tolf däruti sitta. Är presidenten i hofrätten af laga förfall eller jäf hindrad, företräde dess ställe den äldste i tjänst varande respidenten. Denna domstol äge, sedan rannsakningen fulländad är, och domen efter lag fälld, att densamma för öppna dörrar afkunna. Ingen hafve makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, hvilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

§ 103.

Lagtima Riksdag skall hvart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida Högsta domstolens och Regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänte att i deras viktiga kall bibehållas, eller om visse af dem, utan bevisligen begångna fel och brott, hvarom föregående § handlar, likväl kunde anses böra ifrån detta kall skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning, i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller några af Högsta domstolens eller Regeringsrättens ledamöter skola anses vara ifrån Riksdagens förtroende uteslutne, blifve han eller de därefter af Konungen, hos hvilken Riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet genom nådigt afsked skilde. Dock tillägge Konungen honom eller dem hvardera en årlig pension till lönens halfva belopp.

§ 104.

Ej må Riksdagen ingå i någon särskild pröfning af Högsta domstolens eller Regeringsrättens beslut, eller någon allmän öfverläggning därom uti nämnden förefalla.

§ 106.

Finner utskottet af dessa protokoll, att någon Statsrådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, eller den ämbetsman, som i kommandomål Konungen råd gifvit, uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon öfverträdelse däraf, eller underlåtit att göra föreställningar emot sådan öfverträdelse, eller den vållat och befrämjat genom uppsåtligt fördöljande af någon upplysning, eller att den föredragande underlåtit att, i de fall, som 38 § af denna regeringsform förutsätter, sin kontrasignation å ett Konungens beslut vägra, då skall Konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal af justitieombudsmannen inför Riksrätten, och gånge härmed som i 101 och 102 §§ om tilltal emot Regeringsrätten föreskrifves. Då Statsrådets ledamöter eller Konungens rådgifvare i kommandomål finnas hafva, på sätt ofvanberördt är, gjort sig till ansvar skyldige, döme dem Riksrätten efter allmän lag och den särskilda författning, som till bestämmande af sådant ansvar utaf Konungen och Riksdagen fastställd varder.

Förslag

till

ändrad lydelse af vissa paragrafer i riksdagsordningen.

§ 11.

Är någon missnöjd med riksdagsmannaval, som af landsting eller stadsfullmäktige förrättadt är, må han däröfver hos Konungen anföra underdåniga besvär. Han äger för sådant ändamål hos landstingets sekreterare eller stadsfullmäktiges ordförande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sina till Konungen ställda besvär, sist inom en månad efter valförrättningens slut, ingifva till Konungens Befallningshafvande, som genom kungörelse, hvilken i allmänna tidningarna införes, utsätter viss kort tid, inom hvilken underdånig förklaring må öfver besvären till Konungens Befallningshafvande aflämnas. Sedan den tid tilländagått, har Konungens Befallningshafvande att besvärshandlingarna jämte de förklaringar, som må hafva inkommit, ofördröjligen till Konungen insända, för att i Dess Regeringsrätt skyndsamt föredragas och afgöras.

§ 43.

Ej må Statsrådsledamot, Justitieråd eller Regeringsråd i utskott eller val till utskott deltaga; ej heller någon, af hvilken Riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma.

§ 54.

Konungens skrifvelser och propositioner med det undantag, som i 34 § förmäles, tillställas båda Kamrarna genom en Statsrådets ledamot samt böra alltid vara åtföljda af Statsrådets och, i lagfråga, hvaröfver enligt regeringsformen Högsta domstolens eller Regeringsrättens yttrande skall inhämtas, jämväl af sådant yttrande.

§ 69.

Lagtima Riksdag skall hvart tredje år tillsätta en nämnd af fyratioåtta personer, däraf hvardera Kammaren genom sluten omröstning inom sig utser tjugofyra, och hvilken nämnd, i den ordning 103 och 104 § § regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida Högsta domstolens och Regeringsrättens samtlige ledamöter gjort sig förtjänte att i deras viktiga kall bibehållas, eller om visse af dem, utan bevisligen begångna fel och brott, hvarom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blifvit vald tillsammans.

Nämndens samtlige ledamöter rösta först, man för man, öfver den frågan: skall omröstning anställas till uteslutande af någon bland Högsta domstolens ledamöter? Besvaras denna fråga enhälligt eller af de flesta rösterna med *nej*, blifva Högsta domstolens samtlige ledamöter bibehållne. Besvaras den åter med *ja*, uppgör hvar och en af nämnden en sluten lista på dem af Högsta domstolens ledamöter, flere eller färre, som han anser böra entledigas. De tre bland dessa, som då fått det största antal röster emot sig, ställas hvar efter annan under ny omröstning, hvarvid två tredjedelar af rösterna fordras emot den eller dem, som skola anses vara från Riksdagens förtroende uteslutne; och förhålles därefter såsom i regeringsformens 103 § vidare föreskrifves.

I enahanda ordning förfares sedan med omröstningar angående Regeringsrättens ledamöter.

Förslag
till
ändring i tryckfrihetsförordningen.

§ 2.

4:o.

I grund af hvad i 1 mom. af denna § stadgadt är, skall äfven, till utgifvarens säkrare efterrättelse, dock med de undantag och villkor, som nedanföre stadgas skola, uttryckligen vara enhvar tillåtet, att i allmänt tryck utgifva alla, såväl rättegångar, som andra allmänna ärenden rörande handlingar, protokoll och beslut, af hvad namn och beskaffenhet de vara må, ehvad de höra till den förflutna tiden, eller till mål, som hädanefter förekomma, vare sig hos Riksrätt, Högsta domstolen, Regeringsrätten, Nedre Justitierevisionen, Allmänna Beredningen, öfver- och underrätter, kollegier, kommittéer, beredningar, direktioner, kommissioner, förvaltningar, Konungens befallningshafvande, konsistorier, exekutionssäten, eller andra publika verk, utan åtskillnad på målens beskaffenhet af civila, kriminella, ekonomiska, militära eller ecklesiastika; vidare alla tillförene, nu eller hädanefter gällande instruktioner, konstitutioner, reglementen, statuter, ordningar, privilegier, reskripter och allmänna stadganden, hvarifrån helst utfärdade, tillika med alla ofvannämnda högre och lägre rätters, kollegiers, ämbetsverks, publika korporationers och alla ämbets- och tjänstemäns relationer, memorialer och ämbetsbref; ändtligen alla societeters och verks, samt enskilda personers memorialer, ansökningar, förslag, betänkanden, besvär, jämte utslag och svar därå, till de delar där-

af, som till publika ämbetsmäns och verks handläggning komma; och böra till den ändan icke allenast alla sådana handlingar, vid domstolar och andra ofvannämnda verk och ämbeten, genast och utan tidsutdräkt emot lösen utlämnas åt hvem det äskar, antingen han har i saken del eller ej, vid ansvar såsom för tjänstens försummelse, om sådant af någon publik tjänsteman vägras eller obehörigen fördröjes, utan äfven, vid samma ansvar, i alla arkiv, hvar och en fri tillgång lämnas, att få på stället afskrifva eller afskrifva låta, eller, om därvid betydande hinder vore, i bevittnad afskrift, emot vederbörlig lösen, utbekomma alla slags handlingar i hvad ämne som helst.

Vid föregående tillåtelse skola följande undantag ovägerligen iakttagas:

Att protokoll — — — — — icke uppenbara.
Att ej några — — — — — böte femtio riksdaler.
Att mobiliseringsplaner — — — konfiskeras.
Att, i hvad — — — — — femtio riksdaler.
Det skall — — — — — — sexton skillingar.
Att protokoll — — — — — sexton skillingar.
Att ingen — — — — — — sexton skillingar.
Att utdrag — — — — — — femtio riksdaler.
Att uppgifter — — — — — femtio riksdaler.
Att de från — — — — — femtio riksdaler.
Att ansökning — — — — — femtio riksdaler.
Att sådant — — — — — — hufvudsaken.
I öfrigt — — — — — — — stadgadt är.

Förslag

till

lag om regeringsrätten.

1 §.

Till regeringsrättens upptagande höra alla mål, som hos Konungen fullföljas genom besvär och icke äro af beskaffenhet att böra i högsta domstolen handläggas.

2 §.

Besvärsmål, som i 1 § afses, skola, på sätt nedan i denna lag sägs, antingen afgöras af regeringsrätten eller, efter handläggning i regeringsrätten, öfverlämnas till nådigt afgörande enligt den för regeringsärenden i allmänhet stadgade ordning.

3 §.

Regeringsrätten äger pröfva, huruvida besvär rätteligen anförts, samt huruvida det öfverklagade beslutet kränker klagandens enskilda rätt eller eljest hvilar på orättvis grund eller tillkommit utan iakttagande af laga ordning eller står i strid med allmän lag eller författning eller annorledes öfverskrider dens befogenhet, som beslutet fattat.

Ej må regeringsrätten ingå i pröfning af fråga, som beror på bedömande af besluts eller åtgärds lämplighet och ändamålsenlighet.

4 §.

I sådana frågor, som enligt 3 § tillhöra regeringsrättens pröfning, skall vid dess afgörande förblifva.

5 §.

Finner regeringsrätten, att i besvärsmål förekommer till pröfning fråga, som beror på bedömande af besluts eller åtgärds lämplighet och ändamålsenlighet, och att målet förty icke kan af regeringsrätten afgöras, skall sådan fråga, där ej målet bör återförvisas, öfverlämnas till föredragning i statsrådet.

6 §.

Har mål, efter ty i 5 § är sagdt, blifvit i sin helhet eller delvis öfverlämnadt till föredragning i statsrådet, varder, sedan öfverlämnad fråga därstädes pröfvats, nådigt beslut i målet utfärdadt med iakttagande af hvad i 4 § stadgas.

7 §.

Till regeringsrättens slutliga afgörande höra i synnerhet följande till regeringsdepartementen inkomna besvärsmål:

mål om riksdagsmannaval och afsägelse af riksdagsmannauppdrag;

mål om val till ombud vid kyrkomöte;

mål om åläggande af tvångsarbete;

mål om återkallelse af villkorligt medgifven frihet;

mål om godtgörelse af statsmedel för understöd åt sjöfolk och nödställda svenska undersåtar;

mål om förseelser mot värnpliktslagen;

mål om den lagliga giltigheten af kommuns eller landstings beslut;

mål om kommunmedlems skyldighet att till kommunens gemensamma utgifter lämna bidrag;

mål om statsbidrag till sjukkassor;

mål om inmutning;

mål om meddelande af patent eller om registrering af varumärken eller af mönster och modeller;

mål om införande i aktiebolags-, försäkrings-, föreningseller handelsregister eller om näringsanmälan;

mål om skeppsmätning eller om registrering af fartyg;

mål om mantalssättning;

mål, om stadgad åborätt till hemman och lägenheter af krononatur äger rum, om företräde till sådan åborätt eller om rättighet och företrädesrätt till skatteköp;

mål om mantalsskrifning, om taxering till skatt och om debitering af utskylder;

mål om tullbehandling och om rätt till restitution af erlagd tull;

mål emellan församling, kommun eller enskilda medlemmar af församling eller kommun samt prästerskap, kyrkobetjäning, folkskollärare eller andra aflönade personer, huru och till hvilket belopp löneförmånerna skola utgå;

mål om kyrkotukt, kyrkoskrifning, äktenskapslysning, skillnad i trolofning, utfärdande af skiljobref eller om utträde ur svenska kyrkan;

mål om statsbidrag till folkskoleväsendet;

mål om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

mål om åborätt till Hvitfeldtska stipendiinrättningens hemman;

mål emellan landtmätare och deras vikarier eller medhjälpare om lön och arvode;

mål om landtmätares afstängande från tjänstgöring eller från rätt till nya förordnanden;

mål om Konungens befallningshafvandes beslut rörande förordnande till landtmäteriförrättning eller åtgärder till befordrande af landtmäteriförrättningars fortgång och behöriga verkställighet;

mål om indragning af gästgifvares rätt att försälja alkoholhaltiga drycker;

mål om ersättning af statsmedel för kreatur, som nedslaktats i följd af smittosam sjukdom;

mål om aflöningsförmåner och reseersättning af statsmedel eller om pensionsafgifter och pensionsrätt, enligt gällande föreskrifter;

anmärkningsmål, reskontreringsmål och mål om extra ordinarie afskrifning;

mål om disciplinär bestraffning, varning icke därunder innefattad.

8 §.

Till föredragning i statsrådet kunna, efter handläggning, i regeringsrätten, öfverlämnas i synnerhet besvärsmål angående tjänsteförslag, befordringar, förordnanden samt beviljande af tjänstledighet eller afsked, angående sökt tillstånd till visst företag eller viss verksamhet och angående sökt fastställelse å menighets beslut.

9 §.

Är med underdåniga besvär förenad ansökan om meddelande af nådig dispens eller om vidtagande af annan åtgärd, hvilken skulle på Konungens beslut i statsrådet ankomma, eller har beslut, hvarom i besvären är fråga, underställts Konungens pröfning, äge utan hinder däraf regeringsrätten pröfva besvären, och vare om målets öfverlämnande till föredragning i statsrådet och om beslutets utfärdande lag, som i 5 och 6 §§ är sagdt.

Afser ansökan befrielse från eller lindring i någon genom det öfverklagade beslutet lagligen bestämd skyldighet eller påföljd, och är den ej af beskaffenhet att böra i högsta domstolen föredragas, afgifve regeringsrätten, vid målets öfverlämnande, sitt utlåtande däröfver.

10 §.

Föredragande i regeringsrätten vare, enligt Konungens bestämmande, expeditionschef eller byråchef i det regeringsdepartement, hvartill besvärsmål, som skall föredragas, enligt stadgad fördelning hörer.

Om anmälan till föredragning och om föredragningsturen förordnar Konungen, efter regeringsrättens hörande.

11 §.

Innan besvärsmål i regeringsrätten föredrages, skall det vara, genom nödiga förklaringars och upplysningars inhämtande, af föredraganden beredt.

Finner regeringsrätten erforderligt, att ytterligare någon varder öfver besvären hörd, meddele därom föreskrift.

12 §.

Hvad i 10 § är om besvärsmål stadgadt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ansökningar, som utan sammanhang med besvärsmål i regeringsrätten förekomma till föredragning, så ock, där ej Konungen förordnar särskild föredragande, beträffande ärenden om stiftande, förändring eller upphäfvande af lag eller författning.

Denna lag träder i kraft ...., men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse af § 7 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863.

Härigenom förordnas, att § 7 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Klagan öfver val till ombud vid kyrkomöte fullföljes hos Konungen genom underdåniga besvär, som inom trettio dagar efter valet skola i justitiedepartementet ingifvas, för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och afgöras.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse af 6 § i lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885.

Härigenom förordnas, att 6 § i lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Vill någon söka ändring i Konungens befallningshafvandes utslag, hvarigenom han blifvit dömd till tvångsarbete, äger han inom åtta dagar efter det utslaget blifvit afkunnadt, den dagen oräknad, till Konungens befallningshafvande ingifva sina till Konungen ställda underdåniga besvär. Behöfver klaganden biträde vid besvärens författande, foge Konungens Befallningshafvande anstalt att det erhålles.

Inkomna besvär åligge Konungens befallningshafvande att, så fort ske kan, till justitiedepartementet insända, tillika med vederbörandes yttrande, om anledning förekommit att sådant infordra, äfvensom eget utlåtande och öfriga till målet hörande handlingar.

Konungens befallningshafvande äger, om skäl förefinnes, förordna, att den dömde må, intill dess besvären blifvit afgjorda eller utslaget vunnit laga kraft, vistas på fri fot.

Konungens befallningshafvandes beslut angående varning må ej öfverklagas utan i sammanhang med besvär öfver utslag, hvarigenom tvångsarbete blifvit ådömdt.

Denna lag träder i kraft ....., men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver utslag, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse af 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906.

Härigenom förordnas, att 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har Konungens befallningshafvande återkallat vilkorligt medgifven frihet, och vill den frigifne söka ändring i beslutet, äger han inom åttonde dagen efter det beslutet honom delgifvits till Konungens befallningshafvande eller till tillsyningsman vid häkte, där han förvaras, ingifva sina till Konungen ställda besvär. Är klaganden häktad och behöfver han biträde vid besvärens författande, foge Konungens befallningshafvande eller tillsyningsmannen vid häktet anstalt, att det erhålles. Besvär, som ingifvits till tillsyningsman, insände han ofördröjligen till Konungens befallningshafvande.

Inkomna besvär åligge Konungens befallningshafvande att, så fort ske kan, till justitiedepartementet insända tillika med de till målet hörande handlingar.

Har den frigifne blifvit häktad, skall i fråga om beslutets verkställighet före besvärstidens utgång i tillämpliga delar lända till efterrättelse hvad särskildt finnes stadgadt angående verkställighet af straff, ådömdt genom utslag, som ej vunnit laga kraft.

Konungens befallningshafvandes beslut angående varning må ej öfverklagas.

Denna lag träder i kraft . . . . ., men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse, innefattande tillägg till förnyade nådiga stadgan angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen den 31 mars 1900.

Såsom tillägg till förnyade nådiga stadgan angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen den 31 mars 1900 förordnas:

att justitiedepartementet skola tillkomma ärenden rörande afsägelse af riksdagsmannauppdrag, val till ombud vid kyrkomöte, åläggande af tvångsarbete eller återkallelse af vilkorligt medgifven frihet.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 3, 5, 6 och 7 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för ämbets- och tjänstemännen i Dess kansli den 7 juni 1878.

Härigenom förordnas, att §§ 3, 5, 6 och 7 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för ämbets- och tjänstemännen i Dess kansli den 7 juni 1878 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 3.

Expeditionschefs ämbetsplikter äro:

att biträda departementschefen i allt hvad till departementets handläggning hörer och till föredragning inför Kungl. Maj:t i statsrådet samt i tillförordnad regering bereda de mål och ärenden, som icke öfverlämnas till de inom departementet inrättade byråer;

att vara föredragande i regeringsrätten, för så vidt ej föredragningen blifvit af Kungl. Maj:t uppdragen åt byråchef;

att efter bestämda — — — — — — — — — lagar eller författningar.

§ 5.

Kansliråden, hvilka som byråchefer förestå hvar sin byrå, åligger:

att till föredragning inför Kungl. Maj:t i statsrådet samt i tillförordnad regering bereda de mål och ärenden, som till byrån öfverlämnas, samt i dem afgifva förslag till beslut;

att öfverse — — — — — — — — — — — som anbefallas;

att föra förteckning — — — — — — frågor;

att ansvara för — — — — — — — — — skyndsamhet utföras; samt

att, efter Kungl. Maj:ts förordnande, vara föredragande i regeringsrätten.

Kansliråd och byråchef — — — — — — — — afgifva redogörelse.

§ 6.

Kanslisekreterarna, hvilka indelas till biträde åt expeditionschefen eller till tjänstgöring å byråerna, åligger:

att inför Kungl. Maj:t i statsrådet samt i tillförordnad regering äfvensom i regeringsrätten föra protokoll och för dess riktighet ansvara;

att draga försorg om renskrifning af det till statsrådsprotokollet hörande registratur, hvars riktighet bör af kanslisekreteraren bestyrkas;

att biträda — — — — — — — — — — — föreläggas Riksdagen.

§ 7.

Registratorns skyldigheter äro:

att mottaga — — — — — — — — — — — vid taxeringen.

Därjämte åligger det dels registratorn i Civildepartementet att för regeringsrätten uppgöra rekvisitionsförslag å

aflöning och anordnad aflöning till vederbörande utbetala, meddela föreskrifna uppgifter till upplysning och ledning vid taxeringen samt handhafva expensmedlen och göra erforderliga inköp af skrifmaterialier, ved m. m., dels registratorn i Sjöförsvarsdepartementet — — — — — hufvudstaden.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 2 och 6 i förnyade nådiga instruktionen för tjänstemännen i utrikesdepartementet den 24 september 1906.

Härigenom förordnas, att §§ 2 och 6 i förnyade nådiga instruktionen för tjänstemännen i utrikesdepartementet den 24 september 1906 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

Kabinettssekreteraren åligger:

att biträda ministern för utrikes ärendena i allt hvad till departementets handläggning hörer och till föredragning inför Kungl. Maj:t eller afgörande af ministern bereda de mål och ärenden, som icke öfverlämnas till departementets afdelningar, äfvensom att vara föredragande i regeringsrätten;

att, därest icke — — — — — — — — — fullgöra sina tjänsteåligganden.

§ 6.

1. Rättsafdelningen — — — — — — — — samt sjukvård.

2. Afdelningschefen — — — — — — — — — enahanda åtgärder.

3. Afdelningens förste sekreterare åligger särskildt:

att i regeringsrätten föra protokoll och för dess riktighet ansvara;

att bereda och föredraga de ersättningsärenden, som afdelningschefen enligt mom. 2 äger att afgöra; samt

att kontrasignera af afdelningschefen utfärdade anordningar.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 4 och 6 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess nedre justitierevision den 16 december 1901.

Härigenom förordnas, att §§ 4 och 6 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess nedre justitierevision den 16 december 1901 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

1. Af de till — — — — — — — — — — — högst två rotlar; skolande härvid till skiftesmål räknas icke allenast besvär i ägodelnings- eller ägoskillnadsmål, utan äfven från allmän domstol fullföljda mål, som angå klander af landtmätares arfvodesräkning eller åtal mot landtmätare för tjänstefel; så ock nåd- och resningsansökningar i dylika mål.

2. — — — — — — kan ifrågakomma.
3. — — — — — — Kungl. Maj:ts pröfning.
4. — — — — — — beredas och föredragas.
5. — — — — — — afgörande deltaga.
6. — — — — — — finnes uppfördt.

§ 6.

1. — — — — — — — — svarandens underlåtenhet att i rätt tid inställa sig.

2. — — — — — — — — eljest bort vara.
3. — — — — — — — — till föredragning.
4. — — — — — — — — punkt stadgas.

5. Mål, som ovillkorligen skola anses vara af beskaffenhet att företrädesvis fordra skyndsamt afgörande, äro:

a) underställningsmål; — — — — — — — — ådömd urbota bestraffning, eller däri någon är tilltalad för brott, som i lagen — — — — — — — — — — andra rummet.

6. — — — — — — — annorlunda förordnas.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 33 och 49 i förnyade nådiga instruktionen för arméförvaltningen den 27 maj 1881.

Härigenom förordnas, att §§ 33 och 49 i förnyade nådiga instruktionen för arméförvaltningen den 27 maj 1881 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 33.

Ändring i Arméförvaltningens beslut må inom den i författningarne stadgade tid hos Kungl. Maj:t sökas genom anförande af underdåniga besvär, hvilka skola i Landtförsvarsdepartementet ingifvas.

§ 49.

1. — — — — — — Konungens Högsta Domstol.
2. — — — — — — någon del däraf uppbära.
3. — — — — — — afhållit sig från tjänstgöring.

4. Öfver erhållen varning må klagan ej föras, men den, som icke nöjes med Arméförvaltningens beslut, hvarigenom något ansvar honom ålägges, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra underdåniga besvär; dock kommer ådömd suspension att icke dess mindre emellertid gå i verkställighet.

5. — — — — — — — finnes stadgadt.

6. — — — tjänsten skild. Är vaktbetjänt missnöjd med beslut, hvarigenom han blifvit suspenderad eller förklarad tjänsten förlustig, må ändring hos Kungl. Maj:t sökas genom underdåniga besvär, men beslutet går emellertid i verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändring i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess marinförvaltning den 8 december 1899.

Härigenom förordnas, att § 32 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess marinförvaltning den 8 december 1899 skall upphöra att gälla och § 31 erhålla följande ändrade lydelse:

Ofver erhållen varning må klagan ej föras, men den, som icke åtnöjes med Marinförvaltningens åtgärder och beslut i andra ärenden, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra underdåniga besvär, hvilka skola i Sjöförsvarsdepartementet ingifvas inom den i Kungl. förordningen den 14 december 1866 stadgade tid; dock kommer ådömd suspension icke desto mindre att gå i verkställighet.

I alla utslag, hvaröfver klagan må föras, bör fullständig besvärshänvisning meddelas.

Denna kungörelse träder i kraft — — — — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 36 och § 46 mom. 1 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess medicinalstyrelse den 31 december 1900.

Härigenom förordnas, att § 36 och § 46 mom. 1 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess medicinalstyrelse den 31 december 1900 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 36.

Ändring i Medicinalstyrelsens beslut må inom den i författningarna stadgade tid hos Kungl. Maj:t sökas genom anförande af besvär, hvilka skola ingifvas i vederbörande statsdepartements expedition.

§ 46.

1. Öfver erhållen varning, som i §§ 44 och 45 sägs, må klagan ej föras, men den, som icke nöjes med Medicinalstyrelsens beslut, hvarigenom vite honom förelägges eller ansvar ådömes, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra besvär, hvilka skola till civildepartementet ingifvas; dock kommer beslut om ådömd suspension icke desto mindre att emellertid gå i verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 34 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarkollegium den 14 November 1879.

Härigenom förordnas, att § 34 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarkollegium den 14 november 1879 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Tjänsteman eller vaktbetjänt, som icke åtnöjes med Kollegii beslut, hvarigenom ansvar blifvit honom ådömdt, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra underdåniga besvär, hvilka skola till finansdepartementet ingifvas inom den i Kungl. förordningen den 14 december 1866 stadgade tid. Öfver erhållen varning må dock klagan icke föras.

Kollegii beslut — — — — — — — anförda besvär.

I afseende å besvärs — — — — — — — — — — besvärshänvisning meddelas.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 13 och § 19 mom. 4 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för Dess statskontor den 8 december 1876.

Härigenom förordnas, att § 13 och § 19 mom. 4 i Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för Dess statskontor den 8 december 1876 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 13.

Ändring i Statskontorets beslut må inom den i författningarna stadgade tid hos Kungl. Maj:t sökas genom anförande af underdåniga besvär, hvilka skola i vederbörande statsdepartements expedition ingifvas.

§ 19.

Mom. 4. Öfver erhållen varning må klagan ej föras, men den, som icke nöjes med Styrelsens beslut, hvarigenom något ansvar honom ålägges, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra underdåniga besvär, hvilka skola till finansdepartementet ingifvas; dock kommer ådömd suspension att icke dess mindre emellertid gå i verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af §§ 14 och 41 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarrätt den 14 november 1879.

Härigenom förordnas, att §§ 14 och 41 i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga instruktion för Dess och rikets kammarrätt den 14 november 1879 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 14.

Kammarrättens domar uti instämda mål skola, jämlikt allmänna lagen, utgifvas efter föregående dag gjordt anslag.

Kammarrättens utslag i andra mål erhålla den dagens datum, då beslutet fattades.

§ 41.

I afseende på fullföljd af talan emot Kammarrättens domar uti instämda mål gäller hvad i allmänna lagen finnes föreskrifvet för sökande af ändring i hofrätts dom.

Såvidt talan — — — — — — — — — — af beslutet erhållit del.

Öfver erhållen — — — — — — anförda besvär.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 29 i förnyade nådiga reglementet för Kungl. biblioteket den 9 november 1877.

Härigenom förordnas, att § 29 i förnyade nådiga reglementet för Kungl. biblioteket den 9 november 1877 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Öfver erhållen varning må klagan ej föras, men den, som icke nöjes med öfverbibliotekariens beslut, hvarigenom ansvar honom ådömes, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra besvär, hvilka skola till ecklesiastikdepartementet ingifvas inom den i Kungl. förordningen den 14 december 1866 stadgade tid; dock kommer beslut om ålagd suspension icke desto mindre att emellertid gå i verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse om ändrad lydelse af § 35 i förnyade nådiga stadgarna för nationalmusei konstafdelning den 10 december 1880.

Härigenom förordnas, att § 35 i förnyade nådiga stadgarna för nationalmusei konstafdelning den 10 december 1880 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Ofver erhållen varning må klagan ej föras, men tjensteman, som icke nöjes med intendentens beslut, hvarigenom ansvar honom ådömes, må däröfver hos Kungl. Maj:t anföra besvär, hvilka skola till ecklesiastikdepartementet ingifvas inom den i Kungl. förordningen den 14 december 1866 stadgade tid; dock kommer beslut om ålagd suspension icke dess mindre att emellertid gå i verkställighet

---

Denna kungörelse träder i kraft — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

Förslag

till

nådig kungörelse, innefattande ändring i förnyade nådiga landtmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864.

Med ändring af § 14 och § 46 mom. 7 i förnyade nådiga landtmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864 förordnas,

att underdåniga besvär, som i nämnda stadganden afses, skola, i stället för till justitierevisionsexpeditionen, till jordbruksdepartementet insändas eller ingifvas.

Denna kungörelse träder i kraft — — — —, men äger ej tillämpning i fråga om besvär öfver beslut, som därförinnan meddelats.

BILAGOR

(till sidd. 30—32).

1.

Kongl. May:t har till befrämjande af de till Kongl. May:t inkommande ärenders behöriga utredning och granskning, samt deras jämna och oafbrutna föredragning och gång, funnit nödigt och nyttigt, att i nåder tillförordna en särskild Beredning under namn af *Kongl. Beredning,* som ställer sig följande nådiga Instruction till underdånig efterrättelse.

1 §.

Kongl. Beredningen, som består af Herr RiksDrotset, Cancellie Presidenten, HofCancelleren, Kongl. May:ts tjenstgörande General Adjutanter för Armeen och för Flottorna, jemte de Herrar och Män, Kongl. May:t särskilt i nåder förordnar, sammanträder så ofta ärenderna det fordra på Kongl. Slottet uti Kongl. May:ts Conseille rum, och Ledamöterna intaga sina ställen på ömse sidor å de omkring bordet stälde Tabouretter.

Herr RiksDrotset och i hans frånvaro den äldste Ledamoten tillsäger om Ledamöternes Kallelse.

2 §.

Utan tre Ledamöters närvaro kan icke något ärende företagas. Yppas skiljaktighet i meningarne eller jäf, gäller hvad allmänna lagen i sådane fall föreskrifver.

3 §.

Wid Kongl. Beredningens sammanträden föres protocoll öfver hvad som förehafves. Efter föregången justering bestyrkes det till sin riktighet genom Herr Riksdrotsets, och i hans frånvaro den äldste Ledamotens underskrift, och genomdrages med hans Sigill.

4 §.

Stats Secreterarne eller de föredragande vid Krigs, Inrikes Civil-, och Utrikes Expeditionerne åligger, att vid början af hvarje vecka till Kongl. Beredningen öfverlämna lista på alla inkomne complette mål, hvarunder icke begripes de så kallade Cabinetts ärender, som omedelbarligen hos Kongl. May:t i underdånighet anmälas, och bestå af sådane mål, hvilka angå Embeten och tjenster som af Kongl. May:t i nåder tillsättas, i underdånighet sökt tjenstledighet, Caracterer, Adelskap, frågor om Läne gods, Officerares tour och befordringsrätt, Officerares ansökningar om permission så väl in som utrikes, vederbörandes anmälanden om pension och gratialer af Amiralitets krigsmans- samt Armeens pensions Cassor, Förslag till Cadetters antagande vid Krigs Academien, Förslag till de årliga General Mönstringar, och Regements möten vid de på passvolance stälte indelte Regementer, Anmälningar om nödige approbationer, Cassationer och besigtningsmunstringar uti indelta Armeen; Äfven rörande Arbetscommenderingar till alla publique byggnader, ansökningar om Accords Inteckningar samt militaira Rapporter af alla slag, så vida de icke derjemte innehålla förfrågningar eller sådana ämnen, som fordra vidare pröfning.

Af Krigs och Inrikes Civila ärender förviser Kongl. Beredningen till Rikets Allmänna ärenders Beredning Besvär öfver Kongl. May:ts och Rikets Collegiers, Kongl. May:ts Befallningshafvandes, Consistoriers med flere Embetsmäns och allmänna Werks Utslag och åtgärder, Klagomål öfver Förslag till Sysslor och andra sådane ärender som röra tredje

mans rätt, eller ock fordra en vidlöftigare utredning och granskning, hvilka grunder äfven följas vid utrikes ärenders hänvisning till Pommerska Beredningen; Men uti alla öfriga mål, Cabinettsärender undantagne, afgifver Kongl. Beredningen genast sitt bestämda underdåniga yttrande och tillstyrkande, likasom uti de till Allmänna Beredningen eller Pommerska Beredningen förviste ärender, enär de uti Allmänna Beredningen och Pommerska Beredningen deröfver hållne protocoller blifvit justerade och bestyrkte.

5 §.

Så snart protocollerne uti Kongl. Beredningen äro upläste, öfverlämnas de i underdånighet till Kongl. May:t; men är Kongl. May:t frånvarande, uprätta StatsSecreterarne eller de föredragande ofördröjeligen Lista öfver de i Kongl. Beredningen föredragne mål. Denna Lista hvari införes hvilka Ledamöter i Kongl. Beredningen varit närvarande, bör innehålla sakens sammanhang och Kongl. Beredningens underdåniga yttrande fullständigt, jemväl ock Allmänna Beredningens underdåniga tillstyrkande i de ärender, som där granskade varit. Listan undertecknas af Herr RiksDrotset, och i hans frånvaro af den äldste Ledamoten, och öfversändes i underdånighet till Kongl. May:t af Cancellie Presidenten.

Alla Besvärsmål, och i allmänhet sådane ärender som röra tredje mans rätt, och hvaruti så väl i Rikets ärenders allmänna Beredning som Kongl. Beredningen ingen skiljaktighet förefallit, hvarunder äfven begripes Ecclesiastique mål, hvilka af Justitiæ Revisions Expeditionen föredragas, expedieras utan föregången anmälan hos Kongl. May:t under Dess Secret, hvaröfver Rapport Lista författas, och lika med andra Listor till Kongl. May:t i underdånighet öfversändas.

Har Kongl. Beredningen icke stadnat i något hufvudsakeligt tillstyrkande, utan ansedt ärendet endast böra communiceras eller närmare utredas, må sådant ske utan under-

dånig anmälan hos Kongl. May:t, som dock i underdånighet rapporteras genom deröfver författad särskild Lista.

6 §.

De Ecclesiastique ärender, hvilka af JustitiæRevisions Expedition i Allmänna Beredningen föredragas, skola sedermera anmälas uti Kongl. Beredningen, som deröfver sitt underdåniga omdöme gifver. Kongl. Beredningen meddelar jemväl sitt underdånige yttrande öfver General Auditeurs ärender, hvilka i Högsta Domstolen förevarit: äfvenledes uti de så kallade Justitiæ Cabinette ärender hvilka omedelbarligen hos Kongl. May:t pläga i underdånighet anmälas, såsom ansökningar om giftermåls ingående af Syskonebarn eller i förbudna Leder, att träda i annat gifte, att få ingå i ofrälse gifte och att blifva myndige förklarade, samt ansökningar om Legd, Adjunctioner uti Kongl. May:ts och Rikets HofRätter, Tjenstledighet för HofRätternes Ledamöter, och Justitiæ Betjening som vanligen genom Justitiæ Expeditionen föredragas, anmälas i underdånighet hos Kongl. May:t af Herr RiksDrotset, eller i hans frånvaro af den Justitiæ Cancellers Embetet förrättar, uti en deröfver författad Lista med beledsagadt underdånigt yttrande.

Listorna på de af Justitiæ Revisions Expedition i Kongl. Beredningen föredragne mål, undertecknas af Herr Riks Drotset, och i hans frånvaro af den äldste närvarande Ledamoten.

Sedan protocollerna eller Listorna blifvit af Kongl. May:t i nåder afgjorda, åligger de föredragande skyndesammeligen besörja om expedierandet af Kongl. May:ts å Listorna tecknade höga beslut, och om deras innehåll i Kongl. Beredningen anmälan göra.

7 §.

Kongl. May:t finner i nåder godt, att anförtro Dess Secret uti Kongl. Beredningens vård. Då Kongl. May:t i

nåder förordnar att Expeditioner dermed skola utfärdas, upviser föredraganden för Kongl. Beredningen hvarje gång Kongl. May:ts derom ärhållne nådige befallning, och ingifver till Kongl. Beredningens protocoll en författad Lista öfver de behörigen contrasignerade Expeditioner, som till underdånigste följe deraf Kommer att med Kongl. May:ts Secret stämplas, hvilken Lista af den äldsta närvarande Ledamoten uti Kongl. Beredningen påskrifves. Då Secretet nyttjas vid de tillfällen, som uti särskild Instruction är förordnat, upsätter föredraganden lika som ofvan blifvit stadgat, en Lista på de contrasignerade expeditioner som skola stämplas, hvilken sedan den i Kongl. Beredningen med Instructionen blifvit jemförd, af den äldste Ledamoten underskrifves. Denna stämpling värkställes altid i Kongl. Beredningens närvaro, hvarefter Secretet förvaras uti en dertill gjord låda, och nyckelen till lådan förseglas med Tvänne Kongl. Beredningens Ledamöters Sigill.

Då Kongl. May:t finner i nåder godt förordna en Regering, uphör under den tiden Kongl. Beredningens gjöromål. Hvilket vederbörande till underdånig efterrättelse länder. Gripsholms Slott den 13 Januarii 1808.

Gustaf Adolph.
(Sigill.)

Fred. Gyllenborg.

2.

Kongl. M:ts Nådiga Instruction, hvarefter Den i nåder tillförordnade Kongl. Beredning hafver sig att rätta, åt hvilken Kongl. M:t Dess Secret i Nåder anförtrodt. Gifven Gripsholms Slott den 16:de Januarii 1808.

1 §.

Kongl. M:t öfverlämnar i Nåder Secretet under Kongl. Beredningens vård.

Secretet förvaras uti en därtill gjord Låda uti Kongl. M:ts Conseille Rum på Stockholms Slott.

2 §.

Med Secretet komma att förses:

1:o Alla Expeditioner uti Justitiæ Revisions Ärender, Brottmål undantagne,

2:o Alla från Utrikes, krigs och Inrikes Civile Expeditionerne utgående Expeditioner i Besvärs mål och sådana Ärender, som röra tredje Mans rätt.

3:o Alla öfriga Expeditioner, som Kongl. M:t antingen vid underskriften af Listan el· Protocollet, eller ock eljest i Nåder befalt böra under Dess Secret utfärdas.

3 §.

De Föredragande ingifva till Kongl. Beredningens Protocoll Lista öfver de behörigen contrasignerade Expedi-

tioner, hvilka, enligt föregående 2: § böra med Kongl. M:ts Secret stämplas, hvilken Lista af den äldste närvarande Ledamoten i Kongl. Beredningen påskrifves, sedan Kongl. Beredningen pröfvat och funnit, att Expeditionerne jämlikt denna Instruction eller Kongl. M:ts Nådiga påskrift eller befallning, som upvisas bör, skola med Secretet förses.

Därefter verkställes Stämplingen i Kongl. Beredningens närvaro, hvarefter Secretet förvaras uti den därtill gjorde låda och nycklarne till Lådan förseglas med 2:ne Kongl. Beredningens Ledamöters Sigiller.

4 §.

Kongl. M:t låter till samtelige Dess och Rikets Hof Rätter och Collegier, Publique Werck, Befallningshafvande och Consistorierne afgå Nådige Circulaire Bref om bruket af Kongl. M:ts Secret. Hvilket vederbörande till und: efterrättelse länder. Datum ut Supra.

Expedieras

Gustaf Adolph.

Innehållsöfversikt.

	Sid.
Underdånig skrifvelse	I.
Inledning	1.
Historik	6.
Medeltiden	»
1523—1614	7.
1614—1718	8.
Frihetstiden	17.
1772—1809	25.
1809—	32.
Utländsk rätt	69.
Frankrike	»
England	76.
Österrike	80.
Tyska riket	86.
Preussen	87.
Hessen	92.
Baden	95.
Sachsen	97.
Würtemberg	100.
Bayern	102.
Italien	105.
Belgien	107.
Nederland	»
Schweiz	»
Danmark	111.
Norge	112.
Finland	»
Allmän motivering	114.
Regeringsrätt	»
Besvärsmål 1899—1903	125.
Justitiedep:tet	127.
Landtförsvarsdep:tet	129.
Sjöförsvarsdep:tet	131.
Civildep:tet	133.
Finansdep:tet	147.
Ecklesiastikdep:tet	159.
Jordbruksdep:tet	176.

Sid.
Regeringsrättens kompetens . . . . . 182.
Exempel . . . . . 204.
Regeringsrättens organisation . . . . . 232.
Lagförslags granskning . . . . . 236.
Öfverflyttning af mål från H. D. . . . . 239.
Kostnadsberäkning m. m. . . . . 248.
Indragning af statsråd . . . . . 250.
Konfliktdomstol . . . . . 254.
Upprättade förslag . . . . . 255.
Speciell motivering . . . . . 257.
Författningsförslag . . . . . 273.
Bilagor . . . . . 303.